

C. 14. 55
70. 96
Χρῆσιν μὲν

ΣΤΟΙΧΕΙΩΣΙΣ,

Ἐἰς τὴν ἡλικίαν τῶν παιδῶν ἀφέλειαν ἐκλῶσις
καὶ λατίνισι ἐκτεθεῖσα.

CHRISTIANÆ

Pietatis primæ Institutio,
Ad Usū Scholarū Græcè
& Latinè scripta.

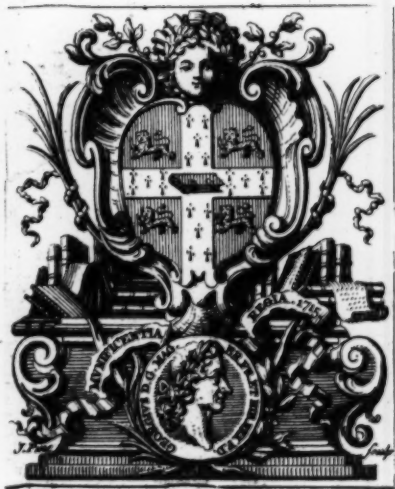
UNIVERSITY
LIBRARY
CAMBRIDGE

L O N D I N I :

Excudebat *Andr. Clark*, pro
Societate Stationariorum.

M D C L X X I I I.

387.09

Τῷ ἐπ' Εὐσεβείᾳ καὶ Παιδείᾳ καὶ πάσῃ
ἀρετῇ ἐνδοκιμωτάτῳ τῷ θεῷ λόγε
κηρυκι, Ἀλεξάνδρῳ τῷ Νεέλλῳ, ἐν-
δοκίμως διαζῆν.

Παλαιὰ ἐκκλησία, ἡ τοῖς
ἡμῖν ἀποστόλων διαδεχομένη
χρόνοις, ἐν ἣ ἄνδρες θει-
όταται τ' ἀποστολικῆς ἐχό-
μῃοι διδασκαλίας, ὥς
λαμπήρες τῆς οἰκουμένης
διέπρεψαν, ὧς ἔδεν ἕλως τοσαυτῶν
ἐπιμέλειαν καὶ σπουδὴν ἐποίησεν, ὅσῳ ὧς
τῶν ἡμῖν παιδων χαλεπὴ καὶ σπουδαία ἀ-
γωνίῃ. ἔχοντες μόνον καὶ ἐν τ' φιλοσο-
φίας ἐνδοκιμῶντας συγγραφεῖς τοῖς πεισι-
πρεσβυτέσχον, οἷον Πλάτωνα καὶ Ἀριστο-
τέλην, καὶ τοὺς λοιποὺς ἡμῖν παρ' ἑλλήσι σο-
φῶν, ἀλλὰ καὶ πολὺ μᾶλλον τὰς θει-
ότας καὶ θεοπιδέουσας γραφὰς ἐπαίδευσεν
αὐτοὺς, δι' ἃν ἄλλο τι πολὺ κρεῖττον
καὶ θεύτερον τ' ἱερίας εἶδος μαρτυροῖεν.
καὶ τίς ἔτι ἂν εἰκότως ἐπαυνέσσει καὶ ἐγ-
καίμι-

καυμάσκει τὸ ἀρχαῖον τῆτο ἥν αἰώνων
ἐκείνων ἔδθ καὶ ἐπιτήδευμα, ἐὰν τό τε
γυμνάσιον ἐντυθεῖν ὀφείλθ ἐνδυμῆ, καὶ
τίω ἐκ τῆ ὕστερον παραλελειφθαι αὐτὸ με-
γάλλω καὶ ἐλίγῃ δεῖν, ἀνήκεσιν ζημίαν
λογίζηται; ἦσαν γὰρ καὶ ἐκείνους τοὺς
χρόνους πνὲς ἐν ἐκάστῃ περιχία λέγο-
μένη, οἵπνες τοὺς παῖδας τίω τὴ πίστεως
Χριστιανικῆς σοιχείωσιν ἀκριβῶς διδάσ-
κοντες, καὶ κατηχωῖτες αὖτις τίω κατή-
χησιν μόνον πεπόνωται, ὅθεν καὶ κατη-
χηταὶ ἢ κατηχισαὶ φεσσηγορεύθη. ποι-
εῖτον γὰρ γινόμενα τὰ ἐν τοῖς μάλιστα πε-
ριφανῇ καὶ λαμπρῇ τὴ μέγαν Δειγμῶν, ἐν
τῇ τῆ μεγάλης Ἀλεξάνδρου ἐπωνύμῳ παρ'
Ἀιγυπτίοις πόλει ὁ Εὐσέβιος ἐν τῷ ἐκ-
τῷ τὴ ἐκκλησιαστικῆς ιστορίας μαρτυρεῖ.
Ἀλλ' ἐπεὶ φερελδόντων ἥν χρόνων οἱ τὴ
ἥν ἐκκλησιῶν φερεσσίαν πεπισδυμένοι,
αὖτις τίω ἥν νέων παιδείωσιν ἀμελῶς ἐ-
χην ἤρξαντο, φερεῖονθ αὖτις καὶ ἐρπονθ
τῆ κακῆ, ἐπὶ τέλει ἡ λύμη τίω ἀπαρ' οἱ-
καυδρῶν διέφθειρε, χαλεπὸν πνα (κότον
τῷ κόσμῳ ἐπιφέρεισα, τετέστι τὴ ἥν γε-
φῶν ἀγνοίαν. καὶ τέλει μὲν τῆ κακῆ πάν-
των βαρυτάτη καὶ οἰκίστατε ὄνθ αἰ-
ποι μάλιστα μὲν γινόμενα οἱ φερεῖοντοι
ἐκείνοι τὴ Ρώμης ἐπίσκοποι, οἱ Πάππαι
ὠνομασμένοι, οἵπνες πασῶν ἥν δι' ὅλην
τῆ κόσμῳ ἐκκλησιῶν κατακυριδίην φι-
λοπυμέμφοι, παντοδαπῶν ἐφάνησαν ἥν
ἐπειτα παρεισδυῶν τὴ ἐκκλησίαν φάυ-
λων ἐξάρεται καὶ ἀρχηγεῖ. ἐκείνοι γὰρ
τῆς

αἰώνων
τό τε
ἡ, καὶ
ὑπὸ με-
ζυμίας
ες τοῦ
λέγο-
πίστεως
διδάσκ-
κατή-
κατη-
τοι-
σα πε-
μή, ἐν
ω παρ'
τῷ ἐκ-
αυτοῦ.
οἱ δὲ
μυῖοι,
ὡς ἐ-
ποιοῦ-
ταῖς οἰ-
κότον
γεγα-
πάν-
αἰ-
κόητοι
ἀπαι-
δὲ ὅλα
ἐν φι-
ταν ἡ
ν φαύ-
νοι γὰρ
τῆς

τῆς ἐκκλησίας τυραννοῦντες ὁμότερον γὰρ
ἡμῶν πάσαι τετυρηνόμενων τυραννῶν, ἀλ-
λα τε πολλὰ δεινὰ καὶ οἰκτρὰ ἐπήγαγον
ἐπὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ λαοῖς, καὶ ὅτι τὸ
παλαιὸν ἐκείνο ἔθνος, ὃ ἀρχαῖον ἐμ-
νήστω, ὁλως ἀνῆρπεν, ὥστε μηδὲ λείψα-
νά τινα αὐτοῦ σώζεσθαι καὶ ὅσα μὲν ἐν τευ-
θεν ἔφυκα, ἀμύχανον ἀνείη σύμπαν-
τα λέγειν, ἀλλ' ὅδε ἐννοεῖν μὴ θαυμά-
ζοντας. Τίς ἔν ὅτι ἡμῶν δὲ φερονούτων,
ὅστις ἀνὴρ ἐδικαίως μισοῖ τὴν πόλιν αὐ-
τῶν, δηλαδὴ τὴν πινυμαπικῶς βαβυ-
λώνα λεγομένην, ἣ τοσούτων ἡμῶς ἀ-
γαθῶν ἀπεσέρεσεν, ὅσων καὶ ἐννοία φει-
λαβεῖν ἀδύνατον, καὶ κακοῖς περιέβαλεν
ἕτω χαλεποῖς καὶ μεγάλοις, ὥστε καὶ ἡμῶν ἀ-
λόγων ζώων χάριον πολὺ φέρεται ἡμῶς·
εἰ γὰρ ὁ Θεὸς τὸ κατὰρχαῖς ἐπλασε, καὶ
ἐαυτῷ ὁμοίως ἐποίησεν ἡμῶς, ὅπως αὐτὸν
ἡμεῖς ἀληθῶς καὶ ἐυστεβῶς δεξαμένους
καὶ αὐτῷ λαβόμενοι, πῶς ἔκ ἐσ-
μὲν τῶν θείων φανώτεροι, εἰ μὴ περὶ τ-
τωμὲν ἐφ' ὃ ἡμεῖς ἐκείνους περὶ τὸν ἐκπαι-
δισμόν; ἐκείνα γὰρ τὰ λόγια μὴ κοινωρῶντα
ζῶα τῇ φυσικῇ ἐπακολουθῶντα ὁρμῇ, τὸ
ἴδιον αὐτῶν ἔργον ἔχαστα ποιεῖ κατὰ τὸν
τεταγμένον αὐτοῖς ὑπὸ Θεοῦ νόμον· πῶς
ἔν ἔκ ἐλεεινός, μάλλον ἢ ἀθλιότης ὁ
ἀνθρώπος, ὁ ἡμῶν βοσκημάτων καὶ ζώων
τετραπόδων ἡπλώμενος, ὃν ὁ Θεὸς τῷ κύ-
ριον κατέστησεν αὐτόν; ἀμύχανον ὅτι μὴ
ἡπιάσθαι, εἰ μὴ ἢ τὰ δέοντα ἐποιῇ, ἢ
ἀγνοῇ. πόθεν δὲ διωαίμεθ' ἀν' ἡγνώσκον
A. 2 τὴν

κωμιάσκει τὸ ἀρχαῖον τῆτο ἥν αἰώνων
ἐκείνων ἔθ' καὶ ἐπιτήδεμα, εἰάν τό τε
ἡρόμυρον ἐντεῦθεν ὄφελ' ἐνδυμῆ), καὶ
τίω ἐκ τῆ ὕστερον παραλελειφθαι αὐτὸ με-
γάλω καὶ ἐλίγῃ δειν, ἀνήκεσεν ζημίαν
λογίζηται; ἦσαν γὰρ καὶ ἐκείνες τοὺς
χρόνους πινές ἐν ἐκάσῃ παροικίᾳ λέγο-
μην, οἵτινες τοὺς παῖδας τίω τ' πίστεως
Χριστιανικῆς σοιχείωσιν ἀκείως διδάσ-
κοντες, καὶ κατηχουῖτες πρὸς τίω κατή-
χισιν μόνον πεπόνωται, ὅθεν καὶ κατη-
χῆται ἢ κατηχιστὴρ ὡρεσηγορεύει. τοι-
στον γὰρ γινόμεναι τ' ἐν τοῖς μάλιστα πε-
ριφανῇ καὶ λαμπρῇ τ' μέγαν Δειγμῶν, ἐν
τῇ τῆ μεγάλῃ Ἀλεξάνδρῳ ἐπωγύμῳ παρ'
Ἀιγυπτίοις πόλει ὁ Εὐσέβιος ἐν τῷ ἐκ-
τῷ τ' ἐκκλησιαστικῆς ἰστορίας μαρτυρεῖ.
Ἀλλ' ἐπεὶ ὡρελδόντων ἥν χρόνων οἱ τ'
ἥν ἐκκλησιῶν ὡρεσασίαν πεπεσμένοι,
πρὸς τίω ἥν νέων παιδείῃσιν ἀμελῶς ἔ-
χειν ἤρξαντο, ὡρεῖον' αὖ καὶ ἐρπον' ὅ-
τ' κακῶς, ἐπὶ τέλει ἢ λύμῃ τίω ἀπαρ' ὁ-
κικυρῶν διέφθειρε, χαλεπὸν πῖνα (κότον
πρὸ κόσμῳ ἐπιδέρεσα, τετέστι τ' ἥν γε-
ρῶν ἀγνοίαν. καὶ τέτ' μ' τῆ κακῶ πάν-
των βαρυτάτῃ καὶ οἰκίστάτῃ ὅν' αἰ-
ποὶ μάλιστα μὲν γινόμεσιν οἱ πρὸς ὅντοι
ἐκείνοι τ' Ρώμης ἐπίσκοποι, οἱ Πάπται
ὡνομασμένοι, διπνές πασῶν ἥν δι' ὅλε
τῆ κόσμῳ ἐκκλησιῶν κατακυριεύειν φι-
λοτιμῶν, παντοδαπῶν ἐφάνησαν ἥν
ἐπειτα παρεστώτων τ' ἐκκλησίαν φαύ-
λων ἐξάρεται καὶ ἀρχιερεῖ. ἐκείνοι γὰρ
τῆς

αἰώνων
τό τε
ἡ), καὶ
ὁ τοῦ με-
ζηνμίαν
ς τοῦ
λέξο-
πίσεως
διδάσ-
κατή-
κατη-
τοι-
σα πε-
ύη, ἐν
ω παρ'
τῷ ἐκ-
φτυρεῖ.
ν οἱ ἄ-
μύμοι,
ὥς ἐ-
ποντ
αῖ οἱ-
κότον
γεφ-
ς πάν-
αἰ-
όοντοι
ἀππομ
ὲ ὅλα
εν φι-
αν ἡμ
φαύ-
νοι γδ
τῆς

τῆς ἐκκλησίας τυραννοῦντες ὡμότερον γὰρ
ἤν πάσαι τυραννικαῖαι τυραννίδες, ἀλ-
λα τε πολλὰ θανά καὶ οἰκιστὰ ἐπὶ τῶν
ἔθνεσιν ἃ τὰ θεῶν λαβείαν, καὶ ἣ τὸ
παλαιὸν ἐκείνο ἐβίβη, καὶ ἀρχαῖα ἐμ-
νήστω, ὅπως ἀνήρησαν, ὥστε μηδὲ λείψα-
νά πνα αὐτῶν σώζονται καὶ ὅσα μὲν ἐν τεύ-
χῳ ἔχουσιν, ἀμύχανον ἀν εἴη σύμπαν-
τα λέγειν, ἀλλ' ἐπεὶ ἐννοεῖν μὴ δακρύ-
οντας. Τίς ἔν ἐστιν ἡν δὲ φερονῶντων,
ὅστις ἀν καὶ δικαίως μισοῖ τὴν πόλιν αὐ-
τῶν, δηλαδὴ τὴν πνευματικῶς βαθυ-
λῶνα λεγόμεν, ἡ τοσούτων ἡμῶν ἀ-
γαθῶν ἀπεσέρεσεν, ὅσων καὶ ἐννοία περ-
λαβεῖν ἀδύνατον, καὶ χυκοῖς περὶ ἐβαλεν
ἔτι χαλεποῖς καὶ μεγάλοις, ὥστε καὶ ἡν ἀ-
λόγων ζώων χάριον πολὺ φέρεται ἡμῶς
εἰ γὰρ ὁ θεὸς τὸ χαίρειν ἐπαλάσσει, καὶ
ἐαυτῶν ὁμοίους ἐποίησεν ἡμῶς, ὅπως αὐτὸν
ἡμεῖς ἀληθῶς καὶ εὐσεβῶς διερραπύσω-
μεν καὶ αὐτῶν λαβύσωμεν, πῶς καὶ ἐσ-
μὲν τῶν θείων φανλύτεροι, ἐὰν μὴ περὶ τ-
τωμεν ἐφ' ὃ ἔσθ' ἐκείνους περὶ τὸν ἐκπύω-
μεν καὶ ἐκείνους γὰρ τὰ λόγια μὴ κοινωνεῖντα
ζῶα τῇ φυσικῇ ἐπακολεῖντα ὁρμῇ, τὸ
ἴδιον αὐτῶν ἔργον ἔχοντα ποιεῖ κατὰ τὸν
τεταγμένον αὐτοῖς ὑπὸ θεῶν νόμον· πῶς
ἐν καὶ ἐλεεινός, μάλλον ἢ ἀβίβη ὁ
ἀνθρώπος, ὁ ἡν βοσκημάτων καὶ ζώων
τεράποδων ἡγιώμεν, ὧν ὁ θεὸς καὶ κλ-
ειον κατέστησεν αὐτόν; ἀμύχανον ἢ μὴ
ἡγιᾶται, ἐὰν ἡ τὰ θείοντα καὶ ποιῇ, ἡ
ἀγνοῇ. πόθεν δὲ διωαίμῃ ἀν γινώσκων
Α. 2. τῶν

τὴν γησίαν καὶ ἀκίεθλον τῶ Θεῷ θρησκείαν, δι' ἧς μάλιστα φαινόμεθα τὴν
πρὸς τὰ ἄλλα κοινωνίαν διαφύροντες
εἰ μὴ ἐκ τῶν ἱερῶν γραφῶν τῶν καὶ ἕξ-
οχλῶ βιβλίων λερομένων; ὥστε γὰρ
τοῦ τὸν ἥλιον μὴ ὁρῶντας ἀδύατον
ὁρᾶν βαδίζειν, ἔτω καὶ ἀνάγκη τοῦ
μὴ βλέποντας πρὸς τὰς τῶν θείων γρα-
φῶν ἀκτῖνας ὡς τὴν τῶ Θεῷ λαρείαν
καὶ πᾶσι αἰῶσι ἀμύρτανειν. ὅτι μὴ
ἐν πᾶσι τοῖς ἀνθρώποις, μάλιστα δὲ
τοῖς Χριστιανοῖς ὀνομαζομένοις πρὸς τὴν
τῶ Θεὸν ὁρᾶν καὶ πρεπόντως σέβειν, καὶ
ὅτι ἔτω ποιῆν ἀδύατον τοῖς ἀγίας γρα-
φὰς ἀγνοῦσιν, ὅτε τῶν τῶν λογί-
σμων ἕξαρται ἡ ψυχή. καὶ οὐδὲν δὲ ὁ
θεωροῦν Πέτρος ἐπίμεινεν ἔτι πρὸς
ἀπολογία πάντῃ τῷ αἰτεῖν βυλομένων
λόγον τῶ ἐν ἡμῖν ἐλπίδῃ, ἵνα μὴ λαν-
θάνωμεν τῶ Χριστῷ μαθηταὶ ὄντες. Ἐ-
πειδὴ γὰρ ἔτω καλῶς ἡχῶται ἡ καρδία
τῇ εὐσεβείᾳ/πρὸς τὴν, ὥστε δύναται
εὐχερῶς πρὸς τὰ ἐρωτηθέντα ἀποκρίνε-
σθαι, ἀνάγκη αὐτὸν εὐχὴν ἐκ νέων τὰ
ἱερά πεπαιδευμένοι λόγοι τῶ τοῖ οἱ πα-
λαιοὶ ἐκείνοι ἀνδρες, ὧν ἄνθρωπος ἐμνημό-
νους εὖ εἰδότες, ἔτω (φρόνως τῶ τῶ πα-
ιδων νεθεσίας καὶ κατηχήσεως ἐπιμελῶντο,
μηδὲν αὐτῆς οἰόμενοι μείζοντα σπουδῆς
ἀξιώτερον εἶναι). καὶ ἡμῶν ἐν τῷ αὐτῷ ποιητέ-
ον νῦν, καὶ τῶ ἐκείνων φιλοπονίαν καὶ ἐπιμέ-
λειαν μιμητέον, τέτων τῶ τῶ ἀμέλειαν καὶ ῥα-
θυμίαν φονέον, ὅπως τοῖς παισὶ τῶ πρέ-
πουσαν

ἐκ θρησ-
θα τὴν
δύοντες
καὶ ἴξ-
περ γὰρ
δυνάτον
γὰρ τοῦ
των γε-
λαρείαν
ὅτι μὴ
λιστα δὲ
προσέκη
εὐδῶ, καὶ
ας γε-
λογίσο-
ντες δὲ ὁ
πρὸς
εὐλομῶν
μὴ λαν-
ς. Ἐ-
κείνων
μυσάδαι
τοκρίνε-
έων τὰ
οἱ πα-
μνημό-
τ παί-
ελέντο,
σπεδῆς
ποιητέ-
επιμέ-
καὶ ῥα-
πρὸς
πρὸς

πρὸς τὴν προφύεοντες διδασκαλίαν, καλὸς
καὶ σπουδαῖος Χριστιανὸς ἀποδείξωμεν
αὐτὸν ἀμαθῶν καὶ ἀπαιδύτων ἰδιωτῶν,
καὶ ὑλίσσον τὰ ἄλογα καὶ ζώων ὑποφαι-
εόντων. Τέτων μὴ ἔτι εἰσόντων,
μεγίστας ἐυλόγως χάριτας ὑφείλομεν (οἱ
ἅπαντες, ὡς ἄνερ ἐυτεβέστατε, ὅτι πε-
συνώτῃ εἰσπύεσθαι σπουδῇ πρὸς τὴν
ἐρῶν καὶ πᾶσιν ἀγαθῇ, ὅτι ἐκ
οἷον εἰς πᾶσι ἄλλοις ἢ καὶ παλαιῶν ὀνο-
μαστοτάτων ἀνδρῶν, ἢ καὶ καὶ καὶ ἡ-
μετέρας χρόνους ἐν τοῖς τῆς ἐυτεβείας
ἀγῶσι διαπρεψάντων· ἄλλοι μὴ γὰρ ἢ
ἐξ ἐν ὅλως βινέμεσθαι, δι' ἃ πολλοὶ
κοινῶς ὠφελήσων, ἢ τοιαῦτα ὑπέδει-
ξαν συγγεγνημένα, οἷα τελείοις ἀνδρά-
σι μᾶλλον ἢ τοῖς τοιοῦτο συμφέρειν. ἀλλὰ
σὺ καὶ ἀπαλῶν παίδων προνοέμε-
ν, ὡς αἱ μαλακὰ φέροντες τῆς ἀρε-
τῆς καὶ καὶ ἐυτεβῶν παιδαγωγμάτων δεκ-
τικώταται περὶ καὶ, μέγιστα καὶ πλεῖστα
πεπύνηκας ὑπὲρ αὐτῶν, πολλὰς βίβ-
λους εἰς τὴν ἐκείνων ὠφέλειαν ἐκτε-
δωκώς, καὶ πολλὰ χεῖματα ἀνηλωκώς,
καὶ ἄλλα πάμπολλα πεπεραχώς δι' ὧν
πρὸς τὴν ἀληθινὴν λαβείαν καὶ ἐυ-
σέβειαν ἐδιδῶσιν ἐκτὸς ἐκ νηπίων. ἐ-
γὼ δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ ῥωμαίου ἀπικει-
ρωμένων κατηχησῶν, ἀειδμῶν τει-
ῶν ὄντων, καὶ τὰς καὶ παίδων ἡλικί-
αις προσηρμοσμένων· δύω μὴ ἦσαν καὶ
πρότερον εἰς τὴν ἐκκλησίαν διάλεκτον
μεταβέβληται, καὶ νῦν τείτον ἐκκλησίᾳ

μετερμίνω δέντα ροι· περσφέρω, ἔξ ὧν
οἱ παῖδες ἀγαθῶν τυχόντες διδασκάλων,
τὰ τεῖα ταῦτα μανθάνοιεν ἂν, δηλονότι
Χειριστάνειν, καὶ λαπνίζειν, καὶ ἑλλωί-
ζειν. ἔδεν δ' ἔγω μοι σπερδῆς ἀξιον ἐ-
φαίνετο, ὡς ροι· φεῖ τινὲς πρέπυσαν ἤν
παίδων ἀγωγῇ. πονεμῶν συμπράπειν
καὶ ρωεργεῖν ὅσον διωατὸς ἦν. ἐλπίζω
δ' καὶ πᾶν πέποιδα ἀξίεποιον ἀπασι
δύξειν ἢ περδυμίαν ἢ ἐμὴν τὰ ὅππλει-
σες ὠφελεῖν ἤν ἢ ὀρδῆς καὶ τοῖς Χει-
ριστάνοις. περσθηκῆσθαι παιδίστῃς σοχαζο-
μῶν. Δέομαι δέ σε ἢ περσπεφωνη-
μῶν πρὸς ρῶ ὀνόματι ἢ ἑλλωικῶν ἐρ-
μινείαν ἤν ὑπὸς ρε λαπνισὶ γεσφδέν-
των, ἐμῶν καὶ φιλικῆς ἀξιοῦν ἢ ὑπο-
δοῆς. καὶ πρὸς Θεῶν εὐχομαι βίον μακρὸν
καὶ μακράειον ροι ἐπιπέμψειν, ὅπως πολ-
λὰ ἐπ' ὁρῶν ἀγαθὰ πάντας ἀνθρώπους
διατελῆς, καὶ τελευτῶν ἢ ἑρανίε βασι-
λείας ρωὶ Χειρῶν, καὶ ὅλῳ πρὸς ἤν ἀρίων
χορῶν ὑπολαύης. Ἐρρώσο. Ἐτὶ ἀπὸ ἢ
δευτερίας α. φ. ο. ε.

Ἐπερμῶ Ουῖταχῆρῶ, ὁ σὺς
περσ μινδῶ ἀνεμῶς.

Reverendissimis in Christo
Patribus ac Dominis,

M A T T H Æ O
Archiepiscopo Cantuariensi,

E D M U N D O
Archiepiscopo Eboracensi,

E D W I N O
Episcopo Londinensi,

Aliisq; reverendis Patribus, Episco-
pis Ecclesiæ Anglicanæ, vigilan-
tissimis fidelissimisq; Pastoribus.

*Uum seculi hujus ad
interitum jam ruen-
tis, mores perditos,
& corruptelis omni-
bus depravatissimos,
non sine acerbissimo
animi dolore, mecum sæpè considero :
animadvertámq; diuturnam peccan-
di consuetudinem hominum menti-
bus quasi callum quoddam ita ob-
duxisse, ut neque virtutibus præ-
mia,*

miâ , neque supplicia vitii sempiterna, divinis proposita legibus, ullam jam vim vel ad cohortandum, vel ad deterrendum habere videantur : in eam tandem cogitationem venio, ut aut nullam prorsus spem ostendi fore aliquando melius, aut si qua est etiam nunc reliqua, eam in sancta pueritiæ atque ineuntis adolescentiæ institutione & disciplina omnino repositam esse existimem. ^e Nam teneri illi & flexibiles animi, non solum quocunque torqueas trabâsue, sed quocunque etiam vel leniter ducas, sequentur, atque ut voles flecti, arbitrioque fingi possunt : & quia sunt ab omni hætenus scelere vacui atque integri, nonnihil in illis loci salutaribus adhuc monitis consiliisque patet. Quæ cogitatio, patres in Christo reverendissimi, in eam me mentem impulit, ut ad primam illam Christianæ pietatis institutionem puerilem Latine scribendam me applicarem : eamque variis tractatam modis, hoc quidem libello verbis tantummodo necessariis

cessariis & propriis breviter com-
prehenderem : altero verò libro,
eandem aliis verbis luculentioribus
& pluribus copiosè explicarem : ut
& illi, qui brevitati student, & qui
ubertate etiam orationis delectan-
tur, ad sua utrique ingenia sensûsq;
apta & accommodata invenientes,
voluptate aliqua ad legendum invi-
tarentur. Curæ etiam mihi magnæ
fuit, ut brevitate usus, planè tamen
& perspicuè dicerem : & in illa
rursus ubertate ne insolentiùs copia
abuterer. Quum enim Latine vel
intelligere in aliqua laude, loqui
etiam in magna poni soleat, tamque
multi ejus linguæ studio inflammen-
tur, puerique ob eam causam doctis
hominibus in disciplinam tradantur,
hanc oblatam occasionem putavi,
qua intereà etiam dum aliud agunt,
vera pietas, quæ est ante omnia ex-
petenda, tenellis mentibus instillare-
tur. Quum verò multos valdè pœ-
niteat ita se pueros latine didicisse,
ut cum loqui ea lingua, aut scribe-
re velint, sibi ipsi plerumque diffi-
dant,

dant, ut ea molestia, quæ me etiam,
non tam mea tamen, quàm illorum,
quos aliquando institui, causa, sæpe
sanè ac graviter torfit, alios libera-
rem, diligentiam, quantam potui ma-
ximam, adhibui, ut emendata esset
oratio & pura: & neque in simpli-
cibus verbis, quod non esset latinum,
neque in conjunctis, quod non esset
consequens, jure vituperaretur.
Nam quæ verba per religionem mu-
tare non licet, ea sunt in fine majo-
ris libri notata. Has institutiones
latine à me scriptas, amici duo mei,
homines docti, alter in sermonem vul-
garem nostrum, ut omnibus scilicet
essent communes, alter in studiosorum
gratiam, Græcè etiam converterunt.
Omnibus quidem nobis mens eadem,
idem erat propositum, ut quamplu-
rimis videlicet plurimum prodesse
eniteremur. Undè enim potius An-
glicè primum legere discent pueri
nostri, quàm ex libello, qui pietate
etiam teneros interim animos im-
buat? Et reverà si quisquam, vel
puer, vel adolescens, ista Anglicè
reddita.

reddita diligenter legat, præterquam
quòd Christianæ religionis summam
dilucidè explicatam, & intelligere
facile, & ediscere etiam si velit, baud
difficulter possit, quod est certè in lu-
cro vel maximè ponendum: eadem
etiam opera sermonem vulgarem
nostrum & pronuntiare rectius, &
scribere emendatius addiscet: quod
commodum aspernandum non esse,
ex multorum sermonem Anglicum
loquendi scribendique vitiosa, atque
corrupta consuetudine, ipsa prope-
modum est luce clarius. Jam verò
undè potiùs ordiuntur prudentes &
pii doctores prima latinè loquendi
elementa pueris tradere, quàm à pio
aliquo, parvòque, & facili latino li-
bello, cujus sententiam, ut Anglicè
jam antea lecti, teneant? Hoc verò
libello semel perlecto, pueri, qui ali-
quo Latinè loquendi studio teneri
jam incipient, quæ angusto sermonis
genere contracta priùs legerant, ad
eadem etiam oratione copiosa ube-
riùs & fusiùs, aliòque exprimendi
atque eloquendi genere explicata
cognoscen-

cognoscendum, sua sponte, sine monitoris præcepto festinant, atque ita partim recognoscentes, partim etiam discentes, rerum pariter optimarum memoriam renovabunt, & verborum etiam novitate delectabuntur. Deinde postquam istis diligenter legendis, atque inter se comparandis, aliquos jam in lingua latina progressus fecerint ut certè facient: haud minore jam eadem etiam Græcè scripta legendi cupiditate ardebunt: ut illis discendi, præceptoribusque docendi, non labor jam, sed voluptas sit futura. Hæc ratio docendi discendique, & res easdem aliis atque aliis verbis, quam maximè fieri possit lectis, explicandi, Græcæque cum Latinis conjungendi, M. Ciceroni visa est aptissima esse atque utilissima adolescentibus, in quibus ubertatem se efferre voluit. Hac ille ratione eam Latini, & Græci etiam sermonis copiam, varietatem, facultatem, facilitatem, proprietatem, elegantiam, quibus longè multamque cæteris omnibus omnium

De Orat.
& multis
aliis locis.

omnium ætatum hominibus antecelluit, consequutus & adeptus est. Et ut cò aliquando perveniam, quò maximè & directiò hoc meum spectat institutum, non tantum juvenus nostra assiduè istis animarum, ingeniorum, linguarum exercitationibus, à prima pueritia ad ineuntem usque progredientemque adolescentiam assuefacta, à desidia malorum omnium matre arcebitur: verum etiam Christiana pietas, quæ est virtutum omnium fundamentum, eisdem occasionibus toties repetita altissimas in teneris illorum animis radices aget: quæ mirificè etiam confirmabitur; si vel sua ipsi voluntate, vel præceptorum monitis diligenter exquirent, quæ sunt in istis institutionibus de pietate nostra tradita, quibus etiam sacrarum literarum fundamentis nituntur. Quod ut sine ullo penè labore tediòve præstare possint, appositæ ubique in conspectu notæ facilem

lem ipsis compendiariamque viam
ostendunt. Fieri verò non potest, quin
de tremenda Divini numinis Maje-
state, potentia, justitia, ejusque rur-
sum paterna in suis per Christum
bonitate, benignitate, beneficentia, &
de tota Religione Christiana, assidue
audiendo, legendo, repetendo, medi-
tando, ea etate, quæ est ad optima
quæque opportunissima, fieri, inquam,
non potest, quin & Dei metum atque
reverentiam (quæ jam ex hoc mun-
do penè profligata esse videtur) ejus-
que etiam amorem, atque illi placen-
di, vitæque cum virtute degendæ stu-
dium, in auribus, oculis, atque ani-
mis suis ita penitus defigant, ut
nulla unquam vi labefactari, aut
oblivione deleri posse confidam. Hæc
est summa consilii mei, hæc me ratio
impulit, ut laborem mihi non ne-
cessarium, studiosis adolescentibus,
ut spero, utilem susciperem. Hu-
jus, ut omnis mei otii, pariter at-
que negotii rationem vobis reddend-
am esse existimavi, Patres in Christo
reuc-

viam
, quin
Maje-
e rur-
ristum
tia, &
assidue
medi-
ptima
quam,
atque
mun-
ejus-
lacen-
la stu-
e ani-
t, ut
, aut
Hæc
e ratio
on ne-
utibus,
Hu-
ter at-
edden-
Christo
reuc-

reverendissimi, quorum ego pietatem,
sapientiam, doctrinam, auctoritatem,
ut debeo, plurimi facio, benevolentia-
que, & grata memoria, atque honore
merito prosequor.

Vestri studiosissimus obser-
vantissimusque,

ALEX. NOWELLUS.

Περὶ τῆς θείας λόγου.

Διδάσκαλῳ. Μαθητῆς.

Δ. Ποίας εἰς θρησκείας ὦ παῦ;

Μ. Τῆς αὐτῆς θρησκείας εἰ-
μι, ἥς Χριστὸς ὁ σωτὴρ ἡμῶν, διδάσκα-
λῳ. Ἰὼ· ὅθεν Χριστιανὸς ὠνομάσθην, καὶ
πέπεισμαι ἀτεχνῶς τοῦτο εἶναι).

Δ. Τίς ὅστις ἡ Χριστιανικὴ ἐκτέλεια;

Μ. Ἡ Χριστιανικὴ ἐκτέλεια ὅτι τὸ ἴ-
Θεὸν ἀγίως πηγαῖν, καὶ τοῖς νόμοις αὐτοῦ
πέπεισθαι.

Δ. Πόθεν δεῖ μαρτυρεῖν ἡμᾶς αὐ-
τῷ;

Μ. Ἐκ τῆς θείας λόγου, ὡς περ τοῖς τῆς
παλαιᾶς τε καὶ τῆς καινῆς διαθήκης βιβ-
λίοις ἐμπεριέχεται).

Δ. Διὰ τί τῷ θείῳ λόγῳ ἢ τῷ δια-
θήκης ἐνομασίαν προσάπεις;

Μ. Ὅτι τελείως καὶ ἀμετακινήτως ἐκ-
πύσσεται ὧν ἡμᾶς ἐρέσθαι καὶ πίνων ἔργον
ἀπέχεσθαι ὁ Θεὸς βέβηκε· καὶ ἀπὸ ταύτης μὴ
τῷ Θεῷ βεβλήσεως ἢ θέμις ἀποκλίνειν.

Δ. Πῶς οἶοί τ' ἂν εἰρημὴ γινῶναι τὸ
θέλημα τῷ Θεῷ, τὸ διασαφηνεῖν ἐν τῷ
λόγῳ αὐτοῦ;

Μ. Σιωπῶντες αὐτὸν ἀναγινώσκοντες, καὶ
μελετῶντες, ἢ καὶ ἄλλων ἀναγινώσκόν-
των, καὶ εὐλαβικῶς ἐρμηνεύοντων αὐτὸν
ἀκούοντες.

Δ. Μῶν ἀρκεῖ τῆτο;

Μ. Ἐπειδὴ εὐδαίμων ἔσθ' ἀνθρώπων διὰ
τῆς

Religio Christiana. Verbum Dei.

Magister. Auditor.

Mag. **N**arra mihi, mi fili, quam religionem colas.

Aud. Eandem illam, quam Christus Act. 11. 26.
Servator noster docuit, unde Christianus nominor, & ita revera me esse confido.

M. *Quanam est Christiana pietas?*

A. Pietas Christiana est divini Matth. 4. 10.
minis sancta veneratio, & obtemperatio legibus illius. Joh. 4. 24.

M. *Unde est ejus intelligentia capi-
enda?*

A. Ex verbo Dei, quod veteris Joh. 5. 39.
vique Testamenti libris explicatur. Act. 17. 12.
2 Tim. 3. 15,
16, 17.

M. *Cur verbum Dei vocabulo Testa-
menti nominatur?*

A. Quia divini voluntas de rebus Gal. 3. 15, 17.
expetendis fugiendisq; in eo in perfecte Joh. 4. 25.
atque immutabiliter continetur, à qua Gal. 1. 8 9.
ullam in partem non est deflectendum. Deut. 4. 2.
Esa. 3. 21.

M. *Qua ratione modòque divina vo-
luntatis in ejus verbo expliatæ perquiren-
da est cognitio?*

A. Assidua divini verbi lectione at- Joh. 5. 39.
que meditatione, aut attenta ejus ab Act. 17. 11.
aliis lecti, purèque, explicati auditione.

M. *Satin' id est?*

A. Quia mortalium nemo divinæ sa- 1 Cor. 1. 21. 1
pientię

Περὶ τῶ θεῖς λόγος.

τῆς ἰδίας ἀγχινοίας ἢ φιλοπονίας, διώα-
ται τὴν τῶ Θεῷ σοφίαν ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ
κεκρυμμένῳ εἰδέναι, συνεδαιώς καὶ δια-
πύρως τῷ Θεῷ δι' ἑαυτοῦ ἐφείλομεν, τὴν
τῶ λόγῳ αὐτῷ γνώσιν καὶ πίσιν, ἅμα δὲ
καὶ σφοδρῶς πᾶσι ἐπιθυμίαν τῶ τοῦ θελή-
ματι αὐτοῦ ἐν ἐκείνῳ ἐκδηλωθέντι ὑπα-
κύνειν ἥ ἡμετέροις διανοίαις διὰ τῶ ἀγίας
πνέματι. αὐτῷ ἐμποιοῖν.

Δ. Τίνα ὅτι τὰ τῶ θεῖς λόγος μέρη
τὰ κύρια;

Μ. Ὁ Νόμος, καὶ τὸ Ἐυαγγέλιον.

Μ. Τί διαφέρει ταῦτα ἀλλήλων;

Μ. Ὁ νόμος ἡμᾶς πρὸς ἅπαντα παι-
δίζει, ὅσα ἢ πρὸς τὴν τῶ Θεῷ λαβείαν,
ἢ τὴν ἑαυτοῦ πλησίον ἀγάπην τείνει, καὶ
ἡμᾶς ἐπιμελῶς αὐτὰ ἀποτελεῖν κελεύει·
τοῖς δὲ νόμον φυλάττεισι ζωὴν αἰώνιον
ἐπαγγελλόμενος, τοῖς δὲ παραβᾶσιν αὐ-
τὸν θάνατον ἀπειλήσας αἰδίου.

Δ. Τὸ δὲ Ἐυαγγέλιον τί;

Μ. Τὸ Ἐυαγγέλιον ἡμῶν βεβαιῶται
Θεὸν διὰ πίστεως εἰς Χριστὸν τοῖς εἰς τὸν
νόμον ἡμῶν ἡμετέροισιν ἰλεων καὶ ἐυμενῶς ἔσε-
ναι, ὅσοι γὰρ ἐπὶ τῷ περὶ σφραγίσαι αὐτῶ
λυποῦνται καὶ τὸν ἑαυτοῦ ὅρον ἐπαγορ-
δοῦν πειρῶν.

Δ. Ἡ ἀληθινή θρησκεία πόσα μέρη
ἔχει;

Μ. Ἡ μὲν θρησκεία καθ' ὅλην πλησίως τῷ
θεῷ λόγῳ, ἀφ' ἧς ὅσους ἀπὸ πνεύματος
ἀπορρέει, δύο ἔχει μέρη.

Δ. Τὰ ποῖα;

Μ. Ἡ πρώτη

Verbi divini studium, partes.

pietatis in ejus verbo reconditæ scientiam ingenio industriæ suapte consequi potest, à Deo precari sedulò vehementerq; debemus, ut per Spiritum sanctum suum mentes nostras sacri verbi sui cognitione fideque, & voluntati ipsius in eodem illustratæ parendi studio ardenti imbuere velit.

1 Cor. 3. 7.
Psal. 119. 33.
33, 35.
Joh. 16. 13.

M. *Quæ sunt divini verbi partes præcipuæ?*

A. Lex & Euangelium.

Joh. 1. 17.
Luc. 16. 16.
Act. 13. 39.
Rom. 6. 14.
Matth. 22. 37,
38, 39. 40.
Luc. 10. 27, 28
Rom. 10. 15.
Gal. 3. 20.

M. *Hæc duo alterum ab altero quomodo secernuntur?*

A. Lex ad omne nos officii munus instruit, tam pietatis erga Deum, quam charitatis in proximum, utque utrique illud præstemus summo studio præcipit: & Legi parentibus vitam promittens sempiternam, æternam mortem ejus raptoribus minatur.

M. *Euangelium verò quid?*

A. Euangelium nobis confirmat, Deum per fidem in Christum illis, qui contra legem commiserunt, misericordem se præbiturum, ignotumque, modo animi dolore, quòd eum offenderint, afficiantur, & seipsos reprehendentes corrigere atque emendare studeant.

M rc. 1. 15.
Luc. 5. 32.
Joh. 1. 17.
Act. 2. 38, 39
& 13. 38, 39.
Rom. 1. 5, 16.
& 6. 14, 15.

M. *Quot partibus constat vera religio?*

A. Religio perinde ac verbum Dei, ex quo, tanquam ex fonte profluit, duas habet partes.

M. *Quenam illæ sunt?*

A. Obe-

Περὶ τῶ Νόμου.

Μ. Ὑπακούω, ὡς ὁ νόμος περὶ τῆς πίστεως, καὶ Πίστιν, ὡς τὸ Ἐυαγγέλιον ἀξιοῖ.

Δ. Βέλομαι ὅτι περὶ μείζω σαφυνώσαν εἰς πλείω μοεῖα διαφεύγει τὴν ἑρμηνείαν.

Μ. Δοκῶ μοι ἐκ ἀλόγως δυνάσθαι τὰ τέσσαρα ταῦθ' ὥς τὰ ἑξαίρετα τὴν ἀληθείας ἑρμηνείας μέρη καταλέγειν, καὶ Ὑπακούω δηλαδὴ, καὶ τὴν Πίστιν, καὶ τὴν Περσολογίαν, καὶ τὰ Μυστήρια.

Δ. Ἀγε δὴ, ταῦθ' ἡμεῖς ἐξῆς ὥς κεν ὁ ἑξαίρεσις. Ἐπειδὴ ἐν τῇ γρησῖαν καὶ ἀληθινῶς ὑπακούω, ἢ περὶ τὸν μέρους ὅτι, περὶ τὴν τῶ δέος νόμος κανόνα σαθμίζον χεῖρ, ἀνάγκη ὅτι περὶ τὸν εἰδέναι πῶς περὶ τῶ νόμος διάνοιαν ἔχων τυγχάνει.

Μ. Τὸν μὲν νόμον ἑσὶ πλάξιν ἐξηγεσθῶμεν, τελειοποιῶν διανοουμένης σαθμῶν ἐν ἡγεῖμαι, περὶ τὸν πᾶσι τὰ καλὰ, καὶ ἀπαρτίζοντα τὰναντία.

Δ. Ἡ περὶ πλάξ τίνα περιέχει;

Μ. Τὰ ὑπερλόγημα τῶ Θεῷ τὴν εὐσεβείας ἔργα ἢ περιέχον ἢ περὶ τέσσαρες ἐντολαί.

Δ. Ἡ δὲ πλάξ τί διδάσκει;

Μ. Περὶ ἀγάπην καὶ τὰ εἰς ἀλλήλους κατέχοντα ἡμᾶς παιδείας, ἐν ἣ τὰ λοιπὰ ἐξ ἐκείνων ἐκείνη ὅτι ὅλος ὁ νόμος δέκα ἐντολαὶ πάντως περιέχει, ὅτι καὶ Δεκάλογος περὶ τὴν ἀγάπην.

Δ. Τί ὅτι τὸ περὶ τὸν ἐντολὴν τὴν περὶ τῆς πλάξ;

Μ. Ὅ

Lex, Evangelium, Religionis partes.

*A. Obedientia, quam Lex imperat: Joh. 14. 15,
& fides, quam Evangelium requirit: 21, 23, 24.
M. Verum majoris perspicuitatis gra- Rom. 10. 5, 6,
tia, in plura te membra religionem par- 8.
tiri velim. Mar. 1. 15.
Rom. 1. 5, 16.*

*A. Videor mihi non ineptè quatuor
has, ut principes veræ Religionis par- Joh. 14. 15,
tes, posse recensere: Obedientiam, Fi- 21, 23, 24.
dem, Invocationem, & Sacramenta. Marc. 16. 16.
Act. 2. 21.*

*M. Agè ergò, de istis quatuor, ut ea or-
dine recitasti, te interrogabo. Et quoniam
vera obedientia, quæ prima pars est, ad
regulam divinæ legis sit dirigenda, neces-
sariò primùm intelligendum est, quid de
Lege Dei sentias?*

*A. Legem Dei duabus expressum ta- Exod. 34. 28,
bulis, justitiæ normam esse perfectissi- 29.
mam arbitror, recta imperantem, ve- Psal. 19. 6, 7,
tantemque contraria. 8, 9, 10.
Exod. 20.*

M. Prior tabula quæ tractat?
Deut. 5.
Esa. 30. 21.

*A. Debita Deo pietatis officia tra- Matth. 22.
dât: quatuorque prima præcepta in ea 36, 37.
continentur.*

M. Secunda quæ docet?

*A. Ad charitatem mutuamque inter Matth. 19. 18,
homines officia nos instituit, ad quam 19. & 22.
reliqua sex præcepta pertinent: ita Lex 39, 40.
universa decem omnino præcepta com- Exod. 34. 28.
plectitur, ex quo fit, ut Decalogi no- Deut. 4. 13.
mine appelletur.*

*M. Quod est primæ tabulæ præceptum
primum?*

B

A. Deus

M. O

Περὶ τοῦ Νόμου.

Μ. Ὁ Θεὸς ὕψως ἔχρησεν. Ἄκουε Ἰσραὴλ, Ἐγὼ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ὅστις ἐξηγάρον σε ἐκ γῆς αἰγύπτου, ἐξ οἴκου δουλείας. καὶ ἔσονται σοι θεοὶ ἑτεροὶ ἐνώπιόν μου.

Δ. Τίνος ἕνεκα προσέτον ὑπομνήματα ἡμῶν, ὅτι Κύριος ὁ Θεός ἡμέτερός ἐστι;

Μ. Ταῦτα τὰ ῥήματα τῶν ἀμείνων καὶ ἀπειρῶν αὐτοῦ μεγαλειότητα, καὶ φιλανθρώπων δημοῖα καὶ ἡμᾶς ὑπακούειν αὐτῷ ὑψιστάτου ἐναντιῶναι, καὶ πρὸς τὸ χριστότατον καὶ μεγαλοδωδέτατον ἀχαιεῖν ἐθέλωμεν.

Δ. Τί βέλεται ἐν οἷς προσάψει μὴ ἔχων ἀλλοτεῖς θεοὶ ἐνώπιον αὐτοῦ;

Μ. Πᾶν εἰδωλολαβείας γνῶσις ἐν δαδὲ ἀπαργεύεται καὶ ἀποδοκιμάζεται.

Δ. Ἡ εἰδωλολαβεία τί ἐστίν;

Μ. Τὸ ἥν κτισμάτων ὠπνισμῷ θεϊκῶν λαβείων προσάψειν, ἢ ἐπ' αὐτοῖς ὡς θεοῖς ὕψιν ἐλπίζειν, καὶ πρὸς αὐτὸν καταρτίζειν· τῆτο γὰρ ὡς πάντων ἡμῶν μυστῶν αἴματι ὁ Θεός βδελύσσεται. αὐτὸς γὰρ μόνον τῇ μεγαλειότητι ἢ θεϊκῇ πύμῃ, καὶ τῇ ἀγαθότητι ἢ ὑπεράλλοισα ἡμῶν ἀγάπῃ ὀφείλεται. ἐπ' αὐτὸν καταρτίζειν ἡμᾶς, καὶ ἐν ἀμνηχανίᾳ ὀποιοῦντοῦ ἡμῶν βολήθεν καὶ ἐπικυεῖν παρ' αὐτοῦ αἰτεῖσθαι, καὶ τῇ αὐτῇ καλομαγείᾳ ἡμᾶς τε καὶ τὰ ἡμέτερα πάντα πρὸς αὐτὸν ἀναπνεῖναι δεῖ.

Δ. Τί

Præceptum 1. Idololatria damnata.

A. Deus sic est eloquutus, Audi Israel : Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi ex domicilio servitutis Egyptiæ : Non habebis Deos alienos coram me.

Exod. 20. 1, 2,
Deut. 5. 5, 6, 7

M. Quare nos primùm commonefacit, Se Dominum Deum nostrum esse?

A. Illis verbis ejus immensa infinitaque majestas, potentia, bonitas explicantur, nōsque pariter parendi summa necessitate astringimur, nisi & contra potentissimum repugnare, & in benignissimum, beneficentissimūque ingrati esse velimus.

Deut. 10. 12,
13.
Malac. 1. 5, 6.

M. Quid est quod edicit nobis, Ne habeamus Deos alienos coram se?

A. Idololatria omnis his verbis prohibetur, ac damnatur.

M. Quid est Idololatria?

A. Rebus ullis conditis divinum cultum tribuere, aut in illis ut diis quibusdam, fiduciam, perfugiūve habere : quod patrare, scelus esset maximè detestabile. Ipsius enim solū majestati divini honores, ipsius bonitati singularis ille noster amor debetur : ad illius opem confugere, ab illo in terroribus periculisque omnibus opem atque auxilium petere, & expectare : illius benignitati nos nostrāque omnia deberi, gratis animis agnoscere, ingenuēque confiteri oportet.

Psal. 115. 8, 9.
Matth. 4. 10.
Deut. 10. 12,
13. 20. 21.
Matth. 22. 37.
Psal. 50. 14.
25. 23.
Psal. 79. 13.
& 95. 6, 7.
& 100. 1, 2, 3.
Joh. 3. 27.
1 Cor. 4. 7.
Jacob. 1. 17.

Πεὶ τὸ Νόμ.

Δ. Τί σημαίνει τὰ τελευτῶν ῥήματα,
Ἐνώπιόν μου;

Μ. Ὅτι ἐδὲν ἔτω παντελῶς κρύπτον
καὶ ἀδρατὸν ὄσιν, ἅς τε μὴ ἔῃ τῷ Θεῷ
ἐνδιλότατον καὶ διὰ τῆς ὅτι ἡμῶν πρὸς
ἡκε μὴ μόνον διὰ τὴ φωνῆς καὶ τῆς ἔξωθεν
τῆ βίαι πρὸς ἑαυτὸν καὶ πρὸς ἑαυτὸν, ἀλλὰ
τῇ ἐνδοθεν καὶ ἀκυσθῆναι καὶ ἀποδοῦναι
ἐνδοθεν τὸ ἑνα Θεόν, καὶ μηδὲνα ἄλλον,
ὅπως πᾶν καὶ δευτερεύειν.

Δ. Εἰπέ μοι διὰ βραχείων, ὅς μάλιστα
εἰς τίνδε τὸ νόμον ἀσχετὴν νομίζης.

Μ. Πάντες, ὡς περὶ λαβὼν ἔφην, οἱ
ἐκθολογάραι, καὶ οἱ χρησιμολόγοι, καὶ οἱ
νόμοι, καὶ οἱ μάνεις, καὶ οἱ ἐπωδοί,
καὶ οἱ φαρμακεῖς, καὶ ἡμέροι, καὶ πᾶ-
σαι αἱ φαρμακίδες, καὶ πάντες οἱ τοι-
ῦτος ἐπερὶ μὲν, ἢ αὐτοῖς πρὸς δόντες,
ἐπὶ δὲ πάντες οἱ φάσθαι περὶ φῶνται, οἱ τὰ
φάσθαι διδάσκοντες πρὸς τέτοις, ὅσοι
τῷ τῷ Θεῷ λόγῳ καταχρῶνται, ἢ τῆς
μερίσσης αὐτὸν πρὸς ἑκ ἀξιώσιν, ἐδὲ
τοῖς αὐτῷ πρὸς ἀγγέλους πρὸς ἀρχῶ-
σιν, ἀλλὰ τοῖς ἰδίῳ ἐνυπνίοις ἢ ἐν-
νοίας τὸν νοῦν πρὸς ἑκαστὸν τὸ τέλος, οἱ
τῷ κτισμῶν ὅπῃ ἢ μᾶλλον ἢ ἴσως
τῷ κτιστῇ Θεῷ φασκύνται, ἢ ἀγαπῶσιν,
ἢ πρὸς πολλὰ ποιεῖνται, πάντες τοι-
ῦτοι εἰς τὸν πλημμελεῖν τὸν νό-
μον.

Δ. Λέγε νῦν τὸ δίδόντες ἐνπλήν.

Μ. Οὐ ποιήσεις στασιῶν εἰδωλον, ἐδὲ
παντὸς οὐμοῦμα, ὅσα ἐν τῷ ἔργῳ ἄνω,
καὶ

Unus Deus colendus: Deus omnia videt.

M. Suprema illa verba, Coram me, aut in conspectu meo, quid sibi volunt?

A. Nihil tam penitus absconditum esse, aut in occulto latere, quin Deo notissimum sit, atque apertissimum: & proinde non voce, manifestisque solum vitæ actionibus, atque externa specie, sed intima etiam atque syncera puræ mentis sanctitate Deum, illumque unum, præterea neminem, piè colendum esse atque venerandum.

M. Summatim expone, quos maximè putes hanc in legem peccare.

A. Idololatræ, ut dixi, omnes, omnes arioli, augures & conjectores, incantatores, venefici, magi, sagæque omnes, omnesque, qui ad illos deferunt, illisve fidunt. Prophetæ item mendaces omnes, qui falsa vanæque docent: præterea qui verbo Dei abutuntur, aut maximam illi fidem non habent, nec illius monitis, sed inanibus suis somnis aut conjecturis ducuntur: denique qui res ullas conditas, supra, aut æque atque Deum conditorem metuunt, amant, aut magnificiunt: hii omnes, hiisque consimiles universi hanc legem violant.

Psal. 7. 9. &
33. 34.
Eia. 29. 3.
Matth. 5. 8.
& 15. 8.

Levit. 19. 31.
Isai. 8. 19.
& 47. 9.
Deut. 18. 10.
20.
Matth. 15.
2, 3, 6, 9.

M. Recita jam præceptum secundum.

A. Signum sculptile, aut simulachrum ullius rei, quæ aut supra in cælo,

Exod. 20. 4,
23.

Περὶ τῶ Νόμου.

καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κέτω, καὶ ὅσα ἐν τοῖς
ὕδασι καὶ ὑποκάτω τῆς γῆς, ἢ περὶ σκυνή-
σεις αὐτοῖς, ἢ δὲ μὴ λαβύσεις αὐτοῖς.
ἐγὼ γὰρ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, Θεὸς
ἰσχυρὸς, ζηλωτὴς, ἐποδιδῶς ἀμάρτίας πα-
τέρων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τείτιν καὶ τετάρτιν
φρεσὶν τοῖς μισθῶσί με, καὶ ποιῶν ἔλεος
εἰς γλιόδας τοῖς ἀγαπῶσί με, καὶ τοῖς
φυλάσσουσιν τὰ περὶ νόματά με.

Δ. Δοκοῖν μὲν ἂν ἔσθαι ὁ νόμος τὰς
τῶ πλάτων τε καὶ τῶ γεωμετρίας τέχνας ἀπι-
δοκιμάζειν ὥστε καὶ ἔχειν ὅλως εἰκόνας ἕχ-
ῶσιον ἔσθαι.

Μ. Ἡμισυ γὰρ καὶ γὰρ ἐν τῇ σφύτῃ
ταύτῃ πάλιν ἔστι τεχνικῶν ἔργων
ἔστι περὶ ἀνθρωπίνων καὶ πολιτικῶν χρείας
ἀναγκάων, ἀλλὰ μόνον περὶ τῇ τῶ
Θεῷ λαβεία περὶ σκύνων ὁ λόγος.

Δ. Τίς ἔν ὅστιν ἡ διάνοια τῇ ἐν πολῆς
ταύτης;

Μ. Ἐν ταῦτα ὁ Θεὸς ἀπαγορεύει περὶ-
τον μὲν ὅπως μὴ πειρώμεθα δι' εἰκόνας
αὐτὸν ἡστυοποιῶν μιμεῖσθαι, ἢ ἀπεικάζειν,
ἢ ζητεῖν, ἢ πηγαῖν· εἴτα ὅ, τῇ εἰκόσιν αὐ-
ταῖς περὶ σκύνων, ἢ καὶ ὅπως ἐν εἰδω-
λογαρίαν ἢ δεισιδαιμονίαν παραχρᾶδς.
περὶ σκύνων μὲν ἔν τῇ Θεὸν μόνον, μὴ καὶ
τὸ δοκοῦν καὶ ἀρέσκον ἡμῶν, ἀλλ' ἀγνῇ
καὶ καθαυτῇ διάνοια, καὶ ἀληθῶς, ὡς ἐκεῖ-
νός ἐν τῇ λόγῳ αὐτῷ διετάξατο, διε-
κρίνειν καὶ σέβειν.

Δ. Διά

Præceptum secundum.

aut infra in terra, aut in aquis infra
terram sit, non effinges: Ea non vene-
raberis, néque coles; Nam ego sum
Dominus Deus tuus, zelotypus qui pa-
rentum iniquitatem etiam in liberis
vindico, ad tertiam usque quartamque
progeniem osorum mei: clementiâque
utor ad millesimam usque progeniem,
erga mei amantes, meâque præcepta
conservantes.

Levit. 26. 1.
Deut. 4. 15.
16, 17, 18, 19.
Esa. 40. 18.
& 44. 9. &c.

*M. Videri possit hac lege pictorum fi-
ctorumque artificia condemnari, ita ut
fas non sit ullas omnino imagines ha-
bere.*

A. Nequaquam: in prima enim hac
tabula minimè de rebus artificiosis, quæ
ad humanos civilésque usus expetun-
tur, sed de its tantum, quæ ad Dei cul-
tum pertinent, agitur.

Matth. 22. 1,
& 21. 36, 37.

*M. Quenam est igitur hujus præcepti
sententia?*

A. Hoc secundo præcepto prohibet
Deus primùm ne imagine ulla ipsum &c.
imitari, vel adumbrare, quærere, aut
colere conemur. Secundo ne simu-
lachra ipsa veneremur, aut illis quo-
quo modo ad Idololatriam aut super-
stitionem abutamur, interdicat. Ve-
rùm ut Deum solùm, non ad nostrum
arbitrium libidinémque, sed pura at-
que integra mente veréque, quemad-
modum nobis suo ipsius verbo præscri-
ptum est, colamus & veneremur.

Esa. 40. 18,
&c.
Deut. 5. 8, 9.
Psal. 97. 7.
Esa. 44. 17.

Περὶ τοῦ Νόμου.

Δ. Διὰ τὴν τὴν Θεῶν σωματικὴν ἵνα καὶ ἱερὰ τὴν μορφὴν ἀρμόζουσιν ἐκ ἐντεῖας ὅτι;

Μ. Ὅτι σωματικὴ, καὶ ἀδελφὴς, καὶ ἀψυχοῦ, καὶ μάταιοι εἰκὼν τὴν Θεῶν, ὅς πνευματικὸν ἀθανάτον ὅτι, καὶ ἀπείρην τε καὶ ἀμετρον, καὶ ἀκατάληπτον μέγεθος καὶ μεγαλειότητα κέκτηται, ὅθεν προσεοικέναι, μηδὲ παντελῶς ὁμοίᾳ (ἢ) διώει).

Δ. Ὅπως ἐν τῇ λαβείᾳ εἶδεν ἀποδοκιμάζει ἐνταῦθα;

Μ. Ὅταν προσδράς ποιῶν μέλλοντες πρὸς εἰδωλὰ βεπώμεθα· προσπίπτοντες αὐτοῖς ἐκείνων αὐτὰ, γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, ἢ καὶ ἄλλῳ πνι σημεῖον πνὺν αὐτοῖς ἀποδώμεν, ὥς ἂν εἰ ὁ Θεὸς παρὼν ἔτυχεν ἡμῖν ἐν αὐτοῖς.

Δ. Τὸ προσεδεικνύον τῇ ἐντολῇ ταύτῃ πρὸς ἄρτημα λέγει.

Μ. Ἐγὼ γὰρ εἰμι κύριος ὁ Θεὸς σε, ζηλωτὴς, ὁ ἀποδιδὼς ἀμύρπας πατέρων ἐπὶ τέκνα, ἐπὶ τείτῳ καὶ τετάρτῳ γυνεὴν τοῖς μισοῦσί με.

Δ. Τίνος ἔνεκα μνήμῳ τέτων πεῖται ὁ Θεός;

Μ. Ἐν οἷς Θεὸν καὶ Κύριον ὀνομάζει ἐαυτὸν, ὑποτόμως ἡμῖν παρὰ ἑλπίδα, τῇ μεγαλειότητι ἅμα καὶ τῇ χρηστότητι αὐτοῦ (ὥς καὶ ἄνω εἰπομένη) προσεχέουσιν ἑαυτοῦ ἑλπίδα αὐτῷ θελήματι ἀρμόσαντες. τὸ δὲ ζήλοῦ ὀνομα προσάπλων ἑαυτῷ σημαίνει ὅτι τῆς προσοικέσεως αὐτῷ προσοικώσεως ἐδείξα κοινωνὸν ἢ μέτοχον ἀνέχεσθαι ὁρῶν.

Δ. Μὴν πᾶν ἄλλο παρὰ δόγμῳ εἰς τὸ

Præceptum 2. Idola fugienda.

M. Quam ob causam Deum corporea spectabilique forma effingere nefas est?

A. Quia corporea, infirma, inanima, vanâq; effigies aut imago nullam cum Deo, qui spiritus est immortalis, infinita, immensa, incomprehensibili magnitudine, majestatéque, communitatem habere, nec ullam ejus similitudinem speciémve gerere potest.

Psal. 113. 4, 5
& 115. 3, 4
Esa. 40. 8,
&c.
Joh. 4. 24.
Rom. 1. 20
23, &c.

M. Quemnam colendi morem hic condemnat?

A. Quum precatione usuri, nos ad simulachra vertimus, supplices nos coram illis abjicimus, nudato capite, aut alia significatione, illis honorem tribuimus, perinde quasi Deus in illis nobis præsens adestet.

Levit. 26. 1.
Deut. 4. 19.
& 5. 9.
Psal 97. 7.
& 115. 8.
Esa. 44. 17.
Act. 7. 41.

M. Clausulam huic præcepto additam repete.

A. Nam ego (inquit) sum dominus Deus tuus, zelotypus, qui parentum iniquitatē etiâ in liberis vindico. ad tertiâ usque quartâq; progeniem osorû mei.

Exod. 20. 5.
Deut. 5. 9. &
6. 15.
Psal. 78. 58.

M. Quamobrem hac commemorat Deus?

A. Dei atque Domini vocabulis sese nuncupans, etiâ atq; etiam monet, ut iû ad majestatem, tum ad benignitatē suâ, sicuti antè dictû est, respectû habentes, ad ipsius arbitriû nos totos accommodemus. Zelotypiæ verò nomine declarat participē, aut consortē secû veneratiōis suæ se nullo modo tolerare posse.

Deut. 10. 12,
13.
3 Reg. 13. 29.
Malac. 1. 5, 6.
1 Tim. 6. 15,
16.
Exod. 34. 14.
Esa. 42. 8.

M. Ecquid præterea additum ad

Περὶ τῆς Νύκτος.

τὸ καλύειν τὴν εἰδωλολαβείαν;

Μ. Ὅπως ἡμᾶς τῆς εἰδωλολαβείας, ὃ αὐτὸς ἔγωγε βδελύσσεται, μάλλον ἐπιχρήσῃ, ἀπειλεῖ ἢ μόνον τοῦ πλημμελοῦντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ παιδὸς καὶ ἀπορῶντος αὐτοῦ πικρῶς αἰσθάνεται.

Δ. Διέξελθε νῦν τὸ λειπόμνον τῆς ἐν πολλῇς ταύτης.

Μ. Ὡσπερ ὁ Θεὸς θειῶς ἀπεφλεῖ εἰς τὸ αὐτὸ θελήματι ἐναντιῶναι τοῖς μὴ ἀγαθοῖς, ἔγωγε σαφέστερον ἔπ' ἀρετῆς καὶ φιλοάνδρα-
τος ἔσεται ἐπαγγελάμενος, πρὸς τὸ εὐφρανθῆναι ἐν αὐτῷ ἡμᾶς προσάγειται ὑποχρέωσιν μὴ μόνον ἀπασιν τοῖς ἀγαθῶσιν αὐτὸν, ἀλλὰ καὶ πολλαῖς τῇ ἀπορρόνῳ αὐτοῦ χιλιάσι πλείστον οἶκτον ἔξω.

Δ. Ἐπεὶ δὲ πρῶτον πικρῶς τῇ τεί-
τη ἢ πλείστον τετάρτη γλυκῶς ἡπείλησε,
πῶς νῦν ἐνμύθειαν χιλίοις παρέξεν λέ-
γει;

Μ. Ἵνα φανερόν ποιήσῃ ὅτι πολλῶ
μάλλον ἡδεύεται τῷ χρηστῷ καὶ ἐπιεικῇ ἢ
τῷ πικρῷ καὶ πικροῦς φαίνεσθαι.

Δ. Μέγιστον δὲ ἐπὶ τῇ τείτῳ ἐντολῷ.

Μ. Οὐ κήψῃ τὸ ὄνομα Κυεῖν τῇ Θεῷ
σε ἐπὶ ματαίῳ ἢ γὰρ μὴ χαθαίρει Κυ-
εῖν τὴν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτῷ ἐπὶ
ματαίῳ.

Δ. Τί ὅτι τὸ λαμβάνειν τὸ ὄνομα τῷ
Θεῷ ἐπὶ ματαίῳ;

Μ. Τὸ

Dei vindicta. Misericordia. Præcept. 3.

prohibendum Idololatriam ?

A. Quo nos magis ab Idololatriæ peccato, quod tam vehementer detestatur, refrænet, minatur se non in maleficos tantum, sed in eorum etiam liberos posterósque vindicaturum esse.

Exod. 34. 7.
Esa. 14. 20, 21.

M. Perge porro quod reliqui est in hac lege explicare.

A. Quemadmodum Deus graviter minando terret, ne ipsius voluntati repugnare audeamus : ita prolixius adhuc de sua clementia, bonitatéque promittendo, nos ad sibi parendum allicit : confirmans cum iis omnibus, qui se amant, suisque præceptis obsequuntur, tum ipsorum etiam posterum multis millibus, misericordiam se singularem esse impartiturum.

Deut. 5. 10.
Exod. 34. 6, 7.

M: Quam antea ultionem tertiæ, aut summum quartæ generationi denunciet : quid est, quod hic clementia sua aliquot millia comprehendat ?

A. Ut demonstret ad facilitatem se beneficiamque, quam ad acerbitatem atque asperitatem impendiò magis esse propensum.

Psal. 30. 5. &
203. 8. &
145. 8.
Esa. 34. 7, 8, 10.

M. Perge jam ad tertium mandatum.

A. Nomen Domini Dei tui inaniter non usurpabis : neque enim sinet impunitum Dominus, qui ejus nomen inaniter adhibuerit.

Exod. 20. 7.
Levit. 19. 12.

M. Quid est inaniter usurpare nomen Dei ?

A. Eo

Περὶ τοῦ Νόμου.

Μ. Τὸ αὐτὸ ἢ εἰς βλασφημίαν, ἢ εἰς ἐπιδιώξιν, ἢ εἰς φαρμακείαν, ἢ εἰς κατάρα, ἢ εἰς ἀπερβέληπτον καὶ ἀπερνόητον ἢ καὶ ἀνόνητον ὅρκον καταχρησάμενος, καὶ δὴ καὶ τὸ πρὸς Θεὸν ἢ ἀπαξ ὀνομάζειν, εἰ μὴ ἐυλόγῃς αἰτίας τυγχόντες καὶ πλείους ἐν ὅπῃς τὸ τοιοῦτον.

Δ. Οὐκ ἀρεσθαι δυνάμεθα τὸ ὀνομασιεῖν Θεὸν ἐν τῷ ὁμῶσαι ὁρῶς χρησάμενος;

Μ. Δυνάμεθα γὰρ ὅταν ἐπὶ αἰτίᾳ διακρίῃ τὸν ὅρκον δεχόμεθα, ὅπως δηλαδὴ ἢ τὴν ἀλήθειαν τῇ ὑποτιμῇ βεβαιώμεν, καὶ μάλα μὲν ἀρχοῖται πρὸς ἡμᾶς εἰς τὸ πειρασθῆναι, ἢ καὶ δι' ἄλλας μεγάλας καὶ ἀειόχρους αἰτίας, ὅς, ἵνα τῷ Θεῷ τὸ αὐτὸ πυνθῇ καὶ δοῦναι ὁλόκληρον φυλάσσωμεν, ἢ αὐξώμεν, ἢ καὶ τὸ πρὸς ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους ὁμόνοιαν καὶ εὐνοιαν διασώζωμεν. ὅταν ὁ χρεὼς τοιαύτῃ ἡμῖν αἰτίᾳ περιστρέφῃ, ὅρκον ἡμῖν λαμβάνειν ἔχει, τῷ πυνθῇ καὶ φοβεῖται τὸ Θεὸν μόνον ἡμετέρου, καὶ ἄλλου μηδενὸς ὀνομασιεῖται χρωμένοις.

Δ. Τί ἐπεὶ καὶ ἐν τῷ νόμῳ;

Μ. Λέγει ὅτι ὁ καταλείψει ὁ κύριος τὸν λαμβάνοντα τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ ματαίᾳ.

Δ. Διὰ τί ἰδίᾳ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ τοῖς εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὑβριζούσιν;

Μ. Ἰναὶ δηλώσῃ ὅσον τῇ τῷ ἰδίᾳ ὀνομασιεῖται δοῦναι χαίρει, ὅπως ἡμεῖς ἐπικημερίῃ τῷ πυνθῇ ὁρῶντες, καταδυναμὴν ἐνλαβόμεθα, μὴ ἀπείαν περισφραγίσαντες αὐτῷ.

Δ. Η.

Abusus divini nominis vetatur.

A. Eo ad blasphemiam, incantationem, veneficium, execrationem, perjurium, aut ad temerarium, inconsultum, vel non necessarium jusjurandum abuti: Deumve nisi iusta de causa, magnique adhibita reverentia, vel semel nominare.

M. Non potest ergo Dei nomen in iurjurando rectè adhiberi?

A. Potest profectò; cum gravi de causa jusjurandum juramus, ut aut verum testimonio confirmemus, præcipue, legitimæ alicujus potestatis accitu ad id evocati, aut ob alias res magnas atque graves, ut vel Deo suus honos atque gloria conservetur, aut cumulatus etiam augeatur & amplificetur, vel hominum inter homines conjunctio benevolentiaque retineatur. Hujusmodi aliqua oblata occasione sacramento contendere licebit, venerando verendoque Dei tantum nostri, non ullius cujusquam alterius, nomine adhibito.

M. Quid deinceps in lege est?

A. Neque enim impunitum (inquit) finet Dominus, qui nomen ejus inaniter adhibuerit.

M. Cur in divinum nomen injuriosis peculiare hic minæ proponuntur?

A. Ostendere voluit quanti nominis sui decus æstimaret, ut impendentem vindictam cernentes, eo studiosius ne injuriam illi faciamus, caveremus.

M. An

Esa. 8. 13.
& 52. 5.
Levit. 19. 12.
Act. 19. 13.
1 Tim. 1. 10.
Mat. 5. 33, 34
Psal. 113. 1, 2.

Exod. 22. 11.
Josu. 2. 12.
Psal. 15. 5.
& 63. 12.
2 Cor. 1. 23.
Gal. 1. 20.
Hebr. 6. 16.

Exod. 22. 7.
Levit. 19. 12.

Levit. 19. 12.
Ezech. 20.
9. 14.

Περὶ τῶ Νόμου.

Δ. Ἡ ἐν ἀθέμιτον ἔῃ νομίζεις, τοῦ δαίμονος ἢ ἄλλος ἀνθρώπος, ἢ καὶ πρᾶγματα ὁμῶσαι;

Μ. Κομιδὴ γὰρ τὸ γὰρ ὁμῶσαι εἶδεν ὅτιν ἄλλο, ἢ ἐκείνον ὃν ὁμνύομεν, τὸ τ' ἀληθείας μάρτυρα ποιήσασθαι, καὶ εἰὰν ἐπορκῶμεν, αὐτὸν τ' ἐπορκίας πτωχὸν καὶ ἐκδικητὴν καλέσαι. ταῦτ' ἐν τῷ πτωχῷ, δηλονότι τὸ εἶδέναι τε καὶ κολλάειν πᾶσαν μοχθηρίαν, τῇ τῷ Θεῷ μόνον ἱσχύει καὶ μεγαλειότητι προσήκουσαν, τὸ ἐπ' ἄλλων ἢ προσώπων, ἢ πρᾶγμάτων μεταχομίζειν τὸ ἀκρας αὖ εἶναι ἀσεβείας.

Δ. Λέγε νυνὶ τὸ ἐπορκῶν ἐντολῷ.

Μ. Ἡ τετάρτη ἐντολή, ἢ καὶ τὸ πρᾶγματος πλακὸς τελειοτάτα, ἕως ἔχει. Μνήστη τῷ ἡμέραν τῇ ἑβδόμῃ, ἀγιάζον αὐτῷ. ἐξ ἡμέρας ἐργάση, καὶ ποιήσεις πάντα τὰ ἔργα σου. τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ ἑβδόματα Κυρίου τὸ Θεῷ σε ὄν. καὶ ποιήσεις ἐν αὐτῇ πᾶν ἔργον, σὺ, καὶ ὁ υἱός σου, καὶ ἡ θυγάτηρ σου, ὁ παῖς σου, καὶ ἡ παιδίσκη σου, ὁ βῆς σου, καὶ τὸ ὑποζύγιόν σου, καὶ πᾶν κτήνός σου, καὶ ὁ προσήλυτος ὁ παρεγκλῶν ἐν σοί. ἐν γὰρ ἐξ ἡμέρας ἐποίησε Κύριος τὸν τε ἔργον, καὶ τῷ γῆν, καὶ τῷ θάλασσαν, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς, καὶ κατέπαυσε τῇ ἡμέρᾳ τῇ ἐβδόμῃ. διὰ τὸτο ὑπολόγησε Κύριος τῷ ἡμέραν τῷ ἐβδόμῃ, καὶ ἡγάσεν αὐτῷ.

Δ. Τὸ

Dei nomen adhibendum, &c. Præcept. 4.

M. An ergo nefas esse putas, divorum aliorumve hominum, aut rerum nomina in Sacramento interponere?

A. Omnino: jusjurandum enim dare idem est, atque eum, per quem juramus, & veritatis testem, & si pejermus, perjurii nostri ultorem punitoremque constituere: quam laudem intelligendi vindicandique maleficia omnia divinæ solùm sapientiæ atque majestati debitam, aliis personis rebûsve impartire immane scelus esset.

Exod. 22. 11.
Psal. 63. 12.
Heb. 6. 16.
Deut. 6. 13.
& 10. 20.
Josua 23. 7.
Esa. 85. 16.

M. Recita jam proximum præceptum?

A. Præceptum quartum, quod & primæ tabulæ est postremum, sic habet. Diem Sabbati sanctè agere memento: sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua: septimo verò die, quod est Domini Dei tui Sabbatum, nullum opus facies, nec tu, nec filius tuus, nec filia tua, nec servus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, neque apud te degens Peregrinus. Nam sex diebus perfecit Deus cælum & terram, & mare, & quicquid in illis continetur, septimo quievit. Itaque diem Sabbati sacrum, sibi que dicatum esse voluit.

Exod. 16. 23.
& 20. 8, 9, 10,
11. & 31. 13.
Levit. 23. 3.
Deut. 5. 12,
13, 14, 15.
Ezek. 20. 12.
Gen. 2. 1, 2, 3.
Heb. 4. 3. &
9. 10.

M. Sab-

Περὶ τοῦ Νόμου.

Δ. Τὸ Σάββατον ὄνομα τί σημαίνει;

Μ. Τὸ μὲν Σάββατον, εἰς τὴν μεθερμηνεύεται, ἡ ἀνάπαυσις λέγεται. ἐν ἐκείνῃ γὰρ ἡμέρᾳ οἱ εὐσεβεῖς πᾶσαν ἀνθρωπίνην ἀσχολίαν ῥαίοντες φέρουσιν ἐφείλευσιν, ὅπως τῇ ᾧ Θεῷ λαβεία καὶ εὐσεβεία ἐπιμελῶς προσληπαρεῖν δυνήσων).

Δ. Πῶς κελόει ἡμεῖς ὁ Θεὸς ταῦτό μιν εἶδαι, ὅτε αὐτὸς ἐποίησε;

Μ. Ὅτι τὰ λαμπρὰ καὶ φεικτὰ τῆς παραδειγματικῆς τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς βελανίως ἐμφάνεται, καὶ ὁ ἑξῆς πᾶσι ὁσμάς ἐνεργάζεται. οἱ γὰρ δούλοι τοῦ δεσποῦ, καὶ οἱ παῖδες τοῦ πατρὸς προσδύμως μιμουμένται. ἔδεν δὲ ὅπως ἡ γὰρ ἀξίον ὅτι ἀνθρώπος Θεὸν πρὸ ὁμμάτων τῆς διανοίας πιδέντας αὐτῷ μιμητὰς ἡμέδαι, καὶ ὁμοίους αὐτῷ ὑπαρχειν.

Δ. Τίτι ὅπως δυνάμει ἀντὶ τοῦ Σάββατον ἔρδῳς πρᾶν;

Μ. Δεῖ τὸν λαὸν εἰς ἐκκλησίαν συλλέγεσθαι, ὅπως τὴν ᾧ Χριστὸς διδασκαλίαν μαρτυρήσῃ, καὶ τῆς πίστεως ὁμομολόγησιν ποιῇ, καὶ μετὰ φωνῆ κοινὰς τοῦ Θεοῦ εὐχαῖς ἀναπέμψῃ, καὶ τῇ ᾧ Θεῷ ἔργων μνήμην διασώζῃ, καὶ τοῦ Θεοῦ ἐφ' οἷς ὑπὸ αὐτῷ ἐνεργεῖται χάριτας ἀπονέμῃ, καὶ τὰ παρεχόμενα ὑπὸ Χριστοῦ μυστήρια ἐπιτελήσῃ.

Δ. Πότερον ἄλλο μὴδὲν προσδεῖται ἢ τῆς Σαββάτου εὐσεβείας διεσπεία;

Μ. Εἰ

Sabbatum sanctè habendum.

M. Sabbati vocabulum quam habet significationem?

A. Sabbatum, interpretatione explicatum, vacatio aut quies dici potest: nam eo die pii humana opera omnia missa facere debent, ut divina religionis sanctitatisque studia diligenter colere possint.

Exod. 16. 23.
Levit. 16. 31.
Jer. 27. 21.
Luc. 13. 56.
Ezech. 46. 3.
Mar. 6. 5.

M. Quamobrem suum nobis factum Dominus ad imitationem exposuit?

A. Quia insignia præclaræque exempla humanis mentibus penitus insident, stimulosque admovent acriores. Dominos enim servi, & parentes liberi perlibenter imitando exprimunt. Maxime verò omnibus est optabile, ut mortales Deum sibi ante oculos mentis proponentes, ipsius sese imitatores similesque præberent.

Tob. 2. 12.
Joh. 13. 13, 15.
1 Cor. 4. 15,
16. & 11. 1.
Ephes. 5. 1.
1 Pet. 2. 21,
42.

M. Sabbati piè colendi quænam est ratio?

A. Populus in unum locum congregari debet, ut disciplinam Christi intelligat, ut fidei suæ confessionem edat, una voce communia vota Deo faciat, ut divinorum factorum memoriam conservet, ut Deo pro suis divinis erga se meritis gratias agat, & ut mysteria sacra à Christo instituta concelebre.

Mar. 6. 2.
Luc. 4. 16.
Act 13. 7.
Matth. 10. 32.
Psal. 95. 2.
Esa. 56. 7.
Matth. 21. 13
Ephes. 3. 21.
1 Cor. 11. 18.
& 14. 26.

M. Ecquid præterea requiritur, ut diem Sabbati sanctè agamus?

A. Ex-

Περὶ τοῦ Νόμου.

Μ. Ἐστὶ μὲν ἡδε σωματικὴ τις ἀνά-
 παυσις καὶ θεωρητικὰ τῶν Σαββάτων. χωρὶς
 ὅτι τὴν εἰρημότητος ὁρτὴν καὶ ἄλλο ἀναπαύσεως τῆς
 καὶ σιδήσεως τῶν Σαββάτων εἰδὸς πᾶσι
 κοινόν.

Δ. Ποῖον δὲ;

Μ. Ὅταν ἐν πολλῇ ἀπὸ τοῦ ἀνθρωπί-
 νων ἔργων, καὶ περιστροφῶν, καὶ ἐπιμι-
 λητῶν ἰδίων ἡμιμῶν, ἑαυτοῦ ὅλως πρὸς
 Θεῷ δώμεν, ὅπως αὐτὸς ἡμᾶς ἑα-
 ντὶ ἀρμόσῃ. καὶ ὅταν (καὶ τὸ ῥητὸν τῆς
 γραφῆς) τίμω ἡμετέραν ζωὴν καταρτίσωμεν,
 καὶ τὰς ὁρμὰς καὶ κινήσεις οἰονεὶ χαλινά-
 ζωμεν, τίμω πονηρὰν ἡμῶν φύσιν σω-
 φρονίζωμεν, ἵνα πρὸς τελειότητα τῶν Θεῶν
 κατήκοοι ᾖμεθα. ἔγω γὰρ ἡμεῖς τῶν
 Σαββάτων τέτε, ὡς ἐπὶ τῆς γῆς ἐορτασ-
 μὸν ἄρομεν, χαλῶς καὶ προσεκόντως τὸ
 παράδειγμα καὶ τίμω ὁμοιωθῆτα μακάρι-
 ον ἐκείνης τῆς καταπαύσεως, ἥς ἐν ἑ-
 ρανῶ αἰωνίᾳ ἔσται, καὶ ἀδιάληκτον πᾶσι
 καὶ ἀγίαν χαρὰν φερέσιν ἀπολαύσομεν
 ποτέ.

Δ. Μῶν ἔξαρκεῖ δὲ ἐβδόμενος ἐκείνης
 ἡμέρας ταῦτα ἀποτελεῖν;

Μ. Δεῖ μὲν ἔχαστον ἡμῶν ταῦθ' ἑαυτῷ
 ὁσημέραι εἰς μνήμην πιδέναι καὶ μελετᾶν
 τῆς ὅτι ἀνθρωπίνης ἀδενείας ἕνεκα, καὶ
 πρὸς τὸ μὴ εἶναι ἡμᾶς ραδύμας, ἰδίᾳ τις
 καὶ τακτὴ ἡμέρα πρὸς ἔργον τέτω προσέ-
 τακται.

Δ. Μέχρι τέτων τὰς τῆς προτέρας
 πλάκας ἐντολὰς διεξῆλθες, ἐν αἷς τῆς
 ἀλη-

Secunda Legis Tabula.

A. Externa hæc est requies celebra-
tioque Sabbati : præter quam quies
est, colendique Sabbati ratio quædam
spiritualis.

M. Quenam ea est?

A. Quum à rerum humanarum oc-
cupationumque & studiorum nostrorum
cura vacantes, Dei nos arbitrio, ut is
ad suum nos sensum formet, penitus
tradimus : quumque (ut sacrarum li-
terarum verba usurpem) carnem no-
stram crucifigimus, & affectionibus
commotionibusque tanquam frenos in-
jicimus, vitiosam naturam nostram
comprimentes, ut ad divinam nos vo-
luntatem accomodemus : eo enim
pacto Sabbati nostri dies quam in hac
terra celebramus, aptè & convenienter
exemplar, & similitudinem requietis il-
lius imitabitur, quam in cœlo sempiter-
nam & perpetuæ sanctæque oblectatio-
nis plenissimam sumus habituri.

M. Satin' erit ista septimo quoque die
exequi?

A. Oportet sanè quémque separatim
ista secum quotidie recordari, atque
meditari : humanæ tamen infirmitatis
desidæque effugiendæ gratia, certus
dies ad hanc rem propriè designatus est.

M. Hactenus prioris tabulæ præcepta
percensuisti, quibus vera Dei veneratio,
quæ

Esa. i. 14, 16.

& 53. 13.

Heb. 4. 9, 10.

Gal. 5. 24.

Coloss. 3. 5.

Psal. i. 2.

& 84. 4.

Luc. 18. 1.

Eph. 5. 19, 20.

Πεὶ ὁ Νόμος.

ἀληθινῆς τῇ Θεῷ λαβεῖται, ἢ πάντες ἀ-
γαθὴ πηγὴ καὶ ἀρχὴ τυγχάνει ὅσα, (ὡ-
τιμὸς πρὸς ἑκάστης ἀνέχεται), καὶ πάντα
ἀδικήματα, δι' ὧν εἰς τὸν Θεὸν ἰδία
αὐτοῦ ἀπονομῇ ἀπαγορεύεται. Λέγει νῦν
ἔπειτα περὶ τῆς ἡμετέρας ἀγάπης καὶ
ἐννοίας εἰς ἀνθρώπους ἔρχων, ἃ ἀπὸ
αὐτῆς τῆς πηγῆς ἀπορρεῖ καὶ ἀνα-
βλύζει, καὶ τῇ δαύτῃ πλάκῃ ἐμψυχί-
σθηται.

Μ. Ἡ δαύτῃ πλάκῃ τῷ αὐτῷ ἀρχὴν
ἔληφε. Τίμα τὸν πατέρα σου, καὶ τὸν
κύριόν σου, ἵνα μακροχρόνιος ᾖς
ἐπὶ τῆς γῆς, ἧς Κύριος ὁ Θεὸς δίδω-
σί σοι.

Δ. Τὸ πρὸς τὴν πλάνην λέγει ἔνθα δε;

Μ. Ἡ τῇ παιδείᾳ πρὸς τοὺς γονεῖς πρὸς
τὸν αὐτὸν ὁφειλομένῳ ἐκείνοις ἀγά-
πῃ καὶ φόβῳ καὶ σεβασμῷ σημαίνει
καὶ τὸ ἐν τῷ ὑπακούειν, καὶ ὑπακούειν,
καὶ ἐπιταγῇ φέρειν, καὶ ἀμύειν, καὶ βέ-
βαιον, καὶ δαλῶς αὐτοῦ, εἰς τὴν πρὸς
δίδονται.

Δ. Πότερον ἢ τοῖς οὖτοι μόνον γονεῦσι
προστίκη ὁ νόμος ἔσται;

Μ. Πάντες οἱ ἀξιώματα παρέχοντες,
καὶ πάντες ὅς ἐν τῇ ἀγίᾳ πρέπῃ. ὅτι οἱ
ἀρχοντες, καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ποιμένες,
καὶ οἱ διδασκαλοὶ, καὶ συλλήκοι εἰπεῖν,
πάντες ἢ παιδεία, ἢ σοφία, ἢ ἡλικία, ἢ
πρὸς τὴν πρὸς αἰώνους, τὴν τῇ γονεῶν ὑποτα-
σῇ ἡξιώθησαν.

Δ. Τίνος δὲ χάριν οἱ δυνάστες δόντες καὶ
οἱ

Præceptum 5. honor parentum.

quæ fons est omnis boni atque origo, brevi explicatur, noxiæque omnes, quæ ad Deum directò spectant, prohibentur. Nunc verò quæ sint charitatis benevolentiaque in homines nostræ partes, quæ ex eodem illo fonte fluunt, atque hauriuntur, & secunda tabula continentur, perge declarare.

A. Secunda tabula hoc habet principium: Honora Patrem & Matrem: ut sis Longævus super terram, quam daturus est tibi Dominus Deus tuus.

Exod. 20. 12.
Deut. 5. 16.
Matth. 23. 4.

M. Honoris vocabulum quam hic habet significationem?

A. Honor Parentum, eorum amorem, timorem, observantiâque comprehendit: & in parendo, inserviendo, opem ferendo illis, eosque tuendo, alendo etiam, atque sustinendo, si quid ipsis opus fuerit, situs est.

Prov. 1. 8.
Marc. 7. 10,
12.
Coloss. 3. 10.
Heb. 12. 9.

M. Hæc lex naturalisne solùm parentes attingit?

A. Qui auctoritatem habent omnes, omnes adversus quos reverentia est aliqua adhibenda, ut magistratus, ministri ecclesiastici, præceptores, doctrina, sapientia, ætate, honore, aut alia aliqua dignitate antecedentes, Parentum nomine designantur.

Deut. 17. 9,
10.
Rom. 13. 1.
Luc. 10. 16.
Levit. 19. 32.
1 Tim. 5. 1.
Prov. 5. 13.

M. Principes, magistratus, cateriq; qui aliis

Περὶ τῶ Νόμου.

οἱ ἐν τέλει ὄντες, καὶ πάντες οἱ ἄλλων
παραδιδόντες τὰς ἡμῶν γενέων ὑπόματι
παραρρδίων;

M. Ἰνα ἐντεῦθεν μάθωμεν, ὅτι ἔδω-
κεν ἡμῶν αὐτοῦ ὁ Θεὸς ἐπὶ τὰ ἰδίᾳ τῇ
καὶ τὰ κοινῶ συμφέροντι. καὶ ἔτις ἡ τῇ γε-
νέως ἐπωνυμία, ἡ τοῖς ἀρχαῖς, καὶ τοῖς πα-
ράταις, καὶ πᾶσι τοῖς ἐν ἀξιώματι ὁτρωοῦ
γυρομένοις κοινῇ ἔσται, ἡμᾶς νουθετεῖ, ὥς μὴ
μόνον πείθεσθαι αὐτοῖς, ἀλλὰ καὶ αἰδεῖσθαι
καὶ ἀγαπᾶν αὐτοῦ ἡμῶν παρρησίας.

Δ. Τί ἄλλο φερέχει ὁ νόμος;

M. Ἐκείνους μακρὸν καὶ μακροῦρον τῇ
χάριτι τῇ Θεῷ βιώσασθαι βίον, ὅσοι τοῖς
γενέσι, καὶ τοῖς ἀρχαῖς, καὶ τοῖς πα-
ράταις ἀξιώματι καὶ ὑπερεχθὺς ὑπὸ
οὐκ εἰληφόσι παρρησίας ἑαυτοῦ παρέχε-
σι, καὶ τὴν ὀφειλομένην πινὺ ἀπονέμω-
σι. τὴν ἀντίον τῇ τὸν ἀφηνιάζοντας καὶ
ἀπαρτίζοντας ἡ γενέσιν, ἡ παρρησίας, ἡ
ἀρχαῖς, ἡ ἄλλοις παρρησίας, ἡ καὶ ὑβρί-
ζοντας εἰς αὐτοῦ, ταχέως καὶ ἀπερρο-
κήτως καὶ ἀπώως ἀπολείπει, ἡ βίον πα-
τὸς θανάτου λυπηρότερον, καὶ ἀδύνατον
ζῆσθαι, καὶ τελειοῦσαν πινὺ ὑφείκει
τῇ ἀπειθείας καὶ ἀσεβείας ἐκείνης αἰώνισι
ἐν ἁδῇ.

Δ. Μετῶμεν ἐπὶ νῦν τὸ ἐκτὸν ἔν-
ταλμα;

M. Οὐ φονδίσεις.

Δ. Μὴν ἰκανῶς τῇ νόμον τῆτον ἐπι-
τηνέσομεν, εἴαν τὰς χεῖρας φόνος καὶ
αἵματι;

Parentum nomine Magistratus notantur.

aliis præsunt, cur Parentum nomine notantur?

A. Ut declaretur, quòd Deus eos nobis nostro, reipublicæque commo-
do donaverit. Atque ita Parentum nomine, quod principibus, magistratibus aliisque superioribus tribuitur, commonemur, ut illis non pareamus solum, verumetiam ut eos vereamur, atque amemus.

M. Quid deinceps in hac lege est?

A. Longam eos beatamque vitam, Dei beneficio esse victuros, qui parentibus, principibus, magistratibus, aliisque superioribus dicto audientes fuerint, debitumque ipsis honorem tribuerint. Contraque consequens est, qui parentibus, principibus, magistratibus, aut superioribus aliis minùs se obediētes præbuerint, aut contumeliosi in eos fuerint, illos aut citò repentinòque cum ignominia morituros, aut vitam quavis morte acerbiorē turpioremque traducturos esse, qui etiam ad extremum contumaciæ scelerisq̃ sui poenas apud inferos sempiternas sustinebunt.

M. Sextum jam quod sit præceptum dicito.

A. Non occides.

M. Satisne Legem hanc observabimus, si manus ab homicidio, sanguinēque,

Rom. 13. 4.

Heb. 13. 17.

Exod. 20. 12.

Deut. 5. 16.

Ephes. 6. 2, 3.

Exod. 20. 13.

Deut. 5. 17.

Matth. 5. 21.

& 19. 18.

Jacob. 2. 11.

Περὶ τοῦ Νόμου.

αἵματι καθαρὰς ἔχωμεν;

M. Ἀπαγορεύεται καὶ κεῖνα, ἃ ἀφρο-
μῶν πως τὸ φόνον δίδωσι, δυνονόπι (κώμ-
ματα καὶ πωδασμοί, καὶ βλασφημία, καὶ
περπηλακισμοί, καὶ λοιδορία, καὶ ἑ-
ριδες, καὶ μάχαι, καὶ πάντα τέτοις ὁ-
μοία.

Δ. Ἡ ἄλλο τί ἐστίν;

M. Ὁ Θεὸς ἔως πᾶς ἔξωθεν μό-
νον παρέξῃς, ἀλλὰ καὶ μάστιγα πᾶσι τῶν
τῷ διανοῶν πάσῃ βλέπων ἔθηκε τὸ νόμον
αὐτοῦ. παρὰ γὰρ τοῦ Θεοῦ κρίσις ὁρμή τε καὶ
μῦθος, καὶ πᾶσα τῷ φονδίῳ, καὶ πμωρῶν,
καὶ βλάπτειν ἐπιθυμία, φόνος ἐστίν. Οὐ-
τὸς ἔν ὁ νόμος ἀπείργει ἡμᾶς καὶ τέ-
των.

Δ. Ἐὰν ἔν μνηστὴρ μισῶμεν, τὸν νό-
μον προσκόντως φυλάξωμεν;

M. Ὁ Θεὸς μισῶν ἀλλήλους ἀπαγο-
ρεύων, κελεύει πᾶσιν ἀνθρώποις, καὶ διὰ
τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν ἐννοεῖν ὥστε καὶ τοῖς
ἀπεχθῶς καὶ φονεργῶς, καὶ διὰ καὶ δυσμενῶς
τε καὶ ἀπινῶς πρὸς ἡμᾶς διακηρύχουσιν σα-
πείαν καὶ ἐνθυμίαν, καὶ ἐνθυμίαν, καὶ ἐν-
θυμίαν ἐπιδείκνυνται μνηστὴρ τὸτο μόνον,
ἀλλὰ καὶ εὖ δοῶν αὐτοῦ, ἐὰν γὰρ δυνά-
μετα, καὶ πᾶς Θεὸς ὡς αὐτῶν ἐνχαὶ
ποιεῖται.

Δ. Ὅποιόν ἐστι τὸ ἐξ ἑσθμον πρὸς αἰ-
μα;

M. Οὐ μοιχάσεις.

Δ. Τίνα διάνοιαν ἔχει ὁ νόμος;

M. Κα-

Præcep

que, in

A. I.

dis oc

dibria

convit

M. I.

A. I.

tum a

affectio

apud I

odiūm

nocend

esse de

ista eti

M. I.

legi bu

A. I.

volent

hostes

dem, u

qui ipse

sunt an

omnia

evenire

si facul

Deo qu

M. I.

A. I.

M. I.

habere

Præceptum 6. Cades & odium vetantur.

que, integras servabimus?

A. Prohibentur etiam ea, quæ cædis occasionem aliquam habent, ut ludibria, irrisiones, maledicta, probra, convitia, rixæ, pugnæ & similia omnia.

Matth. 5. 21,
22, 23, 24.
Rom. 3. 13,
14, 15.
Gal. 5. 20, 21.
Jac. 3. 14, 16.

M. Ecquid est amplius?

A. Deus sua lege non externis tantum actionibus, sed animorum etiam affectionibus, iisque vel maximè cavit: apud Deum enim judicari iracundia, odiûmque, & occidendi, vindicandi, aut nocendi voluntas omnis homicidium esse decernitur. Hoc ergo jure divino ista etiam vetamur.

Matth. 5. 22.

Gal. 5. 20, 21.
1 Joh. 2. 9, 10,
11.

M. Si neminem ergo oderimus, abundè legi huic erit satisfactum?

A. Deus cum odium reprobatur, benevolentiam à nobis in omnes mortales, hostes etiam, requirit: idquè adeò quidem, ut malevolis invidiisque nostris, qui ipso infesto crudeliterque infesto in nos sunt animo, salutem, & tranquillitatem, omniâque faustè, fœliciter, & prosperè evenire optemus, beneficiis illos etiam, si facultas in nobis fuerit, afficiamus, Deo quæ pro illis vota faciamus.

Luc. 6. 27, 28.
Rom. 12. 14,
17, 19, 20.

M. Quod est septimum præceptum?

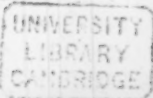
A. Non adulteraberis.

Exod. 20. 14.
Deut. 5. 18.
Matth. 19. 18.

M. Hoc præceptum quam sententiam habere putas?

C

A. Ob-

Περὶ τοῦ Νόμου.

Μ. Καταδικάζει πᾶν αἰχρῶν ἡδονῶν
 εἶδός, καὶ πᾶσαν αἰχρῶν, καὶ πᾶν ἐν
 τοῖς ὁμμασιν ἢ ἐν τῷ γήματι ὑπάρχοντα
 ἀσέλγειαν, καὶ πάντα συλλήβδω ἀκαθάρ-
 σίας σημεῖα καὶ τεκμήρια, ὥστε δὲ τέταν
 ἀπαρροδίαι βαθυμίαν καὶ ἀργίαν, καὶ ὁφθα-
 λμῶν καὶ οἰνοφλυγίαν, καὶ ἀβρότητα περὶ σο-
 λῶν καὶ ἀγῶνας τε καὶ παιδίας ἀκολούτους, καὶ
 ὅσα ἄλλα αἰχρῶν ἢ ἐν τοῖς σώ-
 ματι ἢ ἐν ψυχῇ αἴτια γινώσκονται. κα-
 λούμενα γὰρ καὶ τὰς διανοίας ἡμῶν παρὼν
 ἀκαθάρτων ὀρέξεων καὶ ἐπιθυμιῶν ἀγῶνας
 διατηρεῖν, ἐπειδὴ αἱ ψυχαὶ τε καὶ τὰ σώ-
 ματα ἡμῶν ἀντὶ τούτων τῶν αἰχρῶν πνέματι
 ἔχονται.

Δ. Περί τῆς δὴ.

Μ. Ἡ ἐγδοή ἐν πολλῇ ὄσιν, ὅτι κατέ-
 λειψαι.

Δ. Τίνα τῶν νόμων ἀπὸ τῶν νόμων.

Μ. Ὅτι μόνον ὅπως μὴ ἀσκοῖται τὰς
 κολαζομένης ὑπὸ ἀνθρώπων κλοπῆς,
 ἀλλὰ καὶ μηδὲν ἀπατοῖται ἢ ἀφρο-
 σία καὶ πρᾶσι ἀπατηλῇ χεῖρι, ἢ
 μέτρα καὶ σταθμῶν ἀδικῶντες, ἢ κίβ-
 δηλὸν τι καὶ νόμον πεποιθότες, καὶ ὅ-
 πως μὴ ἀσκοῖται ἄλλον ἢ ἐν τῷ τῷ
 δικασίᾳ δικάζειν, καὶ διαδοχικῶς δι-
 ατρίβειν, ἢ ἄλλο τι δι' ἀπάτης καὶ δό-
 λου πρᾶσθαι. Ἐπὶ καὶ περὶ τούτοις, οἱ
 ἄλλοι ὑπελόγηται, πᾶσι περὶ τῶν νόμων
 αὐτοῖς, οἷον οἱ περὶ ἐργάτας ἀποστρεφῶ-
 ντες τὸ μῖσος, καὶ οἱ διὰ πλεονεξίαν μὴ
 βελό-

Præceptum 7. Adulterium, &c.

A. Obicenarum voluptatum univ-
sum genus, omnis verborum turpitu-
do, oculorum, gestusque, petulantia
omnis, omnes impuritatis notæ, atque
indicia quæcunque, hac lege condem-
nantur. Desidia item inertiæque, in
cibo, potu, vestitu luxus & luxuries,
ludi, lususque impudici, & quæcunque
prætereà ad corporis animæve fœdita-
tem sollicitare, aut commovere pos-
sunt, hoc præcepto vetantur. Nam ut
mentes etiam nostras ab appetitionibus
desideriisque impudicis puras conser-
vemus, præcipitur, propterea quòd tam
animæ quàm corpora nostra templa
sunt divino spiritui consecrata.

Prov. 6. 24, 25
Matth. 5. 27,
28, 29.
Rom. 13. 13.
1 Cor. 6. 9, 10,
15, 16, 17, 18,
19.
1 Thess. 4. 3, 4,
5, 7. & 5. 22.
Ezek. 16. 49,
56.
Eccles. 33. 26.

1 Cor. 3. 16, 17
& 6. 15, 16.

M. Persequere reliqua.

A. Octavum præceptum est: non fa-
raberis.

Exod. 20. 15.
Matth. 19. 18.

M. Hoc præcepto quæ prohibentur?

A. Non ea solùm furta vetantur, quæ
humano jure plectuntur: sed etiã edi-
citur, ne nundinatione aut venditione
fraudulenta, mensuris dolosis, parumve
legitimis ponderibus, aut adulterinis fu-
catisque mercibus quenquam fallamus,
néve judiciis pecunia tentatis pretioq;
& largitione corruptis, aut ulla alia
fraude, dolove malo adhibito, quen-
quam circumveniamus. Prætereà, qui
officium debitumve alteri subducunt, ut
qui laborum mercedem operariis nõ per-
solvunt: qui per avaritiam pauperibus

Prov. 11. 1.
& 20. 10, 23.
1 Thess. 4. 6.
Tit. 2. 20.

Psal. 62. 10.
Prov. 17. 23.
Esa. 5. 23.

Ezech. 22. 13.
Malac. 3. 5.
1 Tim. 5. 18.
Prov. 14. 20,
21, 31.

Περὶ τοῦ Νόμου.

βελόμοι τοῖς πτωχοῖς καὶ ὑπόλοιποις βοη-
θεῖν, τοῖς ὀρφανοῖς ἀμύναν, τοῖς ξένοις
καὶ ἀποδήμοις ἐπιμελεῖν, καὶ οἱ τοὺς ἀμα-
θεῖς καὶ ἀπειροὺς μὴ παιδεύοντες, καὶ οἱ
βελῶν μὴ δόντες τοῖς βελῆς περὶ τοῦ
μυῖος, καὶ οἱ τοὺς πλανώμενους τῇ πλάνῃς
ἐκ ἀπαλλάττοντες, καὶ εἰς τὴν ἐνδεῖαν ὁδὸν
ἐπαναγόντες, καὶ οἱ τοῖς ἐν δυστυχίᾳ καὶ ἀ-
δικονίᾳ γινουμένοις παρσυστάειν καὶ φέ-
ροντες, καὶ πάντες οἱ τέτοιοι ὅσοι πληροῦς
πλημμελοῦντες διὰ τούτου τῷ νόμῳ κατα-
δικάζονται.

Δ. Μὴν ἄλλο τι φερέτε; ἐν τῷ πα-
ραγγέλματι τούτῳ;

Μ. Μάλιστα μὲν, καὶ τὸ ἀπαγορεύμεθα
μὴ ἐν νῶν ἅπασι ἔχειν ζηνιῶν τῇ ἀλλοτε-
ων τὰ ἴδια κέρδη καὶ ὠφελείας θηροφύειν.
τὸ γὰρ εἰς ἀνθρώπου ἀδικον, τούτο καὶ θέλει
ἢ ποθεῖν ὅσα Θεῷ φαῦλόν ἐστι.

Δ. Λέγε νῦν τὴν ἐντολήν ἐντολήν.

Μ. Οὐ φάσθαι ῥητοίσεις καὶ τῷ πλη-
σίῳ σε μὴ τυχεῖν φάσθαι.

Δ. Αὕτη ἡ ἐντολή τίνα νῦν ἔχει;

Μ. Ο νόμος ἐστὶν ὁ μόνον τῷ ἀνθρώπῳ
ἐπιτοκίαν καὶ τῷ ὅρκῳ ὑπερβάσιν ἀ-
πειρηκέν, ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶν φε-
δοῖ, καὶ λοιδορίαν, καὶ διαβολὴν καὶ
βλασφημίαν, καὶ κολακίαν, καὶ προ-
ποίησιν, καὶ εἰρωνίαν δι' ὧν ἢ τὰ ἀγαθὰ
τῷ πέλει ζηνιῶται, ἢ καὶ ἢ δόξα αὐτῷ
βλάπτειται. φερεται αὐτῷ μὴτ' αὐ-
τοῦ εἰπεῖν ἢ ποτε φάσθαι καὶ ἐκ ἀλη-
θείας, μὴτε ἄλλων τοιούτων ἐπὶ πόντων
ἀκούοντας

Præceptum 8. & 9.

indigentibusque opera ferre, viduis succurrere, orbis pupillisque subvenire, peregrinis atque advenis opitulari recusant: quique rudes atque ignaros rerum non instituunt atque erudiunt: qui consilii expertes consilio non juvant: qui vagos errantesque ab errore non avertunt, neque in rectam viam revocant atque reducunt: qui afflictis morientibusque consolationem non adhibent: omnesque horum similes hac lege condemnantur.

M. Hoc præcepto an quicquam adhuc præterea continetur?

A. Omnino: Nam ex alienis damnis utilitates nostras aucupandi, aliquam etiam voluntatem cogitationemve suscipere hac lege prohibemur. Nam quod in homines injuriosum est, id vel optare aut expetere vitiosum est in conspectu Dei.

M. Recita jam nonum præceptum.

A. Non eris adversus proximum tuum testis mendax.

M. Hac lex quam habet sententiam?

A. Hac lege non apertum solum evidensque perjurium, jusjurandi; violentio, sed omnis etiam vanitas, calumnia, obrectatio, maledictio, assuetatio, simulatio, dissimulatioque omnis quæ sint aut contra rem, aut exilimationem proximi, generatim verantur. Præcipiturque ut nec ipsi unquam mendacium, falsumve quicquam dicamus, neque in aliis,

Jacob. 2. 3, 6.
& 5. 19, 20.
Lev. 19. 9, 10.
& 23. 22.
Deut. 22. 1, 2,
3, 4. & 24. 15,
17, 18. & 27.
17, 18, 19.

Zac. 8. 16, 17.
Act. 20. 33.

Exod. 20. 16.
Deut. 5. 20.
Matth. 19. 18.

Exod. 23. 1.
Levit. 19. 11.
Deut. 19. 18,
19.
Psalm. 15. 3.
Soph. 3. 13.

Matth. 19. 18.
Luc. 3. 14.
1 Pet. 2. 1, 2.

Περὶ τῶ Νόμου.

ἀκούοντας ἢ λόγῳ ἢ γραφῇ ἢ σιωπῇ συνα-
ντιεῖν· ἀλλὰ ἢ ἀλήθειαν ὡς ἔχως δια-
πύειν, καὶ φυλάττειν, καὶ ἀναζητεῖν, καὶ ἀ-
μύειν.

Δ. Οὐδὲν ἄλλο κελεύει ὁ νόμος;

Μ. Θεός, ὁ τοῦ ἐνδοξοῦ ἡμῶν λογισ-
μὸς καὶ διανοίας παντελῶς εἰδώς, ἀπειπὼν
ἡμῖν μὴ κακηγορεῖν πῖνα, ἀπείπεν ἅμα
μηδὲ φάλλω πεί πινθ ὑπόληψιν καὶ
δόξαν ἀνατῆως λαμβάνειν. ἀλλὰ καὶ πρε-
σάπει πεί ἄλλων ὡς χησῶν ὄντων δι-
ανοεῖται, κατόσον ἡ ἀλήθεια μὴ κολύση,
καὶ πῖσαν ποιεῖται πωδῶν, ὅπως ἡ ἐ-
χσοι πῶθ πολλοῖς ἀρετῆς καὶ χαλοκαγα-
θίας δόξαν, ἢ αὐτῶν ὅσα ἐχοντες διατε-
λῶσιν.

Δ. Λεῖπει νῦν τὸ ἔχατον πῶθ γηλ-
μα.

Μ. Οὐκ ἐπιθυμήσεις τῶν οἰκίαν τῶ
πλησίον σε, ἐκ ἐπιθυμήσεως τῶν γυναικῶν
τῶ πλησίον σε, ἐδὲ ἢ πῶδα αὐτῶ, ἐ-
δὲ τῶν παυδίσκων αὐτῶ, ἔτε τῶ βυδῶ
αὐτῶ, ἐδὲ τῶ ὑποζυγίᾳ αὐτῶ, ἔτε παντὸς
κίλως αὐτῶ, ἔτε ὅσα τῶ πλησίον σε
ἔστ.

Δ. Ἄυτη ἡ ἐντολὴ τί ἔχει διαφέρειν ἢ
ἐν ἢ πρεσβυτέρων πειρομένων;

Μ. Μέχει τῶν ὁ Θεὸς τὰς πονηρὰς
πρεσβυτεῖς, καὶ τὰ διεφθαρμένα ἡμῶν
πάντα ἀποδοκίμασε, νῦν δὲ ὁσὸν
πάντως τέλειον, καὶ μηδενὸς ἐνδεῖν ἡ-
μῶς ἀπολείπει· ὥστε μὴ ἔαν μηδὲ ἢ ἐλα-
χίστῳ ἐπιθυμήσῃ, μηδὲ ὅλως λῶπτα
τῆς

Præceptum 10. Desideria frenantur.

verbo, scriptura, reticentiæve compro- Prov. 3. 3. &
bemus: sed ut veritatem semper cola- 12. 17, 19, 23,
mus, tutemur, exquiramus, atque su- 23.
stentemus. Eccles. 37. 15.

M. Nihilne ultra requiritur hac lege? 2 Cor. 13. 8.

A. Deus qui intimos animorum no- Ephes. 4. 25.
strorum sensus penitus perspectos ha-
bet, à maledicendo nos prohibens, a- Matth. 7. 1.
liquid etiam mali temerè de proximo Rom. 14. 4.
vel suspicari opinariæ prohibet: adeo- 1 Cor. 13. 2, 7
que præcipit, ut quoad per veritatem li-
cebit, benè de aliis existimemus, bo-
nàmque ipsis famam, quantum quidem
efficere poterimus, conservemus.

M. Restat jam postremum præceptum.

A. Non concupisces cuiusquam do- Exod. 20. 17.
mum, non uxorem, non servum, non Mich. 2. 1, 2.
ancillam, non bovem, non asinum, nec Rom. 7. 7.
quicquam omnino aliud, quod alterius & 13. 14.
sit. 1 Cor. 10. 6.

*M. Hoc præceptum, quid ultra quàm
superiora, imperat?*

A. Antea Deus maleficia, deprava- Esa. 1. 16.
tâsq; animorum affectiones vetuit: jam
verò innocentiam omnibus suis numeris
expletam à nobis exigit: adeò quidē ut
nullum omnino vel tenuissimum deside- Gal. 5. 24.
rium, vel levissimæ cogitationis motum,

Πεὶ τῷ Νόμῳ.

τῆς διανοίας ὁρμῶν καὶ κίνησιν καὶν Σι-
κράν, τῷ καλῷ αὐτῶν τάνεσαν τὰς ἡμετέ-
ρας ψυχὰς ἐπὶ ἐρχοῦ. πρέπει γὰρ καὶ τὰς
ψυχὰς ἡμῶν ἐμπεριθεῖν τῷ Θεῷ εἰς τὴν
μαλιστα ἀγαθὴν (εἶ) καὶ ἀγίας, ἐπειδὴ
ἐκείνῳ εἶδεν ὡς καλὸν καὶ νόμιμον ἀπο-
δέχεται, εἰ μὴ τελείως καὶ ἀληθῶς
ποιῶν ἦ, ὅς δὴ κανόνα καὶ γνώμονά
πᾶσι ἀκρίβεστατον περὶ ἡμῶν ἡμῶν ἔ-
θηκε, δηλαδὴ τὸνδε τὸν αὐτῷ κείμενον
νόμον.

Δ. Ἐπειδὴ τὴν διανοίαν τῷ Δεκαλύ-
τῳ διεσάθρωσας βεβαίως ἐρμηνεύει καὶ
ἐκείνῳ, εἰπεὶ νῦν εἰ μὴ διωάμεθα τὰ ἰ-
δίᾳ καὶ κατ' ἑαυτὴν εἰρημνύει εἰς Σι-
κράν πᾶσι καὶ Σι-κράν λόγον πάντα συ-
τάζειν;

Μ. Διωάμεθα γὰρ καὶ γὰρ Χριστὸς ὁ
θεὸς ἐκείνῳ διδάσκαλῳ τὸν ὅλον νό-
μον ἀνακεφαλαιοῦσά μιν, τὸ κεφάλαι-
ον αὐτῶν ἐν ἱστορίαις ἐδήλωσε διὰ τέτων·
Ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεόν σου ὅλην
τῆς καρδίας σου, καὶ ὅλην τὴν ψυχὴν
σου, καὶ ὅλην τῆς διανοίας σου, καὶ
ὅλην δὲ ἰσχύῃ σου. αὕτη ὅτι με-
γάλη ἐντολὴ ἐν τῷ νόμῳ. δῶτέρα ὅ
ὁμοία αὐτῇ, Ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου
ὡς σεαυτὸν. ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντο-
λαῖς ὅλῳ ὁ νόμος καὶ οἱ περὶ τὸν κρέ-
μαν.

Δ. Οποῖον νομίζεις δεῖν (εἶ) πᾶσι
ἀγάπῃ καὶ περὶ Θεὸν ἔχειν καλὰ
μετα;

Μ. Τὴν

Præceptum 10. Desideria frenantur.

à virtute quicquam deflectentem in mentes nostras irrepere patiamur. Æquum namque est, ut in animis etiam & mentibus nostris, summa coram Deo castitas sanctimoniâque splendeat. Ab illo enim bonitas atque æquitas non nisi perfectè absoluta probari potest, cujus etiam legem hanc suam, normam omni ex parte perfectissimam nobis ante oculos constituit.

Jer. 47. 14.
Ezek. 18. 31.
Math. 5. 8.

Rom. 12. 2.
Phil. 5. 4. 5.
2 Cor. 6. 14.

M. Posteaquam decem jam præceptorum sententiam interpretatione brevi explanasti, dic mihi cunctane ea quæ separatim articulatimque explicuisti, in pauca conferri, breviterque & summarim describi nequeunt?

A. Possunt sanè; nam & Christus, divinus ille Doctor, totam Legis vim atque rationem coarctans ejus summam quam brevissimè his verbis exposuit. Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis: Et hoc maximum est Præceptum in Lege. Secundum autem est huic simile, Diliges proximum sicut teipsum. Ad hæc enim duo mandata, universa Lex & Prophetæ referuntur.

Matth. 22. 37.
Marc. 12. 30.
Luc. 10. 27.

M. Amorem in Deum cujusmodi hic à nobis desiderari putas?

C 5

A. Qui.

Περὶ τοῦ Νόμου.

Μ. Τί τὸ Θεῷ προσήκειν, διὰ τοῦτο
ἵνα αὐτὸν Κύριον τε καὶ πατέρα
χρησάμενον, καὶ σωτῆρα προσκυνήσαντον ἐπι-
μνησάμενον ὄντα. δεῖ ἡμᾶς ἢ ἡμετέραν εἰς
τὸ Θεὸν ἀγάπην τοιαύτην εἶναι, ὥστε καὶ τὴν
μεγαλειότητα αὐτοῦ σέβειν, καὶ τὴν δειλή-
ματι αὐτοῦ πειθαρχεῖν, καὶ τὴν ἀγαθωσύνην
αὐτοῦ πεποιθέναι.

Δ. Τί διὰ τοῦτο, ὅτι ὅλης καρδίας, ἐν
ψυχῇ ὅλης, ὅτι ὅλης ἰσχύος;

Μ. Ἐντείναν μανθάνειν ἐχούμεν ἔτι
διὰ πῦρ καὶ ἀκρίβητον εἶναι δεῖν τὴν
ἡμετέραν πρὸς Θεὸν ἀγάπην, ὥστε πάντας
δογματίζοντας, καὶ ὁρίζοντας, καὶ βεβηλούς, καὶ περὶ
ταῖς τῇ ἀγάπῃ ταύτῃ ἐναντίας ἔχουσιν καὶ
ἐξελαύνειν, ἢ γὰρ Θεὸν μὴ μόνον μάλλον
ὢν ἔχει ἀπάντων, ἀλλὰ καὶ ἑαυτὸς πολὺ
πλεονέχων ἐστὶν ὡς πᾶς φιλεῖ.

Δ. Νῦν τί λέγειν ἔχεις περὶ τὴν πρὸς τὸν
πᾶν ἀγάπης;

Μ. Ο Χριστὸς ἤθελε πάντας τοὺς Χρι-
στιανούς περὶ τὴν ὁμοιοῦσαν καὶ φιλικὴν οἰκε-
τότητα πρὸς ἀλλήλους συνάπτειν. ἐπειδὴ ὁ
πρόφικτος ἀπαντες καὶ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ
τὸ ἑαυτοῦ φιλεῖν, ὅθεν ἔτε πρὸς
ἐστέραν, ἔτε συνωμώτερον, ἔτε διχα-
στέρον, ἔτε ἐνεργητικώτερον καὶ ὅσον
τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀγάπης δυνατὸν ἡμᾶς
εὐρεῖν, ἢ ὅν ἀπὸ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως
ληφθέντα. προστάζειν ἡμῖν ὁ Κύριος, ἵνα
δηλονότι ἔχας τὸν πληστόν ὁμοίως καὶ
ἑαυτὸν

Amor Dei.

A. Qui Deo sit idoneus, hoc est, ut summa potestate dominum, summa parentem bonitate, conservatorem nostrum summa misericordia præditum, eum esse confiteamur. Ad amorem itaque erga Deum nostrum accedere debet, ut & revereamur majestatem illius, & ejus pareamus voluntati, ejusque bonitati confidamus.

Deut. 10. 12,
17, 20.
Psal. 25. 1. &
31. 1. & 96. 7.
8. 9. & 118. 8.

M. Totum cor, anima tota, totaque vires, quid declarant?

A. Eam videlicet amoris flagrantiam & incorruptam integritatem, ut cogitationibus, cupiditatibus, consiliis, actionibus ullis, quæ Dei amoris repugnant, nihil prorsus loci relinquatur. Etenim Deum non modò plusquam sua omnia, sed multò etiam magis quàm ipse se quisque pius diligit.

Deut. 6. 17, 18.
& 30. 6.
Jolu. 23. 11.
Joh. 14. 15, 21,
23, 24. & 15. 10.
Matth. 10. 37, 38.
Luc. 14. 26.

M. Nunc de proximi amore quid habes dicere?

A. Christus voluit Christianos suos summæ inter se conjunctionis vinculis arctissimè astringi. Et quum nostri nobis amor naturalis sit atq; in animis penitus insitus, nulla expeditior, contractior nulla, nulla justior fraterni amoris norma; nec quæ plus habeat efficacitatis, reperiri potest, quàm quæ ab ipso humano ingenio deducta, nobis à Domino præscribitur; ut unusquisque scilicet proximum eodem, quo seipsum, amore complectatur;

Joh. 13. 34, 35.
1 Cor. 13. 4, 5,
&c.
Ephef. 5. 2, 29.
Phil. 1. 2, 3.
1 Thess. 4. 9,
10.
Matth. 7. 12.
& 22. 39.
Luc. 6. 31.
Rom. 13. 8, 9,
10.
1 Cor. 13. 5, 6.

Περὶ τοῦ Νόμου.

ἴσως ἐαυτῷ φιλή. τούτων δὲ ἐπὶ μὲν ὅσον, ὅτε δὴ πᾶν πᾶν πέλας, ὅτ' εἰπεῖν, ὅτε διανοεῖται περὶ αὐτῆς τοιούτον, οἷον ἂν ἡμεῖς ὡς ἄλλων πάροντες, ἢ πρὸς τίνων ἀκούοντες, ἢ ἑτέροις περὶ ἡμῶν λογιζομένοις. δῆλοι ἂν εἴημεν χαλεπαίνοντες.

Δ. Ποίους ἀνθρώπους προσπαροῦσθαι τοῦ πέλας ὀνόματι;

Μ. Ἄντὴ ἢ ἐπὶ κλησὶς μὴ τοῦ πλησίον ἡμῶν οἰκοῦντας μόνον, ἢ συγγενεῖς, ἢ ἀφ' ἡμεῖς, ἢ φίλους, ἢ ἐπαίρους, ἢ τοῦ ἄλλως πως ζῶντες ἡμῶν ὄντας περιλαμβάνει, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀγνώστου, καὶ δὴ καὶ τοῦ πολεμικοῦ.

Δ. Ἐπειδὴ ἔν ὁ νόμος τὸ τε πρὸς τὸ δεῖον ἐνταλασσεῖται, καὶ τὸ εἰς ἀνθρώπους ἀγάπης καὶ ἐννοίας ἀκρίβειατον χάριον διατάττει, ὅ δὲ ἡμᾶς ὅλον ἡμέτερον βίον πρὸς αὐτὸν οἶονεῖ πρὸς πᾶσι σάθμῳ καταδύειν;

Μ. Πάνυ ἔν ὁ καὶ δὴ ὁ Θεὸς τοῖς ἀκολούθως τοῦ νόμου αὐτῶν βίῳ ζωῇ ἐπαγγέλλεται, καὶ τεναντίον, ὡς ἐφθνημὸν ἄνω εἰπόντες, θάνατον ἀπειλεῖ κατὰ τὸ μὴ ἐμμενέοντων αὐτῷ.

Δ. Ἡ ἔν ὁ δὲ διχάσις ἐστὶν τοῦ μηδὲν ὅλως περὶ τὸν δεῖον νόμον ὁξαμῶν τάνοντας;

Μ. Ἐν μὲν πᾶσι τοῖς τοῖς ἡμῶν ἐχόν ὡς δυνάσται νόμον παντελῶς διατηρεῖν, ἐκείνοι μάλιστ' εὐκότως δίκαιοι εἶναι ἂν ἐροῦνται καὶ ὅτι ἐκ τῆς ἐνότητος ἡμῶν.

plecta
quid
quem
nem d
aliis fi
nollen

M.
pater

A.
tes, a
citia
suetu
noti
Proxi

M.
piè sa
que
ratio
illius
gend

A.
ut D
confi
à leg
cont
min

M.
divi
A
Dei
illi
gen

Amor proximi.

plectatur. Cui consequens est, ut ne quid agamus contra proximum, ne quem sermonem, ne quam cogitationem de illo habeamus, quod nobis ab aliis fieri, vel de nobis dici, cogitarive nollemus.

M. Proximi vocabulum quàm longè patet?

A. Non tantum prope nos habitantes, aut cognationis, affinitatis, amicitiae, amoris, civilisve alicujus consuetudinis vinculis astricti, sed & ignoti, atque etiam hostes, hac voce Proximi continentur.

Matth. 5. 43,
44.
Luc. 10. 33,
36, 37.
1 Thess. 4. 9, 10.

M. Quando igitur Lex divini numinis piè sanctèque venerandi, & charitatis atque benevolentiae erga homines habenda rationem absolutam praescribit, annon ad illius normam tota est vita nostra dirigenda?

A. Omnino, atque hoc tantopere, ut Deus mores ad legis suae regulam confirmantibus vitam paciscatur, & à legis praescriptione aberrantibus, è contrario, sicuti supra diximus, mortem minetur.

Deut. 8. 1. &
11. 22, 28. &
30. 15, 17.
Matth. 19. 17.
Jan. 12. 50.
Rom. 6. 23. &
10. 5.

M. Justos ergò eos esse putas, qui à jure divino nulla ex parte discedunt?

A. Certè quidem, si qui ad legem Dei usquequaq; servadã valerent, jure illi quidem justi censerì possent: sed ingenta naturae nostrae corruptione, ita ex

Rom. 10. 5.
Gen. 6. 5. &
8. 21.

infcitia,

Περὶ τοῦ Νόμου.

ἡμῶν διαφθορᾶς, ὥτως ἀμαρτίαις καὶ ἀδυναμίαις καὶ πονηροῖς πάντες πεφύκαμεν, ὥστε ἡμᾶς μήτε γινώσκειν τί ὁ νόμος κελεύει, μήτε ἰσχύειν, μήτε θέλειν αὐτὸ ἀποτελεῖν. Εἰ καὶ γὰρ διωκτὸν ἡμῶν ἴσως ἕνα πᾶσι εὐρεῖν, ὃς ἥμῶν ἕξωθεν ἐν τῷ ἥμῶν ἐν τῷ νόμῳ κελδομενὸν περάσειν ἱκανὸς ἂν ᾖ, ὅμως ἐκείνῳ ἀλλὰ πλεῖστα τὰ ὁρᾷ διαμύρτανει, καὶ ὁ ἀνθρώπινος νῦν ὃ ἐνδοθεν ἐκείνης διχασμώδους καὶ ἀγνείας, ἡμῶν ὁ νόμος ἀξιοῖ, (ὡς ἡμεῖς ἀποπλανᾶται. διὸ διχασμώδως πᾶσι ἐν τῷ νόμῳ ἀδιωκτὸν ὅσον ἐμπεσέν τῷ Θεῷ, ὃς καταληφίσει, καὶ ἀποσφύξει, καὶ βδελύττει) πάντας, τοὺς μὴ ἀπαντα ἐν τῷ νόμῳ περσασθῆναι ποιῶντας.

Δ. Ἀρα ἐν ὁ νόμος πάντας ἀνθρώπους ταύτῃ τῇ ἀδυναμίᾳ κατατάσει περσάσει, ὥστε ἐν ἕξῳ ἀπαλλαγῆς;

Μ. Τὸς μὲν ἀπίστους καὶ ἀσεβεῖς ἥμῶν ἀνθρώπων ὁ νόμος ἐν τέτῳ, ὃ εἰρηκα, ἡμεῖς πάντες, πάσης ἀπεσενημένους ὅλως ἐλπίδῃ ἐπεὶ πῶς ἐν βελτίονι. οἱ πῶς ὡς πῶς ἐδύναται ἕδὲ τελευτᾶσιν τῷ νόμῳ μέρῃ ἐπιτελεῖν, ὥς τῷ τῷ Θεῷ διαχειρὸν ἐλέω καὶ πεποιθήσει τοῖς δὲ ἐνσεβέσι χρῆσιμός ἐστιν ὁ νόμος πρὸς ἀλλὰ.

Δ. Ποῖα δὲ ὄντα ταῦτα;

Μ. Πρῶτον μὲν ὁ νόμος τελειότατον τὸ βίε καλὸν περὶ ὁμμάτων τιθέμεν, καὶ ἡμῶν ἐπιμέλειαν ἀναζωπυρεῖ, πρὸς τὰ ἔξω περσισκόντως αὐτῶν.

Δ. Τί.

infciti
mus u
debitu
satisf
Tame
qui in
legem
à rect
illa ju
quam
Quan
test in
qui no
exequ
deterf

M.
tales
prorsu

A.
pieta
memo
ab on
ne ter
gis pr
Dei
dunt.
tum

M.
A.
perfo
prop
tat, u

Nemo justus ex Lege.

inſcitia, debilitate, pravitate laboramus univerſi, ut officium jure divino debitum neque intelligamus, neque illi ſatisfacere aut valeamus, aut velimus. Tametſi enim inveniatuſ unus aliquis, qui in aliqua re una & altera externa legem obſervet, tamen is in multis aliis à recto diſcedit, & humanus animus ab illa juſtitia atque innocentia interiori, quam Lex requirit, perpetuò aberrat. Quamobrem nemo jure juſtus eſſe po- teſt in conſpectu Dei, qui de omnibus, qui non omnia, jure divino deſcripta exequentur, ſententiam fert, eoſque deteſtatur, atque execratur.

Prov. 20. 9.
Rom. 7. 14, 15
Gal. 2. 16.

Prov. 20. 9.

Deut. 17. 26.
Gal. 3. 10.
Jac. 2. 10, 11.

M. Num igitur Lex cunſtos omninò mortales miſerrima hac conditione, ſine ullo prorsùs remedio aſtringit?

A. Deo diſſidentibus, & à religione pietatèque remotis, Lex hanc, quam memoravi, conditionem conſtituit, illis ab omni omninò ſpe dereliſtis: qui ut ne tenuiſſimam quidem particulam legis præſtare poſſunt, ita nihil quicquam Dei miſericordiæ per Chriſtum confi- dunt. Pijs verò Lex aliarum utilita- rum fructus præbet.

Deut. 27. 26.
Rom. 3. 10.
&c. & 8. 7, 8.
Ephes. 5. 5, 6.
Jacob. 2. 10.

M. Quinam illi ſint dicito?

A. Primùm omnium, Lex vitæ regulâ perfectè abſolutam nobis ante oculos proponens, diligentiam noſtram exci- tat, ut mores noſtros ad illam dirigamus.

Deut. 6. 6, 7.
Joſu. 1. 7, 8.
P. al. 1. 2. &
119. totum.

M. Quid

Περὶ τοῦ Νόμου.

Δ. Τί πρὸς τέτοις;

Μ. Ἐπειτα ἡμεῖς τὸ νόμον ὁρῶντες μίζουνα ἢ χεῖρ τὴν ἡμετέραν δυνάμιν ἀπατῶντα, καὶ ἑαυτοῖς ἀδυνάτοις ἔσι τὰ πρὸς σαρκὶν ποιεῖν. Συμφορὴν, ἐπὶ τὸ βοήθειαν ὄντα. Θεὸς αὐτῶν ἐντεῦθεν παρορμώμεθα.

Δ. Περὶ δὲ δὴ.

Μ. Ἐπὶ δὲ ὅταν τὰς τῶν ἡμετέρων αἰματημάτων κηλίδας καὶ ῥυπαρίας, ἐν τῷ νόμῳ, οἶονεῖ ἐν κατόπρῳ πνι, διαφωμῶν, ὥστε χαλινὰς ἡμῖν ἐμβάλλει, καὶ μὴ ἑᾶ ἡμᾶς ἐπὶ τῇ ἰδίᾳ διανοσύνῃ μεγαρυνεῖν ἐμπερὶν τοῦ Θεοῦ.

Δ. Ἀγε δὴ.

Μ. Ἐπειδὴν τῷ τῷ αἰσθητῶν, ταῦτα τὸ τοῦ θεοῦ νόμος ὑπεράστει, Συμφορὴν περὶ ὧμεθα, ὥστε μὴδὲ ἰσχυρὸς εἶναι, καὶ εἰδῶμεν ὅτι ἐνεκα τῷ αἰσθητῶν ὁ Θεὸς βδελύσσεται καὶ δευῶς μισεῖ καὶ μέγιστα χαλεπαίνει πρὸς ἡμᾶς, καὶ ὅτι ὁ κινδὺς τῇ αἰσθητῶν ἀφελόμενος ὅτι, μὴ μόνον ἀπίστας ταῖς συμφοραῖς καὶ ταλαιπωρίαις τῷ ζωῆς ταύτης, καὶ ταῖς νόσοις τε καὶ τῷ θανάτῳ τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ κατακρίσει καὶ ἐλέδρῳ αἰώνιῳ ἐκείνους ἡμᾶς ὅταν ἐκ τοῦ νόμου γινώσκωμεν, ὅτι ἡμεῖς δι' αἰσθητῶν εἰς ταύτην τὴν τάξιν κατέστημεν τῷ κατεργασμένων ἀνθρώπων, ἥς ἔδεν ἄν τις φεικτότερον ἐνδυμνηθεῖν, ἐκδύς ὅλοι τῇ διανοίᾳ, καὶ ψυχῇ, καὶ καρδίᾳ, καὶ θυμῷ τρέμομεν καὶ κραδαινόμεθα, καὶ ἔτι ὁ νόμος σωτήριον πᾶσι ἐπὶ τῇ ἡμετέρᾳ

κατα-

Legis usus.

M. Quid praterà?

A. Secundò, quum legem, ultrà quam mortalium vires præstare possunt, requirere, nobisque potestatem tanti oneris sustinendi deesse animadvertimus, ad auxilium à Deo flagitandum Lege excitamur.

Rom. 3. 19. &
7. 14, 15.
2 Cor. 3. 5.
Phil. 1. 19. 5.
12. 27, 28, 33.
34. &c.

M. Perge.

A. Porro autem, quum turpitudinis nostræ labes atque fœditatem in Lege, ut in speculo, cernimus, tanquam frænos nobis injicit, reprimítque, ne integritate nostra confisi, superbos nos in conspectu Dei præbeamus.

Rom. 3. 10,
11, 12, 19, 20.
& 7. 7.

M. Prosequere.

A. Quando peccati, quod divinæ Legis est violatio, conscientia stimulamur atq; cõvincimur, intelligimúsque; nos per peccatum in execrationem, acerbissimú odium, gravissimámque divini numinis offensionem, atq; indignationem incurrisse, mercedémque atque stipendium, quod peccatum meretur, esse, ut non solum omnibus calamitatibus atque miseriis hujus vitæ, morbisq; & morte corporis afficiamur, verú etiá ut dânatione atque interitu sempiterno mulctemur: simul atq; ex Lege agnoscimus nos per peccatum in hunc condemnatorum statum, quo nihil tetrius cogitari potest, pervenisse, toto pectore, tota mête, toto corde, animóque cohorremus, & contremiscimus, atque ita, ut casum nostrú salutem

Prov. 20. 9.
1 Joan. 3. 4.
Deut. 27. 26.
Gal. 3. 10.
Rom. 1. 18.
& 2. 8. & 4.
15. & 6. 23.
2 Cor. 3. 7. 9.

Eph. 5. 5, 6.

Rom. 3. 20,
21, 22. & 5.
15, 16. &c.

Περὶ τοῦ Νόμου.

καταστάσει λύπῃ ἐμποιοῖ, καὶ μετάνοιαν
 (σωαποτίκει, καὶ παρορμᾷ πρὸς τὸ αἰτεῖν
 καὶ περισδοκᾷ συγγνώμην πρὸς αὐτοπλημά-
 των, καὶ διχαρυσίων, καὶ ζωῇ αἰώνιον (ὧν
 ἐκ τῆς δυνάμεως ἐκ τοῦ νόμου τυγχάνει)
 πρὸς Χριστὸν τὸ σωτῆρα μόνον, καὶ διὰ
 Χριστοῦ.

Δ. Τοιοῦτον ἔνδεον ὁμοί δεκτικὸς πρὸς τὸ
 νόμον διαπορεύεται, ὅτι δηλαδὴ οἶονεὶ παι-
 διαγωγὸς πρὸς καὶ ἡγεμὼν πρὸς Χριστὸν τυγ-
 χάνει ὧν, ὡς ἐκ γνώσεως ἑαυτοῦ, καὶ με-
 τανοίας, καὶ πίστεως, ἡμῖν τὸ εὐθείας ἡγεῖται
 ἐπ' αὐτὸν ὁδὸν.

Μ. "Οὕτως ὅτιν' ὁδεῖν καὶ δῆλον ἡγοῖται
 ἂν, ὅτι ὁ νόμος ἔματαιος ἢ ἀνωφελὲς ἔ-
 κειτο, εἰ καὶ οἱ ἄνθρωποι τῇ δυνάμει τὴν πι-
 εῖν τὰ πειρημάτων ἐν αὐτῷ ἔργα πλὴν ἅν
 ἀποκρίπον).

Δ. Ἀληθῆ λέγεις. Νυνὶ ὁ φίλε παῖ,
 ἐπειδὴ τὰ πρὸς τὸ νόμον καὶ τὸ ὑπακοῆς ὑπο-
 χεώντως ἡμῖν, ὡς τύπῳ καὶ παχυλῶς πρὸν
 λόγον πειρημάτων, εἴρηται, καὶ ὅτιν' ὅτιν'
 ἡδὴ ἐν τοῖς ἐπομφοῖς λέγειν πρὸς τὸ
 "Εὐαγγελίον, ὁ πειλαμβάνει τὰς ἐπαγ-
 γελίας τὴν συγγνώμην πρὸς εἰς τὸ νόμον πι-
 πλημμελημάτων, ὡς ὁ Θεὸς διὰ Χριστοῦ
 νέμει ταυτὶ τῷ ὅτι τοῖς ἡυρτημάτων
 μετανοῶντι, πρὸς ὁ "Εὐαγγέλιον ἡ πί-
 σις μάλισα ὑποβλέπει· τὸτο γὰρ ἀρ-
 χήματα πρὸς λόγων τὸ δεύτερον τῆς δι-
 αίρεσεως μέσθ' ἐποισάμεθα, καὶ δεῦ-
 ρον ἡ κατὰ τὸ ἐν τοῖς λεγομένοις εἰρημὸν
 ἀκολουθία καὶ τάξις ἡμᾶς οἶονεὶ ἐχρησ-
 τώσιν.

Euangelium 2. pars religionis.

salutariter doleamus, & ut nosmet nos Gal. 2. 16.
stri pœniteat. Lex efficit, impellitque
ut peccatorum veniam, iustitiam & vi-
tam sempiternam (quæ ex Lege adi-
pisci non possumus) à Christo serva-
tore tantum, & per Christum expeta-
mus, atque expectemus.

*M. Legem igitur, quantum intelligo, Rom. 10. 4.
tāquam magistrā se, ducēque ad Chri- Gal. 3. 10, 11.
stum præbere affirmas, quæ nos notitia no- & 24.
stri, pœnitentiæque & fide recta ad ipsum
via perducatur.*

*A. Sanè ita est: simulque ex his per- Rom. 3. 23.
spicuum est illud, legem non frustra la- & 7. 12, 13, 16.
tam esse, tametsi mortales ab offici, Gal. 3. 20.
quod Lex requirit, præstandi facultate
longissimè absint.*

*M. Verum dicis. Nunc dilecti filii quan-
do de Lege & obedientia satis, ut in
hac contractione brevitateque, dictum sit,
ratio flagitat, ut proximè dicatur de
Euangelio, quod divinæ per Christum
misericordiæ promissa eis, qui contra
legem commiserunt, modò ipsos commisi-
si pœniteat, facta complectitur, ad quod
Euangelium fides præcipuè referenda est:
hoc enim secundo loco in nostra distributi-
one propositum fuit, & eorum quæ tracta-
vimus continuatione, quasi manu, sed deducti
sumus.*

Περί Πίστεως.

ζώησιν. Ἐπεὶ ἄρα πᾶσι τὸ ἦ Εὐαγγελί-
ον τε καὶ τὸ ἡμετέρας πίστεως κεφάλαιον.

Μ. Τὸ αὐτὸ ὅθεν τὰ ἔξοχα τὰ ἁγία
Χριστιανῶν πίστεως μέλη, τὰ ζωοποιῶν πά-
λαι ζωημυρία, καὶ εἰς ἐν ζωημυρία πε-
ριέχει.

Δ. Φέρσον μοι τὸ ζωὴ πίστιν.

Μ. Πιστεύω εἰς Θεὸν πατέρα παντο-
κράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς· καὶ εἰς
Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ,
κύριον ἡμῶν, συλληφθέντα ἐκ πατρὸς ἀ-
όχως· γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου·
παθόντα ἐπὶ Ποντίᾳ Πιλάτῃ· σταυρωθέν-
τα, θανόντα, καὶ ταφέντα· κατελθόντα
εἰς Ἄδου· τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ
νεκρῶν. ἀνελθόντα εἰς οὐρανόν, καθεζό-
μενον ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς παντοκράτο-
ρος· ὃθεν μέλλει ἔρχεσθαι κεῖναι ζῶντας
καὶ νεκρούς. Πιστεύω εἰς πνεῦμα ἅγιον. Πί-
στω δὲ τὴν ἀγίαν ἐκκλησίαν καθολικὴν, ἀ-
γίων κοινωνίαν, ἀφέναν ἀμάρτιων, σαρκὸς
ἀνάστασιν, ζωὴν αἰώνιον. Αμήν.

Δ. Τὴν σύμπασαν ταύτην τὴν πίστιν
ἔξομολόγησιν εἰς πόσα μέρη διαιρεῖς;

Μ. Ἐἰς τέσσαρα, τὰ μάλιστα λέγουσιν ἁ-
γία. ἐν τῇ πρώτῃ διασπαρῆται τὰ πρὸς
Θεὸν τῶ πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ πάντων κτίσεως.
ἐν τῇ δευτέρῃ τὰ πρὸς τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἰησοῦ
Χριστόν, ἐν ᾧ καὶ τὸ ἀνθρώπινον ἀπολυ-
τῶσεως κεφαλαίον ἐκδεσὶς ἔστιν. ἐν τῇ
τρίτῃ, τὰ πρὸς τὴν ἀγίαν πατρὸς· ἐν
τῇ τέταρτῃ τὰ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν καὶ
τῷ ἁγίῳ

Euangelii summa, Symbolum.

*sumus. Dic ergò quæ sit Euangelii fidei-
que nostræ summa.*

*A. Eadem illa, quæ Christianæ fidei
principes articulos unâ olim arctè con-
tractos, comprehendit : quàmque vul-
gus ex prima voce nominat the Creed,
id est, fidem nostram.*

M. Fidem tuam pronuncia.

*A. Credo in Deum Patrem omnipo-
tentem, creatorem cœli & terræ : & in
Jesum Christum, filium ejus unicum Do-
minum nostrum, qui conceptus est è
Spiritu sancto, natus ex Maria virgine :
passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mor-
tuus, & sepultus : descendit ad inferos,
tertia die resurrexit à mortuis : ascen-
dit ad cœlum, sedet ad dexteram Dei
Patris omnipotentis, undè venturus est
ad judicandum vivos & mortuos. Cre-
do in Spiritum sanctum, Sanctam Ec-
clesiam Catholicam, sanctorum Com-
munionem, remissionem peccatorum,
carnis resurrectionem, & vitam æter-
nam. Amen.*

*M. Universam hanc fidei confessionem
in quot membra dispartiris ?*

*A. In quatuor principalia: in quorû
primo, de Deo patre & rerum omnium
creatione : in secundo, de ejus filio Jesu
Christo, quod & humanæ redemptionis
summam omnem continet : in tertio, de
sacro Spiritu : in quarto, de Ecclesia, &
de*

Περὶ Πίστεως.

ἥν χεισμάτων, ὧν ὁ Θεὸς τῇ ἐκκλησίᾳ
διὰ Χριστοῦ ἔδωκεν.

Δ. Φέρε δὴ, πᾶντι· ἡδὲ τῇ τάξει ἐν
τῷ διδασκηνῆσαι καὶ κηρύττειν ὡς ἡ
τεσσάρων καὶ δευτέρων· καὶ πρῶτον εἰπέ τι
βίβλην τὸ τοῦ Πιστεύω, ὃ ἐν αὐτῇ τῇ
ἀρχῇ τῆς ἑξομολογήσεως Χριστιανικῆς
ἐνείσκει;

Μ. Διὰ τὸτε δηλῶ, ὅτι τὴν ἀληθι-
νὴν καὶ ζῶσαν, τῇ ἐστὶ τὴν τῷ Χριστῷ
προσηκῶσαν πίσιν ἔχω εἰς Θεὸν καὶ πατέρα,
καὶ εἰς Θεὸν καὶ υἱόν, καὶ εἰς Θεὸν
τὸ ἅγιον Πνεῦμα. καὶ ὅτι πᾶν τὴν τὴν
πίσιν διὰ τὸτε τῆς ἑξομολογήσεως τύ-
πος ἐπαγγέλλομαι, καὶ βεβαιότατα ἐκμύ-
τυγῶ.

Δ. Εἰπέ μοι ὡς ἂν δυνῇ σαφέστατα πῶς
ὅστις ἢ ζῶσα ἐκείνη καὶ ἀληθινὴ καὶ Χριστιαν-
ικὴ πίσις;

Μ. Ἡ πίσις ὅτι τελεία πληροφορία καὶ
γνώσις καὶ παλαστής καὶ Θεὸς πρὸς ἡμᾶς διὰ
Χριστοῦ ἐκνοίας, καὶ ἐλπίς ἐπ' αὐτῇ, ὡστε
ἐν τῷ Ἐυαγγελίῳ μάρτυρεῖ, ἥτις ἐπι-
μέλειαν καὶ ἐυσθεῶς καὶ ὁσίως ζῆν, τῇ ἐστὶ
ἀρεσκόντως τῷ θελήματι καὶ Θεοῦ, ἀεὶ
σωζόμενα ἔχει.

Δ. Τοιοῦτον ἄρα νοῦν ἔχει ὁ λέγεις, ὅτι
ἐδὲς καὶ ἀσθεῶν, οἵτινες ἢ συγγνώμης
τυχεῖν ὡς Θεὸς ἀπεγνωσθῇ, ἢ τὴν
δικαιοσύνην αὐτῶν μὴ φοβῶνται, ἀλλὰ
μοχθηρῶς ζῶντες ἐπ' ἀδείας διατελῶσι,
καὶ γνοῖαν πᾶν τὴν καὶ Χριστιανικὴν πίσιν
ἔχειν δυνάμει.

Μ. Παν-

Fides, & ejus partes.

de Dei donis Ecclesiæ per Christum datis, explicatur.

M. Age igitur, hunc ordinem in explanandis istis quatuor partibus conservato: principio verò Credendi verbum in primo Christianæ fidei introitu, quam vim habeat, expone.

A. Hac voce significo, me veram atque vivam, hoc est, Christiani hominis fidem, in Deum patrem, Deum filium, & Deum spiritum sanctum habere, eamque me fidem, hac confessionis formulâ profiteri, firmissimèque asseverare.

Matth. 10. 32.
& 28. 19.
Joh. 1. 12, 13.
Rom. 1. 17.
& 10. 9.
Gal. 3. 26.
Heb. 4. 14.

M. Viva ea verâque & Christiana fides quæ sit, mihi quàm potes apertissimè declarato.

A. Fides est certa cognitio, paternæ Dei erga nos per Christum benevolentix, fiduciâque in eadem, sicuti in Evangelio testatum est, quæ studium pietatis, id est, Dei patris voluntati obsequendi semper conjunctum habet.

Joh. 1. 12, 13.
Rom. 8. 1.
14. 38, 39.
Colos. 2. 2, 3.
Heb. 10. 32,
23. & 11. 1.
Psalm. 1. 3.
Matth. 7. 17,
18. & 13. 23.
Gal. 5. 6.
1 Pet. 1. 13,
14, 15.

M. Intelligis igitur, nullos impios, qui aut de Dei misericordia desperant, aut ejus justitiam non pertimescunt, sed vitam vitiosam animo securo vivunt, hanc veram Christianam fidem habere posse, tamen si ejus verba pronuntient?

A. Ita

Περὶ Πίστεως.

Μ. Παντάπασι μὲν ἔν.

Δ. Οὐ γὰρ μόνον ἐνός Θεοῦ, πῶς ἐν τῇ ἑξομολογήσει τῇ Χριστιανικῇ πίστεως βεβαίως ἡλείθμισας, τὸν πατέρα, καὶ τὸν υἱόν, καὶ τὸ ἅγιον πνεῦμα;

Μ. Οὐκ ἔστι ταῦτα διάφορα πλειόνων ἐνός θεῶν ὑνόματα, ἀλλὰ τριῶν διωρισμένων ἐν μιᾷ θεότητι ὑπεστάτων θεωρηματικά. καὶ γὰρ Θεός ὁ Πατήρ, καὶ Θεός ὁ υἱός, καὶ Θεός τὸ ἅγιον Πνεῦμα, βεβαίως ὑποστάσεις εἰσὶ, καὶ εἷς Θεός μόνον, κατὰ τὴν ἐκ τῶν θείων ἐδιδάχθημεν λόγων, οἷς θεωρητικῶς πιστεύειν θεωρητικῶς μᾶλλον, ἢ τὸ ἀπειρον βαθεῖα τῆ ἀπορρήτου τέλει καὶ κρυπτῇ μυστικῇ πολυπαραγμονεῖν ἐρδυνάτης.

Δ. Αληθέστατα λέγεις. φέρε δὲ, διὰ τί τὸν Θεὸν τῷ τῷ πατρὶ ὑνόματι θεωροῦμε;

Μ. Πρώτως μὲν καὶ κυρίως ὅτι τὸ μονοθεῖς ὑπὸ αὐτῷ Ἰησοῦ Χριστῷ φέρεται πατὴρ ὅτιν' εἴτα ὅτι καὶ ἡμετερεῖ Πατὴρ τυχεύοντες ὦν, μὴ μόνον πλάσας ἡμᾶς καὶ ζωὴν ἅπαντα χαρισάμενος, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς δευκῶς διὰ τῆ ἀγάπης πνέματι, πάλιν γυνήσας, καὶ διὰ τῆ ἐπὶ τῷ ἀληθινῷ καὶ φυσικῷ ὑπὸ αὐτῷ Ἰησοῦ Χριστῷ πίστεως ἡμᾶς ἐκλεξάμενος, καὶ δι' ἐκείνου παιδας αὐτῷ ποιησάμενος, καὶ τῇ ἐξουσίᾳ βασιλείας τε καὶ ζωῆς αἰωνίης κληρονομήμας καταστήσας.

Δ. Τί γὰρ ἐνεκα τῷ Θεῷ χαλεπὴς παντοκράτωρ;

Μ. Οὐ

Symboli pars I. Fides in Deum patrem.

A. Ita omnino intellexi.

M. Quum non nisi unus sit Deus, dic mihi quare in Christianæ fidei confessione tres nominentur, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus.

A. Non variorum deorum hæc sunt nomina, sed trium diversarum in una divinitate personarum. Nam Deus Pater, Deus Filius, & Deus Spiritus Sanctus, tres personæ, unus tantum Deus sunt, sicuti edocti sumus ex sacris literis, quibus promptam potius fidem adjungere, quam tam penitus reconditi & abditi mysterii infinitam altitudinem curiosè scrutari debemus.

Matth. 3. 16,
17. & 28. 19.
1 Joh. 5. 7.
Joh. 10. 30.
& 14. 7, 8, 9,
10. 11.
1 Cor. 8. 5, 6.

Prov. 25. 26.

M. Verissimè loqueris : perge porrò quamobrem Deum Patris nomine nuncupas ?

A. Primùm omnium, maximèque, quòd unicus filii Jesu Christi natura pater sit. Deinde quòd noster etiam sit pater, tum quia nos cordidit, omnibusque vitam dedit : tum etiam quòd nos iterum divinè per spiritum sanctum generavit, & per fidem in verum suum atque naturalem filium Jesum Christum nos elegit, sibi que filios & regni cœlestis, atque sempiternæ vitæ hæredes, per eundem instituit.

Psal. 2. 7.
Matth. 3. 17.
Joh. 1. 14.
Rom. 15. 6.
2 Cor. 1. 3.
Gen. 1. 27.
Malac. 1. 6.
& 2. 10.
Joh. 1. 12. &
3. 3, 5.
Rom. 8. 15,
16, 17.
Gal. 4. 5, 6.
Ephes. 1. 5, 6.
Tit. 3. 7.
1 Pet. 1. 3, 4.
23.

M. Cur Deum Omnipotentem appellas ?

D

A. Quod

M. Οτι

Περὶ Πίστεως.

Μ. Οτι καὶ πάντα πρῶτον ἔκτισε, καὶ πάντα διοικῶν καὶ κυβερνῶν διατελεῖ, ὡς ἀν' αὐτῷ βελομῶν ἦ.

Δ. Μῶν τὰ πνύματα πονηρὰ καὶ οἱ ἀσεβεῖς τῷ ἀνθρώπων τῷ τῷ Θεῷ κρατεῖ (ὡνέχον);

Μ. Ἀλλως μὲν ἔλεποτε μείνωντες καὶ φοβέμενοι παυσάμεν ἀν', εἰ πνα εἶχον ἵξεσίαν βλάβην ἡμᾶς ἀχονίΘ τῷ Θεῷ. τὸ τὸ ἡγίστω ἡμῶν ὡραμυθίαν φέρει, ὅταν ἐνδυμώμεθα ὅτι μήτε οἱ δαίμονες, μήτε οἱ μιαιώτατοι τῷ ἀνθρώπων ποιῶν πὶ ὅλως δυνάμει εἰ μὴ κελύσαιΘ ἡ ἐάσαιΘ τῷ Θεῷ, καὶ ὅτι ἡμεῖς κηδεμόνα καὶ φύλακα τῷ ἡμῶν σωτηρίας κητήμεθα τῷ πάντων ἐξουσίᾳ πατέρα, ὡς μὴδὲ τείχεα μῶν ὑπὸ κεφαλῆς εἰς γλῶσσιν δυνάμει, εἰ μὴ καὶ τὸ δέλημα τῷ ἔτος ἐν τοῖκῳς πρὸς ἡμᾶς ἔχονίΘ Θεῷ.

Δ. Διὰ τί ἐπιφέρει τὸ, Θεὸν εἶπὶ τῷ ἔργῳ καὶ τῷ γῆς κλίσει.

Μ. Οτι πῶς τῷ Θεῷ δυνάμει, καὶ σοφίαν, καὶ ἀγαθοσύνην, (ὡν ἡ δυνάμεις ἵξε εἰαυτῷ πῶς ἐννοίαν λαβεῖν) ἐν τοῖς κήσμασιν αὐτῷ, ὡς πρὸς ἐν κατόπρις, δεῖναι ἔξουν. ὅταν γὰρ τὸ ἀπειρον ἐκείνο τῷ κόσμῳ μέγιστον θεωρῶμεν, καὶ ποιανύτω εἶναι τῷ ὅλων σύστασιν ἐννοῶμεν, οἷαν μὴδὲ ἐνπρεπείραν πρὸς ὅψιν, μὴδὲ πρὸς πάσας χρείας ὡφελιμώτεραν εἶπὶ δυνάμει, ἐνδύς πῶς ἀγατάληπτον τῷ δυνάμει καὶ ποιητῷ δυνάμει

Universa in Dei potestate:

A. Quòd & fabricatus est omnia & omnes res ex sua voluntate moderandi summam potestatem habet.

Esai. 40. 21, 22, &c.
Matth. 5. 45.
& 10. 29.
Ephes. 1. 11.
Heb. 1. 2, 3.

M. Spiritus (ne etiam malitiosi impiique homines in Dei potestate continentur?

A. Nunquam alioquin sine summa sollicitudine essemus, si quam illi laxandi nos facultatem, contra divinam voluntatem haberent. Verum ea consolatione sustentamur, quòd neque demones, neque consceleratissimi homines, nihil quicquam, nisi Dei arbitratu vel permissione tentare omnino valeant, quòdque nos adeò in tutela patris omnium rerum præpotentis sumus, ut ne ullus quidem capitis nostri pilus, nisi ipsius voluntate, qui nobis optimè vult, in terram decidere possit.

Joh. 1. 10, 11, 12.
Matth. 8. 31, 32.
Luc. 22. 31, 32.
Joh. 10. 28, 29
& 19. 10, 11.
Act. 2. 23, 24.
& 4. 27, 28.
& 12. 11.
Luc. 12. 7. & 21. 18.

M. Cur adjungitur Deum Cæli & Terræ Creatorem esse?

A. Quòd divinam potentiam, sapientiam atq; bonitatem, (quæ per se intelligentia comprehendere non possunt) in ejus operibus, ut in speculis, intueri liceat. Nā quum immensam illam mundi magnitudinem contuemur, eamque esse partium omnium constitutionē, ut neq; ad aspectum magis decoræ, neq; magis ad utilitates omnes accommodatæ excogitari possent, artificis illicò effectorisq;

Psal. 19. 1. & 50. 6.
Rom. 1. 19, 20

Περὶ Πίσεως.

δυνάμιν τε καὶ σοφίαν, καὶ χρηστότητα ἐν-
θυμέμῃα καὶ λογίζομῃα.

Δ. Πᾶς φῆς ὑπὸ Θεῷ ἐκπύδαι πάν-
τα ;

Μ. Θεὸν τὸ πατέρα ἄεισον καὶ μέγιστον
ὄντα ἀπ' ἀρχῆς, καὶ ὃς ἐδενὸς, διὰ τὸ
δυνάμεως τὸ λόγος αὐτοῦ, ἤρωι Ἰησοῦ
Χριστῷ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, τὸ σύμπαντα τῶτον
ὄρατον κόσμον, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ
ὑπάρχοντα, καὶ τὰ πνύματα ὁμοίως ἀ-
σώματα, ἀ καλῶν ἀγγέλους, δεδημηρε-
γηκέναι καὶ ἐκπικέναι.

Δ. Πότερον ὁρῶς ἀποφαίνεσθαι νομί-
ζεις, τὸν πάντα τὰ πνύματα, καὶ τὰ
πονηρὰ αὐτὰ, ἀ διαβόλους καὶ δαίμονας
ἐνομάζομεν, ὑπὸ Θεῷ πεποιῆσθαι λέγον-
τας ;

Μ. Ο Θεὸς ἐκ ἐποίησεν αὐτὸν πο-
νηρὸς ὄντας, ἀλλ' ἐκείνοι τὸ οἰκείας φύ-
σεως ἰδίᾳ αὐτῷ κακία ἀγρόμοι ἀπέ-
σταν, πᾶσαν ἀπολέσαντες ἐλπίδα τῆ ἀ-
ναλαβεῖν αὐτῷ ὥστε ἐκτίσει ἢ φύσει,
ἀλλὰ διαφορᾷ τῆς φύσεως κακοὶ ἐγέ-
νοντο.

Δ. Πότερον ἢ ὁ Θεὸς ἀγαπήσας τὰ
πάντα ἀπαξ ἐκπικέναι, πᾶσαν ἔπειτα τὴν
αὐτῶν ἐπιμέλειαν ἀπέβαλεν ;

Μ. Μηδελῶς ὁ Θεὸς γὰρ ἀπαντα ποι-
ήσας, τὰ πάντα καὶ σώζει καὶ κυβερνᾷ, ἐπεὶ
καὶ ἄλλως εἰς ἐδὲν μεταπεσεῖν ἀνάγκη
ἦν.

Δ. Πρὸς ποῖον τέλος ἀποβλέψαντα
τὸν

Mundi, Angelorum creatio.

infinita potentia, sapientia, bonitas nobis ante oculos mentis obversantur.

M. *Qua ratione universa à Deo condita esse affirmas?*

A. Deum patrem Opt. Max. à principio, & ex nihilo, per potentiam sui verbi, hoc est, Jesu Christi filii sui totum hunc spectabilem mundum, & universa in eo inclusa, atque spiritus etiam corporis expertes (quos nuncupamus Angelos) fabricatum esse & construxisse.

Gen. 1. 1. &c.

Psal. 33. 6, 7.

& 89. 11.

Joh. 1. 3.

Act. 14. 15.

1 Cor. 8. 6.

Heb. 1. 2.

Colos. 1. 16.

M. Num censes tamen satis pie asseverari, Deum spiritus omnes, malitiosos etiam eos, (qui à nobis Diaboli nominantur) fecisse?

A. Deus illos tales non effecit, verum illi à prima creatione, suo ipsorum vitio, omni restitutionis spe perditæ, defecerunt: proinde non creatione & natura, sed naturæ corruptela depravati sunt.

Gen. 1. 31.

Joh. 8. 44.

Jud. 6.

M. Satisne Deo fuit cuncta semel creasse, postea verò omni rerum curatione vacasse?

A. Nequaquam. Deus enim ut omnia fecit, ita omnia fulcit, & moderatur, alioqui universa in nihilum subito occiderent.

Psal. 75. 3.

& 104. 8. 9.

&c. & 145.

14. 15. & 147.

5. 6. &c.

Col. 1. 16, 17.

Heb. 1. 2, 3.

M. *Quem sibi finem Deum Opt. Max.*

Περὶ Πίστεως.

τὸν Θεὸν πεπλακέναι φερόντων, καὶ νῦν διέ-
πειν τὰ σύμπαντα νομίζεις;

Μ. Ο κόσμος ἔνεκα τῆς ἀνθρώπων ἐ-
δουλείας, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ἡ-
ρεπίσθη πρὸς τὸ ὠφέλιμα καὶ λιστελῆ εἶ-
ναι τοῖς ἀνθρώποις· καὶ ὥστε ὁ Θεὸς τὰ
λοιπὰ πάντα τῆς ἀνθρώπων χάριν ἐ-
ποίησεν, ἕτοι καὶ τὸν ἄνθρωπον αὐ-
τὸν δι' ἐκείνο ἐπλασεν, ἵνα ὡς αὐτῷ
δοξασθῇ.

Δ. Τὸν ἄνθρωπον διασάφισον πῶς ὁ ἄν-
θρωπος τὸ κατ' ἀρχὰς ἐκτίσθη καὶ ἐποιήσθη.

Μ. Ο Θεὸς, ὥστε ἰδεῖν ὅτι ὁ ὢν ὁ
Ματθῆς κατέλιπε συγγενημάτων, τὰ πατρὸς
τοῦ πατρός, ἐν ἐκκλησίᾳ ἐποίησεν ὕλην, ψυ-
χὴν καὶ ζώον ἐνέπνευσεν· ἔπειτα ὁ ἄνθρω-
πος ἐκ τῆς πλάσας τὸν ἄνθρωπον εἰς ὕπνον
βαπνίσθη λαβὼν, καὶ εἰς φῶς ἤγειρεν τὸν
ἄνθρωπον ζωνταίνον, ἵνα βοήθῃς αὐτῷ καὶ σύ-
ζυγος ἐν τῷ βίῳ γένηται.

Δ. Εξὸν δὲ νῦν μοχθηρίαν καὶ κακίαν
καὶ διαφθοράν ἕτοι φαίνεται ἐν ἀμφοτέ-
ροις, ἀνδράσι τε καὶ γυναιξίν, ἕως ἰδεῖν,
μήν αὐτὸν ὁ Θεὸς τοιούτους καταρχὰς ἐ-
ποίησεν;

Μ. Ηκιστὰ γὰρ καὶ γὰρ ὁ Θεὸς ὁ τελειό-
τατα ἀγαθὸς ὑπάρχων ἑδὲν ποιεῖν τὸ μὴ
ἀγαθὸν ὃν οὐκ ἔστι. ὁ Θεὸς ἔν τῃ ἀνθρω-
πῶν πρὸς τὴν ἰδίαν εἰκόνα καὶ ὁμοίωσιν ἐ-
πλασεν ἐν ἀρχῇ.

Δ. Ποία δὲ ἡ εἰκὼν ὅτι, πρὸς ἣν φῆς
τὸν ἄνθρωπον πεποιήσθαι;

Μ. Διχαριστῶν πάντῃ πάντως ἐντε-
λεσμένη

Hominis creatio.

*in condendis gubernandisque rebus omnibus
proposuisse putas ?*

*A. Hominum gratia fabricatus est
mundus, & quæ in eo continentur cun-
cta comparata sunt, ut utilitati com-
modisque humanis servirent. Et ut
cætera universa humani generis causa,
ita hominem ipsum Deus, ad suam pro-
priè gloriam fecit.*

Gen. 1. 26, 29.
Psal. 8 6, 7. &
104. 14, 15.
&c.
Prov. 16. 4.
Esa. 43. 7.
Rom. 11. 36.
Colos. 1. 16.

*M. Edissere quis primus fuerit homi-
nis ortus atque fabricatio.*

*A. Deus, ut à Mose in scriptis reli-
ctum est, primo homini è limo terræ
formato, animam atque vitam inspi-
ravit: foeminam exinde deductam ex
viri somno consopiti latere, & in lucem
editam, cum viro sociavit, ut adjutrix,
vitæque illi consors esset.*

Gen. 1. 25. &
2. 7, 8, 20, 21,
13.

*M. Cum in viris simul & sæminis pra-
vitas, nequitia, distortioque adeò summa
nunc appareat, num à principio Deus eos
ejusmodi fabricavit ?*

*A. Minimè omnium : Nam Deus
perfectissimè bonus nihil aliud quàm
bonum facere potest. Deus igitur ad
suam imaginem similitudinèque ho-
minem initio formavit.*

Gen. 1. 26, 27,
31.
Colos. 3. 10.

*M. Quenam est illa imago, secundum
quam hominem factum esse dicis ?*

*A. Ea est iustitia omni ex parte per-
fecta,*

Deut. 32. 3, 4

Περὶ Πίστεως.

λεσάτη, καὶ ὑπεβάλλουσα ἀγνεία, ἥτις τῇ
 τῷ Θεῷ οὐσὶ ἰδίως περὶ τῆς καὶ αὐτῇ μὴ
 τῷ ἀνθρώπῳ πρὸς Θεὸν ὁμοιότητος ὑπερ-
 ξέν, ἀλλ' οὐδ' ὁ ἀνθρώπου τῷ τῆς αὐτῆς
 τῆς (πλὴν ἐμνήνεν αὐτῷ).

Δ. Εἰπέ ὃν ἔπουν τέτο (καὶ ἐβή) ἡμέ-
 ραι;

Μ. Ἡ γυνὴ ὑπὸ τῷ Διαβόλῳ ἔξαπα-
 τωμένη καὶ γοηδουμένη, ἔπεισε τὸν ἄνθρωπον
 τῷ καρπῷ γάσσασθαι, καὶ ὁ Θεὸς ἀπεργά-
 τῃ μὴ ἀπέδωκε. ὅθεν ἡ εἰκὼν αὐτῆς, πρὸς
 τὴν ἐκπίπτουσαν, ἔξηλείφθη καὶ ἠφανίσθη, καὶ
 αὐτοὶ τε καὶ πάντες οἱ ὑπόγονοι ἐχθροὶ τῷ
 Θεῷ, καὶ πονηροὶ, καὶ πρὸς πᾶν ἀγαθὸν
 ἀνενεῖς ἡγούμενοι, καὶ μόνον παντοδαπαῖς
 τῷ βίῳ τέτοις συμφοραῖς, καὶ νοσήμασι, καὶ
 θανάτῳ πεπιπώκεισιν, ἀλλὰ καὶ αἰωνίῳ
 ἀπωλείᾳ καὶ καταλείψει ἔνοχοι κατέστη-
 σαν.

Δ. Ἀλλ' ὁ Θεὸς τῷ ἐνὸς μόνον μήλας
 γάσσάμενον ἀνθρώπον ἄγαν πτωρῆσθαι
 νομίζοιτο ἂν, ἢ οὐ;

Μ. Ἀπορώμεται πάντες ἀπολόγημα
 πειθεῖς τῷ μύθῳ ἐκείνῳ, τὸ ἐλαφρὸν καὶ
 (μικρὸν αὐτὸ εἶ), μήτε τῷ καρπῷ μόν-
 νον καὶ τῇ ἄγαν γαστριμαργίᾳ ἀνακινέτω-
 ς τὸ πρᾶγμα. ὁ ἀνὴρ γὰρ ἅμα τῇ γυ-
 ναικὶ τῶς ἀπατηλαῖς τῷ Σατανᾷ τερ-
 θρεῖαις πειθεῖς καὶ δελεασθεὶς ἀπὸ τοῦ ἀ-
 ληθείας τῷ Θεῷ πρὸς ψεύδῳ ἀπίστως
 ἀπεστέφατο, οἷς τὸν Θεὸν ὁ ὅρις διέ-
 βηκεν, ὡς ψεύδῳ καὶ βάτχανον ὄντα,
 καὶ ἀγαθὸν πνῆσθαι αὐτὸν ἀποστερωῦντα
 ἀδίκως

Hominis lapsus.

fecta, summáque sanctitas quæ ad ipsam divinam naturam propriè pertinet, quæ homini cum Deo similitudo usque eò fuit, quoad eam homo peccatorum maculis foedavit.

Rom. 6. 14.
Colof. 3. 10.
1 Joh. 1. 5. &
2. 29. & 3. 3.
Sap. 1. 13, 14.
&c.

M. *Qua ratione istuc factum esse dicis?*

A. Fœmina à Diabolo circumventa, virum impulit ut fructum quo illi à Deo interdictum fuerat, comederet: quo illorum facto imago, secundum quam creati sunt, est oblitterata: & cum ipsi, tum ipsorum posterì, Deo adversarii, perversi, imbecillésque ad omne bonum effecti, non in omnes solum vitæ hujus miseras, corporis morbos, atque mortem, sed & interitum etiam sempiternum, perpetuámque damnationem inciderunt.

Gen. 3. 1, 2.
&c.
Sap. 1. 13, 14.
1 Cor. 2. 14.
Rom. 8. 7. 8.
2 Cor. 3. 5.
Rom. 6. 23.
Ephes. 5. 5, 6.

M. *Utrum tamen existimari non queat, graviter nimis Deum pomi unius gustatum vindicasse?*

A. Detestabile illud hominis facinus, quasi levis culpa fuerit, nemo verbis extenuare, aut ex pomo, & immoderata modò edacitate ré æstimare velit. Ipse enim pariter cum uxore sua fallacibus Satanæ bládimétis illectus illaqueatusq; infidelis à Dei veritate ad vanitaté declinavit: falsis Serpentis criminationibus, quibus de mendacio, invidentia, & malevola còmodi alicujus subductione

Gen. 6. 3, 4.
5. 6, 11, 12.
Gen. 1. 26, 29.
Psal. 3. 4, 5, 6.
&c. & 104.
14, 15.

Περὶ Πίστεως.

ἁδίκως ἐπίδυσεν· ἀναείδμητα ἐνεργά-
τάμνηΘ' ἀγαθὰ, εἰς τ' ἐνεργετὰντα Θεὸν
ἀχάριςΘ' ἠυρέθη· ἀνθρώπον διηλαδὴ ἐκ
γῆς καὶ πολλὰ πλάσεν ἄρτι, ἐκ ἀγαπῶν
τῷ Θεῷ ὁμοιον εἶ), ὅς ἐκ ὑπεραλλέσης
τὴνΘ' αὐθαδείας καὶ ἀλαζονείας ἴσων ἡυέ-
δται τῇ τ' Θεῷ μεγαλειότητι ἐπόθησε· τὸ
τελευτῶν τῷ κήσωνΘ' αὐτὸν Θεῷ ἀφι-
νίσσε, καὶ τ' ἐπικείμενον ὑπ' αὐτῷ δευλείας
ζυγὸν τ' ἰδίῳν περπετῶς ἀπέρριψεν αὐ-
χένων· ὥστε μάταιον ἂν εἴη ἐλαφρώτερον
διὰ λόγων ποιήσεται τὸ τ' Ἀδὰμ πλημ-
μέλημα.

Δ. Πῶς δὲ ἐκ ἀδίκον ὅτι τὸ ἐκρό-
νως σύμπαντας, τοσαύτης ἐυδαιμονίας ἀ-
πεπερημύμενος ἂν θ' ἂν οἱ γονεῖς ἡδίκηκασιν,
ἐκαίταις δυστυχίαις ἐνέχεσται;

Μ. Ο Θεὸς τ' Ἀδὰμ ἐκείνοις τ' πι-
μῆς χαρίσματος ἐκόσμησεν, ὅπως αὐτὸς
ἐκεῖνα ἐαυτῷ τε καὶ τοῖς ἀπ' αὐτῶ ἡυή-
σεσθαι μέλλουσιν ἢ σώζῃ ἢ ἐποβάλλῃ. καὶ
ὥστερ πάντα ἀνάγκη ὅτι τὰ πονηρὰ
τῷ δένδρων καρπὸν ὡσαύτως πονηρὸν φέ-
ρειν, ὥπως ἐπεὶ ὁ Ἀδὰμ ὑπ' αὐτῷ πῖ-
ας διέφθαρτο, ἅπαντα αὐτῷ ἡυεῖαν τῇ
συμρῦτῳ ὀνομαζομένη αὐτῷ πῖα μὴ λυ-
μαίνεσθαι ἀμήχαρον ἰω. εἰ καὶ πῖ δει-
ῖτω δεινῶς ἐγκυλεῖν τῷ περὶ τῷ ἡυνή-
τοι Ἀδὰμ, ὅταν καὶ αὐτοὶ διὰ πλάγας
καὶ μεγάλας ἡμῶν χακίας συμπτώσας τα-
λαιπωρίαις, καὶ κατακρίσῃ, καὶ θανάτῳ δι-
καίῳτατα κολαζώμεθα· ὡν χακῶν ἔθ' ἡ-
μῖς ἐαυτοῦ ἀπαλλάγηται οἷόν τ' ἡμῶν;
89

Hominis lapsus.

Deum accusat, fidem adjunxit: innumerabilibus beneficiis ornatus, ingrato in Deum, qui ea contulit, animo fuit: homulus ex terra modò lutóque fictus, non satis esse putans, quòd similitudo illi cum Deo esset, per intolerandam insolentiam & arrogantiam exæquare se cum Divina majestatem expetivit: postremò creatoris se ditioni subtraxit, jugum etiam ejus à suis cervicibus protervè repulit. Inaniter igitur Adæ maleficiùm minuitur.

Gen. 1. 26, 27.
Col. 3. 10.
Osæ 6. 7.

M. Verùm cur ob parentum scelera posterì omnes de tam beato vitæ statu dejecti, in omnes calamitates inciderent?

A. Deus Adamum illis honoris insignibus ornavit, ut ea cum sibi tum suis id est toti humano generi, aut servaret, aut amitteret. Neque aliter fieri potuit, quin sicut ex arbore mala mali fructus eduntur: ita Adamo peccati corruptela depravato omnis ejus progenies ingento illo peccato (quod originale vocant) corrumperetur. Quanquam quid opus est tã graviter de parète Adamo conqueri? quando nos etiam ipsi ob plurima nostra maximáq; vitia calamitatibus omnibus, damnatione, mortéque dignissimè mulctemur: à quibus malis ut liberemur, nihil in nobis, aut in ulla

Matth 7. 18.
& 12. 33.
Rom. 5. 12,
14, 17. & c.
Osæ 6. 7.
Rom. 6. 23.
2 Cor. 11. 3.
Ephes. 5. 5, 6.

Πεὶ Πίσεως.

ἔτ' ἄλλο π' ἢ κτισμάτων τὸτο ποιεῖν ἠ-
δυνάτο.

Δ. Τίνα ἐν ὑπόλοιπον ἔχοντι ἐλπίδα
καὶ παρμυδίαν καὶ ἐπὶ πῖνι κηρύλλῳ;

Μ. Ο Θεὸς ἐπηγγείλατο τὸ σπέρμα τ'
γυναικὸς, δηλονότι Ἰησοῦ Χριστὸν τ' Μα-
ρίας τ' παρθένης ὑδὸν, τ' κεφαλῇ τ' ὄφε-
ως, ταῦτέστι τ' ἡπαθηκότ' αὐτὸν δια-
βόλου, συγκλάσσειν, καὶ αὐτὸς τε καὶ τ' ὑπο-
γόνων, ὅσοι ἐπ' αὐτῷ ἐλπίζοιεν, ῥύσασθαι.
καὶ τὸτο μὲν ὅτι τὸ ἐν δατέρῳ τῷ Συμ-
βόλου μέρει ἐπόσθον, Πιστῶς εἰς Ἰησοῦν
Χριστόν.

Δ. Τί σημαίνει τὸ Ἰησῦς;

Μ. Τὸ Ἰησῦς ὅθεν ὅτιν ἄλλο ἢ Σωτὴρ.
Ἰησῦς γὰρ Χριστὸς ὁ υἱὸς τ' Θεοῦ καὶ τ' παρ-
θένης, ἡμᾶς ἀμάρτιας πεφυκενός, καὶ τῷ
δαλείῳ τῷ ἀρχαίῳ ὄφεως τ' διαβόλου ζι-
γῶ κεκρατημένος, καὶ τοῖς τ' αἰώνις θά-
νάτοις δεσμοῖς αἰχμα καὶ οἰκίσματα πει-
θεβλημένος ἠλευθέρωσε, καὶ πεποιήσεν.

Δ. Τίς αὐτὸν ὕτως πεποιημένος;

Μ. Ο ἀγγελὸς περὶ τῶν Θεῶν.

Δ. Νῦν μοι βάνωσον, πῇ τὸ Χριστὸν ὀ-
νομα βέλε;

Μ. Χριστὸς ὅτιν, ὡς περὶ εἰς ἀν κεκρισμένον
αὐτὸν ἀποκαλῆς ὅθεν γινώσκειν ἔχοντι,
ὅπ' ἐκείν' ὑπὸ τ' ἀγίῳ πνέματι κε-
κρισμέν' βασιλὸς τε μέγας, καὶ ἀρ-
χερῆς, καὶ σοφίας ἀνεδείχθη.

Δι. Μῶν γνῖναι ὅτιν ἢ τῷ Χριστῷ βα-
σιλεία;

Μ. Οὐκ.

Fides in Christum Jesu, Christi nomen:

ulla alia creatura opis aut auxilii omnino superest.

M. Quæ spes est igitur consolationeque reliqua, & in quo sita?

A. Promisit Deus fore, ut semen mulieris, qui est Jesus Christus Filius virginis Mariæ, Serpentis, hoc est, Diaboli qui eos decepit, caput contereret: ipsosque atque eorum posteros, qui promisso illi fidem haberent, liberaret. Atque hoc illud est, quod in secunda jam Symboli parte sequitur: *Credo in Jesum Christum.*

Gen. 3. 14, 15.
Rom. 5. 15,
16. &c.
Gal. 3. 16, 17.
Heb. 2. 14,
15, 16.

M. Nomen Jesu quid significat?

A. Jesus sermone nostro idem est, quod servator. Jesus enim Christus filius Dei, idemque virginis filius, nos qui scelere devincti, & sub antiqui Serpentis Diaboli servili jugo captivi, sempiternæque mortis vinculis constricti, turpissimè miserrimèque jacebamus, in libertatem vindicavit, atque ad salutem reduxit.

Matth. 1. 21.
Act. 10. 38.
Col. 1. 13, 14.
Heb. 2. 14, 15.
1 Joh. 3. 8.

M. Quis nomen Jesu illi imposuit?

A. Angelus ex Dei ipsius præcepto.

Matth. 1. 21.
Luc. 1. 31.
& 2. 21.

M. Explica nunc quid Christi nomen significet?

A. Christus idem est, atque si unctum appellares: quo nomine indicatur eum spiritus sancti unctione maximum Regem, Sacerdotem, atque Prophetam creatum esse.

Psal. 2. 6.
Esa. 61. 1.
Dan. 9. 24, 25.
Luc. 4. 18.
Act. 4. 27.
Act. 10. 38.
Heb. 1. 9.

M. Christi regnum ne mundanum?

A. Nequa-

Περὶ Πίστεως.

Μ. 'Ουκ' ἀλλὰ πνύματικὴ καὶ ἀθά-
νατος, κυβερνᾶται δὲ τῷ θεῷ λόγῳ καὶ
πνύματι, οἷς διχασμωτικὴ καὶ ζωνὴ (ζωὴ-
ζῶν).

Δ. Τί ἡμᾶς ὠφελεῖ αὕτη ἢ τ' Χριστὸς
βασιλεία;

Μ. Ἰσχύϊ ἡμῶν καὶ ὅπλα πνύματικὰ
ὑπερβαῖ, δι' ὧν τ' δεινῶν καὶ ὠμῶν ἀντι-
πάλλον, τ' σαρκὸς διηλασθῇ, καὶ τ' κόσμῳ,
καὶ τ' ἀνθρώποις, καὶ τ' Διαβόλῳ κρατῇεν δι-
ναμίδα, καὶ ἰκανότερος ἡμᾶς πιεῖ ἀστυ-
δαιῶς καὶ ὁσίως τ' βίον διάγειν.

Δ. Ποιὸς τις ἱερὰς ἔστιν ὁ Χριστός;

Μ. Μέγας καὶ αἰώνιος, ὁ μόνος εἰς
ὅψιν τ' Θεὸς ἐλθεῖν, καὶ μόνος τ' θυσιάν,
ὡς ὁ Θεὸς ὑποδέχεται, θυσιᾶν, καὶ μόνος
τ' ὀργισθέντα Θεὸν παρῆναι διναμίδῳ.

Δ. Τί τέτων ὀφελος ἡμῶν;

Μ. 'Αυτὸς αἰσθῆναι καὶ ἐντυγχάνων τῷ
Θεῷ, ἐνδομῇ ἡμῶν καὶ ἰλεων τίθησιν αὐ-
τὸν, τεθυμωμένον ἡμῶν τ' Θεὸν ἐκπαύ-
νει, καὶ τῷ πατρὶ ἡμᾶς καταλλάττει. ὁ
Χριστὸς γὰρ μόνος ἡμῶν διαλλακτὴς φε-
κεῖται, ὁ τ' ἐύνοιαν τῷ Θεῷ ἡμῶν ἀνακ-
τώμενος. Καὶ διὸ καὶ ἡμῶν πῶς τ' ἱερω-
σώης αὐτῷ μετέδωκε, προσήλυσιν ἡμῶν
πρὸς τ' πατέρα ἐνδεδόσας, ὥστε ἐαυτὸν
αὐτῷ μὲν ἀγαθῆς ἐλπίδος ὡραστῆσαι,
καὶ αὐτὸς τε καὶ τὰ ἡμέτερα πάντα εἰς
θυσιάν προσενέγκει Θεῷ τῷ πατρὶ δι'
αὐτῷ τολμᾶν.

Δ. Οποῖος προσφίτης ἔστιν ὁ Χριστός;

Μ. Οτε

Christi regnum, sacerdotium?

A. Nequaquam : verum spirituale & sempiternum, cujus regni gubernacula sunt Dei verbum, atque spiritus, quæ tum justitiam, tum vitam secum adferunt.

Luc. 1. 32, 33.
Joh. 18. 36.
Col. 1. 13, 14.
2 Tim. 4. 1.

M. *Quam nobis utilitatem præbet hoc Christi regnum?*

A. Vires nobis armæque spiritualia quibus atroces & truculentos animarum nostrarum hostes, Carnem, Mundum, Peccatum, Diabolum profligemus, adjumentæque ad vitam cum virtute & sanctitate degendam subministrat.

Rom. 13. 12.
&c. & 16. 30.
2 Cor. 10. 4, 5.
Ephes. 6. 10, 11. &c.

M. *Cujusmodi sacerdos est Christus?*

A. Summus atque æternus : qui solus in conspectum Dei venire, solus sacrificium, quod Deo placeat satisfaciatur, conficere, solus iratum Deum placatum efficere potest.

Psal. 110. 4, 5.
Heb. 4. 14, 15.
&c. & 5. 6, 7.
& 7. 23. &
11. 2. &c. & 9.
13. 14.

M. *Cui nobis utilitati sunt ista?*

A. Nobis ut pacatus propitiûsque sit Deus, postulat & deprecatur, nobis offensum Deû lenit, nosq; in gratiam cum patre reducit. Solus enim Christus pacificator nobis propositus est, qui nobis Dei gratiam reconciliet. Immò verò sacerdotii etiâ sui nos quasi consortes esse voluit, nobis introitû ad patrem patefaciens, ut in illius præsentia cum spe summa comparere, nosq; & nostra omnia veluti hostias ad sacrificium, Deo patri per ipsum præbere non dubitemus.

Joh. 14. 27.
Act. 10. 36.
Ephes. 2. 14, 15. &c.
Colos. 1. 20.
Heb. 9. 14, 15.
1 Tim. 2. 5.

Rom. 8. 15.
& 12. 1.
Gal. 4. 5, 6.
Ephes. 3. 12.
Heb. 4. 15, 16.

M. *Qualis propheta est Christus?*

A. Quum

Περὶ Πίστεως.

Μ. Οτε ἤν' ἄλλων ἀπάντων περὶ ἡμῶν
 καὶ διδασκάλων τῶν Θεῶν ὑποφωτιστῶν ὡς
 γινώσκω καὶ μηδὲν ἐρεθίζον οἱ ἄνθρωποι,
 Χειρὸς αὐτοῦ ὁ υἱὸς τῶν Θεῶν καὶ πάντων τῶν
 περὶ ἡμῶν κύριος ὢν, τῶν πατρὸς ἐρμηνεύς
 καὶ πρεσβυτέρους ἔχων πρὸς ἀνθρώπους
 κατέβη, ὅπως τὸ τῶν πατρὸς θέλημα τε-
 λείως ἐξηγήσῃ, καὶ τῶν ὑποφωτιστῶν Θεῶν καὶ
 πάσης ἀληθείας γνωσθῇ ἡμῶν παιδείᾳ. καὶ
 ἔτω τὸ τοῦτον ὄνομα Χειρὸς τὰ τεῖρα ἐκείνου
 ἔργα ποιῇ, ἃ ὁ υἱὸς τῶν Θεῶν ὑπὸ τῶν
 πατρὸς ἐδέξατο τε καὶ ἐπλήρωσεν, ἵνα τῶν
 ὑποφωτιστῶν ἔξω αὐτῶν ὠφελείας ἡμῶν με-
 ταδώ. ὁ υἱὸς γὰρ τῶν Θεῶν ἐ μόνον ἐνομά-
 ζεται τε καὶ ἀτεχνῶς ὅτιν' Ἰησοῦς Χειρὸς,
 τὸς ἐστι Σωτὴρ, καὶ Βασιλεὺς, καὶ Ἱερεὺς,
 καὶ Προφῆτης, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν καὶ εἰς ἡμε-
 τέρας ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν τοιοῦτον
 ὑποφέρει.

Δ. Πῶς ἔστι Χειρὸν τῶν μονοφυτῶν τῶν Θεῶν
 υἱὸν καλεῖς, εἰ πάντες οἱ εὐσεβεῖς υἱοὶ Θεῶν
 περὶ σαρκοῦν;

Μ. Οπ μόνον Χειρὸς τρισκῶς τῶν Θεῶν
 υἱὸς καὶ τῶν πατέρων ὁμοῦσι τυγχάνει ὢν.
 ἡμεῖς γὰρ τῶν παλαιῶν Ἀδὰμ υἱοὶ ἐντες φύ-
 σιν, χάριτι καὶ ἐννοίᾳ, ὡς δι' Ἰησοῦ Χει-
 ρὸς τῶν σωτῆρων ἡμῶν ἔχων πρὸς ἡμᾶς
 διατελεῖ, πάντες εἰς ἐκποιήσιν τῶν Θεῶν.

Δ. Διὰ τί καλεῖς Χειρὸν τῶν κύριον ἡ-
 μέτερον;

Μ. Οπ ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων καὶ πάν-
 των συλλήθεσθαι ἡμῶν ὄντων ἀντὶς ὑπὸ
 τῶν

Christus naturalis Dei filius, Dominus.

A. Quum reliquos omnes prophetas atque doctores Dei servos despicerent mortales, Christus ipse Dei filius, & prophetarum omnium dominus, patris interpres & nuncius de cœlo ad homines descendit, ut paternam voluntatem planè explicaret, mortalesque recta Dei atque omnis veritatis intelligentia informaret. Atque ita Christi nomine tria illa officia comprehenduntur, quæ Dei filius sibi à patre delata persolvit, ut omnis eorum fructus nos secum participes faceret. Filius enim Dei non solum nominatur, & est revera *Jesus Christus*, hoc est, Servator, Rex, Sacerdos, Propheta, sed & nobis ita est, ad nostramque utilitatem atque salutem.

Luc. 7. 16.
Act. 7. 37.
Heb. 1. 1, 2.
Joh. 8. 26, 40.
& 15. 15. &
17. 6. & c. &
18. 37.

M. Qua ratione Christum filium Dei unicum profiteris, quando qui pii sunt, omnes filii Dei vocentur?

A. Quòd solus Christus naturalis Dei filius, ejusdemque sit cum patre substantiæ. Nos verò quum natura Adami veteris filii simus, gratia tamen benevolentiaque, qua nos per Christum servatorem nostrum prosequitur, filii Dei adoptamur.

Matth. 2. 15.
& 3. 17.
Joh. 1. 14, 34.
& 14. 10, 11.
Heb. 1. 2, 3. &
5. 5.
Rom. 8. 14, 15
Gal. 4. 4, 5.
Ephes. 1. 5.
1 Joh. 3. .

M. Quam ob causam Christum Dominum nostrum nuncupas?

A. Propterea quòd Angelorum, hominum, rerumque omnium dominatus sit illi

Matth. 9. 6. &
1. 1. & 21. 18
& 28. 18.

Περὶ Πίστεως.

τὸ παῖς πεπίσδυται τὸ κρῖτον· καὶ ὅτι
τὴ βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐν ἑαυτῷ τε καὶ ὅτι
τὴ γῆς τῇ ἰδίᾳ βελῇ καὶ διωάμει κυβερεῖν
καὶ διέπει.

Δ. Μὴν τί λείπει;

Μ. Αὐτὴ ἡ ἐννοία πάντας τὰς εὐσε-
βεῖς νεδείει, μὴ δεῖν αὐτὸς ἕτω ζῆν ὥς
ἐν αὐτοῖς δοκῇ, ἀλλὰ σώματά τε καὶ ψυ-
χάς, καὶ ἐν ζωῇ καὶ ἐν θανάτῳ πρὸς τοῦ Θε-
οῦ βελήματι παντελῶς περσεκτέον ἐστίν,
καὶ αὐτῷ ἐπὶ πᾶσι παιδαρχεῖν, καὶ πιστῶς
δελάειν.

Δ. Τί τέτοις ἐπόμῳ ὄζει;

Μ. Δηλῶ πῶς τὸ ἀνδρωπίνῳ φύσιν
περσελαβόμενος πάντα διεπεράξατο, ὅσα
τῇ ἡμετέρᾳ σωτηρίᾳ ἀναγκαῖα εἰσι.

Δ. Αἶψά τοι ἀκρίβη τὸ τοῦ Θεοῦ ἵδον ἀν-
δρωπον γυρνέναι;

Μ. Πανταπάσι μὲν ἐν· ὁ γὰρ ἴσως ἀν-
δρώπῃ εἰς τὸ Θεὸν ἐπλημμελήσῃ, τότε
δίκῃ ἰσχύει καὶ ἐκποσιν ποιῆσθαι τὸ ἀν-
δρωπον εἶδει αὐτὸν κολαζόμενον. τὸτο δὲ
τὸ ἔργον ἀπάντων ὃν χαλεπώτατον μόν-
ον· ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς Θεὸς ἅμα καὶ ἀνθρώ-
πος ἰσχυρῶν ἐπιτήδειος ἡμῶν ὑποτελεῖν,
ἀλλὰ καὶ ἀδυνάτον ἡμῶν ἄλλον μεσίτην δι-
εῖν, ὅς ἐν ἑαυτῷ ἡμῶν καὶ συγγνώμῃ ἀνακ-
τήσεται ἂν, εἰ μὴ ὁ διάνθρωπος Ἰησοῦς
Χριστός.

Δ. Τί τὸ μὲν ταῦτα;

Μ. Συλληφθέντα ἐκ πνέματος ἁγίου,
χρησθέντα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου.

Δ. Διὰ

Filius Dei homo factus.

illi à patre traditus : quòdque suo arbitratu atque potentia regnum Dei tum in cœlo tum in terra moderetur.

Luc. 7. 32, 33.
Ephes. 1. 20,
21. &c.

M. Num quidnam restat ?

A. Hac cogitatione commonefiunt pii omnes non ad suum sibi arbitrium vivere licere : verùm oportere eos corporibus simul & animis, in vita pariter atque in morte, totos sese ad Domini sui nutum accommodare, ipsiquè in rebus omnibus obtemperare, & fideliter inservire.

Deut. 10. 12,
20.
Malach. 1. 6.
Luc. 9. 23, 24.
& 14. 26, 27.
Heb. 2. 5, 6.
& 9. 10.

M. Quid tum inde ?

A. Declaratur quemadmodum naturam humanam susceperit, cunctaq; perfecerit, quæ salutis nostræ opus erant.

M. Eratne ergo necessarium filium Dei hominem esse ?

A. Maximè : nam quod homo in Deum nefariè commisit, id hominis etiam supplicio luendum erat atque expiandum : quod onus longè gravissimum solus *Jesus Christus* idem Deus, & idem homo, suscipere poterat : quin nec potuit alius mediator inveniri, qui à Deo pacem atque veniam hominibus impetraret, nisi Deus simul & homo *Jesus Christus*.

Matth. 8. 17.
& 17. 22, 23.
& 20. 18, 19.
Joh. 1. 14. &
11. 50, 51.
Rom. 5. 15.
&c.
1 Cor. 15. 21,
22.
Phil. 2. 6, 7.
&c.
Heb. 2. 9.
1 Tim. 2. 5.
Heb. 9. 14, 15.
& 9. 14.

M. Quid deindè sequitur ?

A. Christum è spiritu sancto conceptum, ex Maria virgine natum esse.

1 Pet. 2. 21, 24

M. Quam-

Περὶ Πίστεως.

Δ. Διὰ τί ἐκ ἐξουσίᾳ τῆ πατρὸς ἀν-
τιρρόπως κινῶν ὅτι, καὶ κατὰ φύσιν ;

M. Οπ τὸν μέλλοιτα τὰς τ' ἡμετέ-
ρων αἰσθῶν κηλίδας ἔξαλείφειν, πά-
σης αἰσθῶς αὐτὸν παντελῶς καθαρεύειν
προσῆκον ἰσθ. διὰ ταύτῃ ἐν αἰτίαν ὁ
ἀγνόςταθ ἐκείνηθ τῶ Θεῷ ἀμνὸς Ἰη-
σοῦς Χριστὸς τῇ θανάτῃ τ' ἀγνὸς πνύ-
μαθ δύναμει ἔξ ἀγνῆς παρθένης Μα-
ρίας παντὸς τ' αἰσθῶς μολυσμῶ καθα-
ρὸς ὢν ζωελήφθη καὶ ἐτέχθη.

Δ. Τίν'Θ χάειν τὸ τ' παρθένη Μα-
είας ὄνομα δηλᾷ;

ἡ Μ. Ἰνα γνῶμεν ὅτι Χεῖρὸς τὸ ἀληθινόν
ἔστιν ἐκεῖνο τῷ Ἀβραάμ καὶ Δαβὶδ σπέρμα,
ὃ διὰ χρησμῶν, ὧν ἔδωκεν ὁ Θεὸς, οἱ
πρὸς αὐτὸν γινώσκονται περὶ τῆς ἱστορίας. Μαρία
γὰρ ἡ παρθένος ἐκ τῷ Ἀβραάμ καὶ Δα-
βὶδ γυναικί, ἀνίστησι καὶ ἐκτελεῖται τῇ
γυναικί.

Δ. Λέγε νυνὶ τὰ τέτοις ἐπόμενα.

Μ. Πάθοντα ἐπὶ Ποντίῃ Πιλάτῳ,
 σωρωθέντα, θανόντα, καὶ ταφέντα.

Δ. Διὰ τὸ τὸ Σύμβολον τὸ ὅλον τῆς Χρ-
στῆ βίον σιγῇ ἑῶν, ἀπὸ τῆς ἡλικίας τοῦ
ἐπὶ τὴν θάνατον αὐτοῦ μεταφέρει;

Μ. Οπ τὸ σύμβολόν τ' κορυφαίων μόνον ἐκινήθη τ' ἡμετέρας ἀπολυξιώσεως κεφαλαίων, καὶ τ' ἔτω ζωεζόμενων αὐτῶν, ὥστε τ' ὅλην αὐτὴν ἐνέργειαν περὶ εἶχον.

Δ. Ολίγω δὲ σαφέστερον εἰπέ πῶς ὁ
Χριστὸς ἐθανατώθη.

M. Ὑπὸ.

Christus sine peccato conceptus & natus.

M. Quamobrem vulgari hominum consuetudine naturaliterque generatus non est?

A. Propterea quod per quem peccatorum nostrorum maculæ erant delendæ, cum ab omni omnino peccato integrum conservari par erat. Ob eam igitur ipsam causam castissimus ille agnus Dei Jesus Christus admirabili spiritus sancti virtute, ex incorrupta virgine Maria purus ab omni peccati labe conceptus, atque natus est.

Joh. 1. 19, 36.
1 Cor. 7. 7, 8.
Heb. 4. 15. &
9. 14.
Matth. 1. 23.
Luc. 1. 31, 35.

M. Quare virginis Mariæ nomen commemoratur?

A. Ut agnoscamus Christum esse verum illud semen Abrahamæ atque Davidis, de quo prophetæ oraculis instinctu divino editis prænunciaverunt atque præmonuerunt: ex Abrahami enim & Davidis stirpe Maria virgo directo est ordine procreata.

Gen. 22. 18.
Ez. 11. 1.
Mt. 1. 1.
&c. & 22. 42.
Rom. 1. 2.

M. Reliqua ut instituisti, deinceps persequere.

A. Passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus.

M. Verùm cur Symbolum, Christi vita silentio præterita, protinùs ab ejus ortu ad mortem transit?

A. Quod in Symbolo summa solum redemptionis nostræ capita memorentur: quæq; illi à Deo sunt peculiariora, ut illius vim omnem in se inclusam teneant.

Esa. 53.
Act. 13. 23,
27. &c.

M. Mortis ejus rationem paulò adhuc apertius explicato.

A. A dis-

Περὶ Πίστεως.

Μ. Ὑπὸ τῇ μαθητῷ Ἰσδα, ἀργυρίῳ καὶ
μυδιῷ εἰς τὸτο πεισθέν[θ], ἀπίστως πρε-
σβύτη, ὑπὸ τῇ ἄλλων μαθητῶν ἔρημ[θ]
κατελείφθη, τῷ Πέτρῳ καὶ Ἰσομοσάμῳ
μὴ ἐκ εἰδέναι, ὑπὸ τῇ Ἰουδαίων ἰδού[θ]
κατεργρήθη, ὑπὸ Πορτῆς Πιλάτου τῇ πρε-
σβύτῳ Ρωμαῖν ὄν[θ] κατεκείθη, κολάροις
καὶ ἱμάσιν ἐμαστρώθη, πλεκταῖς ἀγκύραις
ἐστρωσθήθη, ἱμάτιον πορφυρεῶν ἀνελήθη,
καὶ ἄλλα ταῦτα ἀμύπητα ἐαυτῷ ἀνά-
ξια καὶ δεινὰ πέπονθε, καὶ ἐνέπαισθη, καὶ
τέλ[θ] τὸν σωτῆρ[α] ἀσάμην[θ], ἐκτὸς τῆς
πόλεως ὅπῃ τέπον τῇ καλέμῳ Κράνιον
ἀπήχθη, ἵνα τῇ ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ κολασθῇ,
καὶ ἐν μέσῳ δύο ληστῶν ξύλῳ πρεσηλώθη
ἀπμότατα, καὶ πᾶσαν αἰκίαν αἰκισθεὶς
θάνατον ὑπέμεινεν ὁμώτατον καὶ ἀδοξό-
τατον· τῇ ψυχῇ δὲ μετὰ ταῦτα πάσων
λύπας ὑπώλεγε παντὸς θανάτου βαρυ-
τέρας.

Δ. Μῶν ἐδελέσθ[θ] πᾶτα πέπονθεν
ὁ Χριστὸς, ἢ ἀνάγκη.

Μ. Εἰ καὶ ὁ Χριστὸς τῇ ἀπμότατον τῷ-
την καὶ ἀπλήρως θάνατον, ἢ ἀνδρα-
π[θ] λῶ, ἐν τοῖς μάλιστα φεικτοῖς ἡγήτο,
ὅμως δὲ τῇ πατρὶ τῷ πεισθέν[θ], ὅς ἐκεί-
νον ἔτι τελευτῆσαι κατέκρινεν, ἐαυτὸν
ὅλως πρὸς πάντα χρηστὰ παρέδωκεν. διὰ
τὸτο τὰς δεινὰς ὕβρεις, καὶ αἰκίας, καὶ θά-
νατον ὁμώτατον, καὶ ἐκὼν καὶ ἐννημιονέ-
στατα ἤνεγκε, τῷ τε πατρὶ ὑπακούων, καὶ
συγγνώμῃ τοῖς, ὑφ' ὧν ἐστρωσθήθη, πα-
ρ[θ] Θεῷ αἰγῇ.

Δ. Διὰ

Christi mors.

A. A discipulo suo Juda, qui corruptus pretioque conductus ad id fuerat, est perfidiosè proditus : à reliquis discipulis desertus, à Petro denegatus ejuratusque : à Judæis, falsis criminibus objectis, malitiosè accusatus, à Pontio Pilato Romano præside condemnatus est : pugnis lorisque cæsus, contextis spinis coronatus, toga purpurea indutus, aliisque multis modis indignissimè crudelissimèque tractatus est, & ludificatus : tandemque cruce cervicibus imposita, extra urbem in locum, qui Calvaria appellabatur, ad supplicium tractus est : ubi medium inter duos latrones ignominiosissimè cruci suffixerunt : in qua summo cruciату confectus, crudelissimam probrosissimamque mortem optulit : animi interim dolores, quavis morte acerbiores, perpeffus.

Matth. 26. 14, 15. &c. & 27. totum.
Marc. 14. 45. &c. & 15. tot.
Luc. 22. 47. &c. & 23. tot.
Joh. 18. & 19. totum.

M. *Suane voluntate, an vi coactus, ista sustinuit Christus?*

A. Tametſi probrosa hæc sævissimæ quæ mors humanæ suæ naturæ maximè terribilis erat, voluntati tamen patris sui qui isti ipsum morti addixerat, totum se permisit : itaque contumeliosa illa in se probra, tormenta, mortemque atrocissimam, & sponte, & patientissimè pertulit, tum patri obtemperans, tum veniam iis, à quibus est in crucem actus, à Deo precatus.

Matth. 26. 37, 38, 39, 41, 42, 53. & 20. 28.
Marc. 10. 45.
Joh. 10. 11, 15, 17, 18
Phil. 2. 8.
Luc. 23. 34.

M. *Quam-*

Περὶ Πίστεως.

Δ. Διὰ τί ὁ Θεὸς τὸν μηδὲν ὅλως ἀδίκον πεπεσκότα τὸν υἱὸν αὐτοῦ ἔτις ἀπίμως καὶ ὡμῶς ἀποκλεινόμενον παρτί-
δεν;

Μ. Χεῖρὸς ἑαυτὸν Θεῶ πατὴρ ἐγ-
ρητιῶ ὑπερ ἡμῶν κατέστησεν· ὅθεν πάνθ'
ὅσα ἡμεῖς ὀφείλομεν ἢ ἡμῶν ἡμεῶν, ἐφ'
ἑαυτὸν ἐκείνῳ ἀνεδέξατο. αὐτὸς ἔν, εἰ
καὶ πάντων ἀβλαβέστατον ὦν, ὑπερ ἡμῶν
ἀδικωτάτων ὑπαρχόντων ἀπέδανεν. καὶ
Θεὸς ὁ πατήρ τὸ ἡμῶν βάρῃ αὐτῷ ὀπι-
θεὶς αὐτὸν κατὰ τὸ ἀκρίβοδίκαιον ἐκόλα-
σεν, ὅπως ἡμῶν τῆς μερίδος δι' αὐτὸν συ-
νώμης μεταδῶ.

Δ. Λέγε ἔν μοι τὸ κεφάλαιον τῆς ἐνερ-
γησιῶν αὐτοῦ, ὡς ἐκ τῆς Χεῖρὸς τελευτῆς
ἐγκρατεῖς ἐξηγήθημεν.

Μ. Χεῖρὸς, ὡς μοι ἀνωτέρω εἴρηται,
Θεῶ πατὴρ ἡγρηύσατο καὶ ὡμολόγησε
τὰ ἡμέτερα ἀμάρτηματα ἐκτίσεν, καὶ
τίμω ὀργῇ αὐτῷ, ὡς πρὸς ἡμᾶς ἐνεκα τῆς
ἡμετέρας ἀπειθείας εἶχε, τίμω χρευσά-
τιμω τῆς ὑπακοῆς δυσίαν προσφέρων κα-
ταπαύσεν, καὶ ἡμᾶς αὐτῷ καταλλάξεν,
καὶ ἔτι Χεῖρὸς ὁ ἀκακώτατον ἐκεί-
νον τὸ Θεῶ ἀμὲν δεσμοῖς ἐδήδη, ὅ-
πως ἡμᾶς χακὺς ὄντας, καὶ Σατανᾶ τε
καὶ θανάτῳ, καὶ κατακρίσει καταδεδυ-
λωμένους ἐλευθέρωσιν. Χεῖρὸς ὁ μηδὲν ὅ-
λως ἀδικήσας κατηγορήθη καὶ κατεκείθη
ὑπὸ τῆς γυνὸς δικαστῆ, ἵνα ἡμᾶς τοῦ τὰ
μέγιστα πλημμελήσαντας, καὶ τὸ κατα-
κρίσεως ἀξιώτατους ὑπαρχόντας παρτί-
τω

Christus voluntariam mortem, &c.

M. Quamobrem voluit Deus innocentissimum filium suum tam ignominioso truculentoque genere mortis affici?

A. Christus Deo patri pro nobis se obligavit, atq; spondit: quicquid ergo nos debebamus, aut eramus committiti, id omne sibi præstandum, solvendum, & dependendum Christus in se recepit. Et proinde ipse tametsi maxime innocentissimus, pro nobis nocentissimus fuit. Deusque pater onus illi nostrum imponens, summa juris judicii; severitate in eum animadvertit, ut nobis, ipsius causa, summam misericordiam impertiretur.

M. Summam igitur beneficiorum illorum, quæ ex Christi morte capimus, mihi explicato.

A. Christus, quemadmodum antea attingi, nostro nomine locoque Deo patri satisfecit, se pro nostris peccatis ipsi esse satisfacturum: se ipsius iram in nobis ob contumaciam nostram conceptam, suavissimo obedientiam suam sacrificio placaturum, nolq; in gratiam cum Deo restitutum esse. Atq; ita Christus innocentissimus ille Dei agnus vinculis constrictus est, ut nocentes nos, qui Sathane, morti & damnationi eramus mancipati, in libertatem vindicaret: Christus, qui extra omnem omnino culpam erat, accusatus, condemnatusq; fuit iudicis terrestres sententia, ut nos, qui culpa tenebamur maxime, damnationeq; eramus dignissimi,

Esai. 53. tot.

Rom. 1. 3.

2 Cor. 5. 21.

Gal. 1. 4.

Ephes. 1. 3.

&c. 7. &c.

Col. 1. 13, 14.

& 2. 13, 14.

1 Pet. 3. 18.

& 4. 1.

Joh. 3. 16.

2 Cor. 15. 21.

Rom. 5. 8, 10.

11.

2 Cor. 5. 18,

19, 20, 21.

Ephes. 2. 13,

13, 14, 17. &c.

Heb. 7. 26, 27.

& 9. 12, 14. &

10. 12, 14, 17.

Rom. 8. 1, 2, 1

33, 44.

Col. 1. 13, 14.

&c. 20. 21.

Περὶ Πίστεως.

τῷ ἔργῳ βήματι τῇ αἰτίας σωθῆναι ὁ
Χεῖς τὸ ἔργον αὐτῷ αἶμα ἵπῳ
ἐκχέας τὰς τῇ ἡμετέρῳ αἰσθητῶν κηλί-
δας καὶ σωτὴς ἀπεψήσατο καὶ ἔζηλησε
τελευτῶν ὁ Χεῖς ἀναζωοτὰ δει-
δοίς, καὶ θάνατον ὑπομένει πικρότατον
καὶ μάλιστα αἰσθητῶν ἡμᾶς πτωχεύει, καὶ
ἀπηνίας, καὶ αἰώνιος θάνατος, ὃν διὰ τὰ
ἡμέτερά πλημμελήματα ἀζώοτατοι ἡμῶν,
ἀπὸλλάζειν. ὥστε πάσας ἡμῶν αἰσθη-
εῖς τὸ διωκεῖς ἐξηλεῖσθαι, καὶ πόρρω τῇ
τῇ Θεῷ ὅπως διὰ Χεῖς πεποιθῆσθαι, καὶ
ἔγω πάντων τῇ χαλῶν, εἰς ἣν ἐκ χυεῖς
διὰ τῇ Ἀδάμ, ἥ ὕστερον, διὰ τὰς ἰδίας
ἡμῶν αἰσθητῶν ὁρεκώσεων, τὸ τῇ Χεῖ-
ς πᾶσι ἵαμα καὶ φάρμακόν ὅστις, εἴηγε
πάσας τῇ ἐλπίσιν εἰς αὐτὸν ἀναρτώμεθα,
καὶ αὐτὸν ἀγαπώμεθα.

Δ. Ἀλλά γε τῷ τῇ σώματι θάνατον,
ὅς τῇ ὀφειλομένης τῇ αἰσθητῶν πτωχεύει
μέρος τῇ ὅστις, ἐκ ἡπὶον κολαζομένη καὶ
νῦν.

Μ. Ο τῇ σώματι θάνατον, ὅς ἀνά
Χεῖς τὸ πρῶτον ἦν τῇ Ἀδάμ, νῦν διὰ
Χεῖς θύρα καὶ εἰσόδον ἐπὶ ἔργον ἐξου-
δῆ, ὥστε καὶ ὁ Χεῖς αὐτός διὰ τῇ θά-
νατος εἰς τῇ βασιλείαν αὐτῷ εἰσῆλθεν, ὅ-
θεν θάνατον ὁ πρῶτον κόλασμα, ἀνδρῶν
ἡμῶν ἀνθρώπων, ὑποσχεθῶν, νῦν διὰ Χεῖ-
ς μέγιστον κέρδος ὅστις.

Δ. Μὴν ἄλλω πᾶσι ὀφείλουν ἡμῶν
παρέχει ὁ τῇ Χεῖς θάνατον;

Μ. Τὸ

Mortis Christi fructus.

pro cœlesti tribunali absolveret: Christus pretioso sanguine suo pro nobis fuso, peccatorum nostrorum maculas sordesque eluit atque delet: Christus postremò, contumeliis, quibus est immeritissimè vexatus, acerbissimâque atque ignominiosissima morte, qua est affectus, nos à pœna, ignominia, mortêque sempiterna, quæ nostris sceleribus eramus maximè commeriti, liberavit: adeoque peccata omnia nostra oblivione sepulta, & procul à Dei conspectu per Christum amota sunt. Atque ita miseriarum omnium nostrarum, in quas vel origine per Adamum, vel postea propriis nostris peccatis incidimus, Christi perpassio medicina est atque remedium, modò fiduciam omnemque spem in illo collocemus, amorèq; illum amplectamur.

Psal. 51. 7.
Heb. 9. 14.
Joh. 1. 7.
Apoc. 1. 5.
1 Pet. 2. 21,
22. &c.
Rom. 4. 7, 8.
Col. 2. 13, 14.
Heb. 10. 17.
Rom. 8. 1, 2.

M. Morte tamen corporis, quæ pœna peccato debita pars aliqua est, nos nihilominus multamur.

A. Corporis mors, quæ sine Christo atrium inferorum fuerat, jam per Christum, omnibus illi fidentibus, janua aditûsque in cœlum est effecta: quemadmodum & Christus ipse per mortem suam est regnum ingressus: ita ut mors quæ antea peccati pœna erat, jam per Christum in maximo sit lucro ponenda.

Luc. 23. 43.
Joh. 25. 26.
1 Cor. 15. 18,
21, 54, 55. &c.
1 Thes. 4. 13,
14.
Phil. 1. 21, 23.
Apoc. 14. 13.

M. Ecquem alium nobis utilitatis fructum præbet Christi mors?

Περὶ Πίστεως.

Μ. Τὸ πάθῃ καὶ θάναθῃ τῷ Χριστῷ,
καὶ μόνον τῇ ἡμετέρῳ συμφορῇ, ὡς ἄνθρωπος
εἰρηκός, σωτηριὸν ὅτι φάρμακον, ἀλλὰ καὶ
ὑπογραμμὸν ἐντεῖθεν ἔχον, ἐν μυστηρίῳ
δοταί ἡμῖν προσήκη.

Δ. Σαφέστερον εἰπὲ τι νοῆς.

Μ. Οφείλομεν καὶ ἡμεῖς τῷ Χριστῷ ἀ-
κολουθεῖν, ἐπιειθεῖς εἶναι τῷ θελήματι
Θεοῦ τῷ ἐσχάτῳ ἡμῶν πατρὶ, καὶ παντοδα-
πὰς βλάβας καὶ ἀδικίας ὑπὸ ἄλλων ἡμῶν
ῥηουλίας ἐκγονάτως φέρειν, τὰς πονηρίας
τῆς σαρκὸς ἐπιθυμίας σαυρῶν προσποιηθῆναι,
καὶ ἀμάρτιας πάσας οἰονεῖ τεθνηκέναι, καὶ
ταφύσθαι, ὥστε μηκέτι κακὸν τι πράττειν
καὶ ταῦτα τῷ Χριστῷ μιμήμενοι, ὅς ἐνεκα
τῆς ἀμαρτίας ἐσαυρώθη, καὶ ἔθανε, καὶ ἐτά-
φη. καὶ μὴ ὡς ἀληθῶς τὰ φαῦλα τῆς πα-
ρῶν, τὰ ἄλλως ἀνάγωγα καὶ ἄλογα ὄν-
τα, ἐν τοῖς τοῦ Χριστοῦ διὰ πίστεως προ-
σφυκῶς τῇ δυνάμει τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἡ-
τως οἰονεῖ σαυρῶν, καὶ τὸ διάπτειν αὐ-
τῶν τῷ αἵματι αὐτοῦ ἔτω (βέννυται, ἅ-
τε τῷ πνύματι πολλῶν ἐπιειθεῖς ἐκ-
θέσθαι. καὶ ἔτω τῇ δυνάμει τοῦ θανα-
του αὐτοῦ ἰσχυρῶς λαμβάνοντες πρὸς τὸ ἐπι-
τελεῖν ἐκείνα ἐφ' ἃ ὁ κύριος τῆς ζωῆς
τῆς καὶ τῆς τελειότητος αὐτοῦ ἡμᾶς παρέρ-
μα.

Δ. Ἡ καὶ ἐντεῖθεν καταμαθεῖν ἔχ-
ον, πῶς ἡμᾶς δεῖ πρὸς τῷ Χριστῷ δια-
κεῖσθαι;

Μ. Ἐχοντες γὰρ μυστήριον γινώσκοντες ὅτι
ἐκ ἐσμὲν αὐτεξέστοι πρὸς τὸ ποιῆναι ὅ,

Christum exemplum imitandum.

A. Christi supplicium & mors non solum ærumnarum nostrarum, ut antè dixi, salutare medicamentum, sed & exemplar etiam est nobis ad imitandum.

Ephes. 5. 2.
1 Pet. 2. 21.
&c. & 4. 13. 2.
&c.

M. Idem istuc planius expone.

A. Debemus & nos ad exemplum Christi, voluntati Dei cœlestis nostri patris obedire, injuriâsque omnes nobis ab aliis illatas patienter accipere: vitiosos carnis appetitus cruci suffigere, peccatisque omnibus quasi mortuos sepultosque esse, ita ut posthac nihil mali admittamus: idque exemplo Christi, qui propter peccatum in crucem sublatus, mortuus, & sepultus est. Et reverà depravata affectiones, quæ alioqui indomitæ sunt, in iis, qui Christo per fidem adherent, ita virtute mortis ejus quasi cruci suffiguntur, illarumque incendia ipsius sanguine ita restinguuntur, ut spiritui multò obsequentiores reddantur. Atque ita virtute mortis ejus ad ea præstanda confirmamur, ad quæ vitæ, mortisque ejus exemplis excitamur.

Joh. 13. 15.
&c.
Ephes. 5. 2.
1 Pet. 2. 21.
&c. & 4. 13. 2.
&c.
1 Joh. 2. 6.
Rom. 6. 2, 4,
7, 11. &c.
Gal. 2. 20.
& 5. 24.
Col. 2. 12. &c.

M. An non & de nostro etiam in Christum officio commonemur?

A. Cōmonemur profectò nō in nostra nos esse potestate, ut quæcunq; velimus, nostro

Rom. 14. 7, 8.

Περὶ Πίστεως.

τι ἂν ἡμεῖς θέλωμεν χεῖρ τὸ δοκῶν ἡμῖν.
ἀλλ' ὅτι Χρῖστῷ, ὃς ἡμᾶς τοσούτοι ἀπελύ-
ρωσιν, ὅλοι ἐσμὲν, ὡς τὸ εἶναι αὐτῷ ἐπὶ
πάντα ὑποήκοοι, καὶ ὅτι ἡμέτερον ἔργον
ὅτι Χρῖστον, ὃ εἰς ἡμᾶς ἐπ' ἐχθρὸς αὐτῷ
ὄντας ἀγάπης ὑπάρξαντα, ἀντιφιλεῖν, καὶ
ὅτι δεῖ ἡμᾶς Χρῖστῷ τῷ ἐαυτὸν ἡμῖν ὅλον
διδόντι, πάντα τὰ ἡμῖν περὶσόντα, καὶ διὰ
καὶ ἑαυτοὺς ὅλους ἀνταποδοῦναι, καὶ ὅτι περ-
σῆκε ὁ Χρῖστὸς χάριν μὴ μόνον ἀπάσαις
ταῖς κοσμικαῖς χρεῖαις, καὶ τῇσδε τῇ ζωῇ
ἡδονὰς περὶ ὕδατος ἡγεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ τὴν
ζωὴν αὐτῷ περὶ ἐλάττωσιν ποιῆσθαι ὁ
Χρῖστὸς ἀποβάλλειν, καὶ τὰ ὡς αὐτὸν
καθήκοντα καὶ εὐσεβείας ἀπολείπειν·
μακάριον γὰρ εἰκότως νομίζοιτο ἂν ὁ θά-
νατος, ὅτι τῇ θνήσκῃ φύσει ὀφειλόμενον, ὁ
Χρῖστὸς μάλιστα χάριν ὑπομείναι ἂν τις.
Χρῖστὸς λέγω, ὃς ἐκκοίτης ἀπέθανε καὶ ἔτε-
λεύτησεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὃς καὶ τῇ ζωῇ αἰ-
ποῖ ὦν, ἡμᾶς νεκρὸς ὑπάρχοντας τὰ
θανάτου ἔξελόμενος καὶ θείας καὶ διώσας
ἀθανάτους καταστήσει.

Δ. Τίνος ἕνεκα ἐπιζητούμεν ὁ θά-
νατος;

Μ. Τὸ σῶμα αὐτῷ ἄψυχον ὄν ἐτάφη,
ἵνα πάντες σαφῶς καὶ ἀτεχνῶς εἰδῶσιν, ὅ-
τι ἀληθῶς τέθνηκεν. εἰ γὰρ ὡς χεῖρ
ἀνεβίη, ὁ θάνατος αὐτῷ πολλοῖς ἂν ἐ-
χρῆτο ἀμνηστῆσιμον, καὶ πολλῶν ἵσως
ἀπορίας παρῆχεν ἀνθρώποις.

Δ. Τίνα

Nostrum in Christum officium.

nostro arbitrato faciamus: verum Christi, qui nos tam magno redemit, nos totos esse, illius voluntati parere, ad illius nos nutum accommodare oportere: Christum, qui nos adhuc hostes amore tanto prior amplexus est, ut redame-
mus, maximè nos esse obligatos: paratissimos etiam esse debere, Christo, qui ita se nobis totum dedit, omnia nostra, nosque adeo ipsos totos vicissim red-
dere: Christi causa non omnia solum mundana commoda, huiusque vitæ voluptates negligere, sed & vitam adeo ipsam deferere, potius quam Christum amittamus, nostrumque erga ipsum of-
ficium pietatemque non præstemus. Beata est enim censenda mors, quæ mortalis vitæ conditioni debita, Christi maximè gratia appetita est: gratia dico Christi, qui sua sponte vitam profudit, mortemque pro nobis occubuit, qui-
que vitæ author, mortuos nos, à morte revocatos, & vult & potest immortalitate donare.

M. *Quare adjungis eum fuisse etiam sepultum?*

A. Corpus exanime sepultura est affectum, ut omnes ejus mortem exploratam magis, penitusque cognitam haberent, nam si redivivus subito extitisset, mors ejus in questionem à multis dubitationemque adducta, scrupulisque hominibus aliquis fuisset injectus.

1 Cor. 6. 20.
& 2 Cor. 5. 15.

1 Thes. 5. 10.
Rom. 5. 8, 10.
Matth. 10. 37
& 16. 25.
Luc. 9. 23, 24.
&c. & 14. 26.

Matth. 16. 25.
Marc. 8. 35.
&c.

Matth. 12. 4.
& 27. 59, 60.
&c.
1 Co. 15. 4.

Περὶ Πίστεως.

Δ. Τίνα νοῦν ἔχει τὸ Κατελθόντα εἰς
 ἡμᾶς;

Μ. Μανθάνομεν ὅτι Χεῖρες καὶ ὡς τὸ
 ὄμμα εἰς γλῶττις ἐκρύβη, ἔγω πῆς ψυχῆς
 ἀπὸ τοῦ σώματος χειρὸς εἰς ἅδου κα-
 τήει, καὶ ἅμα ἡ ἐνεργεια τοῦ θανάτου αὐ-
 τῆς εἰς τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ἐν ἅδου ὄντας ἔ-
 γω διικνεῖται, ὥστε πᾶς τῶν ἀπίστων ψυχὰς
 πρὸ φεικνυτάτω καὶ τῇ ἀπιστίᾳ αὐτῶν
 μαλιστα προσήκουσαν κατάκεισιν ἑαυτὰς
 ωφληκνύειν αἰδέσθαι, καὶ Σατανᾶν αὐ-
 τὸν τῶν ἀρχηγῶν τῶν ἐν ἅδου πρὸς τὴν
 ἐργονίδου καὶ ἰσχύος δυνάμιν αὐτῆς καλα-
 λευμνίῳ, καὶ διεσθαρμνίῳ, καὶ εἰς ἑ-
 δὲν πεπρωκνύειν ὁρᾶν τοῦ αὐτοῦ δέ, τῶν
 νεκρῶν τὰς Χεῖρας πεποιδότας ἐν τῷ
 βίῳ, τὸ τῶν ἀπολυτῶν αὐτῶν ἔργον
 ἡδὴ τετελειωμένον (πείθειν, καὶ τῶν δυνά-
 μεως καὶ ἐνεργείας αὐτῆς ἀπολαύοντες γλυ-
 κυλάτης καὶ ἀλήκτου ὡδωμνίᾳ ἐμπεπλη-
 ῖται.

Δ. Μεταβαίνωμεν νῦν ὅτι τὰ λοι-
 πὰ.

Μ. Τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ νε-
 κρῶν.

Δ. Οὐκ ἄρα ἀπέχρησεν ἡμῖν τῶν αἰτί-
 ας, ὅτι ἔτι ἀπέθανεν ὁ Χεῖρες ἀπληραγμέ-
 νοις συγγνωμῆς τετυχεῖται;

Μ. Τὸ μὴ ἀποχρηῆσαι φανερόν ἐστι
 εἰὰν ἡ τῶν Χεῖρτων αὐτὸν, ἡ ἑαυτὸς λε-
 γόμενα εἰ γὰρ ἐκ αὐτῶν ἐκείνῳ ἀνέξῃ,
 πῶς ἐνομιζέτο αὐτῷ Θεῷ ὅς ἐστι, ἡ πῶς
 ἡμᾶς τοῦ θανάτου ἀπολυεῖν ἡδυνάτο;
 νῦν

Christi descensus, ad inferos.

M. *Ejus ad inferos descensus, quam habet sententiam?*

A. Quod Christus, ut corpore in terræ viscera, ita anima à corpore separata ad Inferos descendit, paritèrque mortis ejus vis ad mortuos inferosque adeò ipsos usquè eò permanavit, ut & animæ incredulorum tristissimæ, ipsorumque incredulitati maxime debitæ condemnationis sensum perciperent, ipsèque Satanas inferorum princeps, tyrannidis suæ, & tenebrarum potentiam omnem afflictam, profligatam, & ruina oppressam esse animadverteret: è contraria verò parte, mortui, qui vivi Christo confidebant, redemptionis suæ opus jam perfectum esse perspicerent, ejusque vim & effectum sentientes, dulcissimo perpetuòque solatio fruerentur.

1 Pet. 1. 19.

Joh. 8. 24.

1 Cor. 15. 54, 55. &c.

Heb. 2. 14, 15.

Joh. 5. 25, 28.

& 11. 25, 26.

Rom. 14. 8, 9.

Col. 1. 12, 14, 19, 20.

M. *Reliqua nunc persequamur.*

A. Tertia die resurrexit à mortuis.

M. *Satisne ergò effectum non erat, quòd à Christi morte nobis culpa liberatis, venia data sit?*

A. Id sat non fuisse constabit, si vel ipsius, vel nostram conditionem nobiscum reputemus. Nam si in vitam non rediisset, nequaquàm Dei filius fuisset habitus, neq; nos morti eripere potuisset. At à

Rom. 1. 4. &

6. 4. 9, 10. &c.

1. 2. &c.

Περὶ Πίστεως.

νῦν ᾧ ἐκ νεκρῶν εἰς ζωὴν αἰώνιον ἐγερ-
θεὶς, ᾧ τε τῷ θεοῦ αὐτῷ δυνάμει
ἐνεδείξατο, καὶ αἰσθάναν, καὶ θάνατον, καὶ
αὐτὸν τῷ διάβολον φανερὸς ὡς νενικηκώς.

Δ. Τίνα ὁσελέμθα ἐκ τοῦ τῷ Χριστῶν
ἀναστῆναι εἰς ζωὴν;

Μ. Πλείστα καὶ μέγιστα. ἐντεῦθεν γὰρ
ἐπιθυμίαν, καὶ ἰσχύ, καὶ βοήθειαν λαμβά-
νομεν εἰς τὸ σωθῆναι καὶ εὐσεβῶς ζῆν·
ἐντεῦθεν ἡμῖν ὁ Χριστὸς δικαιοσύνης, ἧς
ἐνδεεῖς πρῶτον ἦμεν, μετέδωκε καὶ Χρι-
στὸς ἐκ νεκρῶν εἰς ζωὴν ἀνάστασις, τῷ ζῶντι
ἡμῖν αὐτῷ ἐγλυῖθη· ἐντεῦθεν γὰρ ἐλπίδα
ἐρχομεν καὶ τὰ φθαρτὰ ἡμῶν σώματα ἐκ
θανάτου εἰς ζωὴν ποτε ἀναστήσεσθαι, ἐπει-
δὴ ὁ Χριστὸς ἡμᾶς τῇ ἀναστάσεως καὶ ζωῆς
αὐτοῦ κοινωνὸς ἐποίησεν. Χριστὸν γὰρ, ὃς
ἡμετέρα κεφαλὴ ὄντι, ἀναβιώσαντα, ἡμᾶς
τῷ σώματι αὐτοῦ μέλη ὄντας εἰς τὸ δι-
καιοσύνης ἀποδεδεικνύμεν καὶ παντελῶς ἀπολ-
λυμένους φειορᾶν ἀμύχλον.

Δ. Περί τῃ δὴ.

Μ. Ὡστερ αἱ ἱεραὶ γραφαὶ διδάσκου-
σιν, ὅτι ὁ Χριστὸς διὰ τῇ ἡμετέραν δικαιο-
σύνην ἠγέρθη, ὡσαύτως καὶ ἡμᾶς πωδύ-
ξιν ἀκολούθως αὐτῷ τῇ ὑπερβίον τῇ ἀ-
σεβείας ἔργων ὑπερβίον δικαιοσύνη καὶ
ὁσιότητι ζῆν εἰς τὸ λοιπὸν· ὁ ποιῆσαι ἰκα-
νότερος ἡμᾶς ὁ Χριστὸς ἀφ' ὧν λέγεται,
δυνάμει ἡμῶν ἐκ τῇ ἀναστάσεως αὐτοῦ πα-
ραστήσων.

Δ. Τί

Christi resurrectio, & ejus fructus.

mortuis ad vitam sempiternam excitatus, & divinitatis suæ vim ostendit patenterque peccati, & mortis, atque ipsius etiam Diaboli domitorem se esse comprobavit.

M. Quæ adipiscimur commoda ex eo, quòd Christus redvixit?

A. Plurima, maximæque. Etenim illinc desiderium nobis, facultasque atque adjumenta, ad vitam cum virtute pietatèq; degendam suppeditantur. Illinc nos Christus justitia, quæ nobis antea defuit, imbuat. Et Christus à mortuis ad vitam excitatus, vitæ nobis author existit: illinc enim spes nobis ostenditur, fore aliquando tempus, cum & mortalia corpora nostra à morte ad vitam reducentur, quòd Christus nos resurrectionis vitæque suæ fecit participes. Fieri enim omninò non posse, ut Christus caput nostrum reviviscens, nos sui corporis membra, morte in nihilum recidere funditusque interire patiatur.

M. Perge.

A. Sicuti sacræ literæ declarant Christum propter justitiam nostram excitatum fuisse, ita nos etiam docent, ut Christi exemplo de mortiferis peccatorum operibus exurgentes, justitiæ posthac atque sanctitati vivamus: ad quod præstandum virtute potentiæque gloriolæ resurrectionis suæ nos Christus corroborat.

M. Quid

1 Cor. 15. 26.
54. &c.

Ephes. 1. 20.
&c.

Phil. 2. 9. &c.

Gal. 2. 19. 20.

Rom. 4. 25.

& 5. 15. &c.

& 6. 4, 5, 11,

12. &c.

1 Cor. 15. 20.

&c.

1 Thes. 4. 14.

&c.

Colos. 1. 13.

2 Tim. 2. 11.

Rom. 5. 4.

&c. 9. 10, 11.

&c.

Ephes. 5. 23.

Colos. 2. 1, 2.

&c.

Περὶ Πίστεως.

Δ. Τί νυν ἔπεται ἐν τῇ ἐξομολογήσει
τῆς πίστεως;

Μ. Ανελθόντα εἰς ἑβανὸς, καθεζομένον
ἐκ δεξιῶν τῷ πατρὶ παντοκράτορι.

Δ. Εἰπὲ πῶς τὸ το νοητέον.

Μ. Σαφέςατα. δηλαδὴ ὅτι Χεῖρὸν τῷ
σώματι εἰς ἑβανὸν ἀναβεβηκέναι, ἐν ᾧ
ἐκ τῷ πρῶτερον τῷ σώματι· καὶ τῇ γῆν,
ἐν ᾗ τῷ σώματι πρῶτερον διέτριβε, κατε-
λελειμέναι.

Δ. Οὐκὲν ἡμῶν ἔπ' τυγχάνει παρὼν
ἐπὶ γῆς;

Μ. Αὐτὸς τοῖς ἀποστόλοις παρέστη μὴ
διαξενεῖν μετ' αὐτῶν (ωχρῶς. ὁ παρὶς τῆ
σωματικῆς αὐτῆς παρουσίας νοητέον ὅτι. τῇ
γὰρ αὐτῆς θεϊκῇ φύσει, ἥ πάντα πληροῖ, ἐν
ἑβανῷ αἰὶ παρὼν διατετέληκε, καὶ τῇ
ἐκ τῆς γῆς καὶ τῇ τῷ πνεύματι αὐτῆς δι-
τάμει τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτῆς ἐπὶ γῆς (ωχρῶς
παρεστὶς τε καὶ παρίσται ἄχρως ὅτι τὰ
τῷ κόσμῳ σύμπαντα πρὸς τῷ τέλει τῷ
ᾧ) γένηται).

Δ. Οὐκ ἔστι τὸ βοηθήσειν καὶ ὑπερ-
σπῆσειν ἡμῶν Χεῖρ ἑρπῶς κατελείψ-
ειν, εἰ καὶ μὴ ἐχούμην αὐτὸν τῷ σώματι
παρόντα;

Μ. Ηκιστὶ γε. Χεῖρὸς γὰρ ἐκ δεξιῶν
τῷ πατρὶ καθεζομένῳ τῇ αὐτῆς διωά-
μει, καὶ σοφίᾳ, καὶ πρηνείᾳ τῷ κόσμῳ
κυβερνᾷ, καὶ διέπει, καὶ κινεῖ, καὶ διοικεῖ,
καὶ διακοσμεῖ σύμπαντα. ἐπὶ καὶ τὸ ἑρπῶς
αὐτῆς πνεύμα, ὡς μέγιστον π τῆς ἐκεί-
νου εἰς ἡμᾶς ἀγάπης ἐνέχρον ὡς ἑβανῷ,
καθώς

Christi resurgentis, &c. Christi ascensus.

M. Quid in fidei confessione deinde sequitur?

A. Ascendit ad cælum, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis.

Marc. 16. 19.

Luc. 24. 51.

Act. 1. 9, 10.

&c.

M. Hoc quemadmodum fit accipendum expone.

A. Planissimè, quòd Christus corpore in cælum ascendit, in quo antea corpore non aderat: quòdque è terra, in qua prius corpore præsens fuerat, discessit.

Joh. 12. 8. &

16. 10, 16, 28.

& 20. 17.

M. Annon ergò nobiscum ampliùs in terris adest?

A. Præmonuit ipse Apostolos suos,

Joh. 12. 8.

non semper se cum illis præsensem futurum: quòd de corporea ejus præsentia est intelligendum. Divina enim natura sua qua universa complet, tum in cœlo semper aderat, tum eadem, & spiritus sui virtute præsens Ecclesiæ suæ in terris perpetuo adest, & adfuturus est, usque eò, dum mundana omnia ad exitum perveniant.

Joh. 17. 5.

Matth. 18. 20.

& 28. 20.

Joh. 14. 18.

& 26. 7.

Rom. 8. 9. &c.

M. Minimè ergò deserti sumus ab auxilio, defensioneque Christi, tametsi corpore præsensem illum non habeamus?

A. Nequaquam. Christus enim patri ad dexterā assidens, potestate, sapientia, providentiāq; sua mundum regit, & moderatur: movet, gubernat, temperat universa: sacrum etiam spiritum suum, ut maximum charitatis in nos suæ pignus,

Matth. 28. 18.

Joh. 16. 7. &

17. 2. &c.

Ephes. 1. 20.

& 4. 8. &c.

Phil. 2. 9, 10.

Colos. 1. 18.

Apoc. 11. 15.

de

Πεὶ Πίστεως.

καθὼς περὶ πηγείλατο, εἰς τὰς ἡμῶν
φρένας καταπέμπει, ὃ τὸ λαμπροτάτω
φωτὶ τὰς ἡμετέρας διανοίας (κατὰ καὶ ζο-
φραῖς νεφέλαις περικεχυμένας καταπαύει
καὶ καταλάμπει. πρὸς τούτοις καὶ τὰς ἡμῶν
καρδίας λύπη κατέχουσι ἐκ ἐα, ὡς μνη-
στῆρ ἡμῶν φέρων, ἀσυνήτως ποιήσων μέχει
τέλεος τῷ κόσμῳ.

Δ. Νυνὶ λέγε τί μάλιστα ἤρ' τὸ Χει-
ρῶν αὐτῶν ἰδίως περὶ σπικόντων νοῆς, ἐν ᾧ
αὐτὸς ἀνέβη καὶ ἐκ δεξιῶν καθέζεσθαι τῷ
πατρὶ.

Μ. Πρέπειν ὡς Χειρὸν, ὅς ἐν ὑψιλοτά-
τῃ πύλῃ καὶ μεγαλειότητι γυρόμενος, εἰς
ἐλαχίστω τῷ δόλο τῶν, καὶ ἀπῆλθεν τῷ
κατακρίνεσθαι καὶ ἀκλεῖς ἀποκρίνεσθαι ἐτα-
πείνωσεν ἑαυτὸν, πάλιν εἰς μεγαλοπρεπεί-
σῃ τῷ δόξαν, καὶ λαμπροτάτον ἀξιώματι
θρόνον ἀναβαίνειν, καὶ τῷ περὶ τὴν κατὰ
ἐκείνην ἀναλαβεῖν ὅπως δηλαδὴ τῇ ἀπῆλθεν
καὶ λάβῃ αὐτὸς δόξα καὶ μεγαλειότης ἴση καὶ
ἀνάλογος ἡμῶν.

Δ. Τί δὲ ἡμῶν συμφέρει τὸ τῷ Χειρὸν
εἰς ἕρπον ἀνελικυθύναι, καὶ ἐκ δεξιῶν τῷ
πατρὶ καθῆσθαι;

Μ. Πρῶτον ὁ Χειρὸς καθέζεσθαι, ἢ
ἀνθρώπων χάριν ὅς ἕρπον εἰς γῆν ὡς
ἐξορίαν πῖνα, κατέβη, ἔγω καὶ εἰς ἕρ-
πον πῖνα αὐτὴ κληρονομίαν ὄντα ἐπ' ἀ-
γαθῶν ἢ ἀνθρώπων ἀνῆλθεν, πῶς εἰς
ἕρπον ἀνάστασιν ἡμῶν ὁδοποιῶν, καὶ
τὰς τῷ ἕρπον πύλας τὰς περὶ τὴν
ἐκ ἀμάρτιαν κακισμῶν ἀνοίγων. κα-
εἰς

Ascensus Christi fructus.

de cœlo, ut est pollicitus, in animos nostros demittit: cujus sui spiritus clarissimo lumine, mentes nostras, tenebris cæcisque nubibus circumfusas illustrat, ab animis etiam nostris ægritudinem repellit, consolationeque nos lenit, atque sustentat: eadem præstiturus, quoad hic mundus exitum habebit.

M. Nunc autem dicito, quid præcipue de Christi ascensu, sessioneque à dextera patris consideres, quod quidem ad Christum ipsum propriè pertineat.

A. Æquum fuerat, ut Christus, qui ab altissimo decoris, & amplitudinis loco, ad infimum servi gradum, dedecusque condemnationis, & ignominiosæ mortis sese demiserat, ad illustrissimum vicissim honorem, celsissimamque dignitatis sedem ascenderet, & in antiquum statum restitueretur: ut contemptio videlicet, illatâque ipsi probra, gloria & maiestate, quasi paria paribus, compensarentur.

M. Nobis verò Christi in cælum ascensus, sessioque à patris dextera quam adfert utilitatem?

A. Principio, Christus, ut hominum gratia è cœlo in terram tanquam ad exulandum venit, ita & in cælum, patrimonium suum, hominum vice ascendit, viam qua nobis sit ingreditundum in cælum muniens, cœlique portas nobis prius ob peccatum oclusas reſerans. Porro præſens coram Deo, nōsque

Rom. 5. 5. &
8. 4. 5. 9. &c.

Ephes. 1. 20.
&c.
Phil. 2. 8, 9.
&c.
Joh. 17. 5.

Joh. 14. 2, 3.
&c.

Joh. 16. 26.

Περὶ Πίστεως.

εἰς ᾗ τούτων τῷ Θεῷ ᾤδασαίς, καὶ ἡμᾶς
αὐτῷ συγκατανοήσωμεν, καὶ συζητήσωμεν ἡμῖν παρ'
ἐν τῇ αὐτῶν κηδεμονίᾳ ἡμεῖς εἴληφεν, καὶ
συγκατανοήσωμεν ἡμῖν τὸ ἐγκλήματι
πολύεσθαι ἡμᾶς ἀνάγκη;

Δ. Ἀλλὰ πῶς ἂν διωαιώθῃ μιμνήσθαι
τὸ Χεῖρ εἰς ἕρπης ἀνάστασιν;

Μ. Δεῖ ἡμᾶς τὸ λοιπὸν ἀναβλέπειν
καὶ τὸ τὴν διανοίαν καὶ τὸ νοῦς ὅτι εἰς ἕρ-
πην ἀπερείσασθαι, ὅπως ὁ Χεῖρ ἐν δεξιῶν
τὸ παρὸς κατέχει, πάντως ἐνθυμηθῆναι
καὶ φερίπνοντας τὸ δειῶν, καὶ ἕρπην, καὶ
αἰωνίαν, ἀλλὰ μὴ τὸ ἀνθρώπινον, καὶ ἐπι-
ρείων, καὶ θνητῶν.

Δ. Μὴν πᾶν ἄλλο;

Μ. Μανθάνομεν ὡσαύτως Χεῖρ τῷ
Κυρίῳ τὸ ἕρπης τὸ κατὰ τὸ ἔχοντι μῶν,
μὴ κοσμικὸν ἔχον, ἢ διὰ τῆς αὐτῶν ἀν-
θρώπων ἐπινενομηθῆναι ἐδελοδρησκέας π-
μὴ ἀπονέμεν, ἀλλὰ δεικνύει καὶ παντε-
λῶς πνευματικῇ λαβείναι χεῖρ, ὅτιαν
ἐπιδείξει, καὶ ἡμῖν δόναι καὶ αὐτῷ λαβεῖν
πρέποι ἂν μάλιστα, ἐντελῶς καὶ ὁσίως αὐ-
τὸν σέβειν.

Δ. Νῦν δὲ ὀλίγων διασαφεῖν σε βέλο-
μαι, πᾶσι τὸ ἐράτης κείτῳ τε καὶ τὸ
κόσμου καταλύσεως ἐδιδείχθης.

Μ. Ὁ Χεῖρ ἥξει ἐν νεφέλαις τὸ ἕρ-
πην μὲν ἀξιώματι λαμβανέσθαι, καὶ ἐπι-
φανείας μεγαλείῳ, καὶ ἐπι-
φανείας ἐν δεικνύειν χεῖρ καὶ κυκλω-
φειρομένη καὶ ἐπιδείξει ἢ φεικτῇ
ἐπιδείξει τὸ φειρομένη σημεῖον σαλπεί-
σιν πάντες

Ascensus Christi fructus & imitatio.

nósque illi commendans, & veniam nobis ab illo petens, causæ nostræ patrocinium suscipit, quo defensore, causam nunquam amitemus.

Rom. 8. 34.

Heb. 7. 25. &

9. 24.

1 Joh. 2. 1.

M. Verum qua ratione ascensus Christi in cælum imitatores esse possumus?

A. Susplicere in posterum, mentisque & animi aciem in cælum, ubi Christus patri dexter assidet, intendere debemus: cogitationes omnes & curas nostras in rebus divinis, cœlestibus, sempiternis, non in humanis, terrenis, atque fragilibus defigentes.

1 Cor. 15. 47.

48. &c.

Col. 3. 1, 2.

&c.

M. Ecquid prætereà?

A. Commonemur etiam ut Christo Domino cœli jam imperium tenenti, non mundano ritu, aut futilibus commentis humanis honorem habeamus, sed ut divino planèque spirituali cultu, qui & nobis, qui tribuimus, & illi, cui tribuitur, potissimum conveniat, eum piè sanctèque veneremur.

Esai. 1. 11. &c.

16. 17. &c.

Mat. 5. 8. &c.

Joh. 4. 20. &c.

24.

M. Nunc te volo quæ de supremo iudicio, mundi que exitu didiceris, mihi breviter enarrare.

A. Christus cum illustrissimæ dignitatis splendore, magnificentiaque præcellentissima amplitudine in cœli nubibus adveniet, cinctus septusque copiis & corona cœlestium stipatorum, & ad terribilis buccinæ signum clangoremque formidolosum, mortales universi, qui ab ortu mun-

Matth. 24. 29.

30, 31. & 25.

31, 32. &c.

1 Cor. 15. 52.

&c.

1 Thes. 4. 16.

&c.

di

Περὶ Πίστεως.

σὺμπαντες οἱ θνητοί, οἱ ἀπ' ἀρχῆς τῶ
κόσμου ἄχρεις ἐκείνης ἡμέρας τετελειώ-
κότες, τὰς τε ψυχὰς καὶ τὰ σώματα ἀρ-
πυιελείς ἀναλίσκονσι, καὶ τὸ Χριστῷ ἐπὶ
βύβραστο καὶ θανάτῳ εἰς κρίσιν κατατά-
σσονται, ἕως ἡμέρας αὐτοῖς πεπραγμένων ἐν-
δυάσας ὑφέξουσιν, ἃς ὁ δικαστὴς καὶ ἀπο-
τομωτὴς κριτὴς τοῦ χρόνου καὶ τῆς τελείας ἀλη-
θείας ἐκδικῶν ἐξετάσει.

Δ. Επειδὴ ὅτι τὸ μὲν τελευτήσας, πάντων
ἢ φύσις κατέχευται, πῶς ἐν τῷ συμβόλῳ
λέγεις, ὅτι ζῶντες ἔσονται πνευ τῷ πνεύματι;

Μ. Ο. Θεὸς Παῦλος θηλοὶ ὅτι ὅσοι
ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ ζῶντες ἀνεδείχθησαν,
ἐξαίφνης ἀνακαταστήσονται μέλλουσι, καὶ πᾶ-
σαν τὴν σαρκατικὴν ἀπομαρτυρήσαντες φθορὰν,
καὶ τὸ θνητὸν ἀποβαλόντες, ἀθάνατοι ἡρώ-
δης ἀναστήσονται, καὶ αὐτὴ ἡ μεταβολὴ
ἐν τάξει δικαιοσύνης ἔσται, ὅτι ἡ τῶ θνητοῦ
βίβη τελευτῇ καὶ ἀθανάτῳ ζωῆς ἀρχὴ γινώ-
σκει.

Δ. Πότερον ἂν οἱ δὲν τοῦ ἐντελέως
ἐκείνης μεμνημένοις τῇ ἡμέρᾳ φείπην, ἢ
καὶ ἐκείνῳ φεικτῶν αὐτοῖς καὶ φιλανθρω-
πῶς νομίζουσιν;

Μ. Οὐδ' ἴτα μᾶλλον ὅτι ἡ φεικτικὴ
αὐτοῖς τὰς τῶ ἐντελέως δικαιοσύνης εἰς ἀγαθὸν
ἐλπίδα ἄγει, καὶ μέγιστα πρὸς αὐτὴν αἰ-
σθησὶς τοῦ δικαστοῦ, ὁ ὅστις ἡμῶν καταδι-
καζομένων ἐκ τῶ δικαστοῦ, ὅπως μὴ ἡμεῖς
εἰς ἀπότομον τῷ Θεῷ κείσιν, ἀλλὰ ὅτι κείσιν ἀπὸ
κατακρίσεως, ἀλλὰ τῇ κείσιν ἀπὸ πάλλει
γνώμῃ ἀνατάσσονται.

Δ. Επειδὴ

Judicium ultimum.

di ad illud usque tempus ex hac vita migrarunt, tum animis, tum corporibus integri reviviscunt, & pro Christi tribunali judicandi adducentur, unusquisque de factis suis, rationem redditurus, quæ æquissimus atque acerrimus judex ad summæ veritatis regulam exquiret.

2 Pet. 3. 10.
&c.
Rom. 14. 10,
12.
1 Cor. 4. 4, 5.
2 Cor. 5. 10,
11.

M. At cum natura mortem omnibus certò proposuerit, quomodo in fidei confessione victuros tum esse aliquos affirmas?

A. Divus Paulus declarat eos, qui eo tempore in vita commorabuntur, repentina mutatione renovandos, & omni corruptione corporibus absterfa, remotaque mortalitate, immortales eos exorituros esse: & ista ipsis commutatio, mortis est futura loco, quòd mortalis vitæ occasus vitæ fiet ortus immortalis.

1 Cor. 15. 51.
1 Thes. 4. 17.
1 Cor. 15. 53.
&c.

M. Num igitur pios metu perterritos memoriam illius diei perhorrescere debere, aut eam ipsis pertimescendam & fugiendam esse putas?

A. Nequaquam: quin etiam illius expectatio piorum animos ad spem optimam erigit, solatioque maximo permulcet. Is enim sententiam pronuntiabit, qui nostro loco sententia judicis est condemnatus, ne nos in severum Dei judicium vocati vincamur, sed indemnati iudicio liberemur.

Rom. 8. 1, 15,
23. 38, 39.
1 Cor. 1. 7.
Phil. 3. 20.
Tit. 2. 13.
2 Pet. 3. 12.

M. Quando

Περὶ Πίστεως.

Δ. Ἐπειδὴ γινώσκω πρὸς Θεὸν πατρὸς τὰ
κρίματα ἁπάρια, καὶ πρὸς Θεὸν υἱὸν τὸ
σώσωμαι ἡμᾶς ἐν τοῖς ἐρημίμοις ἐπι-
μόν, διὸ καὶ τῶν Χριστιανῶν ἑξομολογήσεως
κεφάλαια διηληλυθότες, τὸ πείτον νυνὶ
διασαφητέον ὅτιν, ὁποῖαν δηλαδὴ πρὸς τὸ
ἀγνὸν πνεῦμα ἔστιν πίστις ἔχης.

Μ. Ομολογῶ τὸ πείτον ἔῃ καὶ ἱερᾶς
πειράδος ὡρώσων, ἐν τῷ πατρὶ καὶ τῷ
υἱῷ ἑξ ἁπάρια αἰῶν ἁπορρόμῳ,
ἴσον ἀμφοτέρω καὶ παρὶελῶς ὁμοῦστον, καὶ
σὺν ἀμφοτέροις διεραπρόμῳ καὶ διε-
κλυέμῳ.

Δ. Διὰ τί ἄγιον καλεῖ;

Μ. Ὅτι διὰ τὸ ἐν αὐτῷ ὑπάρχον μόν-
ον ἀμοσώλῳ, καὶ πάντῃ πάντως μετ-
εῖν ὅσον, ἀλλὰ καὶ διότι τὸς ἐκλεκτοὺς
τῷ Θεῷ καὶ τὰ τῷ Χριστῷ μέλη ἅγια πει-
σθ. δι' αὐτὴν αἰτίαν ἡ ἱερὰ γράφη αὐτὸ
καλεῖ τὸ πνεῦμα τῶ ἀγιασμοῦ.

Δ. Τίνα δὲ ὅτιν ἐν οἷς τὸν ἀγιασμὸν
τῶτον κείσθαι νομίζεις;

Μ. Πρῶτον, τῇ δυνάμει αὐτῇ διόθεν
ἀναγκυνάμεθα. τὸτο γὰρ ὅτι τὸ ῥηθὲν
ὑπὸ Χριστοῦ, ἀναγκάζειν εἶναι ἡμᾶς ἑξ
ὑδάτος καὶ πνεύματος ἀναγκυνάμεθα.
ἐπὶ τῇ ἐπιπνοίᾳ αὐτῇ κατεχόμενοι, Θεῷ
τῷ πατρὶ υἱοὶ εἰσπνεύμεθα, ἑξ ὧ καὶ
πνεῦμα ὑποδείσας ἐυλόγως ὠνομάσθῃ ὁ
καὶ ἐπιφραγίεσθαι, ὅτι πᾶς καρδίαις
τὸ ἐκλεκτὸς εἶναι, ἡμῖν διαβεβαιώ-
μενον

Tertia pars Symboli, fides in Sp. sanctum.

M. Quando igitur de Deo Patre Creatore, Filioque ejus Jesu Christo Liberator, hætenus sit dictum, duabus istis Christianæ professionis partibus ad exitum jam perductis, tertia nunc, quid videlicet de Spiritu Sancto credas, est declaranda.

*Tertia pars
Symboli.*

A. Eum tertiam esse sacrosanctæ Trinitatis personam profiteor, à patre & filio ex omni æternitate procedentem, utrique parem, atque ejusdem omnino substantiæ, simulque cum utroque venerandum & implorandum.

*Matth. 28. 19.
1 Joh. 5. 7.
Joh. 1. 26.
& 15. 26. &
16. 7. & 20.
22.
Act. 5. 3, 4.*

M. Sanctus quare vocatur?

A. Non solum propter suam ipsius sanctimoniam, quæ est omnino maxima: verum etiam, quod electos à Deo, & Christi membra sanctitate imbuat: quam ob rem sacra scriptura ipsum Sanctificationis Spiritum nuncupat.

*Rom. 1. 4. &
15. 16.
2 Thes. 2. 13.
Tit. 3. 5.
1 Pet. 1. 2.*

M. Quibus in rebus sanctificationem hanc sitam esse putas?

A. Principio, ejus virtute divinitus renascimur, hoc est enim quod Christus dixit, necessarium esse, ut ex aqua & spiritu de integro nascamur. Ejus etiam numine afflati Dei patris filii adoptione instituimur: ex quo fit, ut Spiritus Adoptionis meritissime nominetur: qui electionem etiam nostram quasi consignat in animis nostris, nobis confirmans

*Joh. 3. 5, 6. &
Tit. 3. 5.
Rom. 8. 15, 23
Gal. 4. 5, 6.

Rom. 8. 14, 15
&c.
2 Cor. 1. 22.
& 5. 5.*

Spiritus sancti dona.

firmans atque persuadens, divina beneficia universa nostra per Christum fieri. Ephes. I. 13, 14.

M. Prosequere.

A. Spiritus sanctus coelestia mysteria animis nostris interpretando explanat: mentiumque nostrarum oculis, ut illorum intelligentiam capere possint, lumina praefert: ad ipsius porro arbitrium peccatis venia vel tribuitur, vel negatur: ejus virtute naturae vitiositas comprimitur & edomatur, perversique appetitus frænantur atque franguntur, animique ad studium pietatis concitantur: ipsius arbitratu varia beneficia divinitus in pios conferuntur. Joh. 14. 17, 26. & 16. 13. & 20. 22, 23. I Cor. 2. 10, 11, 13, 15. E. heb. 1. 17. Rom. 8. 5, 9. &c.

M. Ecquid habes pratered quod de hac re dicas?

A. Inter vitae hujus multiplicia diversaeque malorum, solitudinum, & calamitatum genera piorum dolores & moerores (quorum in hoc mundo conditio plerunque miserrima, luctusque vix alioqui consolabilis esse solet) spiritus sanctus occultè consolando, fiduciamque afferendo minuit, levat, atque mollit: & ex eo *Paracletus*, hoc est *Consolator*, verè proprièque nominatur. Postremo spiritus sancti potentia mortalia nostra corpora à mortuæ excitata ad vitam revocabuntur. Summa autem, quantacunque nobis bona Deus per Christum largitur, ea universa Spiritus sancti efficientia cog-

Act. 24. 17.

&c.

I Cor. 12. 4, 7.

&c.

Joh. 14. 16, 26

& 15. 26.

& 16. 7.

Rom. 8. 11.

I Cor. 12. 4, 7.

&c. 11. 13.

&c.

Περὶ Πίστεως.

πάντα διὰ τὸ τῷ ἀγίῳ πνεύματι ἐνεργείας καὶ ζωέναι καὶ αἰδανέσθαι καὶ συλλαβαίναν ἡμῶν συμβαίνει. διηκουσίων ἐπὶ τῷ πληκτικῶν ἀγαθῶν. θεοῦ καὶ χρησθῶ ἐλπίσων, καὶ πεποιθασθῶν, καὶ πεποιθασθῶν αὐτῶν, καὶ βοήθειαν παρ' αὐτῶν αὐτῶν.

Δ. Λοιπὸν ὅτι τὸ τέταρτον κεφάλαιον τὸ περὶ τῷ ἀγίῳ καθολικῆς ἐκκλησίας, περὶ ἧς ποία πῶς διανοίαν ἔχεις ἀκούσαι ποῶν.

Μ. Ἐξέστι διὰ βραχέων εἰπεῖν, ὅτι ἐκκλησία ὅτι σῶμα τῷ Χριστῷ.

Δ. Ἀλλὰ σαφέστερον καὶ διὰ πλεόντων εἰπε, τί τὸ τοῦτο δέλη.

Μ. Ἐκκλησία ὅτι σῶμα τῷ Χριστῷ ἀνῶν πολιτείας, τῷ τῷ πᾶν τὸ πᾶν καὶ κοινωνία ἀπάντων τῶν ἐκτεθῶν, ὡν ὁ Θεὸς διὰ Χριστοῦ εἰς αἰώνιον ζωὴν ἐκ παντὸς αἵωνος ἀφ' ὧν.

Δ. Τίνος ἐνεκα τὸδε τὸ κεφάλαιον τῷ συμβόλῳ φερεθῆναι νομίζεις;

Μ. Ὅτι μόνον μάλιστα ἀπεδανεν ὁ Χριστὸς εἰ μὴ ἡ ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὅσα μέλει νῦν εἰρήκαμεν κινὰ καὶ ματαία καὶ ἕτερος ἀξία ψυχοῦ.

Δ. Πῶς τὸ τοῦτο φησ;

Μ. Ἀπ' ἀρχῆς ἀχει τὸδε τὰ αἵτια τῆς σωτηρίας διήλδομεν καὶ τὰς ρίζας αὐτῆς ἐσκεψάμεθα, διηκόνον ὅτι ὁ Θεὸς διὰ τῷ Χριστῷ ἀξίαν φιλικῶς καὶ ἐνοικῶντος πρὸς ἡμᾶς ἔχει. εἴτα, ὅτι πᾶν τὸ πᾶν καὶ ἡμεῖς εἰς τὸν Θεὸν κατὰ τὴν ἀγάπην.

Symboli pars 4. Ecclesia sancta.

cognoscimus, percipimus, comprehendimus. Tantorum igitur datori beneficiorum meritissime confidimus, & spem in eo reponimus, ipsūque veneramur, atque opem ab illo petimus.

M. *Reliqua est pars quarta de Sancta Ecclesia Catholica, de qua sententiam tuam jam intelligere cupio.*

Symboli
pars 4.

A. Summatim dici potest, *Ecclesiam esse corpus Christi.*

1 Cor. 12. 27.
Ephes. 1. 22, 23
Col. 1. 18, 24.

M. *Verūm magis hoc perspicuē pluri-
būsq; verbis dicito.*

A. Ecclesia est corpus reipublicæ Christianæ, hoc est, universa multitudo consociatioque piorum omnium, quos Deus per Christum ad vitam sempiternam ex omni æternitate designavit.

Rom. 12. 5.
&c.
1 Cor. 12. 12,
13. &c. 20. 26.
Ephes. 1. 4, 5.
& 3. 9, 10.
Matth. 25. 34.
Matth. 16. 18.

M. *Quam ob causam hunc articulum Symbolo additum esse putas?*

A. Quoniam quidem non solum ne-
quicquā Christus mortem oppetiisset,
si non existeret Ecclesia, sed etiam, quæ
hactenus dicta sunt universa, superva-
canea forent, & ad nihilum recasura.

M. *Quamobrem?*

A. A principio ad hunc usque locum
salutis causas recensuimus, nominatim
verò, quod Deus nos, propter Christi
meritum diligat, & benevolentia com-
plectatur: præterea, quod hujus gratiæ,
in quam cum Deo reconciliati sumus,

Act. 20. 28.
1 Cor. 12. 12,
13. &c.

F   efficaci-

Πεὶ Πίστεως.

Διὰ τὸ τῷ ἀγίῳ πνεύματι ἐνεργείᾳ ἐπι-
βολοὶ ἐσμεν. ταῦτα δὲ πάντα εἰς ἐξόν
ἄλλο τεῖναι, ἢ τὸ ἐν ἐκκλησίᾳ πνεύματι, ἥτις
ὅτι ὁμιλον τῆς πίστεως, οἱ τὰ δεξιὰ ταῦτα
χρείσματα δέχοντο.

Δ. Διὰ τί τὴν ἐκκλησίαν ταύτην ἀγίαν
καλεῖς;

Μ. ἵνα ἐντεθῇ ἀπ' αὐτῆς ἡ ἀπί-
στων χορὴ διάγνωσιν ἔχῃ. ὅσους γὰρ ὁ Θεὸς
ἐξελέξατο, ἐκείνους εὐσεβεῖα καὶ ὕπνου κα-
λοκαγαθία ἐκόσμησεν.

Δ. Ἀυτὴ ὅμως τῇ ἐκκλησίᾳ προσάπεις,
ἀγιότης, μὴ παντελῶς τελεία ὅτι καὶ ὁλό-
κληρος;

Μ. Οὐκ ἐφόσον γὰρ τὸ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ
ἐκκλησίᾳ βίῳ, ὥστε ἀδελφὴς ὅτι ἡ
ἀνθρωπίνη φύσις, ὥστε μὴ ἱκανὸς ἡμεῖς ἐν
πίστεως ἀμνηστίας ὅλως καθαρεύειν. Διὸ ἡ τῆς
ἐκκλησίας ἀγιοσύνη ἐκ ὅτι ἀκρεβῶς ἐν-
τελής καὶ ποιότητι ὥστε καθαρὸς προσδοκῶν,
εἰ καὶ γὰρ καλῶς μὴ ἔχει τῆς τελειότητος.
ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν Χρείαν, ἀπ' ὧν πᾶσαν τὴν
ἐμπρέπειαν καὶ κόσμον λαμβάνει, παντε-
λῶς ὡς ἐν τῇ, τότε μὴ ἀγίαν καὶ ὁσιό-
τητα πάντως τελείαν οἶονεῖ πᾶσι τοῖς ἀν-
θρώποις καὶ λαμβανόμενον ἀμφέξει.

Δ. Τί τοῦτο καλεῖται τῇ ἐκκλησίᾳ προσά-
πεις τὸ τῆς καθολικῆς ὄνομα;

Μ. Ὅτι ὅτι ὁ Χρὶς καὶ σύλλογος τῆς
εὐσεβῶν ἐκκλησίας πάντῃ Χρὶς ἡ Χρὶς
καλεῖται, καὶ καλεῖται, ἀλλὰ σὺ μὴ
πάντα

Ecclesia sancta.

efficacitate spiritus sancti participes reddimur. Verum ista hunc unicum habent exitum, ut instituat^r Ecclesia, hoc est, concilium fidelium, in quos divina hæc munera conferantur.

Ephes. 1. 3, 4,
5. & c. 11. & c.
& 3. 9, 10, 21.
& 5. 25.
1 Tim. 3. 15,
& c.

M. *Quare hanc Ecclesiam vocas Sanctam?*

A. Ut hac nota ab impia incredulorum turba internoscatur. Quotcunq; enim delegit Deus, eosdem pietate morumque integritate imbuir.

Rom. 8. 29 30
1 Cor. 14. 33.
Ephes. 1. 4, 5,
11, 12. & c.

M. *Ista, quam Ecclesie assignas, sanctitas, estne jam in omni genere perfecte absoluta?*

A. Nondum. Quamdiu enim mortali hac conditione vivitur, ea est humanæ naturæ infirmitas, ut parùm validis viribus simus, ad omnem usquequaque culpam effugiendam. Proinde Ecclesie sanctimonia non est adhuc plenè cumulatæque perfecta, veruntamen probè instituta. Sed quando cum Christo, à quo nitorem & splendorem omnem obtinet, penitus copulata fuerit, jam tandem innocentia & sanctitudine omnibus suis numeris planè expleta, ut vestitu quodam candidissimo nitidissimoque exornabitur.

Rom. 8. 26.
1 Cor. 13. 9.
& c.
2 Cor. 12. 5, 9.

1 Cor. 13. 10.
& c. & 15. 52,
53. & c.
Ephes. 5. 26, 27
Apoc. 19. 8.
& 20. 2, 10, 11.
& c. 27.

M. *Ecclesiam cur appellas Catholicam?*

A. Idem valet, atq; si universalem vocarem. Hæc namq; multitudo & conventus piorum non habet definitam aliquâ

Περὶ Πίστεως.

πάντα τὰ ἀειμὸν παρέχει ἡμεῖς ἐν τοῖς
 ὅσοι ἀπ' ἀρχῆς τὰ κόσμος ἐν πᾶσι τόποις
 καὶ χρόνοις ἢ ὑπερῶν ἢ ὑποκάτω, ἢ νῦν ζῶ-
 σιν, ἢ καὶ ὑπερῶν ζήσουσιν· ὅπως ἐν ἡμῶν
 ἐκκλησίᾳ σώμα, καὶ τὸ καὶ εἰς Χριστὸς
 ἔσται, ἡ μὲν τὰ σώματι ἐκείνῳ κεφαλῇ.

Δ. Νῦν μοι σαφηνίσον τὴν αἰτίαν, δι-
 ὅτι τῇ ἀγίᾳ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ ἐνδοῦς
 ἐπισυναγῆται, ἡμᾶς Πιστεύειν τὴν κοινωνίαν
 ἡμεῶν;

Μ. Οὐκ ὄντων πινῶν ἐν παντὶ ἔθνεσι καὶ διὰ
 πάντας χρόνους καὶ αἰώνας, ὅτινες πρὸ
 Θεοῦ ἐν τοῖς καὶ ὅσας λαβάντες δια-
 τελέωσιν, ἐκείνοι σύμπαντες καὶ οἱ ἐκ
 πολλῶν τόπων καὶ χρόνων διασπασθέντες
 ἀλλήλων ἀπομακρύνοντες, ἐνὸς καὶ τῷ
 αὐτῷ σώματι εἰσι μέλη, ἐαυτοῖς ἰκε-
 ύτατα ζωημυρία, ὅτι ὁ Χριστὸς κεφαλὴ
 τυγχάνει ὧν. τοιαύτως οἱ ἐν τοῖς καὶ
 ἀνθρώπων πρὸς τὸν Θεὸν καὶ πρὸς ἀλ-
 λήλους ζωάρεται ἔχουσιν. τῇ γὰρ πνευμα-
 τικῇ καὶ πίστεως, καὶ ἱερῶν μυστηρίων, καὶ
 προσδωχῶν, καὶ συγγνώμης ἀμαρτιῶν, καὶ
 αἰωνίου ἐνδοξαζομένης, καὶ διὰ καὶ πάντων ἡμεῶν
 τῷ Θεῷ δώσαν, ὧν ἡ ἐκκλησία διὰ Χρι-
 στοῦ κέκληται, κοινωνία ἀλλήλοις ὅτι μά-
 λιστα ζωένονται· ἐπὶ δὲ ἀγάπῃ καὶ φι-
 λία, καὶ ἀποστολικῇ, ἀλλὰ γνησίᾳ ἀλ-
 λήλων ζωέχουσιν. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἡ
 ἐκκλησία ἐν τοῖς καὶ κοινωνία ἐκείνῳ ἐαυ-
 τῆς παρέχει τοῖς ἀνθρώποις αἰδουσαν,
 ὁμοίως ἀλλήλοις τὴν ἀνθρώπων ζωαζομένης
 καὶ

Sanctorum communio.

regionē aut tempus, cujus terminis sep-
tus teneatur: verūn̄ piorū, qui a mundi
fabricatione omnibus locis atq; tempo-
ribus vixerunt, vivuntve, aut victuri sunt
numerum integrum comprehendit: ut
unum sit Ecclesię corpus, sicut unus est
Christus, corporis illius unicum caput.

Matth. 28. 19.
Act. 2. 5, 9, 10.
&c.
1 Cor. 12. 12,
13. &c.
Eph. 1. 22, 23.
& 2. 12. &c.
& 4. 4, 5. &c.
15. 16.
Colos. 1. 18.

*M. Nunc te explicare volo, quamobrem
sanctę Ecclesię Catholicę continuò subjun-
gas, nos Credere Sanctorum Commu-
nionem.*

*A. Quum ubique terrarum & gen-
tium, omnibūsq; temporibus & seculis,
habeat Deus, qui piē ipsum sanctęque
colant, universi illi, quamvis intervallis
locorum & temporum longē disjuncti,
unius tamen ejusdēque corporis, cujus
est Christus caput, partes sunt summa-
inter se conjunctione devinctę. Tanta
est sanctis hominibus & cum Deo, & in-
ter se communio. Namque spiritus, fi-
dei, sacrorum mysteriorum, precatio-
num, condonationis criminum, beati-
tudinisque sempiternę, atque adeo uni-
versorum divinorum donorum, quibus
Ecclesia per Christum fruitur, commu-
nicatione sunt inter se quā maxime
conjuncti. Charitate præterea, ami-
citięque non simulata, sed concordie, sese
mutuo complectuntur. Quoniam verò
ista piorū communitas in sensum intel-
ligentiāq; humanā, perindē atq; alię
conjunctiones consociationesq; homi-*

1 Cor. 12. 12.
&c. 20. &c.
26. &c.
Ephes. 4. 15, 16.
Colos. 1. 18.
& 2. 19.
Ephes. 4. 3, 4,
15, 16.
Coloss. 2. 19.
Matth. 22. 39.
Joh. 13. 34, 35.
Rom. 12. 5.
&c.
1 Cor. 10. 24.
& 13. 4, 5. &c.
2 Cor. 11. 28,
29.

Περὶ Πίστεως.

καὶ οὐκίαις, εἰκότως ἐν τοῖς πιστεύουσιν
ἀειδμεῖν).

Δ. Ἡ αὕτη ὅς τις ὑπομονάσῃς, ἐκκλησία
μὴ ὁρατὴ ὅτιν ἢ ἀόρατος;

Μ. Ἐν ταύτῃ τῇ πίστεως ἑξομολογῶνται
ὁ λόγος ὅτιν ἑξαρέτως ὡς ἐκείνη συλ-
λόγος τῆς ἀνθρώπων, ὧν ὁ Θεὸς κρυπτῇ
βουλὴ αὐτῶν διὰ Χριστοῦ ἑξελέξατο· καὶ
αὕτη μὲν ἡ ἐκκλησία ἐστὶν ὁρατὴ αἰεὶ, ἐπεὶ
ἐκ σημείων φανερόν ἐχει πῶς διάγνωσθαι.
Ἐστὶ δὲ καὶ ὁρατὴ πῶς ἐκκλησία τῷ Θεῷ,
ὡς τὰ γνωρίσματα καὶ σύμβολα εἰς φανε-
ρόν προσφέρει.

Δ. Ποία γὰρ ἔστιν αὕτη;

Μ. Ὅπως ποτὲ γῆς τὸ τῷ Χριστῷ σωτη-
ρίᾳ ἐυαγγέλιον καθαρώς καὶ εὐαγγελίως
κηρυχθῇ, καὶ εὐχαὶ Θεῷ προσφέρωνται ἐν
τῷ τῷ Χριστῷ ὀνόματι, καὶ τὰ ἱερὰ μυστή-
ρια ὁρθῶς ἐπιτελῶνται, καὶ ἡ ἐκκλησιαστικὴ
τάξις θεσπικόντως διατηρῇται, ἐκείνη τῆς
Χριστιανῶν ἀνθρώπων συνηγορία αὐτῷ δι-
καιοσύνης ἢ ὁρατὴ λέγοιτο ἀντὶ τοῦ Θεοῦ
ἐκκλησία.

Δ. Ἡ ἔνθα πάντες τοὺς εἰς τὴν ὁρατὴν
παύτῃ ἐκκλησίαν συλλεχθέντας τοῖς εἰς
αἰώνιον σωτηρίαν εἰσπεποιημένοις ἐργά-
σιν προσήκει;

Μ. Ὑποκειται ὅτι οἱ ὅλοι τῷ Χριστῷ πᾶσι
σεβείας κενὸν ἔχοντες εἰς τὸν ἑσπέρου
τὸ ὄμιλον, εἰ καὶ πορρωτάτω ὄντες τῷ ἑσπέρῳ
ἀληθινὰ τῆς ἐκκλησίας μέλη· ὅμως γὰρ ἐ-
πειδὴ ὁπερὶ τοῦ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λόγος ἀ-
κρίτως πύχνη τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τὰ ἱερὰ
μυστήρια

Ecclesia invisibilis, & visibilis, ejusq; signa.

num, non cadit, juro hic inter ea, quæ creduntur, locum habet.

Gal. 6. 2.
Phil. 2. 1, 2.
&c.

M. Hæc, quam commemoras, Ecclesia, conspicuane est, an non conspicua?

A. In hac fidei confessione præcipue tractatur de cætu illorum, quos Deus occulto arbitrio sibi, per Christum delegit: quæ Ecclesia neque in conspectum cadit, neque ejus ostendi indicia semper possunt. Est tamen aspectabilis quædam, quæque cerni possit Ecclesia Dei, cujus nobis notiones atque insignia palam profert & proponit.

Rom. 8. 29,
30, 33.
Ephes. 1. 4, 5.
&c. 11.
Colos. 3. 12.

M. Quanam ea sunt?

A. Ubicunque gentium Evangelium Christi servatoris purè declaratur, Deo Christi nomine preces verè adhibentur, sacra mysteria rectè celebrantur, disciplinæque Ecclesiastica ritè exercentur, ille Christianorum hominum cætus ibi congregatus, est aspectabilis Christi Ecclesia.

Esa. 55. 10, 11.
Luc. 24. 47.
Joh. 14. 13,
14. & 15. 16.
& 16. 23.
Rom. 10. 8, 9.
1 Cor. 11. 20,
21, 23. &c.
Matth. 18. 16,
17 19, 20. &
28. 19.

M. Sûntne igitur universi, qui in hanc spectabilem Ecclesiam conveniunt, numero destinatorum ad vitam sempiternam accensendi?

A. Hypocritæ nonnulli specie quadam assimulatæ sanctitatis in hunc sese conventum insinuant, qui tamen longissimè absunt à veris Ecclesiæ membris. Quamquam; quoniam ubicunque verbum Dei verè explicatur, & sacra mysteria sanctè

Matth. 13. 19.
&c. 25. &c.
47. &c.
Esa. 55. 10, 11.
Matth. 28. 19.
&c. ut supra.

Περὶ Πίστεως.

μυστήρια ἐνλαβῶς τελῶνται, ἐκεῖ πῖναξ τῇ
εἰς σωτηρίαν σωθερισμῶν ἀρεθιζῶναι ἀ-
νάγκη, ἢ ὅλον ἐκείνον Σωαθροισμὸν τῶ
Θεῷ ἐκκλησίαν εἶναι λέγουσιν, ἄλλως τε καὶ
ἐπεὶ ὁ Χεῖρς αὐτὸς δύσιν ἢ τεισὶν εἰς τὸ
ὄνομα αὐτοῦ Σωηγυλφοῖς παρῶν ἔστιται
ἐπαγγέλλεται.

Δ. Διὰ τί τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἡμῶν ἀμύ-
πῶν ἀφροσὶν ᾠδᾶ ἀγνύεις;

Μ. Πρῶτον, ὅτι αἱ χεῖρες δι' ὧν ὁ ἐρε-
νός καὶ χλεῖται καὶ ἀνοίγεται, ταῦται εἰναι ἢ
ἰσχύς τῶ δῆσαι καὶ τῶ λύσαι καὶ τῶ κρα-
τεῖν τε καὶ ἀφίεναι ἀμύρτας, ἥτις δηλαδὴ
ἐν τῇ τῶ Θεῷ λόγῳ οἰκονομία τίθεται,
ὡς καὶ ὁ Χεῖρς τῇ ἐκκλησίᾳ παρέδωκεν,
ὅν αὐτῇ ἰδίᾳ διαμῶναι· εἴτα δὲ, ὅτι ἡ-
δεῖς τῇ ἡμῶν ἀμύπῶν ἀφροσὶν ἐπιτυχεῖν
οἷας τ' αὐτῇ, εἰάν μὴ γνήσιον τῇ ἐκ-
κλησίᾳ, ἢ τῶ Χεῖρς σῶμα ὅτι, μέλθῃ
καὶ τῇ κοινῇ τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὁμιλίᾳ συ-
νάφειαν ἐπιμελῶς, καὶ ἀκρεῖως, καὶ ὑπε-
βῶς, ἐπὶ καὶ συνεχῶς καὶ ἀχει τέλους σῶζῃ
καὶ διαφυλάτῃ.

Δ. Τοῖς γοῦν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπεξενω-
μῶν εὐδελία ἐλπίς ὑπόλοιπός ἐστι σωτη-
ρίας;

Μ. Τοῖς ἔξω τῇ ἐκκλησίᾳ γινομένους
ἐδὲν ἄλλο πρῶτον ἢ κατὰ χεῖρας, καὶ δά-
ναθῇ, καὶ πανωλεθρία. τὰ γὰρ τῇ κεφα-
λῇ καὶ τῶ σῶμαθι ἀπὸ ἡμετέρας καὶ ἀπ-
σπασθέντα μέλη εὐδελίαν ἔχει τῶ βίῳ ἐλ-
πίδι.

Δ. Τὸ ἀφροσὶς τί δηλοῖ;

Μ. Δηλο-

Remissio peccatorum.

celebrantur, ibi semper sunt aliqui saluti per Christum destinati, universam illam frequentiam Ecclesiam Dei esse interpretamur: quum & Christus ipse duobus tribusve, qui ipsius nomine con-
venerint, præsentem sese adfuturum
spondeat. Matth. 18. 19. 20.

M. Quare Ecclesiæ Remissionem peccatorum subijcis?

A. Principio, quòd claves, quibus coelum tum clauditur, tum aperitur, hoc est, jus illud obligandi & solvendi, resolvendi & condonandi crimina, quod est in administratione divini verbi positum, Christi munere donatum & commissum Ecclesiæ potestati, in ipsa propriè resideat. Deindè quòd nullus condonationem criminum impetrare possit, nisi qui Ecclesiæ, quæ est corpus Christi, pars verè fuerit: quiq; communem Ecclesiasticæ societatis conjunctionem diligenter, integrè, pièque, continenter etiam, & ad extremum servat & defendit. Matth. 16. 18. 19. & 18. 17. 18. Joh. 20. 22, 23. 1 Tim 3 15. Matth. 24. 13. Joh 15. 4, 5. &c. Col. 2. 18, 19. i

M. Ab Ecclesiâ igitur alienis non superest spes ulla salutis?

A. Extra Ecclesiæ limen omnia sunt damnationi, morti, atque exitio obnoxia. Membra enim distracta divulsæque à capite atque corpore omni spe vitæ orbata sunt. Joh. 15. 4, 5. &c. Col. 2. 18. 19. 1 Tim. 3. 15.

M. Vocabulum Remissionis quam significationem habet?

E. 5.

A. Quod i

Περὶ Πίστεως.

Μ. Δηλοῦσι τοὺς πρὸς συγγνώμης ἢ ἀμνηστίας ὡς Θεὸς τυχεῖν ὁ Θεὸς γὰρ διὰ Χριστὸν, ὃς ἡμῶν ἡμετέρων ἀμνηστιασίων δίκην ἔποιε, πᾶσι τοῖς ἐπ' αὐτῷ πιστευούσιν συγγνώμην ἢ ἀμνηστειάντων δίδωσι δωρεάν, καὶ τῆς καταλείψεως τε καὶ αἰτίας ἀπαλλάξας ἀφήσιν ἡμῶν ὡφελίχασθαι πτωχεύειν.

Δ. Ὁ δὲ δυνάμει ἐκ τῆς χάριτος ἔργων, ὡς ποιῶν, τὸν Θεὸν καταπεφύκειν, ὥστε ἀπομώρητοι εἶναι ἀντὶ τῶν ἡμετέρων;

Μ. Εἰς μόνον Χριστὸν διὰ τῆς πίστεως καὶ θανάτου ἢ αὐτοῦ ὑπομένει, ἢ περὶ καταμνήσεως τοῖς ἡμετέροις ἀδικήμασι πτωχεύειν ὑπομένει, καὶ τὸ χρεὶσθαι ἡμῶν ἔξέπει πρὸς Θεόν. ὁ Χριστὸς ἔν μόνῳ ἡμῶν πρὸς τὸν Θεόν ἔλεον ὁδοποιεῖ. ἡμεῖς δὲ τὸ μέγιστον τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκ τῆς μόνης αὐτοῦ χρηστότητος καὶ ἀγαποσύνης δωρεάν λαβόντες ἐκ ἐσμεν ὅσοι ὅποιον ὡς ἐν μετὰ ποδοστέρας τάξει ἢ ὑποδυνάμει, ἢ ἀνταπεδοῦναι.

Δ. Οὐδὲν ἔν ποιητέον ἡμῶν ὅτι, δι' ἢ συγγνώμης ἢ ἀμνηστιασίων τυχεύειν;

Μ. Ὁ Θεὸς συγγνώμων ἢ ἀμνηστιασίων ἔπειτα ὑπομένει, ἐάν γε ἐπὶ τοῖς ἡμετέρωσι μετανοήσαντες τὸν βίον ἐαυτοῦ ἐπαγορεύωμεν, καὶ τὰς διανοίας ἀπὸ τῆς πονηρῆς πολιτεύσεως, εἰς τὸ ὑπακούειν αὐτῷ μεταφέρωμεν. μετανοίας ἔν καὶ ἐπαγορεύσεως τῆς βίης χρηστότητος πρὸς τὸ μὴ κολληθῆναι ὅτι τοῖς πεπλημμελημένοις ἡμῶν.

Remissio peccatorum.

A. Quod videlicet à Deo impetrent fideles, ut peccata sibi ignoscat: Deus enim Christi gratia, qui pro peccatis satisfecit, omnibus ipsi fidentibus gratuitam dat criminum veniam, & ex damnatione atq; judicio ereptis commertam poenam remittit.

*Psal. 32. 1, 2.
Joh. 3. 16. 17.
Act. 13. 38, 39
& 26. 18.
Rom. 3. 24,
23, 28.
Ephes. 1. 7.
Col. 1. 13, 14.*

M. Ad promerendam ergò peccatorum impunitatem, nõne beneficiis nostris Deo satisfieri posse putat?

A. Unus omnino Christus cruciatu & morte sua, quibus est affectus, supplicium nostris maleficiis constitutum luit atque persolvit, simulque Deo nomine nostro satisfecit. Solus igitur Christus aditum nobis ad divinam clementiam patefacit. Penes nos, summo hoc munere sola ipsius bonitate beneficiatq; gratis donatos, nihil est omnino quod ipsi invicem mercedis remunerationisve loco vel deferamus vel referamus.

*Ut supra &
Esa. 53. 4, 5.
Rom. 5. 8, 10.
Gal. 2. 16.
Col. 1. 20, 21.
2 Tim. 1. 9, 10.
H. b. 9. 14, 15.*

M. Nihil ne ergò prorsus superest à nobis præstandum, ut criminum condonationem consequamur?

A. Deus nocentibus se crimina condonaturum pollicetur, modò pœnitendo errorem corrigant, atque deponant, mentesque à vitæ nequitia revocent ad ipsius obsequium. Quamobrem pœnitentia correctioque vitæ nobis est necessaria, ut peccatorum impunitatem exoremus.

*Jer. 33. 8.
Ezec. 18. 22,
30, 31, 32. &
33. 14. &c.
Matth. 4. 17.
Luc. 5. 31.*

M. Pani-

Περὶ Πίστης.

Δ. Ἡ μετάνοια πόσα μέρη ἔχει;

Μ. Δεῖ ἡμᾶς πρῶτον τὰ ἡμέτερα πλημμελήματα ἐπιγινώσκειν καὶ ἔξαργάζεσθαι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, καὶ δεινῶς λυπείσθαι καὶ αἰσχύνασθαι ὅτι τὰ προσκόβουσα τῇ μεγαλειότητι αὐτοῦ, ἔπαινον καὶ αἰμυρίαν φόβου καὶ βδελυγμῶν καὶ ἀπορέων ἀνάγκη αὐτῇ ὅτι ἡ λύπη ὑπὸ πινῶν Σωτηρίσιν χαλεπύται.

Δ. Μῶν τι ἄλλο ὅστι;

Μ. Ὅπως μὴ ὑπὸ τῶν ἀλλοτρίων λύπῃς ἐκ ἀπογνώσεως χάνωμεν αἱ ἡμέτεροι φρένες, ἡ πίστις ὥρμηται καὶ βοηθεῖ, ἀγαθῶς καὶ βεβαίαν ἐλπίδα φέρουσα τοῦ τούτου ἡμᾶς ὥστε Θεὸς συζητήσας ἡμῶν αἰμυρίαν διὰ Χριστοῦ σωθῆται, καὶ τούτο ὅστιν αὐτὸ ἐκ τῶν ἀφ᾽ ἐσθῆτος αἰμυρίαν πλάσσει διαβεβαιούμενα.

Δ. Μῶν ὁ ἄνθρωπος ἐν τούτῳ φόβῳ καὶ λύπῃ χυρόμενος ἑαυτὸν ἀπαλλάττειν αὐτῷ ἱκανός ἐστι;

Μ. Ἡκιστα γὰρ ὁ Θεὸς γὰρ μόνος τὸν πάσης ἐλπίδος ἐρημωθέντα ἄνθρωπον συμμαρτυρεῖ, καταβληθέντα καὶ κατασπένδοντα ἐπανίστησι καὶ εἰς ἐλπίδα σωτηρίας ἀνάγει καὶ αὐτὸς μόνος τῇ δυνάμει ὁ αἰμυρίαν εἰς ἐκείνῳ, ὡς ἐρηκτοῦ, πίστιν καὶ νῦν καὶ διάνοιαν μετακαλεῖται.

Δ. Τὸ λεπτόμυρον τοῦ συμβόλου λέγει.

Μ. Πιστὸς ἀνάστασιν Σαρκὸς, καὶ ζωὴν αἰώνιον.

Δ. Ολίγα περὶ τούτων ἐρέσμαι σε τὰ ἐν τῷ

Pœnitentia, ejus partes, confessio, contritio.

M. Pœnitentia quas partes complectitur?

A. Crimina nos primùm nostra agnoscere confiterique coram Deo oportet, acerbissimo etiam animi dolore angī pudorēque affici, quòd illius majestatem offenderimus, peccati præterea odium intimum suscipere, illudque detestari atque execrari oportet. Hic dolor à quibusdam *Contritio* nominatur.

M. Ecquid amplius?

A. Ne ex doloris magnitudine desperatio animos nostros occupet, fides eos consolatione sua sustentat, quæ veniæ, à Deo peccatis nostris per Christum servatorem impetrandæ, bonam certamque spem ostendit. Atque isthuc est, quod peccatorum *Remissionem*, nos *Credere* testificamur.

M. An in tantam formidinem, atque in has angustias adductus homo, se ipse eripere valet?

A. Nequaquam. Solus namque Deus hominem ab omni spe derelictum corroborat, prostratum & jacentem excitat, & in spem salutis restituit, cujus folius virtute peccator ad eam, quam memoravi fiduciam, sensumque, atque cogitationem revocatur.

M. Reliqua Symboli jam recense.

A. Credo resurrectionem carnis, & vitam æternam.

M. De istis perpaucis sciscitabor, quòd quædam

Psal. 32. 3, 4. 5.
& 51. 3, 4.
Prov. 28. 13.
Luc. 15. 18, 21.
1 Joh. 1. 8. 9.
Psal. 6. 6, 7.
& 31. 9. 10.
& 38. 3, 4. & c.
8. & c. 17. 18.
& c. & 51.
17.
1 Cor. 11. 31.
2 Cor. 7. 9.
10, 11. & c.
Mat. 27. 3, 4.
& c.
2 Cor. 2. 6, 7, 8.
Luc. 7. 38, 47.
& c. & 15. 18,
20, 21. & 18.
13. 14. & 23.
42, 43. & 24.
47.
Act. 2. 37, 38.
& 3. 19. & 16.
30, 31.
1 Tim. 1. 15,
16.
Psal. 23. 3. &
30. 10. & 51.
7. 8, 10, 11, 12.
& 80. 3, 7, 18.
& c.
Act. 11. 18.
2 Cor. 1. 34.
2 Thes. 2. 16,
17.
2 Tim. 2. 25.
Mat. 22. 30.
Joh. 11. 25, 26.
1 Cor. 15. tot.
quædam

Περὶ Πίστεως.

τὸ νῦν, ἐπειδὴ ἀκούτερον πρὸς τῆς ἐσχάτης
κρίσεως θεωρῶν ἅηα εἰρηκας πρὸς αὐτῶν.
Πῶς δὴ, ἢ διὰ τῆς πίστεως ταῦτα;

Μ. Εἰ καὶ τὰς ἀνθρωπίνους ψυχὰς ἀνω-
λήθους καὶ ἀθανάτους ἔῃ βεβαίως ὡς περὶ
οὐκ, ὅμως γὰρ ἀδικονήσονται ἐν αἰς ἡμέ-
τερας ὁρῶντες, εἰ τὰ σώματα ἡμῶν παντε-
λὸς ὑπολείδου ἀπὸ ψυχῆς χειρὸς ὁμοῦ
ὑπεράβου. τῷ γὰρ ἑτέρῳ ἡμῶν κορεῖς ἀ-
πεσερηνῶν ἐξέπει ἂν ἐδωκῆμεθα τελείαν
χρῶσθαι καὶ ἀθανάσιαν κτήσασθαι ὥστε ἐ-
πὶ τὰς ψυχὰς μόνον ἡμετέρας, ὅταν τὸν
βίον τελειώσωμεν, τῆς τῷ σώματι κοι-
νανίας ὑποκρίσεως, ἀνω ὡς εἰς ἕκα-
τον πρὸς Χριστὸν καθαρὰς καὶ ἀδιαφθορας
οἰεῖσθαι πεποιθῆμεθα· ἀλλὰ καὶ τὰ σώματα
ἡμῶν ὁμοίως πείσης ἀπαλλαγέντα δια-
φθορᾶς, καὶ εἰς ζωὴν ἐνδωμονεστέραν
κατασάντα, τοῖς ἰδίαις σώμασι πάλιν συ-
νενοηθέντες, καὶ ὡς ἀπληροῦς τῷ σώματι
τῷ Χριστῷ ὑπερλαμπρὰ ἔσονται ἐλπίσο-
μεν. καὶ ἔτι τῆς τελείας ἐνδομεονίας ὁλί-
κληρον ἐπιβύμεθα, ζωῆς αἰδνε καὶ ἀθανάτου
μακαριότητι· εἰς τὸ διδωσκὲς ἀπολαύ-
οντες.

Δ. Φησὶ ἡμεῖς τὸν σωματικὸν θάνατον τοῖς
πιστοῖς φοβερὸν μὴ εἶναι φαίνεσθαι;

Μ. Εἰ γὰρ ὡς διδάσκαλε. ἀκριβῶς γὰρ
πιστεύομεν θάνατον οὐ εἶναι ἢ ἐν τῶν
ἀφυσικῶν τὴν πάντα διαφθείροντα
καὶ ἀναιρῶντα, ἀλλὰ ὁδοποιὸν ἡμῶν εἰς
ζωὴν, ἡμᾶς εἰς ἡμέραν καὶ ἡσυχον
καί.

Carnis resurrectio, & vita aeterna.

qualem de illis, quum de supremo iudicio
ageres, supra dixeris. Quorsum demum
hoc aut quamobrem creduntur?

A. Quamvis humanas animas indif-
solubiles & æternas esse persuasum sit,
mentes tamen nobis omninò concide-
rent, si existimaremus corpora nostra
morte in nihilum interitura: ex alte-
rius enim nostri partis desiderio labo-
rantes, perfecto gaudio atque immor-
talitate, nullo unquam tempore plenè
potiremur. Proindè nobis certò per-
suademus, non animas tantum nostras,
quum hanc vitam deferimus, à corpo-
rum consociatione solutas, sinceras at-
que incorruptas fursum continuo in
cælum ad Christum ferri: sed & cor-
pora etiam nostra omni liberata cor-
ruptione, & in foeliciorem vitæ condi-
tionem revocata, cum animis iterum
suis socianda, & instar corporis Christi
splendida futura: atque ita ad perfe-
ctam beatitudinis absolutionem integri
perveniemus, immortalī vita, sempi-
ternaque foelicitate in perpetuum per-
fruentes.

M. Mortem ergò corporis piis pertimes-
cendam non esse putas?

A. Certè præceptor. Est enim nobis
persuasissimum, non esse mortē rerū de-
letricem, quæ omnia omninò perdit ac
perimit, verum ducem nobis in cælum
esse, quæ cursum nostrum ad placidam,
quietam,

1 Cor. 15. 14,
17, 18, 19.

Luc. 16. 22.
& 23. 43.

Rom. 8. 11.
1 Cor. 15. 42.
& c. 53. & c.
Phil. 3. 21.
2 Cor. 5. 1, 2.
1 Thel. 4. 13,
14. & c.

Ut supra &
Luc. 23. 43.
Joh. 11. 25.
& c.
Phil. 1. 22, 23.
& c.
Apoc. 14. 13.

Περί Πίστεως.

καὶ μακάριον καὶ ἀθάνατον βίον σπουδον-
τας ὁδεύοντα.

Δ. Ἐπειδὴ ὅτι ὡς τὸ σύμβολον, ἦσαν
τὸ ἑκκλησιαστικῆς πίστεως κεφάλαιον, ἐρ-
μηνεύσαν εἰς τέλη ἡγάγες, νυνὶ εἰπὲ τί ἡ-
μῖν ὁφείλῃ ἡμεῖς τῆς πίστεως ταύτης.

Μ. Ἐξ αὐτῆς διχησάμεθα ὡς Θεῷ,
ὅθεν καὶ τὸ αἰώνιον ζωῆς κληρονομίαν λαμ-
βάνομεν.

Δ. Οὐκ ἄρα ἡ εὐσέβεια, ὡς τὸ Θεῷ
σπουδαιόμεν, καὶ ἡ τῶν ἑσπεριῶν παρ' ἀνθρώποις
καλοκαγαθία καὶ ἀβλαβεία ἡμᾶς πρὸς τὸ
Θεὸν καθαροὺς ποιεῖ;

Μ. Περὶ τούτου ἐν τῷ ὡς τῶν νόμων λί-
γῳ, καὶ ἐν ἄλλοις χωρίοις εἴρηται μοι
πρότερον δι' ἐλίγων. πάντων δὲ τὸ κερά-
λαιον ὅστις, εἴς τε ἰκανὸς ὡς ὅτι πάντα ἐαι-
τῆς βίον πρὸς τὸ κατὰ τὸν νόμον εὐ-
σεβῶς διαίγειν, ἐκόντως ἂν ἐκ τῶν ἀγα-
θῶν ἔργων ἐδικαίωτο. ἀλλὰ ἐπειδὴ ἐκεί-
νης τῆς τελειότητις πάντων ἡμεῖς ὁ βίος
μακρὰν ἀπολείπει, καὶ ὡς οὐκ ἐστὶν ἐαυ-
τοῖς δεινῶς αὐτοποιοῖς ὅσον ἀδύνατος ἔχο-
μεν, ἄλλον πᾶσι ἔσπον καὶ ὁδὸν ἄλλω ἀ-
ναζητεῖν ὁφείλομεν, δι' ἧς τῷ Θεῷ κα-
ταλλαγνύμεθα διωκαίμεθα ἂν, ἢ διὰ τῆς ἰδίας
ἀξίας.

Δ. Τί νυν ποίαν δι;

Μ. Μία ἡμῖν ὑπολοίπος ὅτι καταφυ-
γὴ, δηλονότι ἡ τῆς Θεοῦ διὰ Χριστοῦ ἐνμέ-
νεια, ὅταν μὴ πρὸς τὰ ἡμεῖς ἔργα ἢ ἀξίαν
ἀφορῶν ἀμείδον ἡμῖν ἀγάπῃ διὰ Χρι-
στοῦ παρέχῃ, ὅθεν μὴ μόνον συγγνώμῃ
τῇ

Fidei fructus iustitia. Nemo Legi satis facit.
quietam, foelicem, perpetuamque vitam
dirigit.

*M. Cum verò Symboli, hoc est, summæ
fidei Christianæ declarationem jam absol-*
veris, narra mihi quem fructum ex ista
fide percipimus.

A. Ex ea iustitiam in conspectu Dei Rom. 3. 21, 22
&c.
consequimur, qua vitæ sempiternæ her- Gal. 2. 16. &c.
editatem adimus.

M. Nonne igitur sanctitas, quam divi-
no numini tribuimus, vitæque inter homi-
nes honestas & innocentia nos Deo integros
exhibet?

A. Istiuc antea sub legis explicati- Rom. 7. 14, 15
& 8. 3. & 10.
5. & 11. 6.
Gal. 2. 16. &
3. 10. &c.
one, aliisque item locis, breviter attigi.
Summa autem, si ex legum divinarum
præscripto, vitam quis sanctè agere om-
nino posset, jure ille bonorum operum
ratione justus haberetur: sed quia ab
illa absolutione nostra omnium vita lon-
gissimè aberrat, scelerumque nostrorum
conscientia convicti, animis succumbi-
mus, aliam sequi rationem, viam in-
dagare aliam debemus, qua in gratiam
cum Deo reducamur, quam nostris in
ipsum promeritis.

M. Quanam ea est?

A. Unum perfugium reliquum est, di- Luc. 8. 11, 12,
13, 14.
Rom. 3. 24.
&c. & 4. 4.
&c. 16.
Ephes. 2. 4, 5.
vina per Christum clemètia, qua nullū
omnino ad nostra opera, meritave respe-
ctū habens, gratuita nos propter Chri-
stum charitate amplectitur, non criminū
modò

Περί Πίστεως.

ἡμῶν πλημμελημάτων ἔχουμ, ἀλλὰ καὶ ἡ
τῷ Χριστῷ δικαιοσύνη διὰ τῆς εἰς αὐτὸν
πίστεως λαμβάνουμ ἕως, ὥστε δι' αὐτῆς
τῷ Θεῷ ἔχῃ ἥτιον εὐαρεσθῆν, ἥπερ ἂν εἰ
ἡμετέρα ἴω. Τοιγαρὺν πάντων τῶν ἡμῶν
δικαιοσύνη τῷ ἐλέει τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ
ἀναπιδέναι προσήκει.

Δ. Πόθεν ἂν ἡτταμάζοιμ ὅτι ταῦτ'
ἕως ἔχει;

Μ. Ἐκ τοῦ εὐαγγελίου, ἐκ ᾧ αἱ ὑποσχέ-
σεις τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἐν ταῖς ὁνύμασι τοῦ Χρι-
στοῦ πεποιημένα φαίνονται. αἷς ὅταν πί-
στωμεν, τετέστιν ὅταν πληροφρονησώμεν
τὸν Θεὸν ἡμῶν ἵκεον χυήσεται, καὶ ἀπὸ
ἀνω δι' ὅλης τοῦ συμβόλου διασπασθήτω,
κύριοι πως γινόμενα ταύτης ἥς εἰρηκα,
δικαιοσύνης.

Δ. Οὐκ ἐστὶν φῆσι πίστις ἥ ἡμεῖς αἱρετοί
τῆς δικαιοσύνης ταύτης αἰτίαν, ὥστε διὰ
τῆς αὐτῆς αἰτίας ἡμεῖς ὁ Θεὸς ἐν ταύτῃ
δικαίων ἔχει;

Μ. Οὐ πάντως ἔτσι καὶ πῶς προσέ-
μοιτι ἐν τῷ Χριστῷ προσήκον ἰδίας. ἀλλ'
αὕτη ἡ δικαιοσύνη προσήκον ἀπὸ τῆς τοῦ Θεοῦ
χρηστότητος, ὥς ἀπὸ πηγῆς ἐκέρχεται, ὅθεν
πρὸς ἡμᾶς διὰ Χριστοῦ μεταχρίσεται, καὶ
διὰ τοῦ εὐαγγελίου προσφέρεται, καὶ ἡμεῖς
αὐτῷ πίσει ὥστε χρεὶ ἐποδεχόμεθα. Πί-
στις ἂν ἐκ ἀρχῆς, ἀλλ' ὁργανὸν ὅτι τῆς δικαιο-
σύνης, ὅτι Χριστὸν, ὃς ἡμετέρας δικαιοσύνης
ὅτι λαμβάνει, ἕως ἡμᾶς πρὸς αὐτὸν ὡ-
ράσσει, ὥστε ἐκείνῃ συμπάντων τῶν αὐτῶν
ἀγαθῶν ἡμῶν δι' αὐτῆς μεταδίδωσιν.

Δ. Πέ-

Dei clementiæ nostra justitia, &c.

modò nostrorum veniam, sed & justitiam Christi per fidem in ipsum, ita nobis tribuens, ut per eam, haud aliter ac si nostra esset, gratiosi apud ipsum simus. Dei igitur in Christo misericordiæ universam nostram justitiam acceptam referri oportet.

M. Quomodo rem sic se habere cognoscimus?

A. Ex Euangelio, in quo divina promissa nobis Christi nomine facta continentur, quibus cum fidem tribuimus, hoc est, planè penitusque persuasum habemus de divina erga nos bonitate, quæ admodum antea in toto Symbolo est explicatum, istius, quam memoravi justitiæ quasi possessionem occupamus.

M. Non igitur affirmas Fidem præcipuam esse hujus justitiæ causam, ita ut propter illius merita Dei judicio justî censeamur?

A. Nihil minus: nam illud esset fidem in Christi locum supponere. Verùm hæc justitia primùm à divina clementia, ut à fonte, fluit, undè rivi ad nos per Christum deducuntur, per Euangelium verò defertur, nos autem eam fide, tantquam manu apprehendimus. Itaq; fides non origo, sed instrumentum est justitiæ, quia videlicet, Christum qui est justitia nostra, complectitur, vinculis nos ita arctis cum Christo constringens, ut is omnia sua bona nobiscum per ipsam communicet.

M. Verùm

2 Tim. 1. 9.
Tit. 3. 4, 5.

Rom. 4. 9, 11,
14, 16, 20, 21.
Gal. 2. 16, 20.
& 3. 11.
Heb. 10. 38.
&c.

Ephes. 1. 4, 5, 6
&c. & 2. 4. &c.
Tit. 2. 4, 5, 6.
Mar. 1. 14, 15.
Joh. 1. 12.
Rom. 3. 22.
&c. & 4. 16,
29 &c.
1 Cor. 1. 30.
Heb. 9. 14 &c.

Περὶ Πίστεως.

Δ. Πότερον δὲ δυνάται χαλῶν ἔργων ἀμοιρεῖν, ὧς φερέσθην ἢ πίστις αὐτῇ;

Μ. Μηδαμῶς· πίστις γὰρ τὴν Χεῖρτον παρλαμβαίνουσα, ὅς ἡμᾶς ἐ μόνον ἀπὸ τῆ ἀμάρτηων καὶ τῆ θανάτου ἐλευθεροῖ καὶ τὰ Θεῷ καταλλάττει, ἀλλὰ καὶ τῇ τῆ ἀγίας πνύματι δυνάμει πάλιν ἡμᾶς ἡγνῶ, ὁσπότις καὶ ἐυστελείας ἔρωσα καὶ ἐπιμέλειαν ἡμῶν ἐμποιῶν, ὡς τῆ βίης ἀνακατασκευάζουσα.

Δ. Τοιῦτον ἔν ὅστις ὁ λέγεις, ὅτι δικαιοσύνη καὶ πίστις καὶ ἔργα ἀγαθὰ φυσικῶς πάντα συνάφειαν ἔχει πρὸς ἀλληλα, καὶ διὰ τούτο ἔστιν μᾶλλον ἐφ' ἑαυτῇ χωριστά ἐῖ), ἢ Χεῖρς ὁ ἐκείνων ἐν ἡμῶν ἀπὸ ὧν, ἐφ' ἑαυτῇ διασπᾷ).

Μ. Ἀληθέστατα εἰρηκας.

Δ. Ἐνταῦθα γὰρ τὴν πίστιν ἐκδεσὶς τὰς ἀνθρώπιναις ψυχαῖς τῶν ἐυστελῶν ἔργων ἐκ ἀφίσησιν;

Μ. Οὐκ· ἐπειδὴ τὰ χαλὰ τῶν ἔργων πίσει, ὥς τῇ ἰδίᾳ ῥίζῃ ἐφείδε). ἢ πίστις ἐν τούτῳ δεῖ τὰς ἡμῶν φρένας πρὸς τὸ σωδαιῶς περὶ δύναιτο ἀπορρύμης ποιεῖν, ὥς καὶ πρὸς θυμῶν πολὺ μεγίστω ἡμῶν ἐμβάλειν. καὶ μὲν τοῖς ἀληθῶς πιστοῖς ἐγχεσθῆναι ἀνάξιος ὅστις, ὅστις ἀν' ἐ κατὰ τὸ δυνάτον πρὸς πάσας τε χακίας πολεμῇ, καὶ περὶ πάσας τὰς ἀρετὰς ἀποδίδῃ, ἔτω συνχωρῶς διάγων τὴν βίον, ὥς εὖ εἰδὼς ἑαυτὸν τῇ βεβιωμένων λόγον ὑφείζοντα ποτε.

Δ. Σαφῶς ἔν εἰπὲ πῶς ἀν' αἱ ἡμέτεραι πρὸς τὰς

Fides non est sine bonis operibus.

M. Verum an cui hæc fides adest, illi deesse bona opera possunt?

A. Minimè. Nam Fide Christum complectimur, qui nos non solum à delictis morteq; liberos reddit, & cum Deo reconciliat, verum etiam divino spiritus sancti numine, ac potestate de integro nos generat, & revocat ad integritatis pietatisque desiderium atque curam, quam nos vitæ novitatem nominamus.

M. Fustitiam igitur, Fidemque & bona opera naturalem quandam inter se conjunctionem habere affirmas, ob eamque causam non magis esse disjungenda, quam Christus, eorum in nobis effectus, à se ipse est separandus.

A. Verissimum est.

M. Ista ergò Fidei explicatio humanos animos ab operibus officiisque pietatis minimè avocat?

A. Nequaquam: bona enim opera Fidei, ut stirpi suæ, inhaerent. Fides igitur mentes nostras in studio vitæ cum virtute colendæ, adeò non reddit habetes, ut illarum potiùs aciem ad id quàm maximè exacuat: planèque in numero verè fidelium non est habendus, nisi qui, quantum viribus eniti potest, & virtutis omnibus repugnat, & ad omnes virtutes aspirat, ita se perpetuò gerens, ut qui vitæ suæ rationem à se esse repetendam intelligat.

M. Apertè igitur dicito, qua ratione actiones

Rom. 6. 4. &
7. 6. & 8. 1.
& c. 9. 10. & c.
2 Cor. 5. 17.
Ephes. 2. 13.
& 4. 23, 24.
Col. 3. 9, 10.

Rom. 5. 1, 2.
1 Cor. 13. 2.
Ephes. 3. 17.
J. cob. 2. 20.
1 Pet. 1. 19,
21. & c.

Psal. 1. 3.
Mat 7. 17, 18.
& 12. 33, 35.
Rom. 6. 1, 2,
3, 4. & c.
Gal. 5. 6.
Eph. 3. 17. & c.
Col. 2. 6, 7.
Tit. 2. 18.

Περὶ Πίστεως.

πράξεις τῶ Θεῷ ἀρέσκουσιν διωθήσονται, καὶ ποίας ἀνταποδόσεως ἀξίων).

Μ. Τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις δύο προσηύχαι ἀνάγκη. πρῶτον, ἵνα τὰ ἐν τῷ θεῷ νόμῳ παραβλαβόμενα πειρώμεθα εἶτα ἵνα τούτα ποιῶντες, τὸν νῦν καὶ τὸ πρὶν αὐτῶν παρέχωμεν, ὡς ὁ Θεὸς παρ' ἡμῶν ἀπατεῖ. αὐτὸς γὰρ ἔτε ἔργα, ἔτε βελὰς ἀσινασ-
εν πλὴν διὰ πρὶν φιλικῶς ἀποδέχεται).

Δ. Εἰν καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ τῶ ἔργων πειρώμεν, καὶ διάνοιαν αὐτῶν καὶ πρὶν ἔχα-
μεν, ὡς ὁ Θεὸς προσηύταξε, διὰ τὴν ἑκ αὐ-
τῶν ἀξιοὶ διὰ τὰ ἐντεῖν ἔργα τοῖς δι-
καστοῖς εἰκότως ἐλκεταλέμεθα.

Μ. Τὴν δικαιοσύνην, ὡς ὁ Θεὸς δο-
κιμάζει, ἀκρίτως τελείαν εἶναι, καὶ τὰς θείων
νόμων παντελῶς ἠνωθεῖν δεῖ. καὶ δὲ ἡ-
μετέρων ἔργων καὶ τὰ βέλπετα τῶ τῷ Θεῷ
νόμῳ πολὺ διαφωνεῖ, καὶ διὰ πολλὰ ἐγ-
καλεῖται καὶ ἀποδοκιμάζεται ἀξία ὄσιν.
ὥστε δικαιοσύνην ἡμᾶς παρὰ Θεῷ ἐκ καὶ
ἀγαθῶν ἔργων ἐν τῇ ὁρῇ καὶ ἀδυνατῶν.

Δ. Ἀλλ' ἔτι ὁ λόγος τὰς καὶ ἀν-
θρώπων διανοίας ἀπὸ καὶ ἐντεῖν ἐπι-
τηδαιμάτων ἀπάγει φαίνεται, ἢ καὶ εἰ μὴ
ραθυμοτέρας καὶ ὀλιγορροτέρας πρὸς τὰς
καλὰς πράξεις, ἀλλὰ καὶ ἡπὶον προσηύμεν
καὶ ἀόκνην πρὸς αὐτὰς ποιεῖν δοκεῖ.

Μ. Οὐ δὴτα· ἐδιδάχθημεν γὰρ πρὸς
καὶ θείων γραφῶν ὅτι καὶ ἀπὸ αἱ κακαὶ
ἡμῶν

*Doctrina de fide non avocat à bonis operibus
actiones nostræ Deo placeant, & quomodo
ille eas remuneret?*

*A. In officiis pietatis dux res sunt
maximè necessariæ. Prior, ut ea aga-
mus, quæ jure divino præcipiuntur: al-
tera, ut in illis obeundis eum animum
fidemque præstemus, quam à nobis De-
us requirit. Neque enim ulla sive ope-
ra, sive consilia Deo grata esse queunt,
nisi fide commendentur.*

Deut. 4. 1, 2.

& 5. 31, 32.

&c.

Mar. 7. 6, 7, 8,

9. & 10. 17, 19.

Joh. 14. 15, 21,

23. & 15. 10.

Rom. 9. 31, 32

& 14. 23.

Heb. 11. 6.]

*M. Si ergo & eadem illa bona opera,
eæque etiam mente ac fide, quam Deus no-
bis præfinivit, faciamus, quare operum pio-
rum merito in justorum numero habendi
non sumus?*

*A. Justitiam quam Deus approbet,
planè cumulatèque perfectam, & juri
divino usquequaque congruentem esse
oportet: at nostra opera etiam absolu-
tissima longè multùmque à legis divinæ
præscriptione discrepant, plurimisque
de causis tum accusanda sunt, tum con-
demnanda: Proindè justî censerî divi-
no judicio factorum nostrorum ratione
nequaquam possumus.*

Luc. 18. 11, 12,

14.

Rom. 3. 20.

& 4. 2.

Joh. 4. 18, 19.

& 14. 15, 16.

& 25. 4, 5, 6.

Est. 6. 4.

Psal. 143. 2.

Gal. 2. 16.

*M. Verùm ista declaratio hominum in-
terim mentes à sanctis studiis avertere,
aut si non remissiores negligentioresque in
obeundis virtutis muneribus, at minùs sal-
tem ad ea bilares atque impigras facere
videtur.*

*A. Nullo modo: edocuerunt enim nos
sacræ literæ, quòd quemadmodum viti-*

Matth. 1. 16.

1 Pet. 2. 12.

osa

Περὶ Πίστεως

ἡμῶν ἀφ' ἧς αἰσχύλῃ τῷ Θεῷ παρὰ
 πῶς, ἔγω καὶ διὰ τῶν χαλῶν ἔργων πᾶσι
 ὁ Θεός. ἔδειξεν ἡ φύσις τῶν ἀδελφῶν καὶ τῶν
 κατακείμενων ἡμῶν, ἡ καὶ τῶν ἐργῶν τε καὶ
 πάντων τῶν ἀγαθῶν πόθι τοσούτων ἡμῶν
 ἡ τοῦ χαλῶν ἀνείργειν, ἡ εἰς τὰ χαλὰ
 ὡς ἔπειθεν ἔδειξεν, ὅσον ὁρῶντα πῶς μὴ
 ἀπῶν πᾶσι τῶν Θεῶν μεγαλειότητι ἐπι-
 φέρωμεν, καὶ σπεύδῃ ὅπως τὸ αὐτὸ δοξῶν
 αὐξήσωμεν, ὡς πάντων ὡς πᾶν ὡς ὡς
 καὶ, ὡς ὡς ἡ τοῦ ἀμύπτου λύμῃ δι-
 αὐτὸ μάλιστα φεκτή ὅτι, ὅτι τὸ Θεὸν καὶ
 τὰ ἔργα αὐτοῦ λόγια κατακείμεν, ἔως ἡ
 ἀρετὴ ἐπαινεῖ καὶ ἐγκωμιάζει δι' ἧς
 μᾶλλον, ἡ ὅτι ἐντελὲς ὁ Θεὸς πᾶσι
 ἐπὶ, τὰ ἀγαθὰ ἔργα τοῖς πέλας ὡς ἐλπίμα
 ὅτι ἐν αὐτοῖς τε, καὶ διὰ τὸ ἐπὶ ὡς ἐλπί-
 ματα ἄλλοις καὶ τῶν Θεῶν εἰς ἡμῶν
 φιλίας, καὶ ὁμοίως τῶν ἡμετέρων εἰς αὐτὸν
 εὐχαριστίας, ἐν τῷ περὶ αὐτοῦ τῶν ἐν-
 λαῖς αὐτοῦ, λαμπερὰ τεκμήρια παρέχει
 ὡς αὐτῶν καὶ τῶν πίστεως καὶ σωτηρίας ἡμετέρων
 σημεῖα ἐκδηλοῖ. ἔργῳ ἀνόνητα καὶ ὡς
 ἔδειξεν χρῆσιμα ἐπὶ τὰ χαλὰ ἔργα οἰκτερόν,
 διότι τῶν δικαιοσύνης καὶ τυγχάνομεν ὡς
 αὐτῶν.

Δ. Εἰ ὅτι ἡμετέρων ἔργων καὶ τὰ βέλ-
 πῃ καὶ τὸν σὸν λόγον ἀτελῇ ὅτι, πῶς ἂν
 βιώμετο τῷ Θεῷ ἀρέσκοντα ἐπὶ, ἡ ἡ δι-
 δικαιοσύνη ὅτι αὐτοτελείῃ;

Μ. Πίστει Θεὸν τοῖς ἡμετέροις ἔργοις
 ἐννοικὸν παρέχει, πληροσφορηθεῖσα αὐτὸν
 τὰ ὡς ἡμῶν μὴ καὶ τὸ ἀκρεβὲς τῶν
 δικαιοσύνης

Eonorum operum fructus.

olæ nostræ actiones Deum ignominia afficiunt, ita bona opera nostra illius honori inserviunt : nullus igitur inferorum damnationisq̃ue terror, nulla cœli gaudiorumq̃ue omnium expectatio, nos vel à vitiis adeò avocare, vel ad rectè faciendum allicere deberet, æquè atq; formido contumeliam aliquam majestati divinz imponendi, studiũq; amplificandæ illius gloriæ, quam supra omnia semper magnificare oportet. Nam sicuti peccati pestis est ob eam rem maximè horribilis, quòd Deo, & ejus sacrosancto verba sit dedecori, ita virtutis summa laus decusq̃ue in eo consistit, quòd Deo per illam honos habeatur. Præterea opera bona proximis nostris tum reipsa, tum etiam exemplo profunt : Divinæque erga nos amoris, nostræque pariter in Deum gratitudinis, dum ejus præceptis paremus, clara indicia ostendunt : fidei item, & una salutis etiam nostræ signa patefaciunt. Non ergo inania nullique prorsus usus esse bona opera censebimus, propterea quòd justitiam ex illis non adipiscamur.

M. Verum cum opera nostra vel optima, ut ipse asseris, imperfecta sint, quomodo Deo, cujus justitia est perfectio ipsa, accepta esse possunt ?

A. Fides est, quæ Deũ operibus nostris facit benevolum, dum persuasum habet, cum legibus nos & judiciali jure perse-

G

quuturum

Rom. 2. 24.

1 Tim. 6. 1.

Tit. 2. 5.

2 Pet. 2. 2.

Matth. 5. 16.

1 Pet. 2. 12.

Mat. 12. 23.

&c.

Job 14. 15, 21,

23. & 15. 10.

Phil. 2. 12.

1 Pet. 1. 9, 10,

&c.

Rom. 9. 31, 32

Gal. 5. 6.

Περὶ Πίστεως.

δίκης διαδιδάσκειται, μήτε ἢ ἡμῶν περὶ ἡ-
μῶν λόγον ἀποτόμως εἰσαρξάτω, μήτε
καὶ τὰ ἀκακοδοχίμων αὐτὰ ἐξετάστω.
ἀλλὰ πῶς τοῖς ἀνθρώποις ἐλασμίαν αὐτοῦ
μὴν νύσσονται, διὰ Χριστὸν ὡς αὐτοῦ τελευ-
τῶντα ἀποδείξει.

Δ. Εἰπὼν γὰρ ὁ Θεὸς διὰ πίστεν τὸ τε
δικαίως ὅτι ἡμᾶς χρεώζει, καὶ τὰ ἡμέτερα
ἔργα δι' αὐτῶν ἐννοήσας ἀπαδείκνυται ἀξιοῖ
εἶπε γὰρ πῶς πῶς οὕτως ἡμῶν ἐξήγαγε
πρὸς ἀντίμαχον, ἢ καὶ ἀμείνον ὅς Θεός· ὁ δὲ
ἔδωκεν ἡμῶν πίστεν ταμίαν;

Μ. Θεὸς γὰρ τὸ δῶκεν ἢ πίστεν, καὶ μάλα
ἔχοντα τε καὶ ὑποκρίνεται. καὶ γὰρ ὁ Θεὸς
ἡμᾶς πρὸ αὐτοῦ λόγῳ παιδαγωγῶν, καὶ ταῖς
διανοαῖς ἡμῶν τὸ πρὸς πνεύματι αὐτοῦ
φῶς λαμπερότατον ἀποκρίνεται. ἡμεῖς ἡ-
μεῖς ποιεῖ μαρτυρεῖν καὶ πιστεύειν, ἀλλὰ
ἀλλως ἢ ἐκ τῆς ἐκείνου ἀπὸ τῆς ἀγαθῆς
ἀποδείξεως. τὸ πρὸς πνεύματι αὐτοῦ οἱ Α-
πόστολοι ἔχοντα τὸν Κυνεῖον ἢ πίστεν αὐτοῦ
ἐκπαύσασαι.

Δ. Ἐν αὐτῷ τῷ Χριστῷ ἡ περὶ ἀρχῆς
ἐπονομασθεῖς ἢ κρείων. ἐπεὶ γὰρ ὁ Θεὸς νόμον
τε, καὶ τὸ Σύμβολον, ἡρώων ἢ ὁ Χριστιανί-
κῃς πίστεως ἀπομαρτυροῦν ἡμεῖς δὲ
φῶς, ἐπὶ μόνον ἀν εἶη διεξελθεῖν γὰρ τὰ
ὡς περὶ ἀρχῆς καὶ ἐνχαριστίας. Περὶ περὶ
ἀρχῆς δὲ τὸν λόγον ποιήσας πᾶσι μα-
ρτυροῦν χριστιανῶν;

Μ. Τούτῃ, εἰμή σοι ἄλλως δοκῇ, ὅτι
διδάσκοντες περὶ τὸν Χριστὸν παρ' ἡμῶν
τῶν, ἐπὶ πᾶσι ἐκείνῃ τούτῃ, πῶς ὁ
καὶ οἱ περὶ τῶν αὐτῶν ἀρετῶν.

Δ. Πρῶ-

Ορε
quu
stre
tatur
ma e
coru
grati
M.
ut just
ra etia
pit: n
tutem,
existim
A. I
atque p
nos ver
stris sa
mum pr
discenda
scurae in
do caper
Apostoli
ipsis ada
M. In
tionem ino
cina, Sym
Christiana
superest ut
iarumque
vero oratio
usio?
A. Hæc
magister,
qua fidenti
postremo, c
ur.

Opera per fidem deo grata. Fides dei donum.

quaturum non esse, nec factorum nostrorum rationem strictè à nobis repetiturum, neq; acerrima iustitiæ suæ norma ea examinaturum esse: verum cunctis eorum defectibus condonatis, Christi gratia ut plenè perfecta esse accepturum.

M. Quando igitur Deus per fidem tum ut iusti habeamur, nobis largitur, tum opera etiam nostra per eam sine offensione accipit: narra mihi, ingenitamne naturæ virtutem, an gratuitum Dei munus esse fidem existimas?

A. Donum Dei, idq; eximium certè atque præcellens fides est. Nam Deus nos verbo suo instituens, & mentibus nostris sancti spiritus sui lumen clarissimum præferens, aptos nos efficit ad ea discenda credendaque, quæ alioquin obscuræ intelligentiæ nostræ vis nullo modo capere posset. Quod percipientes Apostoli à Domino precantur, ut fidem ipsis adaugeat.

M. In tempore ipso in precationis mentionem incidisti. Postquam enim legis diuinæ, Symbolique, hoc est professionis fidei Christianæ declaratio est à te jam perfecta, superest ut proximo loco de oratione, gratiarumque actione dicatur. In expositione vero orationis, quæ est servanda distributio?

A. Hæc, nisi aliter tibi visum fuerit, magister, ut primùm, à quo: deinde qua fidentia: tertio, quo mentis affectu: postremò, quid sit precandum declaratur.

Heb. 11. 46.

&c. totum.

Psal. 130. 3. &

143. 2.

Mat. 16. 17.

Mar. 9. 23, 24.

Joh. 9. 38, 39.

1 Pet. 1. 21.

Luc. 24. 24,

27, 45, 46.

Rom. 10. 8,

14, 16, 17.

Colos. 1. 9.

1 Tim. 2. 7.

Luc. 17. 5.

Περὶ Περασχῆς.

Δ. Πρῶτον ἐν εἰπὲ, τίνι νοῆς εὐχαδα
εἶν ἡμᾶς.

Μ. Ἐνὶ Θεῷ, καὶ ἄλλω ἔδει.

Δ. Διὰ τί;

Μ. Ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μόνον τὴν ζωὴν ἡμε-
τέρας καὶ τὸ ἀσφαλισματικόν, καὶ τὴν σωτηρίαν,
καὶ πάντων ἡμῶν ἀγαθῶν τὸ κράτος ἐν τῇ
ιδίᾳ ἕξει, εὐλογον ἡμᾶς παρ' αὐτοῦ
καὶ αἰτεῖν καὶ προσδοκᾶν ἅπαντα, ὅσων χρεί-
αν ἔχομεν, καὶ εἰς κινδύνους ὁποιοῦσθαι ποῖν
καταστάνας πρὸς τὴν βοήθειαν αὐτοῦ κατα-
φύγειν.

Δ. Τίνος χάριν ἐκ ἕξει προσδοχῆς
ἀναπέμπεται τοῖς ἀγίοις ἢ τοῖς ἐκτελείουσιν ἀν-
θρώποις τοῖς τελειώσεσιν ἡδὴ τὸν βίον, ἢ καὶ
τοῖς ἀγγέλοις;

Μ. Ὅτι ὁ Θεὸς πῶς ἡμετέραν ἐκείνην μόνον
ἐπικλησιν, ὡς δεσπετίαν τῇ αὐτῇ μεγαλει-
ότητι ἰδὼς προσήκουσαν ἀπαντᾷ, ὡς ἐξ ἡ-
μῶν ἄλλω ἀπορέμεν.

Δ. Ἡ καὶ ἄλλο π' ἔστι;

Μ. Εἰ προσδοχῆς ποιέμενοι ἄλλον ὅποι-
ονδηποῦν παρὰ τὸν Θεὸν μόνον ἐπιχαλεσά-
μεθα ἂν, ἔτι ποιήσασθαι ἀνδρὶ πάσης ἀπὸ
τῆς Θεῖς λόγου πληροφροῦν, καὶ ἀκολού-
τῳ ἀνδρὶ πίστεως, ἥτις τῷ Θεῷ λόγῳ ἐν
ρίζῳ. ὅσοι ἐκ ἂν εἴη εἰς τὸ τῆς Θεῖς ὄν-
μα ἐκτελεῖν, ἀλλὰ δεινῶς αὐτῷ προσ-
κρίνειν.

Δ. Μέμνη γὰρ ἐπὶ τὸ διασαφεῖν πᾶσι
ἂν ἡμεῖς, οἱ ἀνθρώποι ἀδελφοὶ πεφυκότες
καὶ παντοδαπῶς ὄντες ἀναξιώτατοι, τὸν
δυνάτῳ δόξῃ ὑπερβάλλοντα Θεὸν προσ-
πεῖν δαρσύνειν.

Ὅτι

Religionis pars tertia, precatio.

M. Principio igitur narra mihi quem putes precibus appellandum esse?

A. Unum Deum, præterea neminem.

M. Quam ob rem?

A. Quoniam Deus, vitam, præsidium, salutem nostram, bonaque universa solus in potestate ditioneque sua tenet, par est, ut omnia quæ nobis opus erunt, ab illo postulemus & expectemus, & ut in cunctis periculis in ejus tutelam perfugium habeamus.

Psa. 17. 7. &c.
& 28. & 46.
& 78. & 104.
& 107. totus

M. Quare divos, sive pios homines, qui ex hac vita migrârunt, aut etiam angelos non precabimur?

A. Quia Deus nostram sui solius implorationem, ut cultum, qui ad ipsius majestatem propriè & privatim spectat, requirit, quam non licet alteri cuiquam tribuere.

Psal. 50. 15. &
89. 26.
Joh. 16. 23, 24.
Esa. 48. 11.

M. Ecquid præterea?

A. Si in precatone alium aliquem, præter solum Deum appellaremus, sine authoritate verbi divini, & quod consequens est, sine fide, quæ verbo Dei nîtitur, id faceremus: quod facere, non esset Dei namini pietatem tribuere, sed in ejus gravem offensionem incurrere.

Rom. 10. 8,
14, 16, 17.
& 14. 23.
Heb. 11. 6.

M. Perge nunc exponere, qua fidentia mortales miselli, qui multis modis sumus indignissimi, Deum immortali gloria præcellentem compellere audeamus.

Πεὶ Περὶ Δόξης.

Μ. Όταν μέλλωμεν ἔνχαλς, ἢ φερόμεν πρὸ Θεοῦ σερπηταῖς, ὡς ἀξιοὶ ὄντες ἔξακαθῆναι· ἀλλὰ τὸ ἐν ἀναξίαις ἡμᾶς ἐπιγνώσκοντες, ἐπὶ τῷ Χριστῷ τῷ μεσίτῃ ὀνόματι φερθήσιν ἐχομεν, ἢ τὸ ἐφ' ἐνείδῃ ποιούμεν τὸν Θεὸν φερεῖς ἡμᾶς ἐννοικῶς ἔξεν ἐλπίσμεν.

Δ. Πῶς ὃ ταύτην, ἡ λέγεις, ἢ ἐλπίδα ἔλαβες;

Μ. Ταῖς τῷ Θεῷ ἐπαγγελίαις, αἵπνες ἡμῖν ἐν τῇ ἱεραῖς γραφαῖς διὰ Χριστοῦ πεποιτω, πιστῶν, πάνυ πεπιστωμένων ὅσα μὲν βεβαίαις πίστεως φερεῖ Θεὸς τῷ πατρὶ, ἐν τῷ ὀνόματι τῷ Χριστῷ αἰτήσμεν, ἐκείνα λήψωμεν, ἐφόσον μέλλῃ ἡμῖν ἀφ' ἐλπίμα ἐν.

Δ. Νῦν δήλωσον πῶς τὸν νῦν διατίθεσθαι ἀφ' ἐλπίσμεν ἐν τῷ φερόμεν πρὸ Θεοῦ;

Μ. Βὰν ἢ τὸ ἡμετέρων ταλαιπωριῶν καὶ πλημμελημάτων, οἷς ζυγοχόμεθα ἀνάμνησις μερίστας, καὶ πρέπει, λυπας τὸ διανοοῖαις ἡμῶν ἐμποῖν, ἀνάσκη ὅλας δὲ πάσης ἀχρὶς ἀξίον. ἡμῖν δοκεῖν, ἐκείνης ἀπαλλάττεσθαι τῷ ζυγοχόμεν μερίστας· καὶ ἔγω μὲν πάσης φεροσλ παρήστας καὶ ἱκαθείας καὶ διαπύρε πινὸς διατίστας τὸν τῷ Θεῷ ἔλεον καὶ ἐπικρίαν αἰτήσμεν.

Δ. Οὐκ ἀρχεῖ ἐν ῥήματα μόνον ἐκ τῷ σωματι πύμπειν, ὅταν πτωχὸν τὰς λυπας;

Μ. Ὁ Κύριος ὑποχρεῖ ἐργῶς ἔπειτα καὶ βοήθειαν παρέξεν τοῖς ἀληθῶς, ταῦτα ταῖς μὲν μνήμονι ἐννοίας αὐτὸν ἐπιβοήμους· ἐκείνων γὰρ τὰς ἀχρὶς ἀφ' ἐλπίμα διὰ τὸν λόγον, ὃ χρώμεθα φερόμεν μῆροι,

Quo mentis ardore precandum.

A. Precaturi, non in Dei conspectum insolenter nos damus, quasi promeriti ut exaudiamur: Verum nostram indignitatem agnoscentes, Christi Mediatoris nomine aditum habemus, quo deprecatore, divinæ majestatis benevolentiam nobis non esse defuturā confidimus.

M. *Qua ratione in hanc, quam dicis, spem adduceri?*

A. Promissis divinis, nobis in sacris literis per Christum factis, fidem habeo, nihil dubitans, quæcunque certa fide a Deo Patre Christi nomine precamur, quin ea quantum quidem nobis conducent, exoraturi simus.

M. *Fam quo mentis sensu Deus implorandus sit, declara.*

A. Si miseriarum scelerumq; nostrorum quæ nos opprimunt, recordatio acerbissimos, ita uti par est, animorum dolores nobis commoveat, fieri aliter non potest, quin omnibus exoptemus votis, ut ex illa conscientiae sollicitudine, quæ nos ita vexat, eripiamur: atq; ita omni obsecratione, obtestatione, summoque mentis ardore, divinam misericordiam & auxilium efflagitabimus.

M. *In precatione igitur verba solum ex ore fundere satis non erit?*

A. Pollicetur dominus se propè adfuturū auxiliūmq; laturū iis solum, qui verè ipsum, hoc est, memori mente implorant, corū enim vota sibi pergrata esse: quāobrem necessariū est eā orationem, qua

Psal. 79. 8, 9.
Dan. 9. 18.
Joh. 14. 13.
& 16. 23, 24.
Ephes. 2. 18.
1 Tim. 2. 5.
Heb. 4. 14, 16.
& 10. 19, 22.

Mat. 21. 21, 22
Mar. 11. 22,
23, 24.
Joh. 14. 13.
& 16. 23, 24.
Heb. 10. 19,
22, 23.
Jacob. 1. 6. 7.
& 4. 3.

Psal. 6. & 38.
totus. & 50.
15. & 124.
totus.
Rom. 7. 18.
&c. & 8. 22,
23, 26. & 12.
12.
2 Cor. 3. 4, 5.
Luc. 18. 1, 5, 7.
Ephes. 6. 18.
Colos. 4. 2.
1 Tim. 2. 1.

Psal. 34. 15.
& 145. 18, 19.
1 Cor. 14. 7.
11, 14, 15.

Πεὶ Προσδύχης.

μῆροι, γνώριμον ἡμῖν εἶ) ἀνάγκη, ὥς τ' ἔ
γλώσσαν τε καὶ νῦν ἀλλήλοις συμφωνεῖν.

Δ. Ἡ δέ τις φῶς Θεῷ ἀξίον, ὅσον ἡ-
μῖν πόθ' ὁ φέρει πῆ;

Μ. Μὴ γροῖτο πῆς Χειρῶν οἷς ἡν ἄν-
θρώπων αἰτεῖν π παρὰ Θεῷ ἐν τῷ τῷ Χει-
ρῶ ὄνομα, ὅς τ' τῷ Θεῷ καὶ τῷ Χειρῶ
βελήματι διαφωνῇ, καὶ ἔτω τῷ τε Θεῷ δὲ-
ναι ἀνάξιον ἢ, καὶ ἡμῖν λαμβάνειν βλαβε-
ρόν. Δι' αὐτῶν μήπως ἡμεῖς τῇ ἰδίᾳ
φῶς φέρειν οὐκ ἐν τῷ διαδίδει ἀπεικλήτως
φῶς προσδύχῳ ἀπορήσωμεν, π' π' π' π' καὶ
χαρὸν ἡμῖν ὑπὸ Χειρῶ φέρειται, ὅτι πῆ
δεῖ ἡμᾶς ζωεχῶς ἀρμόσασθαι τὰς ἐνχαῖς
ἡμῶν.

Δ. Τίς δὲ ὅτι;

Μ. Αὐτὸς δὴλονότι, ὃν ὁ δεῖσθαι διδάσ-
καλ' οἷς αὐτῷ μαθηταῖς, καὶ ἡμῖν ὡσαύ-
τως δι' αὐτῷ ἀπασι παρέδωκεν, ἐν ᾧ συμ-
παντα, ὅσα ἡ αἰτεῖται φῶς Θεῷ δέ τις,
ἡ τυχεῖν ἡμῖν συμφέρει εἰς ζωὴν πῆ-
νας γνώμας ἀνεκαφαλαίωσατο, ἡ προσδύχῳ
ἐπὶ πῶν τῷ ἐξηγήσῃ, Κυριακῇ μετω-
νομάσθαι. Εἰάν ἐν τῷ ἑορταῖς διδασκαλῶν ἡ-
μᾶς διὰ τ' δεῖκῃς αὐτῷ φωνῆς νεδεύειν
ἀκούσμεν, τῷ ὅρῳ προσδύχεται ἐδέσθαι
αὐτῷ πῆσιν.

Δ. Τὴν προσδύχῳ ἐν τῷ Κυριακῷ
φανῶς λέγει.

Μ. Οὔτω μέλλετε προσδύχεσθαι (φῶσιν
ὁ Κυριεῖ) ἔπως εἴπατε. Πάτερ ἡμῶν ὁ
ἐν τοῖς ἑορταῖς, ἀμαθῆτω τὸ ὄνομα σε.
ἐλθέτω ἡ βασιλεία σε· ἡσυχῆτω τὸ δέ-
λημά σε, ὡς ἐν ἑορτῇ καὶ ὅτι τῆς γῆς
τὸν

Quid precandum. Dominica precatio.

in precatione utimur, nobis esse cognitā,
ut lingua atq; mē s uno cōsensu jūgantur.

M. Fas ne est, quacunque, quorum desiderio aliquo tenemur, à Deo precari?

A. Deus prohibeat, ut Christiani homines Christi nomine quicquam à Deo postulent, quod sit contra Dei & Christi voluntatem, atque ita & indignum sit quod largiatur Deus, & nobis etiam accipere perniciosum. Quam ob causam ne affectione animi impulsī inconsideratē in precatione aberremus, certa nobis formula regulāque est ab ipso Christo expressa, ad quam preces nostras perpetuò debemus accommodare.

Matth. 7. 11.
& 20. 22.
Joh. 16. 23, 24
Jacob. 4. 3.
1 Joh. 5. 14,
15.

M. Quanam ea est?

A. Eadem nimirum ipsa, qua divinus illē praeceptor auditoribus suis, nobisq; per eos universis prae scripsit, in qua cūcta quae à Deo postulari licet, quaeq; nobis impetrare expedit, breviter comprehensis per paucis sententiis complexus est, quae precatio, de conditoris nomine, Dominica nuncupatur. Si igitur coelestem magistrū divina voce praeponentem audiemus, haud unquā à precationis rectae prae scripto deerrabimus.

Matthi. 6. 9,
10. &c.
Luc. 11. 1, 2.
&c.

M. Dominicam igitur precationem pronuntia.

A. Precaturi, inquit dominus, ita loquimini. Pater noster qui es in coelis, sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum Fiat voluntas tua, sicut in coelo, sic etiam in terra.

Mat. 6. 9. &c.
Luc. 11. 2. &c.

Πεὶ Περσδχῆς.

τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπίσκοπον δὸς ἡμῖν σῆ-
μμερον. καὶ ἄφες ἡμῶν τὰ ὀφειλήματα ἡμῶν,
ὡς καὶ ἡμεῖς ἀφίεμεν τοῖς ὀφειλέταις ἡμῶν.
καὶ μὴ εἰσενέγκῃς ἡμᾶς εἰς πειρασμὸν, ἀλλὰ
ρύσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ πονηροῦ. ὅτι ὅτι ἐστὶν ἡ
βασιλεία, καὶ ἡ δυνάμις, καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς
αἰῶνας. Ἀμήν.

Δ. Πότερον οἶσι ταῦτα δεῖν ἡμᾶς παρὰ
αὐτῷ αἰεὶ λόγῳ χρωμένους ἔξαρχοῦμεν,
ὥστε δευτὸν εἶναι καὶ ἐνὸς ῥήματος δια-
κρίναντες;

Μ. Ἐξεστὶν ἀνευδοκίᾳς ἐν ἄλλοις ῥήμα-
σιν ἱκετηρίας παρὰ Θεῷ προσάγειν, εἰάν ποτε
πῶ ἐννοίαν τῆς προσδχῆς ταύτης μὴ ἀπο-
χρῶμεν, καὶ αὐτῇ πίστεως καὶ διανοίας αὐτῆς, ἥς
ἀνω ἐκμημόνδου, τὸν Θεὸν ἐπιχαλῶμεθα.

Δ. Πόσα μέρη ἐστὶ τῆς Κυριακῆς προσ-
δχῆς;

Μ. Αἰτήσεις ἔξ, ἢ καὶ ἄλλαι, ἐπὶ πε-
εῖχει, εἰς δύο ὅ μέρη διακεῖται. ὧν τὸ
πρῶτον τὰ τεῖα πρῶτα αἰτήματα παρὰ
λαμβάνον τῆς τοῦ Θεοῦ δόξης καταστοχάζει
μόνον, ἕτερον δὲ πρὸς τὸ ἡμέτερον λισπι-
λὲς ἰδίως ἀναφέρεται, καὶ τὰ τεῖα ἢ τὰ τέ-
σσαρα ἐπομῆρα αἰτήματα ἔχει.

Δ. Διὰ τί τὸν Θεὸν ἔγω διαορίσθαι
προσαρχοῦμαι, εἰπὼν, Πάτερ ἡμῶν;

Μ. Ὅτι λόγος αὐτῷ ἔχῃ ὡς ἀπὸντι ἡ
κωρῷ προσφέρει. ἀλλὰ Θεὸν τὸν πατέ-
ρα ὡς παρόντα ἐπιχαλῶμαι, πηροποιηθεὶς
ὅτι καὶ ἡμετέρων ἐν ἡμῶν ἀνάγει. ἄλλως
γὰρ πῶ ἀσφαλὲς αὐτῷ κατὰ τὴν αὐτὴν προσλα-
λέσθαι.

Δ. Ταῦτα ῥήματα καὶ ἐν ἑξομῶν
ἀνεί-

Dominica præcatio, à cuius sensu, &c.

Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Et remitte nobis debita nostra, sicut & nos remittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo. Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria in secula. Amen.

M. *An existimas nos ista ad verbum expressa semper debere recitare, ita ut uno verbo aberrare non liceat?*

A. Licitum est sine ulla dubitatione, verbis aliis Deo preces adhibere, si modo à precatationis hujus sensu non declinemus, eaque fiducia atq; mente, quam antè dixi, Deum imploremus.

M. *Quor sunt dominica præcationis partes?*

A. Postulata quidem sex, aut ut quidam partiuntur, septem complectitur, ex duabus tamen universè partibus constat: ex quibus una priores tres præcationes continens, ad divinam gloriam directò spectat: altera ad nostram peculiariter utilitatem attinet, & tres, aut quatuor posteriores petitiones comprehendit.

M. *Cur Deum ita nominatim compellas, dicens Pater Noster.*

A. Quoniam non ut absenti, surdove verba facio, sed Deum patrem, ut præsentem invocò, pro certo habens, preces illum meas audire: nequicquam enim alioquin opem ab eo peterem.

M. *Verba sigillatim paulò accuratius*

excu-

Partes Dō-
minicæ præ-
cationis.

Psalm. 33. 13.
14. & 34. 15.
17, 18. & 94.
9, 10, 11. &
139. 1, 2, & c.
& 145. 18, 19.

Πεὶ Προσδχῆς.

ἀχειρίσασθαι, διὰ τὴν ἀποπαροχὴν τὴν Θεὸν
πρὸς τὸ Παῖδος ὀνόματι;

Μ. Ἐπειδὴ ἡ τῶ ὁρθῶς φροσῶ χεῖρα κρι-
πῆς, ὡς καὶ ἀνω εἰρήκαμεν, ἐν βεβαίᾳ πνι-
ἐλπίδι τῆ λήψεως αὐτὰ κείται, ἥδελεν ἰ-
μᾶς τῷ χηρσοτάτῳ τῷ πατρὶς ὀνόματι χε-
μῆρας αὐτὸν φροσφωεῖν, ὅπως αὐτῷ ἐν-
δαρσῶς, ὡς τέκνα πατρὶ φροσῶμεν, αὐ-
τὸν ἡμῶν βοηθῶν ἔξεν πεποιδότες. καὶ μὴ
καὶ ἵνα τοσούτῳ πλεον ἐλπίδα ἔχοντες, ἡ λῶ-
τῶς φισκοῖς τοκοῖσι φροσγίνεται παρέχων
τοῖς πτωχοῖς ἐαυτοῦ, ἐλείνω φροσφωμεντα,
ὅσα Θεὸς ὁ ὑψίστος πατὴρ δωάμεν, καὶ ἀ-
γαθωσύνῃ, καὶ φροσφωμῇ τῶ βοηθεῖν ἀπάν-
των τοῦ γένους ἡμετέρων φροσφέρει.

Δ. Η καὶ πᾶν ὑπομνήμας τὸ τῷ πα-
τρὶ ὄνομα;

M. Οπ̄ σερσδλχρλμλνι ϥ̄ οφειλολμλνλ
πλ̄ πατελ̄ ισδ̄ ϥ̄λ̄ πλ̄λδλν̄ ελ̄σεβελαν, χ̄
πλ̄λν̄, χ̄ ισαχολν̄ σερσφ̄ερειν, χ̄ ν̄ν̄ τοι-
ετον̄ ε̄χελν̄ οφ̄ειλολμλνι, ο̄ιϥ̄ αν̄ π̄ρεπλ̄ τοις
ισ̄οις ϥ̄ε̄ Θε̄.

Δ. Τίνϑ ἔρεχα Θεὸν ἀναμίζ τὸν ἡμέτε-
ρον πατέρα, μᾶλλον, ἢ τὸν σὸν ἰδίᾳ ὀνομάζεις;

Μ. Παντὶ τῷ ἐνπεθεὶ ἔξῃναι ὁμολογῶν,
Θεὸν χαλεπὸν τὸν ἑαυτῶ πατέρα· ἀλλ' ἔγω
σεριμῶ (εἰ) τῷ Χριστιανῶν πρὸς ἀλλήλους
ἀγάπῳ πρέποντι, ὡς ἔχουσιν ἡ κοινῆς
πάτητων ὠφελείας συζυγεῖς· δι' αὐτῶν
ἐν ὅλῃ τῇ ἐνυχῇ παύτη εὐδεν· ἀν' εὐρεῖς
ἀπὸ τῆς ἀλλων χαλεπὸν, ἀλλὰ πάντα
κοινῶς ὑπὸ πάντων ἀξίον).

Δ . Μᾶλλον τὴν ὁρμήν τῆς φύσεως;

M. Oi

Deus Pater noster.

excusamus: Deum quare noncupas Patris nomine?

A. Quia rectè precandì fundamen-
tum, ut superius diximus, in exorandi
spe firma positum est, voluit Deus sua-
vissimo nos patris vocabulo ipsum ap-
pellare, ut fidenter ad se, suisque auxilii
summa cum expectatìone, haud aliter ac
suum filii parentem assolent, accedere-
mus: imò ut spe tam multo meliore,
quàm ulli liberi de naturali patre ha-
bere possunt, ipsum adeamus: quàm
longe Deus cœlestis ille pater, potesta-
te, bonitate, propensâque ad juvandum
voluntate, terrestribus parentibus uni-
versis excellit.

Math. 21. 21,
22.
Mar. 11. 22,
23, 24.
Joh. 16. 23, 24.
Heb. 10. 19
22, 23.
Jacob. 1. 6, 7.
Rom. 8. 15, 16
Gal. 4. 6.
Matth. 7. 7, 11.

M. Nunquid nos aliud commune facit
paternum hoc nomen?

A. Ut in precando debitam à liberis
patri cœlesti pietatem, honorem, obse-
quium præstemus, eoque animo, qui fi-
liis Dei convenit, affecti simus.

Luc. 11. 9, 13.
Malac. 1. 6.
Mat. 16. 39, 42.

M. Quare Deum promiscuè Nostrū pa-
trem, potius quàm tuum propriè nominas?

A. Pio cuique licitum esse fateor, De-
um appellare suum, is tamen amoris in-
ter Christianos ardor esse deberet, ut
unusquisque quod ad omnium commu-
ne commodum attinet, spectaret: quam
ob causam in universa ista postulatione
nihil à reliquis separatim, verum pub-
lico cunctorum nomine omnia efflagi-
tantur.

Psal. 22. 1, 2.
Rom. 1. 8.
1 Cor. 1. 4.
Rom. 12. 4, 5,
10, 16.
1 Cor. 10. 24.
& 13. 5. & 12.
12 & c. 21.
& c. 25, 26. & c.

M. Ecquid amplius?

A. Divites

Περί Πεσοδχῆς.

Μ. Οἱ πάνσοι καὶ ἐννηεῖς ἤν' ἀνδρά-
πων νεδείην) τῇ πινήτων καὶ δυσσημέσαν
μὴ ὑπορῶν, ἀλλ' αὐτοῦ ὡς αὐταδέλφους
ὄντας φιλεῖν, ὅς ὁ Θεὸς τῆς ἡμῶν τιμῆς
ἐκ ἀπαξιοῖ. καὶ ἀνάπαλιν οἱ ἐπὶ δυσκλεία
καὶ δυστυχία μάλιστα καταφρονέμενοι ἐν τῷ
μῶν τῷ, ταύτης τῆς πεσοδχῆς ἀπο-
λαύειν ἔχουσιν, ὅτι πατήρ ἐστι Φοῖσιν ἐν
ἑρῶν δυνάμει τε καὶ ἐντοίᾳ εἰς αὐτὸς
ὑποβάλλων.

Δ. Διὰ τί ἐν ἑρῶν ἐστὶ τὸν Θεὸν λέγεις;

Μ. Ὅτι πσεύω Θεὸν ἐν ὑψηλοτάτῳ τῆς
αἰωνίᾳ καὶ μακαριωτάτῃς ἐνδαιμονίας βαλ-
μῶν, καὶ διοικεῖ ἐν ἀκροπόλει τῆς ἑρῶν μονα-
χωῦντα, ἀπάντων ὡσαύτως ἡμῶν πεσοδχῆ-
των ἔχον τὸ κράτος, καὶ τὰ τε ἄνω,
καὶ τὰ κάτω, καὶ τὰ ἐν μέσῳ ὄντα ἀπαν-
τα, ὡς περὶ οἰκιάτων κείμενα ζυγῶναι
καὶ διακοσμεῖν.

Δ. Μὴν τί λείπει;

Μ. Παιδ' ἀνθρώπου μὴ δὲν αἰτεῖν, ὅσοι ἀν-
άξιον ἢ τῆς Θεῆς, ἀλλὰ πρὸς ἑρῶν πατεῖ
διαλεξιμῶν τὰς διανοίας ἀπὸ γῆς καὶ γηί-
νων πεσοδχῆτων ἀνεγείρειν καὶ ἀνακαλεῖσθαι,
καὶ τὰ ἑρῶν μακαριώτερες, καὶ ἐνδαιμονεσά-
τιν τῆς πατρὸς ἡμετέρας μακαριότητα, καὶ ἑρ-
νόν, ὡς καὶ παρὰ τὴν διὰ Χριστοῦ κληρονομίαν
ὄντα, αἰεὶ μάλιστα πάντων ἐπιποθεῖν.

Δ. Ἀνεξιμῶντες ἐν τῇ ἑρῶν μακαρίως καὶ
περὶ τῆς εἰς τὴν πεσοδχῆν εἰσοδεῖ ταύτης,
μὴ δὲ ἐπὶ τῇ περὶ τὴν αἰτήσιν.

Μ. Πρῶτον αἰτῶν Ἀγαθὸν αὐτὸ τὸ ὁ-
νομα τῆς Θεῆς.

Δ. Ποῖον

In cælo est. 1. Partis petitio.

A. Divites & optimates cõmonefiunt, ne pauperes humilioresq; contemnant, sed ut eos tanquã germanos fratres, benevolentia complectantur, quibus Deus filiorum honorem tribuere non dedignatur. Rursùm verò tenuissimi quique miselliq; homines, qui in hac vita maxime neglecti esse solent, hac intereã spectantes suas possunt recreare, quod patrem in cælo summa præditum potestate, sibi que benevolentissimum habeant.

M. *Quare Deum ais in Cælo esse ?*

A. Propterea quod credam Deum in sempiternæ, & foelicissimæ beatitudinis excelssimo gradu, cœliq; quasi arce altissima imperium gerentem, rerum simul omnium præpotentem esse, & supra, infera, media, universa, ut in præsentia sua, conspectuque posita, intelligere atque gubernare.

M. *Ecquid præterea?*

A. Monemur ne quicquam Deo non dignum postulemus, sed ut cœlestem patrem alloquentes, mentes à terra rebusque terrenis exuscitemus atque avocemus: superaq; & cœlestia meditantes, foelicissimam illam parentis nostri beatitudinem, cœlúmque ut paternam per Christum hæreditatem, summa semper cupiditate expetamus.

M. *Aperio igitur nobis nunc tam feliciter vestibulo hoc primo, ingressioneque ad precandum, perge ad primam petitionem.*

A. Principio petimus, ut Dei nomen sanctificetur.

M. *Hoc*

Mal. 2. 10.

Joh. 8. 41.

Ephes. 4. 5, 6.

Jacob. 2. 1, 2,

3, 5.

Deut. 10. 17,

&c.

Psal. 10 17,

18. & 68. 5, 6.

& 146. 6, 7, 8.

Psal. 11. 4, 5.

&c. & 20. 6.

& 33. 13, 14.

& 13. 4, 5, 6.

& 115. 3.

Col. 3. 1. &c.

Rom. 8. 17.

Eph. 1. 14, 18.

Heb. 9 15.

1 Pet. 1. 3, 4.

Πεὶ Περσέως.

Δ. Ποῖόν ὄσι τὸ βέλημα αὐτῷ;

Μ. Πρώτως ἐνχόμῃα τὸ τῷ Θεῷ ἔνομα
τίς ἀνθρώποις χυεῖται ὅπ' μάστιγα γνώε-
μον καὶ δῆλον, καὶ τ' πῦλιν καὶ τὸ κλέθ' αὐτῷ
πανταχῶς τ' οἰκηθῆναι, ἔτω λαμπρύνειν,
ὡς φερόσκει εἶτα, τὰ τῷ πλάσων καὶ κε-
νῶν θεῶν ὀνόματα παντελῶς ἀφανίζονται καὶ
ἐξαλείφονται, ὥστε τὸ θεῖκόν Θεῷ τῷ ἄρ-
νικ πατρὶς μόνον ὄνομα καὶ δόξαν τιμᾶται, καὶ
ὑπὸ πάντων, ὅσοι ἐν πάσαις ἡλικίαις καὶ ἐν
πᾶσι τόποις καὶ ἔθνεσιν ἔξουσιν, χαδασθῶν καὶ
ἐγνώως θεοκλυθεῖν.

Δ. Τί φεῖς τέτοις;

Μ. Ἐπ' εὐχόμεθα τὸ ἱερὸν τῷ Θεῷ ἔνομα
διὰ τὰ ἡμῶν πεπλημμελημένα μὴ λοιδορεῖ-
ται, καὶ οἶονεῖ ἀπίαν πῖνα ὑπομῆναι, ἀλλὰ
τὸ ναυτίον διὰ τ' ἡμετέραν εἰς τὸν Θεὸν ἐν-
λάθειαν, καὶ εἰς ἀπαντας φιλανθρωπίαν με-
ζόνως δοξάζειν.

Δ. Περὶ τὴν νῦν;

Μ. Δύττερον ἐνχόμῃα, τ' βασιλείαν τῷ
Θεῷ ἐλθεῖν τέττιν, ἵνα τ' θεῖκλιν τῷ λό-
γῳ αὐτῷ καὶ Ευαγγελίᾳ τῷ Χριστῷ ἀληθεύ-
αν, δι' ἧς ἐν ταῖς τῷ ἀβλαβῶν καὶ ὑπε-
βῶν ἀνθρώπων καρδίαις; ὁ Θεὸς βασι-
λεύει, (κότῳ καγαλυμμένῳ ἔσμεν δὲ)
ἀλλ' ἵνα ἡ γνώσις αὐτῆς μᾶλλον ἐπὶ καὶ
μᾶλλον φανερωθῇ τοῖς ἀνθρώποις, τῷ
θεῖκλιν αὐτοῖς διδασκαλίαν παρ' ἑα-
σα. Ἰκελ' ὁμοῦ δὲ τὸν Θεὸν ταῖς παν-
έργαις ἀπάταις ἐναντιῶνται, καὶ ταῖς
τῷ Σατανᾷ τε καὶ τῷ πονηρῶν ἀνθρώπων
μακρῶς περὶ βολαῖς κατεργάσασθαι καὶ
σεβῆσαι

Dei gloria. 2. Petitio, Dei regnum.

M. Hoc quam habet sententiam?

A. Postulamus primum ut divinum nomen mortalibus quam maximè cognitum manifestumque reddatur, ejusque honor atque decus ubique terrarum & gentium, ita ut convenit, illustretur. Utque fictorum futillumq; Deorum nominibus prorsus oblitteratis & abolitis, solius Dei cœlestis patris divinum nomen atq; majestas in honore habeatur, atq; ab omnibus omnium ætatum hominibus, ubicunque locorum atq; gentium, puris integrisque mentibus imploretur.

Jos. 24. 14, 23.
Psal. 89. 5, 6.
&c.
Psal. 96. 1, 2, 3
&c. & 97. 7, 9
& 113. & 115.
& 135. & 145.
totus.
Joh. 4. 23, 24.
Rom. 1. 23. &
11. 36. & 16.
27.
1 Cor. 10. 31.
Eph. 3 20, 21.
1 Tim. 1. 17.

M. Quid adhuc superest?

A. Optamus ne in sacrosanctum Dei nomē ob aliqua delicta nostra, maledicta conferantur, illsq; quasi infamia quædā inferatur: sed ut potius per nostram in Deū religionē beneficentiāq; erga homines, divinū nomē ōni laude cumuletur.

Esa. 52. 5, 6.
Eze. 36. 20, 21
Rom. 2. 24.
Matth. 5. 16.
2 Thes. 1. 11,
12.

M. Perge porrò.

A. Proximo loco postulamus, ut Dei regnum adveniat, hoc est, ne divinam sui verbi atque Evangelii Christi veritatem, per quam in innocentium piorumq; hominum cordibus Deus regnat, obscura caligine tectā latere patiatur: sed ut ejus noticia mortalibus indies clarius illucescat, cœlesti eos doctrina erudiens. Optamusque, ut Deus se velit opponere versutis fallaciis, & frangere atque extinguere furentes impetus Sathanæ, sceleratorumque hominum, qui veritatem, vel commentitiis fabulis obscurare,

Matth. 9 38.
& 24. 14. &
28 19 20.
Luc. 4. 18, 19.
Joh. 17. 17, 20.
2 Cor. 3. 15, 16
& 4. 2, 4. &c.
Eph. 6. 18, 19.
2 Thes. 3. 1, 2.
Matth. 13. 25,
33 39. & 15.
2, 3, 5, 6. &c.
Mar. 7. 34.
&c. 7 8, 9. &c.

Περὶ Περασθῆς.

σέβει, ὅσοι τῇ ἀληθείᾳ ἢ διὰ πλᾶσιν μύ-
θων ἐπιπροσθεῖν, ἢ δι' ἀπηνείας καταπε-
σομένην αὐτῶν ῥίζαν ἐκκόπηεν πειρῶν).

Δ. Λέγε τὸ ἐφεξῆς.

Μ. Εὐχόμεθα τῷ Θεῷ διὰ τῶν ἱερῶν πνέ-
ματι αὐτῷ καταλάμπειν καὶ κυβερνᾶν
τάς ψυχὰς ἀπάντων, ὅσοι εἰσὶ τῇ ἐκκλη-
σίᾳ αὐτῷ, ἐν ἣ ὡς ἐν τῇ βασιλείᾳ αὐ-
τῷ, ἰδίᾳ κυριεύει καὶ ἐκείνοις, ὡς αὐτῷ
φρατώταις ὅσοι διὰ τῆς βοηθείας καὶ δωά-
ματος αὐτῷ ἰσχυρῶς παρέχουσιν, ὅπως τοῦ δια-
κόου τε, καὶ τοῦ κόσμου καὶ τῆς ποτηραῖς ἐπ-
θυμίαις θυμαῖως ἐπιστραφῶσιν δυνήσωνται,
καὶ ἐκείνων καταπολεμημένων τὸ τῷ Θεῷ
ἐπὶ γῆς κράτος προσαύξησιν. καὶ ἐπὶ τέλει
πάντων ἥν τ' αὐτῷ καὶ ἡμετέρων πολε-
μιῶν καταπεπατημένων καὶ κατατετιμμέ-
νων Θεὸν μόνον εἰς ἀπάντων ἐγκρατῆ, καὶ
ἐπιφανέστατα δεικνύμενον καὶ ἡμῶν ὡς αὐτῷ
παισὶ καὶ κληρονόμοις διὰ Χριστοῦ ὑπάρ-
χουσι τῆς αἰωνίου βασιλείας αὐτοῦ μετὰ δι-
δόναι.

Δ. Τί ἐπιτελεῖται ἐν τῇ Κυριακῇ προσδο-
χῇ;

Μ. Ἰνα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ᾔμῃ. Εἰ-
κὸς γάρ ἐστι τοῦ πᾶσας τῇ ἡμῶν γενέων βε-
λῇ εἰσαυτοῦ ὅλους ἀρεμώσατο, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ γε-
νέως ἀρεσκόντως τῇ ἡμῶν παίδων γνώμῃ πο-
λλώτερος.

Δ. Διὰ τί προσέτιθε, ὡς ἐν ἑξαγῶ καὶ
ἐπὶ τῇ γῆς;

Μ. Ἐπειδὴ αἱ ἡμῶν γνήτων ἀνθρώπων
διάνοιαι τοιαύτῃ πεφύκασιν, οἷαι ποικί-
λαις ἐπιθυμίαις ἀναρτῶσαι ὁρμῶσαι πρὸς
τὸ

Regnum Dei. 3. Petitio. Dei voluntas.

scurare, vel sævitia oppressam, radicibus tollere moliantur. Joh. 16. 2, 3.
&c. & 17. 14, 15.

M. Prosequere.

A. Oramus, ut Deus per sacrum suum spiritum illustrare & moderari velit mentes omnium, qui sunt Dei ipsius Ecclesia, in qua, ut in regno suo, propriè dominatur: eosque, ut suos milites, ope atque virtute sua roborare velit, quò strenuè contra diabolum, mundum, appetitusq; vitiosos arma capere possint, illisq; devictis, Dei in terris imperium dilatare: & ad extremum, omnibus ipsius pariter atq; nostris hostibus conculcatis, atq; protrititis, Deus universa sub ditionem dominationemque suam subjungat, gloriosissimèque triumphum agat: & nos etiam ut suos per Christum liberos atque hæredes, sempiterni tandem sui regni participes faciat. Joh. 16. 13.
Ephes. 3. 21.
Luc. 22. 31, 32
Rom. 6. 12.
&c. & 8. 5, 9.
&c. & 16. 20.
Gal. 5. 15, 16, &c.
Ephes. 6. 10.
&c. & 17. 18, 19, &c.
1 Pet. 5. 8, 9.
Mat. 25. 34, 40, 46.
Rom. 8. 16, 17, 18.
1 Pet. 13. 4.
Tit. 3. 7.

M. Quid est deinceps in oratione Dominica?

A. Ut Dei voluntas fiat. Par enim est, ut liberi ad parentum arbitrium totos se accommodent, non è contrario ut parentes filiorum arbitrato vivant. Psal. 40. 8.
Mat. 26. 39, 42.
Joh. 5. 30. & 6. 38.
Ephes. 6. 1.

M. Quare adjungis, ut in terra fiat, itidem ac in cælo, Dei voluntas?

A. Quoniam terrenorū hominū animi, variis ardentes desideriiis, ad ea expectenda perficiendaq; concitentur, quæ Deum Rom. 8. 5, 7.
&c.

Περί Προσδύχης.

τὸ ἐρέσθαι καὶ παρῆεν τὰ προσκρόντα
τῷ Θεῷ χαλεπώτατα, ἐνχρύδα αὐτῷ δια-
τ' δείκναι τὰ πνύματα. αὐτὸ ἐπιπνοίας, ἔ-
τω τὰς ψυχὰς πάντων ἡμῶν πρὸς τὸ τῆς
μεγαλειότης. αὐτὸ βέλημα ὅλας ἀνατρέ-
ψαι καὶ πλάσσει, ὥστε μηδὲν ποτὲ ἐπιδυ-
μεῖν ἢ αὐτεῖν, ὅπερ τῷ δείκῳ αὐτὸς δι-
λήματι διαφωτῇ.

Δ. Ἰδι δὲ ἐπὶ τὰ μὲν ταῦτα.

Μ. Πρὸς τὴν τέτοις ἐνχρύδα ὅσα ἡμῶν
ἐρωτῶν ἐπιγινώσκω καὶ τῷ Θεῷ βέλησιν
μὴ μόνον ἐγνωμότως φέρειν, ἀλλὰ καὶ ἱ-
δέναι ὑπομῆναι αὐτά. ἐπὶ τῇ, ἐπειδὴ οἱ
ἀγγελοι αὐτῷ, τὰ ἐξάνια δηλαδὴ πνύ-
ματα, καὶ ἀστέρες περὶφανεῖς, ὁ ἥλιος, ἡ σε-
λιῶν, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν αὐτῷ κηδεύοντων
ἀστρον, τῷ δείκῳ αὐτῷ βελήματι. Συνεχῶς
πεύδονται, ἐνχρύδα σύμπαντας ὅτι χθονὸς
ἀνθρώπου τῷ τῷ ὑποκοίης ὑποδείγματι πρὸς
ὁμμάτων ἡμῶν ἐν ἐξάνῳ πνύμενον μιμη-
ματικῶς πρὸς τὸ τῷ μεγαλειότης. αὐτὸ νεύμα
ὑποβλέπειν, καὶ αὐτὸς ὅλας ἐκείῳ προ-
σαρμόζειν, ἵνα καὶ ἀπὸ ἐν ἐξάνῳ, ἔτω
καὶ ἐπὶ γῆς ὑδεῖς δέεισκη, οἷον τῇ ἱερᾷ τῷ
Θεῷ βελήσει ἐναντία φρεῖν ἢ λέγειν.

Δ. Εἰς πᾶν;

Μ. Οτε ὁ Θεὸς τὸ δέλημα αὐτῷ ἐν τοῖς
ἱεροῖς λόγοις σαφέςτατα ἐδήλωσεν ἡμῶν
(μῦρτυρεῖ τὴν τέτρω τὴν διαθήκης, ἡρωῖς
τὴν τελευτᾶς αὐτῷ βελήσεως ὄνομα, ὅπως
αὐτοῖς περὶ τῆς) παντὶ τῷ λαφῆς, ὅτι εἰ
τῆς τῇ γραφῶν ἐννοίας ἀμῶντοντες, ἀ-
μα καὶ περὶ τῷ Θεῷ βέλησιν ὅπως ἀσχε-
σι.

Δ. Επεὶ

Præcationis Dominica. 2. pars.

Deum gravissimè offendunt, precamur, ut divino spiritus sui instinctu nostras omnium mentes ad majestatis suæ nutum ita totas convertere atque formare velit, ut nihil unquam, quod sit contra divinam ipsius voluntatem appetamus, aut exoptemus.

M. Perge.

A. Oramus etiam, ut quæcunq; nobis de divina voluntate obvenire animadvertimus, ea non tantum toleranter, sed & libenter etiam feramus, & perferamus. Præterea quum angeli ipsius, cœlestes illæ mentes præclarissima item Astra, Sol, Luna, cœteraque sydera ab ipso condita, divinæ ejus voluntati assidue obtemperent, optamus, ut universi in terris mortales exemplar hoc obedientiæ, nobis ante oculos in cœlo propositum imitantes, majestatis suæ nutum intueamur, nosque totos ad illum accommodemus, ut quemadmodum in cœlo, ita & in terra nullus reperiatur, qui sacrosanctæ Dei voluntati adverseetur, aut reclamet.

M. Ecquid amplius?

A. Quando Deus voluntatem suam in sacris literis apertissimè declaravit, quod etiam vocabulo Testamenti, hoc est, Supremæ suæ voluntatis eas nuncupans, clarè indicavit, minimè est dubitandum, eos, qui de scripturarum sententia discedunt, à Dei etiam sensu omnino aberrare.

M. Quando

Rem. 8. 2, 5, 9.
11 & c. 14. 15.
& c.
1 Cor. 2. 12.
& c. & 3. 16.

Act. 23. 14.
1 Pct. 3. 17. &
4. 12, 13. & c.
Psal. 19. 1 & c.
& 91. 11. & c.
& 103. 20.
& c. & 104. 4.
& 135. 7. & c.
& 136. 7, 8, 9.
Heb. 1. 6, 7 14
Apoc. 7. 11.
& c. & 19. 11.
& 22. 9.

Deut. 4. 2. &
5. 32. & 28. 14.
Mat. 7. 21.
& 12. 50. &
15. 3. & c.
2 Cor. 3. 6, 14.
Gal. 3. 5.

Περὶ Περασάτης.

Δ. Ἐπεὶ πρὸς τὰ ἐρωτηθέντα πρὶ τὸ πρῶτον τῆς Κυριακῆς περασάτης μοῖον, ἐν ᾧ αἱ βεῖς αἰτήσεις αἱ πρὸς τὴν τῷ Θεῷ δόξαν ἰδίᾳ ἀναφερόμεναι φαίνονται, ἰκανῶς ἀπέκρινες νῦν ἐπὶ τὸ δεύτερον μέρος, ὃ ἦν ἡμῖν λιστελέντων συλλάξαι καὶ κατὰ ἐν μεταβαίνοντων.

Μ. Τῷ δὲ πρῶτον μοῖον τὸ πρῶτον αἰτημαῖ ὅτι, τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπίστον δὸς ἡμῖν ἡμερον.

Δ. Τὸ Ἄρτον πᾶσι τοῖς;

Μ. Οὐ μόνον τὰ ἑσπέρια ἡμῶν καὶ ἐσθῆτα ἀνασχίαν ὑπερβύωντα, ἀλλὰ καὶ συλλήβδων ἅπαντων, ὅσα πρὸς τὴν ἀσφάλειαν καὶ σωτηρίαν τῶν βίβων, καὶ πρὸς τὸ ἐν ἡσυχίᾳ καὶ ἀφοσίᾳ ζῆν ἀνασχίμα ὅτι.

Μ. Μὲν πᾶσι ἄλλο νεδείει ἡμᾶς τὸ τῶ ἄρτον ὄνομα;

Μ. Ἰνα μὴ ζητῶμεν ἢ ἐρανίζωμεν τὰ πρὶ τὴν ἐν τοῖς ποταμοῖς καὶ οἰκίαις βυθῶν ἀβρότητα, μὴτε σοφὰς πλουτήμας, μὴτε θαυμάσιον περὶ τοῦ ἡδονῆς χάριν ἀλλὰ μαλακίαν καὶ ὑπερβύων χάριν ἔσονται, τῇ μετεία καὶ σώφρονι καὶ ὑγιεινῇ διαίτη στεργώμεν, ἱματισμὸν δὲ ὀλίγον καὶ τὸν περὶ τοῦ ἀγαπῶμεν.

Δ. Πῶς τὸν σὸν ἄρτον λήγεις, εἰ σοὶ ὑπὸ Θεοῦ δίδωται αὐτεῖς;

Μ. Θεὸς δίδόντι ἡμέτερον γίνεσθαι αὐτὸς γὰρ καὶ ἐκείνῳ δωρεῖται αὐτὸν ἡμῖν εἰς ἑσπέρια, καὶ τοῖς τῇ ἡμῶν ἀξία μὴ ὀφειλόμενον.

Δ. Ἡ καὶ δι' ἄλλῳ αἰτίαν ἡμέτερον ἄρτον χαλεπὸν;

Μ. Ἡμᾶς

4. *Petitio, victus & necessaria omnia.*

M. Quando ad ea, quæ quaesita sunt de
priori Dominicae precationis parte, quæ tres
illæ petitiones ad Divinam gloriam propriè
spectantes, continentur, satis jam respondi-
ti: ad posteriorem nunc partem, quæ ad res
nobis utiles respectum habet, commodè tran-
sibimus.

A. Posterioris partis primum postu-
latum est: Panem nostrum quotidianum
da nobis hodie.

M. Panis vocabulum quid significat?

A. Non ea solum quæ victum nobis Psal. 104. 1, 5,
27. & 105.
9, 10, 11. &c.
& 144. 10, 11.
&c. & 145, 14,
15, 16.
vestitumque necessarium subministrant,
sed & alia universè, quæ ad subsidia
conservationemque vitæ, & ad ætatem
quietam ac sine formidine traducendam
necessariò pertinent.

M. Nunquid præterea nobis suggerit
nomen Panis?

A. Ne ad delicias epularum lautissi- Psal. 78. 18.
&c. 29 30. &
106 14, 15.
Mar. 6. 25.
&c.
Luc. 16. 19.
&c.
1 Cor. 10. 6.
1 Tim. 6. 7,
8 9.
Heb. 13. 5.
ma quæq; néve magni vestimenta pre-
tiosi, aut sumptuosum apparatus volup-
tatis causa, sollicitè consecretur, ac
congeramus: sed ut lautitiam luxuri-
emque aspernantes, modico, tempera-
to, & salutaris victu, cultumque parvo &
commodo contenti simus.

M. Qua ratione Panem vocas Nostrum,
quum eum à Deo tibi donari flagites?

A. Dei dono noster efficitur, quum Mat. 7. 7, 8.
1 Cor. 4. 7.
1 Tim. 6. 17.
Jacob. 1. 17.
ipse eum, meritis licet nostris non debi-
tum, in singulos dies ad vescendum no-
bis largiatur.

M. An ob aliam aliquam causam Nostrum
Panis nuncupatur?

A. Com-

Πεὶ Περσδρχῆς.

Μ. Ημᾶς ἡ φωνὴ αὐτῇ διδάσκει, τὰ τὰ βίῳ πρὸς φορεᾶ ἀναζητῶντας σώματι πόνοις ὑπομῆναι, ἢ ἄλλω ἀγαθῷ ὑπὲρ δικαίου αὐτὰ ποιεῖσθαι, καὶ τέτοις ἔξαρκεμήναι, τὸ ἀλλότριον μηδὲ ποτ' ὑπὸ φιλοχρηματίας ἢ ἀπάτης διεσθῆναι.

Δ. Τὸ Θεῷ πρὸς ἀξίαν ἡμῖν ἰδίῳ κόπῳ πῶς ὑφ' αὐτὸν ἀπικτήσασθαι, διὰ τί παρ' αὐτοῦ τὸν ἀξίον αἰτεῖς;

Μ. Οἱ ἀναφελῶς σύμπαντα τ' ἡλικίας καὶ χρόνον πενήντες καὶ μεινυῶντες διατείνομεν, εἰ μὴ ἡ ἐπιμέλεια ἡμετέρη τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι χαλάρωσθαι ἀγαθὸ τέλος πύχοι.

Δ. Μὲν πρὸς ὑπέρους καὶ ἀνδράπων, πρὸς πλείων καὶ ἀγαθοῖς περιτρέοντες πῶς ἐπίσπον ὑφ' αὐτοῦ αἰτεῖσθαι δεῖν καὶ Θεῷ νομίζεις;

Μ. Οὐδὲν ὁρελός ἐστι τῷ πάντων, ὡς ἡ φύσις ὀρέγεται, εὐπορεῖν, εἰὰν μὴ δεῖται δυνάμει σωθαιώδη καὶ πρὸς βίον χρησίμη ποιῇ ἡμῖν αὐτά. διὸ καὶ ἐπεὶ ἐδειπνήσαμεν, εὐχόμεθα τῷ Θεῷ τὸν ἐπίσπον ἀξίον, ἐν πρῶτερον ἐλάβομεν, ἡμῖν χορηγεῖν, τοῦ τῆς ζωοποιῶν καὶ σωθαιῶν ἀποχάζεσθαι.

Δ. Διὰ τί πρὸς δίδονται αὐτῷ αἱ ρήσεις Ἐπίσπον καὶ Σήμερον;

Μ. Ἰνα φρονήσας καὶ πᾶσι ἀπανσίαν ἀποσφρόνιμοι, καὶ τὰ δέοντα ἀποδύως πρὸς τόντες, καὶ πᾶσι χρηστοτάτη ὁσημέραι αὐτῶν, ἀεὶ καὶ ὁσημέραι διδοῖται πρὸς θυμῷ καὶ εἰ φιλεῖ.

Δ. Μέτελθε ἐπὶ τὰ λοιπὰ.

Μ. Ε

Dei munere prospera fiunt omnia.

A. Commonefacit nos hoc vocabulum, ut victus quærendi causa in laboribus nos corporis exerceamus, aut aliis eum bonis modis justè nobis acquiramus, utq; eo contenti, nunquam alienum quicquam avarè aut dolosè aucupemur.

Gen. 3. 19.
Ephes. 4. 28.
2 Thes. 3. 8,
10, 11, 12.

M. Quando ut industria nostra victum comparemus, Deus nobis mandavit, quare penem ab illo petis?

A. Quia inutiliter tempus ætatis omne laboriosè sollicitèq; conteremus, nisi sedulitas nostra Dei munere prosperos exitus consequatur.

Psal. 127. 1, 2.
1 Cor. 3. 7.

M. Opulentosne etiam homines, divitiis copiisque omnibus affluentes, victum quotidianum à Deo postulare debere putas?

A. Ne quicquam rerum omnium, quas natura desiderat, abundantiam comparabimus, nisi Divina virtute salutare nobis vitalesque fiant. Qua etiam de causa, post Cœnam quoque, ut cibum quotidianum, quo jam usi sumus, Deus nobis largiatur, hoc est, ut eum vitalem nobis salutarèmq; faciat, precamur.

Deut. 8. 3.
Psal. 34. 9, 10.
& 78. 29 30.
Luc. 1. 53. &
4. 4. & 11. 15.
1 Tim. 6. 17.
Apoc. 3. 17.

M. Quare hæc verba quotidianum & hodiè adjunguntur?

A. Ut à curis, & aviditate omni abhorrentes, studiosèque munera nostra exequentes, à beneficentissimo ea parète quodtidie flagitemus, ad quæ ille quodtidie largienda promptissimus esse solet.

Matth. 6. 25,
& c. 34.
Luc. 10. 41.
Phil. 4. 6.
1 Tim. 6. 9 10
1 Pet. 5. 7.

M. Pergè ad reliqua.

H

A. Quinto

Petitio 5. Peccatorum venia. Petitio 6.

A. Quinto postulato peccatorum nobis veniam à Deo dari petimus.

M. Estne hac venia omnibus necessariò petenda ?

A. Omnino : nemo enim omnium hominum reperiri potest, qui non crebrò à debito officio declinet, sæpenueròq; in Divini numinis gravem offensionem non cadat. Proinde, qui peccata sua non agnoscunt, neq; Deum, ut illis ignoscat, precatur, sed Pharisaico illo more atq; exemplo, quasi integros se atq; sanctos coram Deo, aut ut verè loquar, contra Deum gloriando efferunt, illi de numero piorum, quibus ista precationis norma, ad quam dirigantur, est præscripta, & à spe veniæ peccatis suis tribuèdæ, quæ in sola Dei per Christum misericordia atq; benignitate sita est, sese omnino eximunt. Istud nãquè est, quod Christus non ad innocentes, sed ad nocentes, ut peccata scilicet poenitendo corrigant, vocandos, se in mundum hunc venisse profitetur.

M. *Conditio illa quamobrem addita est ?*

A. Rationi maximè consentaneum est, ut precemur, adeo ita nobis veniam dari, sicut nos eis, qui nos offenderunt, ignoscimus. Nisi enim ad aliis ignoscendum propensè reperiāmur, & Dei parentis nostri imaginem misericordiae exprimentes, ita nos geramus ut ejus esse liberi agnoscamur, aperte testificatur non esse à se quicquam aliud expectandum, nisi gravissimi suppli-

Psal. 14. 1, 3.

& 57. 1, 2, 3.

Rom. 3. 10, 11

&c. 23.

Joh. 8. 7.

Jaco. 2. 10, 11.

1 Joh. 1. 8, 10.

Luc. 18. 9, 11.

&c. 13. 14.

2 Cor. 3. 15, 18

&c.

1 Joh. 1. 7, 9.

& 2 1, 2, 12.

Matth. 1. 13.

1 Tim. 1. 15.

Mat. 5. 7. & 6.

14. 15. & 7. 1,

2. & 18. 28.

&c. 35.

Luc. 6. 36, 37,

38.

Περὶ Πεσοδῶν.

λεπτοτάτης δίκης ἀποτομίαν ὅς γ' ἐκ ὅσιν οἱ Θ' ἀδειαν καὶ ἀνεσιν παρέχειν ἄλλοις τ' ἀμύρτημάτων, ἔτι Θ' ὡσαύτως καὶ τὸ ἀχειροδύχμιον ἀνὰ πάσης συγνώμης ὑφ' ἑξεί τ' δίκῃ.

Δ. Οὐκοῦν δοκοῖ μὲν ἐκ τ' ἡμετέρας πρᾶνσι Θ' ἄξιοι εἶναι συγνώμης τυχεῖναιεν ὡς Θεῶν, καὶ οἶονεὶ ἀμοιβῇ πῖνα ἀποδιδόναι αὐτῶν;

Μ. Οὐ πάντ' τότε γ' ἐπερὶ χαλῶν νοσεκεν ἡμῖν ὁ Θεός, καὶ ὁ Χειρὸς μόνον τὰς ἡμῶν ἀμύρτίας πᾶσι παθεῖ αὐτὸς ἐξέλεσθαι ἂν, ἀνδ' ὧν ὑδεῖς ἄλλ' ὁ δυνάμει τ' Θεὸν ὁτῶντων περὶ μακρὴν ἀμείβεσθαι, ἢ αὐτῶν πᾶν ἀνταποδοῦναι.

Δ. Μεταβῶ μὲν δὴ ἐπὶ τὸ ἐκτον αἵτημα, ὅτι πῖνες εἰς δύο μόρια τέμνουσιν.

Μ. Ἐν αὐτῷ ἐνχρόμῳ, μὴ εἰσενεγκεῖν ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρύσασθαι ἡμᾶς ἀπὸ τῆς πονηρίας.

Δ. Τίν' ἔχειν ἔτι ἐνχρόμῳ;

Μ. Ωστερ ἂν τῆς παρεληλυθόσης τῆς ἀμύρτημάτων συγνώμῃ διδόναι ἐνχρόμῳ, ἔτι νῦν ἐνχρόμῳ μή ποτ' εἰς τὸ ὑστερον ἀμύρτανεῖν ἡμᾶς. ὁ δ' ὅς νῦν ἡμετέρε' φύσει μὲν ἔτι ἀπερὸν ὁπότες ὄντι, καὶ ἡμεῖς ἔτι περὶ χαλῶν ἀδυνάτοι διακρύψασθαι τὰς πολλαπλασίας ἐνέδρας, καὶ περὶ θολὰς, καὶ γαργαλισμὸς πρὸς Σατανᾶν τε, καὶ τῶν κόσμων, καὶ τῆς ἰδίας ἡμῶν ἐπιθυμίας, ὥστε ἀμύχανον μὴ ἡπᾶσθαι αὐτῶν ἡμᾶς, ἐὰν μὴ ὁ Θεός ἰσχυρῶς ἡμῖν ὡς ἀρχὴ, καὶ τοῖς τῆς αὐτῆς δυνάμειως ὅπλοις ἡμᾶς (κέπη) μία γυνὴ ὄντι

6. *Petitio, Dei tutela.*

cli acerbiter. Nam qui ut clementia in alios utatur, in animum inducere non potest, eadem summi juris norma sententia de illo sine ulla venia feretur.

M. *An non ergo nostra lenitas à Deo promereri ut nobis ignoscat, aut quædam quasi mutua gratia illi relata videri possit?*

A. Nequaquam: gratuito enim tum
Deus veniam non daret, neque solus
Christus supplicio suo peccata nostra
expiasset, pro quibus nemo alius ulla re
alia compensare, aut Deo quicquam
retribuere potest.

Jacob. 2. 13.
Rom. 3. 21, 25
& II. 5, 6.
Gal. 3. 4.

M. *Transcamus jam ad sextum postulatum, quod quidam in duo partiuntur.*

A. Eo petimus, ne nos inducat in tentationem, sed à malo liberet.

M. *Quare ita precamur?*

A. Sicuti antea ut præteritis ignoscat, precati sumus, ita nunc obsecramus, ne à nobis unquam posthac peccetur. Nobis verò naturaliter mentes ita sunt ad prospiciendum improvidæ, ita infirmis sumus viribus ad propulsandum multiplices insidias, incursiones, atque illecebras Satanz, Mundi, concupiscentiarq; nostræ propriæ, ut fieri aliter non possit, quin succumbamus, nisi Deus suo nos numine corroboret, suæque potentiz armis tegat, perfugium ergo unum salutis est, ut nos optimi maximi patris

Mat. 12. 43,
44, 45.
Joh. 5. 14. &
8. 11.
2 Pet. 2. 20,
21, 22.
Mat. 10. 16. &
26. 41.
Luc. 22. 31. 2
1 Cor. 1. 27.
&c.

Περὶ Πεσοδχῆς.

ὅτι τὸ σωτηρίας καταφυγὴ, τὸ ἑαυτοῦ τῇ τῷ
βελτίστῃ καὶ μερίστῃ πατρὶς κηδεμονίᾳ παρα-
δόντας, αὐτὸν ἐκείδεν μὴ εἶν ἡμᾶς ὑπὸ
πτοηρῶν μηχανημάτων ὀντινωνοῦν νικᾶ-
σθαι, ἀλλὰ πάντων χακῶν ἡμᾶς ἐξελείψαι
καὶ αἰεὶ φυλάττειν.

Δ. Ὑπελείπει τῇ Κυριακῇ πεσοδχῇ
παραδεδομένη πρὸς ῥήσις.

Μ. Ὅτι σὺ εἶν ἡ βασιλεία, καὶ ἡ δυνά-
μις, καὶ ἡ δόξα εἰς πάντας αἰῶνας, ἀμήν.

Δ. Τίνος ἐνεκα τοῦτον ἐπηγάγῃς ὁ Κυ-
ριε τῇ πεσοδχῇ αὐτῇ ἐπίλογον;

Μ. Ἰνα πεπεισμένοι ᾤωμαι ὅτι ἡ τῇ Θεῷ
δυνάμει καὶ ἀγαθωσύνῃ ἔτι πάντεσσι ἀ-
πειροῦς ἐστίν, ὥστε μηδὲν εἶν τὸ ὀρθοῦν, ὅ-
τε ἐκείνη τῇ δυνάμει καὶ βύλῃ ἡμῶν χα-
ρίσασθαι, εἰάν ἐρωτῶς αὐτῶν αὐτὸ πάντοτε
Νὲ καὶ τὸ ἐξείδωκεν Ἀμήν, ὡς πρὸ τέλει πα-
ραπιδέδομεν τὸ ἀληθείας σημεῖον, τὸ ἡμῶν
διανοίας οἶονεῖ ἐπιπαρατίξῃ.

Δ. Δὲ λὺ αἰτίαν ἡ τῇ Θεῷ δόξα ὕστατα
μνημονεύει;

Μ. Ἰνα μαγνάνωμεν ὅτι δεῖ ἀπάσαις ταῖς
ἡμετέρας πεσοδχᾶς εἰς τὴν τῇ Θεῷ δόξαν
ἀποτελεσθαι. ἔτι γὰρ ὁ ἁποστόλος εἶπεν, πρὸς
ὃν πάντες, ὅσα πεσοδχοίμενοι λαμβάνειν
τὸ Θεῷ ἐπισυνέμεν, καὶ τὰς βελάς, καὶ
λόγους, καὶ ἔργα ἡμῶν, καὶ ὅσα ἐλπίδα ἔχουσιν,
σύμπαντα προσήκει ἐκείνῳ δοῦναι. τὸτε γὰρ
χάριν ἡμεῖς ὑπὸ Θεῷ ἐκλήθημεν, καὶ εἰς τὸ
κόσμον τῶτον ἐκλήθημεν.

Δ. Προΐσι δὴ.

Μ. Περὶς

Conclusio. Dei gloria finis omnium.

tutelæ suppliciter commendantes, eum obtestemur, ne nos malitiosis ullis machinationibus superari patiatur, sed ut ex omnibus nos malis eripere & perpetuò conservare velit.

2 Cor. 11. 3.
Ephes. 6. 10,
11, 12, &c.
Jacob. 1. 14.
& 4. 1.
1 Per. 5. 8, 9.
1 Joh. 2. 15, 16
Rom. 16. 20.
2 Tim. 4. 17, 18

M. Reliqua est adhuc Dominicæ precatæ clausula.

A. Quoniam tuum est regnum, & potentia, & gloria, in secula. Amen.

M. Quamobrem precatæ suam hoc modo conclusit Christus?

A. Ut nobis confirmaret Divinam potentiam atq; bonitatem tam infinite immensam esse, ut nihil omnium rerum sit, quod Deus nobis id ritè postulanti- bus, dare aut non possit, aut non velit, quod etiam vocabulum Amen, hoc est, Ita fiat, ut appositæ ad extremum veritatis nota, in animis nostris quasi consignat.

Mat. 7. 10, 11, 15
& 21. 22.
Joh. 16. 23.
2 Cor. 1. 9, 10,
20. & 9, 8. &c.
Ephes. 3. 20.
1 Tim. 6. 15,
16.
Jacob. 1. 6.

M. Quam ob causam gloria Divina postremo memoratur?

A. Ut preces omnes nostras laudatione divini numinis concludendas esse intelligamus: hic namque est finis ille, quod omnia, quæ regatu nostro à Deo impetrare cupimus, nostræque consilia, sermones, opera, atque universa omnino dirigenda sunt. Hujus enim rei causa à Deo conditi, atque in hoc mundo collocati sumus.

1 Cor. 10. 37.
Eph. 3. 20, 21.
Phil. 1. 11.
1 Tim. 1. 17.
Juda. 25.

M. Prosequere.

H 4

A. Huc.

Πεὶ Πεσδλχῆς.

Μ. Πρὸς τούτοις, τὸ μεγαλοπρεπὺς ἐφ-
κωμίζεν ἢ τῷ Θεῷ χρηστότητα, καὶ δικαιο-
σύνην, καὶ σοφίαν, καὶ σωφρονισμὸν, καὶ τὸ χαρι-
τας αὐτῷ ἀπονέμεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τε, καὶ
ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώπων γένους, μέρ-
τι ἔστι ἡ θεραπείας τῷ Θεῷ, τῇ μεγαλειό-
τητι αὐτῷ προσήκον ἰδίως ἅμα τῷ περὶ
χρᾶται αὐτῷ, ὅπως εἰν μὴ αὐτῷ ἀποδῶμεν
εὐσεβῶς, καὶ μόνον τούτων καὶ τηλικούτων
αὐτῷ ἀγαθῶν ἐσόμεθα ὑπὸ ἀχαριστίας ἀνά-
ξιτοι, ἀλλὰ καὶ τὰς ὀφειλομένας πτωχότη-
τις τὸν Θεὸν ἀσέβεια ποιεῖς δικαιοσύνην
ὑποπίσσωμεν εἰς τὸ δίκαιο.

Δ. Οταν εὐποιῶσι καὶ ἐνεργῶσιν ἡμᾶς
οἱ ἄνθρωποι, καὶ δέως ἔστι καὶ αὐτοῖς ἐν-
χαριστεῖν;

Μ. Οσας ἄνθρωποι παρ' ἀνθρώπων
λαμβάνουσιν ἐνεργασίας, οὐκ εἶναι δεῖ τῷ
Θεῷ ἀναπνεῖναι, διότι ἄνθρωποι αὐτῷ
χρηγύντες, τῷ Θεῷ μόνον τῷ ὄντι δια-
κονοῦντες παρέχουσιν ἑαυτοῦ καὶ ἕως ὅ
ἡμέ-
τερος πρὸς ἀνθρώπους ἐνχαριστεῖν νῦν πρὸς
τῷ τῷ Θεῷ τῷ αὐτῷ ὄντι δόξαν, ὡς τὸ
ἴδιον καὶ ἑαυτὸν πάντων πρεσβυτέρων τέλει
τείνει.

Δ. Ἐπειδὴ γὰρ πᾶς ὁ πρὸς τῷ Θεῷ νόμος
τε, καὶ πρὸς τῷ συμβόλῳ, ἡγοῦν ἑξομολογή-
σεως ἢ Χριστιανικῆς πίστεως, ἔτι καὶ πρὸς πε-
σδλχῆς καὶ ἐνχαριστίας λόγῳ διεπερανθή, καὶ
ἔτι μάλιστα ἐνκαίρως νῦν ἐρῶμεν ἐχάτως
πρὸς τῷ Μουσείῳ;

Μ. Μάλιστα ὡς δὲ δεικνύει αὐτοῖς γὰρ
ἢ τε

Gratiarum actio, cultus Dei pars.

A. Huc accedit, quod de Dei benignitate, iustitia, sapientia, potentia, magnificè gloriosèque prædicare, illisque nostra, & universi generis humani causa gratias persolvere, pars sit honoris divini, ad illius majestatem pariter cum precatione, peculiariter spectans, quæ nisi illum pie veneremur, non tantum tam magna ejus multiplicisque beneficentia nos minimè dignos ob ingratitudinem præbebimus, verum etiam, debitas tantæ in Deum impietatis poenas meritissimè in perpetuum sufferemus.

Psal. 29. 12. &
34. 1, 2, 3. &
50. 14, 15, 23.
& 92. 1, 2. &
95. 96, 103.
toto.
Rom. 15. 6.
1 Thef. 1. 2.
& 5. 18.
2 Thef. 1. 3.
Luc. 17. 17.
Joh. 5. 44.
Rom. 1. 21, 25.
1 Pet. 4. 12.

M. Quando homines etiam in nos benigni beneficique esse solent, nonne licet illis quoque gratiam habere?

A. Quotquot ab hominibus apud homines benefacta collocantur, ea Deo accepta referenda sunt, propterea quod in illis tribuendis homines se re ipsa ministros tantum Deo præbent, atque ita gratus noster in homines animus in Dei auctoris gloriam, ut ad proprium atque ultimum rerum omnium finem refertur.

1 Cor. 12. 6, 11.
2 Cor. 9. 8, 12.
Matth. 5. 16.
1 Pet. 2. 12.
& 4. 10, 11.

M. Quando de lege Dei, Symboloque, hoc est, professione fidei Christianæ, de precatione etiam atque gratiarum actione questio omnis ad exitum jam est adducta, an non commodè postremò de sacramentis agemus?

A. Commodissimè præceptor, nam ea

H 5

preca-

Πεὶ ἤν' Μυσηίων.

ἢ τε περσέων καὶ ἡ εὐχαιεσία αἰὲ (ωὐν-
ζακ).

Δ. Πόσα ἔν' κατέλιπεν ὁ Χεῖς τῇ ἐκ-
κλησίᾳ αὐτῆς μυσηία;

Μ. Δύο· τὸ Βάπτισμα, καὶ τὸ Κυριακὸν
δεῖπνον.

Δ. Τὸ μυσηῖον τί δηλοῖ;

Μ. Μυσηῖον ἔστι τὸ ἔξωθεν τῆς Θεῆς
πρὸς ἡμᾶς διὰ Χεῖς ἐννοίας καὶ φιλανθρω-
πίας μὲν πύειον, δι' ὁρατὰ σημεῖα ἀόρατον
καὶ πνευματικῶς χάριν παρεμφαῖνον, ὅθεν
αἱ τῆς Θεῆς ἐπαγγελίαι αἱ περὶ ἀφέσεως τῶν
αἰμαρτῶν καὶ περὶ αἰωνίου σωτηρίας διὰ Χεί-
ς· δοθείσης, οἷον εἰς ἐπισφραγίζον, καὶ ἡ
ἀλήθεια αὐτῇ ἐν τῇ ἡμετέρας καρδίαις
ἐμφαντικώτερον βεβαιῆ.

Δ. Μυσηῖον πόσα ἔχει μέρη;

Μ. Δύο· δηλονότι τὸ διὰ τῆς ἔξωθεν σοι-
χείου, καὶ κλίσμα, ὅθεν ὁρᾷ σημεῖον ὁρατὸν
καὶ τῆς ἀπακρυφου χάριν, τῆς ἀόρατου ἔξ.

Δ. Τί ὁρᾷ τὸ ἔξωθεν σημεῖον ἐν τῷ βα-
πτίσματι;

Μ. Τὸ ὕδωρ, εἰς ὃ βάπτει ὁ βαπτίζο-
μενος, ἢ ἐν αὐτῷ καταβρέχει, εἰς τὸ
ὄνομα τοῦ πατρὸς, καὶ τοῦ υἱοῦ, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύ-
ματος.

Δ. Τίς ὁρᾷ ἡ κρυπτή, καὶ ἔρανιος χάρις;

Μ. Αφesis αἰμαρτῶν, καὶ ἀναγγήσεις ὧν
ἀμφοτέρων διὰ θανάτου καὶ ἀναστάσεως τοῦ
Χεῖς ἐπιτυγχάνοντες καὶ αὐτῇ οἷον εἰς ἐπι-
σφραγισίαν πνεύματος καὶ ἐνέχουσιν ἔχοντες ἐν τῷ
μυσηῖῳ τῷ τῷ.

Δ. Τί.

Sacramenti duæ partes. Baptismus.

precationis secum & gratiarum actionis conjunctionem perpetuò habent.

M. Dic mihi igitur quot in Ecclesia sua sacramenta designavit Christus?

A. Duò : Baptismus, atque Cœnam Dominicam.

M. Sacramenti nomen quid significat?

A. Sacramentum est externa divinæ erga nos per Christum benevolentix beneficentiæque testificatio, signo aspectabili arcanam spiritualémq; gratiam representans : qua Dei promissiones de remissione peccatorum, & æterna salute per Christum data, quasi consignantur, & earum veritas in cordibus nostris certiùs confirmatur.

Mat. 26. 26.
&c. & 28. 19.
Joh. 3. 5.
Act. 2. 38. &c.
1 Cor. 11. 23.
Tit. 3. 5.
Matth. 3. 11.
&c. & 26. 26,
27, 28.
Mar. 16. 16.
Joh. 3. 5.
Act. 2. 38.
1 Cor. 10. 16.
& 11. 24. &c.
Gal. 3. 26, 27.

M. Sacramentum quot habet partes?

A. Duas : extraneum elementum, five rem creatam, quod est signum aspectabile : & arcanam gratiam, quæ conspicua non est.

M. In Baptismo quod est signum extraneum?

A. Aqua, qua baptizatus tingitur, vel perfunditur, in nomine patris, & filii, & spiritus sancti.

M. Quæ est occulta & cœlestis gratia?

A. Venia criminum, & regeneratio: has ambas per mortem & resurrectionem Christi consequimur, & est hoc sacramentum nobis illarum quasi obsecratio quædam atque pignus.

Mat. 3. 11, 12.
& 28. 19.
Joh. 3. 5.
1 Cor. 10. 16.
Act. 8. 36, 37,
38.
Marc. 1. 4.
Act. 2. 38. &c.
& 22. 16.
Rom. 6. 3. &c.
Gal. 3. 26, 27.
1 Pet. 3. 21.

M. Bap-

Πεὶ δὲ τῆς Μυστικῆς.

Δ. Τὴν δὴ αὖτις καὶ ἐνέργειαν τοῦ βαπτίσματος ὀλίγω σαφέστερον ἐπὶ βάνωσον.

Μ. Ἡμεῖς φύσιν ὀργῆς τέκνα ὄντες, τετίσιν εἰς πρὸς κρεμασμένον τοῦ Θεοῦ καθεστῆκαμεν, καὶ τὴν ἐκκλησίαν, ἥρουσιν οἰκίας αὐτῆς ἀπεξνομήσοι, διὰ βαπτίσματος εἰς ἐκκλησίαν εἰσερχόμεθα, πληροφορηθέντες ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ πατρὸς ἡδὴ γεννημένοι, καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ σωματικῇ ζωῇ, καὶ αὐτῷ οἰονεῖ πρὸς πεφυκέναι, καὶ αὐτῷ μέλη πεποιθῆναι, καὶ εἰς τὴν σὺν αὐτῷ σῶμα. Ζωοῦμεν.

Δ. Τίνα πρὸς εἶναι ἀνάγκη τοῖς πλεονεξοῦσιν τοῦ βαπτίσματος βελομήσοις;

Μ. Μετάνοιαν καὶ Πίστιν.

Δ. Ταῦτα διὰ πλεόνων διασάφισον.

Μ. Πρῶτον ἐπὶ τοῦ βελομήσου ἡμῶν βίῳ δεινῶς μετανοεῖν ἡμᾶς χρὴ, καὶ βεβαίως περὶ τοῦ Χριστοῦ τοῦ αὐτοῦ αἵματος τὰς τῆς ἡμετέρας αἰσθητῶν καὶ κληϊκῆς ἀπορρύψαι, καὶ ἔτι τοῦ Θεοῦ ἐναρέστες ἡμᾶς πεποιημέναι, καὶ τὸ πνεῦμα αὐτοῦ ἐν ἡμῶν ἐνοικεῖν. ἔπειτα, ἀκολούθως τῇ πίστει ταύτῃ καὶ ὁμολογίᾳ τῇ ἐν τοῦ βαπτίσματος πεποιημένῃ (περὶ τὴν ὁποῖαν ὅπως καὶ ἡμετέραν σάρκα νεκρώσωμεν, τετίσιν πάσας τὰς ἐπιθυμίας ἀνατέλλομεν, καὶ φανερόν ποιῶμεν, ὅτι δι' οὐκ ὀπίστη) τοῦ βίῳ Χριστοῦ οἰονεῖ ἐνεδυσάμεθα, καὶ τῇ ἐπιποίᾳ αὐτοῦ κατεχόμεθα.

Δ. Διὰ τί τὸν βαπτίζομεν τὰ βρέφη, οἷς διὰ τὸ τῆς ἡλικίας ἀνεγείναι τὴν αὐτὴν ἀνάγκη ἐκ ἐξήντη;

Μ. Οὔ.

Quæ in baptismo requirantur.

M. Baptismi vim & effectum paulò adhuc apertius explicato.

*A. Quum naturaliter filii iræ, hoc est, Ephes. 2. 3. 19. 20.
in gravissima apud Deum offensa, & ab Tit. 3. 3. 4. 5. &c.
ejus Ecclesia sive familia alienati simus, Matth. 28. 19.
per baptismum in Ecclesiam recipimur, Marc. 16. 16.
certumque habemus nos jam Dei filios Joh. 3. 5.
esse, & cum Christi corpore copulatos, Rom. 6. 3. &c.
in illudque quasi insitos esse, ejusque I Cor. 12. 13.
membra factos, in eodem cum ipso corpore Pet. 3. 21.
concrelescere.*

M. Quæ ab iis, qui baptismo sunt initiandi requiruntur?

A. Pœnitentia & Fides.

M. Hæc paulò copiosius declarato.

*A. Anteaquæ primò vitæ, nobis est Mar. 1. 4. 15.
graviter pœnitendum, certaque est ha- & 16. 16.
benda fides Christum suo sanguine pec- Act. 2. 38.
catorum nostrorum maculas eluisse, & 8. 36. 37.
ita nos Deo acceptos reddidisse, ejus & 16. 31. 33.
etiam spiritum in nobis habitare. De- 34. & 19. 4. 5.
inde secundum hanc fidem promissum & 22. 16.
que in baptismo factum, elaborandum I Cor. 12. 13.
est, ut carnem nostram mortificemus, Rom. 6. 3. &
id est, ut cupiditates omnes coercea- 13. 12. 13. 14.
mus: utque vitæ integritate nos Chri- Gal. 3. 26. 27.
sto quasi indutos, & ejus divino nu- Eph. 4. 20. 21.
mino instinctos esse, perspicuum facia- Colos. 2. 12.
mus.*

M. Quare igitur infantes baptizantur, qui ista propter infirmitatem ætatis efficere nequeunt?

A. Quia

Περὶ τῆς Μυστηρίου.

Μ. Οπὶ τῷ Θεῷ ἐκκλησίᾳ εἰσὶ, καὶ ἡ
 εὐλογία τοῦ Θεοῦ, καὶ ἡ πεποιημένη τῇ ἐκ-
 κλησίᾳ ἐπαγγελία διὰ Χριστοῦ, εἰς ἣν ἔστιν
 βαπτίζον, ἐκείνοις προσηκεί. τέτων ἡ ἑ-
 γνῶσιν καὶ πίσιν προβάσεως τῆς ἡλικίας δὲ αὐ-
 τὰ παιδιδιδῶναι, ἵνα μάθωσι τί βαπτίζο-
 μεθα ὡμολογήσῃ καὶ ὑπέχοντο, καὶ ἐκείνη
 τῇ ὁμολογίᾳ τῆς ζωῆς ἀγνέιν, ἐφόσον
 διωήσων, ἀνάλογον παρέχωσιν.

Δ. Ποία ὅτι τῷ Κυριακῷ δείπνῃ ἡ τε-
 λετή;

Μ. Ἡ αὐτὴ διδαχὴ, ὡς Χριστὸς ὁ Κύ-
 ρι εἰσηγάγη. ὅς ἐν τῇ νυκτὶ ἐν ᾗ προε-
 δόθη ἔλαβεν ἄρτον, καὶ εὐχαριστήσας ἔκλα-
 σε, καὶ τοῖς αὐτῷ μαθηταῖς ἔδωκεν, εἰπὼν
 λάβετε, φάγετε τὸ μετὰ τὸ σῶμα τὸ
 ὑπὲρ ὑμῶν διδόμενον· τὸ ποιεῖτε εἰς τὴν
 ἐμὴν ἀνάμνησιν ὡσαύτως καὶ τὸ ποτήριον ἔ-
 λαβε μετὰ τὸ δείπνησαι, καὶ εὐχαριστήσας ἔ-
 δωκεν αὐτοῖς, λέγων· πίνετε ἐκ τούτου πάν-
 τες, τὸ μετὰ τὸ αἷμά μου, τὸ τῆς και-
 νῆς διαθήκης, τὸ ὡς ὑμῶν καὶ πολλῶν
 ἁγιασμένων εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν· τὸ
 ποιεῖτε, ὅσας ἂν πίνετε εἰς τὴν ἐμὴν
 ἀνάμνησιν· ὅσας ἂν ἐδίητε τὸ ἄρτον
 τούτον, καὶ τὸ ποτήριον τὸ πίνετε, τὸ δα-
 ῖον τοῦ κυρίου καταβλέψετε, ἄχρις ἃς ἂν
 ἔλθῃ. Ταύτῃ τῇ δατάξιν, καὶ τὸν τὸν
 τύπον μιμεῖσθαι, καὶ πρὸς ἐπιτηδεῖν ὑφείλο-
 μεν, καὶ πρὸς τὸν ὑποβλέποντας τὸ κανόνα
 δὲ ἡμᾶς εὐσεβῶς τελεῖν τὸ Κυριακὸν
 δείπνον, ἕως ἃς ἂν ἐκείνη πάλιν ᾔξῃ.

Δ. Ἐνταῦθα.

Institutio cœnæ Dominicæ.

A. Quia de Dei Ecclesia sunt, divi-
næque benedictio atque promissio Ec-
clesiæ per Christum, in cuius fide bap-
tizantur, facta, ad eos pertinet. In qua-
rum rerum cognitione, & fide, ipsi in-
eunte pueritia imbuendi sunt, ut agnos-
cant, quid in baptismo sponderint,
atque professi sint, illique sponcioni vi-
tæ etiam sanctitate, quantum quidem
conñiti possunt, satisfaciant.

Gen. 9. 9 &
17. 7. 8.
Marc. 10. 14,
16.
Rom. 3. 3. &
4. 21. 22. & c.
& 6. 3. & c.
Gal. 3. 27.
Eph. 4. 20,
21. & c.
Colos. 2. 12.

M. Cœnæ Domini quis est ordo ?

A. Idem ipse videlicet, qui est à Chri-
sto domino assignatus : qui eadem, qua
proditus est, nocte, accepit Panem, &
postquam gratias egisset, fregit, & dedit
discipulis suis, dicens : accipite, edite :
hoc est corpus meum, quod pro vobis
datur : hoc facite in mei commemora-
tionem. Ad eundem modum & poculū,
peracta cœna, accepit, & quum gratias
egisset, dedit eis dicens : bibite ex hoc
omnes : hic est enim sanguis meus novi
Testamenti, qui pro vobis, & pro multis
effunditur, in remissionem peccatorum,
hoc facite, quotiescunque biberitis, in
mei commemorationem. Quotiescunq;
enim comederitis hunc Panem, & de
poculo biberitis, mortem Domini an-
nunciabitis, donec venerit. Hanc præ-
scriptionem atque hunc ordinem sequi
summæque fide servare, atque ex hoc
præscripto cœnam Domini usque dum
ipse redeat, piè administrare oportet.

Mat. 26. 26.
& c.
Mar. 14. 23.
& c.
Luc. 22. 19.
& c.
1 Cor. 11. 23,
24. & c.

M. Quem

Περὶ τοῦ Μυστηρίου.

Δ. Ἐνεκα πίνθη;

Μ. Ἰνα τὸν τῷ Κυρίῳ δάναιον, καὶ τὸ μέγιστον ἐνεργιστὴν, ὡς δὲ αὐτὸς ἐλάβομεν, διὰ μνήμης αἰωνίου ἔχωμεν ἐν χάριτι ὄντες, καὶ ἵνα ὡς διὰ τῶν βαπτισμῶν πάλιν γυνώσκῃς, ἔτω τῷ Κυριακῷ δείπνῳ βεβαίως εἰς ζωὴν πνευματικὴν καὶ αἰώνιον ζωὴν ὡς αὐξωμεν. καὶ διὰ τοῦτο καθάπερ ἀπ᾽ ἐξουσίας τικτόμεθα, ἔτω καὶ ἀπ᾽ ἐξουσίας βαπτισματικῆς καθάρσεσθαι ἀρκεῖ τῷ δὲ Κυριακῷ δείπνῳ, ὡς καὶ ἡμεῖς τὸ χρῆσθαι πολλὰς ἀναληψέον.

Δ. Πόσα ἐστὶν μέρη τῆς τῆς μυστηρίου;

Μ. Ὡς ἐν τῷ βαπτισματικῷ, ὡς αὐτῶς καὶ ἐν Κυριακῷ δείπνῳ δύο ἐστὶν μέρη, ὧν τὸ πρῶτον γήινον καὶ αἰσθητὸν ἐστὶν, τὸ δὲ ὑψίστον καὶ ὑπερῶς ἐξωθεν αἰσθητὸς μὴ πίπτον.

Δ. Ποῖόν ἐστι τὸ γήινον καὶ ὁρατὸν μέρος;

Μ. Ἀρτόν καὶ οἶνον, ὧν ἀμφοτέρων ἀπαντας ὁ Κύριος σαφῶς προσέταξε μεταλαμβάνειν.

Δ. Τὸ ὑψίστον ἐκείνο καὶ πάσης σωματικῆς αἰσθησεως πολὺ λίαν ἀπέχον μέρος ὁποῖόν ἐστι;

Μ. Τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τῷ Χριστῷ, ὅτι τοῖς ποσὶς προσφέρεται ἐν τῷ Κυριακῷ δείπνῳ, καὶ ὡς αὐτὸ λαμβάνει, καὶ ἐδίδεται, καὶ πίνεται, ὑψίστον μόνον καὶ πνευματικῶς ἔστω, ἀληθῶς ὅτι καὶ ὄντως. ὅτι καθὼς ὁ ἄρτος βέβηκεν τὰ σώματα, ἔτω τὸ σῶμα τῷ Χριστῷ μέγιστον ἔχει δυνάμιν
τῷ

Cœna Dominica partes.

M. Quem ad finem?

A. Ut mortis Domini, beneficiique Luc. 12. 19.
maximi in nos per eam collati, recor- 1 Cor. 11. 24,
dationem grati & memores in perpet- 26. &c.
uum habeamus, utque quemadmodum
per baptismum de integro nati sumus, Joh. 6. 27. 32,
ita cœnæ Dominicæ nutrimentis edu- 35. 48. &c.
cati, ad spiritualem æternamque vitam 54. 55. &c.
assiduè confirmemur. Atque ob eam ip- 1 Cor. 10. 16.
sam causam ut semel in lucem edi, ita &
baptismo semel expiari sat est: sed ut
nutrimenti, itidem & cœnæ Dominicæ
usus frequenter est iterandus.

M. Quot sunt partes hujus sacramenti?

A. Ut in baptismo, sic & in Cœna
Dominica dux sunt partes, quarum una
terrestris est, & quæ sensibus percipi
potest, altera cœlestis est, & quæ sub
externos sensus non cadit.

*M. Quæ est terrena atque aspectabilis
pars.*

A. Panis & vinum, quæ utraque ex- Matth. 26. 26,
pressio jussu Domini, sunt ab omnibus 27.
accipienda. Mar. 14. 22, 23
Luc. 22. 19, 20
1 Cor. 11. 33,

*M. Cœlestis illa pars, & ab omni sensu
externo longè disjuncta, quænam est?*

A. Corpus & sanguis Christi, quæ fide- 35.
libus Cœna Dominica præbentur, ab il- Joh. 6. 27, 35.
lisq; accipiuntur, comeduntur, & bibun- &c. 48. &c. 63
tur, cœlesti tantum & spirituali modo, 1 Cor. 10. 16.
verè tamen, atq; reipsa: adeo quidem,
ut veluti panis sustentandi corpora, sic Psal. 10. 4, 15.
corpus Christi animas nostras spirituali-
ter

Περὶ τοῦ Μυσήειον.

τὸ πνευματικῶς βόσκειν τὰς ἡμετέρας ψυχάς. καὶ ὡς οἱ οἶνον αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων πρὸς χάσιν ἐπεγείρουσι, καὶ ἡ ἰσχύς ἀναλαμβάνεται, ὡσαύτως αἱ ἡμέτεραι διάνοιαι τὸ τῶν Χριστῶν αἵματι διὰ πίστεως ἀναζωπυροῦν. τῶτον γὰρ τὸν ὅσον τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τῶν Χριστῶν δεχόμεθα ἐν τῷ Κυριακῷ δείπνῳ· Χριστὸς γὰρ ἅπασι τοῖς ἐπ' αὐτῷ ποιήσοι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ὡς τῶν σῶμα ἀνακοινοῖ, ὡς σαφῶς ἐγνωσθῇ, ὅτι τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον σωματικῶς καὶ χηρῶς παρεδέξαμεθα. ἔτι, τὸ Κυριακὸν δείπνον τῆς αἰωνίου ζωῆς ἡμῶν σημεῖα παρέχον, τῆς ἀθανάσις ἡμετέρας ἐνέχον, καὶ τῆς ἀναστάσεως οὐρανίου δίδω.

Δ. Ἡ ὅτι ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος εἰς τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τῶν Χριστῶν ὅσον μεταβάλλεται;

Μ. Ἡμεῖς γὰρ τῶτον γὰρ ἂν εἴη τῶν μυστηρίων, ὃ ἐκ γνήνης αἵμα καὶ ὑφαντῆς ὕλης συνέστηκε, πῶς φύσιν ἀναιρεῖν καὶ πῶς ἀλλοθίσαι τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τῶν Χριστῶν ἀμφιστεγήσιμον ποιεῖν καὶ τοῖς τὸ μυστήριον ληφομένοις τὸ ὑπερβαίνειν καὶ ὑπερβάλλεσθαι αὐτὸ ἀφορμῶν παρέχειν.

Δ. Μὴν παρεδόθη ὑπὸ τῶν Χριστῶν τὸ δείπνον, ἵνα εἰς δυσίαν τὸ πατεῖν περὶ τῆς εἰς χαράδαρον τῶν αὐτοματιῶν;

Μ. Μὴδαμῶς· Χριστὸς γὰρ θάνατον ἐν τῷ σταυρῷ ὑπομείνας, πῶς μίαν καὶ αἰώνιον δυσίαν ἅπας εἰς τὸ αἶμα ὑπερσωθείας ἡμετέρας ἔδυσεν· ἡμῶν δὲ ἐν τῷ τῷ μόνον λοιπὸν ἐποίησεν, ἵνα τὰ ὑπερβάλλοντα ἀγαθὰ ἐκ τῆς αἰωνίου δυσίας αὐτῆς ἡμῶν γυμνάσια

Corpus & sanguis Christi in cœna, &c.

ter per fidem pascendi maximam habeat facultatem : & veluti vino mentes hominum lætitia excitantur, & reficiuntur vires , sic & animæ nostræ Christi sanguine per fidem recreatæ relevantur : hoc enim modo corpus & sanguis Christi in cœna Dominica recipiuntur. Christus enim omnibus, qui ipsi fidunt, tam certò corpus & sanguinem suum impertit, quàm pro certo habent, panem se atque vinum ore stomachoque accepisse. Cœna etiam Dominica vitæ nobis sempiternæ signa communicans, immortalitatis nobis nostræ pignus, atque resurrectionis obles existit.

M. An igitur panis & vinum in substantiam corporis & sanguinis Christi convertuntur ?

A. Nequaquam : nam hoc esset naturam sacramenti, in quo tum coelestis, tum terrena materia continetur, delere : veritatēq; corporis Christi in dubitationem adducere : illisq; etiam, qui sacramentum sunt accepturi, reformidandi atq; refugiendi occasionem offerre.

M. An fuit instituta à Christo cœna, ut Deo patri hostia pro peccatis expiandis immolaretur ?

A. Minimè : nam Christus mortem in cruce occumbens, unicū illud sempiternū sacrificiū semel in perpetuū pro nostra salute obtulit , nobis verò unum hoc tantum reliquū esse voluit, ut maximum utilitatis fructū, quem sempiternū illud

Job. 6. 54.

Matth. 26. 26, 27.

Mar. 14. 22, 23.

Luc. 22. 19, 20

2 Cor. 11. 23,

24, 25, 26, 27, 28.

Heb. 7. 26. &c.

& 9. 11. &c.

25. &c. & 10.

9. 10, 12, 14, 18

Luc. 22. 19.

1 Cor. 11. 24,

25, 26.

Περὶ τοῦ Μυσήϊον.

ἡρώδης εὐχαίρει καὶ ὑπὸ μόνον ὄντες καὶ
πῶμα· τὸτο γὰρ τῷ Κυριακῷ μακίστα
δείπνῳ προσέοντες ποιεῖν ὀφείλομεν.

Δ. Πῶς ἡμεῖς τὸ θεὸν ἡμῶν ποιήσομεν,
ὅπως καλῶς τηλώμεν τὸ Κυριακὸν δεῖπ-
νον;

Μ. Εἰς αὐτὸν δοκιμάσωμεν, καὶ ἔξε-
τάσωμεν εἰ ἀληθινῶς ἐσμὲν τῷ Χριστῷ
μέλη.

Δ. Εἰς τῶν τεκμηρίων τὸτο μνῆσκειν
δωρηθῶμεν;

Μ. Πρῶτον, ἐπὶ τοῖς ἡμῶν περημερη-
μῶσι δὲι ἱερότα μετανοεῖν· εἴτα, πλη-
ροποιηθέντας τὸν Θεὸν διὰ Χριστοῦ οἰκί-
μονα ἡμῶν ἔσμεν, ἀγαθὰς ἐλπίδας ἔχον,
καὶ ἐπὶ τῇ πεποιηθείσῃ ἡμῶν διὰ τοῦ θά-
νατου αὐτοῦ σωτηρίᾳ εὐχαρίσθαι αὐτῷ ἡμᾶς
προσέχει· ἔτι, ἐπιμένειν καὶ σπουδάζειν πρὸς
θεὸν καὶ ἀμετακίνητον ποιεῖν πρὸς α-
γάπην καὶ ὁσίως τὸν ἐπίλοιπον διάγειν βίον·
τὸ τέλος, ἐπεὶ τὸ Κυριακὸν δεῖπνον τῷ
ἀνθρώπῳ πρὸς ἀνθρώπου ζωαφείας καὶ
ἀγάπης λαμπρὰ τεκμήρια ἀναδείκνυται,
τοῖς πέλας, τέλει παντὶ τῷ ἀνθρώπῳ
ἡμῶν εὐνοίαν, πατρὸς μίσος καὶ φθόνον καὶ
παρράδοντες ἀδελφικῶς ἐπιδείκνυται ἀφί-
λῳ.

Δ. Επεὶ δὲ θεὸς ἡμῶν κρείων τῆς Χρυσ-
τικῆς πύλης, κεφαλαίων ἱκανῶς σοὶ, ὡς
αἶμα, νῦν διελέχθην, ἀποπειρῶν ἔτι σε
βέλομαι, ὡς ζωτόμος καὶ σαφῶς ἀπαρ-
τὰ περημερῆ ἀνακεφαλαιώσαυς διώκ.

Μ. Πρῶ-

Officium accedentium ad cœnam.

illud sacrificium nobis præbet, grati ac memores percipiamus : quod quidem in cœna Dominica præcipue præstare debemus.

M. Quomodo officio nostro satisfaciemus, ut ritè cœnam Dominicam celebremus?

A. Si nosmetipsos excutiamus, exquiramúsque nunquid verè Christi membra simus.

1 Cor. 11. 28, 29. &c.

M. Illud quibus signis cognoscemus?

A. Initio, nobis, ob admissa peccata, vehementer est pœnitendum, deinde certa divinæ per Christum misericordiæ fiducia nixis atque confusis benè sperandum, partâque nobis per illius mortem salus gratissimis est animis prosequenda : præterea, integrè in posterum, sanctæque vivendi studium nobis, & voluntas propensa atq; constans suscipienda est : denique quando cœna Dominum hominum inter homines consociationis atque amoris clara indicia ostendit, proximis, hoc est, toti humano generi, benevolentia, remoto præcul omni odio atque invidia, fraternè est præstanda.

Jer. 24. 7. &

29. 12, 13.

Joel 2. 12, 13,

15, 16. &c.

Luc. 22. 19.

1 Cor. 11. 24,

25, 26.

Rom 5. 5, 8, 9.

& 8. 4, 5.

1 Tim. 1. 14,

15, 16.

1 Pet. 1. 13, 14

21, 22. & 4.

1, 2, 3.

Mat. 12. 37.

Joh. 13. 34, 35.

1 Cor. 10. 17.

& 13. toto.

M. Quum de præcipuis fidei Christianæ capitibus satis multa, sicuti existimo, te jam interrogarim : experiri adhuc volo, quàm breviter atque expressè summam omnium, quæ sunt hætenus tractata, possis exponere.

A. Prin-

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

Μ. Πρῶτον, ὁ θεῖος νόμος λέγα ἐνιο-
 λαῖς περικειλημένους ἢ τέλειον ἢ ζῆν ἐντε-
 βῶς κατόνα πρὸ ὀφθαλμοῦ ἐμοὶ τίθησι,
 πρὸς ὃν τὸν ἐμὸν βίον κἀπορθεῖναι καὶ πλάσαι-
 θαι ὀφείλω, περικειμένης, εἰάν διαμάρτω,
 αἰώνις κατακείστως ἀντὶ πτωχείας διὰ τῆς
 νόμου γουῖ τὰ ἀμάρτηματά μου γινώσκω, καὶ
 Θεὸν ἐμοὶ δι' αὐτὰ ὀργισθῆναι, καὶ θάνατον
 αἰδίων μου κατεργασθῆναι τὸν δίχαιον Θεὸν
 μανθάνω· ἥτις ἀνδύνησις δεινὴ ὁρροδίαν
 καὶ φόβον ἐκ τῆς ἡμῶν ἀμάρτων αἰδήσεως τῶν
 ἐμῶν νοὶ ἐμβάλλει· ὅθεν μήτε σοφία μήτε
 ἰσχύς μήτε δυνάμει τῇ ἐμῇ, μήτε ἀσφαλτικῇ
 τινὶ ἢ ἀνθρωπίνῃ βοηθείᾳ, μήτ' ἄλλῳ ὥ-
 πινεν ἔστω ἀπαλλάττειν διωκαδὸν συ-
 νειδῶς ἐμαυτῶν, ὡς τῆς Ευαγγελίας ἐδι-
 δάχθην ὅτι Χριστὸς ὁ υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀνθρώπου
 χωρὶς ἀμάρτιας γέννηται, τὰς ὀφειλομένας
 ταῖς ἐμαῖς ἀμάρτιας ποινὰς τῶν θανάτων
 αὐτῷ παρέχε, καὶ τῷ τῆς πατρὸς αὐτοῦ πρὸς
 ἐμὲ ὀργῇ τῶν ἰδίων αἱμάτων ἀπέσβεσε, καὶ ἐμὲ
 πάλιν αὐτῷ κατήλλαξε, καὶ τῆς αὐτοῦ δικαιο-
 σωμῆς μετέδωκε, καὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς συγκαλη-
 ρήνομον αὐτῷ κατέσχευεν· ὧν ἀπασῶν τῶν
 Χριστὸς ἐνεργειῶν διὰ πίστεως μετέχω, ὡς
 πίστιν τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐν τῇ ψυχῇ μου ἐκλύ-
 νησε διὰ κηρυξέως τοῦ Ευαγγελίου, καὶ ἡ αὐ-
 τῷ διὰ τῶν ἱερῶν μυσηρίων, ἢ ὀρατῶν καὶ σα-
 φεστάτων σημείων καὶ ἐνεχέρων ὄντων τῆς τοῦ
 Θεοῦ πρὸς ἡμᾶς διὰ Χριστοῦ ἀγαθωσύνης,
 ἐβεβαιώσεν· ὡς καὶ δεῖ, ὡς ζῶν καὶ εὐφροεν
 δένδρον, ἐντεθείας καὶ δικαιοσύνης καὶ ἀλ-
 λων ἀγαθῶν ἔργων τοῦ κἀρπος δι' ὃν τῆς
 βίης ἐκφέρειν πρὸς δόξαν τοῦ τοσαῦτά καὶ

ΤΗΛΙ-

Conclusio, & summa antè dictorum.

A. Principio, lex divina decem explicata præceptis, perfectam mihi ante oculos piè vivendi regulam proponit, ad quam vitam meam dirigere atq; formare debeo, constituta, si uspiam aberram, æternæ in me damnationis pœna: per legem igitur peccata mea, Deúmque; ob ea ira in me incensum, & sempiternam mortem divina mihi justitia debitam esse agnosco: quæ cogitatio horribili formidine, timoréque; ex peccatorum cōscientia animum meum percellit: undè quum neque prudentia, neque viribus aut potestate mea, neque ulla humana, angelicave ope aut auxilio, neque ullo alio modo, aut ratione posse me omninò liberari intelligam, Euangelium me edocet, Christum Dei filium, hominem sine peccato factum morte sua meritis debitumque; peccatis meis pœnas persolvisse, Dei patris sui in me iram suo sanguine restinxisse, & me rursus in gratiâ ipsius reconciliasse, suamque; justitiæ fecisse participem, & æternæ secum vitæ hæredem instituisse: quæ omnia Christi beneficia mihi per fidem communicantur: quam fidem spiritus sanctus in animo meo per prædicationem Euāgelii insevit, eamque; per sacra mysteria sua, aspectabilia certissimaque; indicia & pignora divinæ erga me per Christum bonitatis confirmavit. Quæ etiam fides, ut viva quædam atq; ferax arbor, pietatis, justitiæ, aliorumque; bonorum operum fructus in me per omnem vitam

Deu. 4. 1, 2, 13
Psal. 19. 6, 7.
& 119. 4.
Mat. 19. 16, 17
Luc. 10. 25, 26.
27, 28.
Rom. 2. 12, 13
& 3. 19, 20.
& 4. 15.
Gal. 3. 10.
2 Cor. 2. 7. &
7. 9. 10. &c.
Rom. 1. 15, 16
Act. 13. 38, 39
Heb. 1. 4, 5.
& 9. 9, 12, 14.
& 10. 2, 3, 4.
Mat. 1. 20, 21.
Joh. 1. 14, 29.
Esa. 53. 4, 5, 6,
10, 11.
Rom. 3. 24, 25
Col. 1. 20. &c.
Ro. 3. 23 & 8.
14, 15. &c.
& 10. 4.
Gal. 2. 16.
Rom. 10. 8,
14, 16, 17.
1 Cor. 12. 3,
6. 9.
Matth. 28. 19,
20.
Mar. 16. 15,
16.
1 Cor. 10. 16,
17.
Psal. 1. 3.
Mat. 7. 17, 18.
Luc. 1. 74, 75.
Rom. 6. 1, 2, 3.
Gal. 5. 8.

tam

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

πληρωτα ευεργετησας με Θεῷ, καὶ εἰς ὠφέ-
λειαν καὶ σωτηρίαν ὑποδείγμα τῷ πλησίον.
Ταύτης ὅ τῃς πίστεως πῶς αὐξήσῃ, καὶ
δύναμιν τῷ εὐαρισεῖν τῷ Θεῷ καὶ ταῦτα
πάντα ποιῆν ὡς Θεῷ τῷ πατρὶ πάντων
ἀγαθῶν χρηγῆ ὅληθ δια ζωνων
προσδωκῶν ἐν τῷ ὀνόματι τῷ ἱεῖ αὐτοῦ Ἰη-
σοῦ Χριστοῦ τῷ σωτῆρι ἡμῶν αἰτεῖν ἐμὲ
δεῖ, ἐπειδὴ αὐτὸς ὅς ἐαυτὸ ἀδελφὴς λίαν
καὶ ἀδωιάτος ἐμὲ, καὶ χάριτας ἀντιδοχῶν
ἐκείνῳ ὑπομένειν προσήκει ἐφ' αἷς ἑλα-
βον ὑπὸ αὐτοῦ εὐεργεσίαις.

Δ. Οὐδὲν σε, ὁ παῖ, ὅ τῇ Χριστιανικῇ
πίστεως ὑποδήχαις καλῶς ἡμερόν, καὶ τὸ
κεφάλαιον αὐτῆς φέρωντα δια μνήμης.
Λοιπὸν ἐν ὅτῳ περὶ τῆς ὁδοῦ γνώ-
σεως καὶ νόνα τὸν ἔχον σε ὅτως ἐπανα-
γεῖν, καὶ ἐφαρμόζειν, ὥστε νομιζέσθαι ταῦ-
της τῇ ἐπιστήμῃ ἀνωφελῶς τετυχηκέαι.

Μ. Τῷ Θεῷ βοήθειαν ἐμοὶ φέρωντῳ,
πᾶσαν ἐπιμέλειαν παρέξω, ὃ τιμωτάτε
διδασκαλε, καὶ ἐδὲν ὡς αὐτὸς, ἐφά-
σον δυνατὸς ὢ, δι' ὃ τῆς προσηγορίας
καὶ ἐπικλήσεως τῷ ἀληθινῷ Χριστιανῷ
καταξιώθῃ ἀλλὰ καὶ ταπεινὰ καὶ ζω-
εῖς τῷ παντοκράτορι Θεῷ προσδω-
χὰς ποιέμεθῃ, αὐτῷ δεῖσθαι μὴ ἐάν
πῶς δεῖκνῃ τῷ αὐτῷ ὡς ἀγαθῶν ἀπο-
εῖν φερέσθαι δια πῶς τῆς ἐμῆς ψυχῆς,
ὡς ἀγρῷ ἐδὲν ἐκφέρωντῳ, ἀκαρπί-
αν, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ μου, ὥστε ἐκείνῃ
καὶ

Conclusio, & summa antè dictorum.

tam creare deberet, ad gloriam Dei, qui tot & tantis me beneficiis affecit, & ad utilitatem etiam atque exemplum salutare proximi. Cujus fidei incrementum, facultatèmq; placendi Deo, & ista omnia præstandi, me, qui ex me ipso maximè sum infirmus, atque imbecillus, continuis atque ardentissimis precibus à Deo patre bonorum omnium auctore, in nomine filii sui Jesu Christi servatoris nostri, efflagitare, gratiàsque illi maximas pro universis ab eo acceptis beneficiis assiduè agere oportet.

M. Intellego mi fili, Christiane pietatis præceptis te benè institutum esse, ejusque summam memoria tenere. Reliquum est, ut ad istam rectæ intelligentiæ normam mores tuos ita formes atque accomodes, ne sine causa videri possis harum rerum scientiam esse consequutus.

A. Deo mihi auxilium ferente, omnem adhibebo diligentiam, honorate magister, neque quicquam omitam, quantum quidam à me elaborari queat, quò appellationem titulúmque verè Christiani possim sustinere: quin etiam humili assiduáque prece atque obsecratione à Deo opt. max. suppliciter petam, ne divinam suorum præceptorum sementim, propter animi mei, quasi nihil ferentis agrí sterilitatem interire patiatur, sed menti meæ, tan-

Mat. 5. 16.
1 Pet. 2. 12.
Mar. 9. 23, 24.
Rom. 1. 7. &
7. 15. & 9. 16.
1 Cor. 1. 3. 4.
2 Cor. 3. 5.
& 15. 10.
Phil. 2. 13.
Ephes. 1. 5, 6.
2 Thes. 1. 12.
Joh. 14. 13. &
15. 16. & 16.
23.
1 Cor. 10. 31.
Eph. 3. 20, 21.
Jud. 25.

Mat. 13. 23.
Luc. 12. 47.
Rom. 1. 21.
& 2. 13.
Eph. 4. 20, 21.
& 5. 8, 9.
Phil. 1. 9, 10,
11.
Col. 1. 5, 6, 9,
10.

Tit. 1. 26.
Jacob. 1. 22,
23, 25. & 4.
17.
2 Pet. 2. 20, 21

Luc. 11. 9, 13.
& 1. 7.
Jac. 1. 5, 6.
Mat. 13. 19, 20
Job. 15. 16.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.

καὶ καρπῶν ἀγρόν οὐ ἀρέσκει, τὰς ἐραγίας τῆς
χαλῆς αὐτῆς ὑπέταξεν ἀρεσκείῃ τοιαύτῃ
εὐνοσίαν δίδουσαι, ὅταν πλείους φέρει τῆς
εὐτελείας καρπῶν, οἵτινες ἐν τῇ ἐραγίᾳ
καλῶ καὶ σιφυλακείᾳ ἀποδησμευομένης
καὶ φυλαχθήσονται.

Δ. Ταύτῃ, ὃ τέκνον, ἡ ἐβδόμη, διαλέγει
παρονομαζομένη, πᾶν πληροφρονεῖς, ὅτι κατὰ τὸν νοῦν καὶ περὶ
ἐκείνην ταύτῃ τῇ δειᾷ καὶ ἀντιπρὸς
ἐκείνην, ὡς αὐτῇ ἐπὶ πέραν καλὸν τὸ
ἔσται εὐτελῶς ἡρμῶν ἐπισημασμένη
μέλλει ἥξειν αὐτῇ ὁδηγῶν τὴν
σὺν αἰώνιον σωτηρίαν, καὶ τὴν Θεὸν δόξαν,
ὡς ὁ ἔπαυται, καὶ ἡ τιμὴ, καὶ ἡ δόξα εἰς
τὸν αἰῶνα τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΕΛΟΣ.

Conclusio.

quam macro & infœcundo solo, cœlesti
suz gratiæ imbre rigato, eam fertilita-
tem dare velit, ut uberrimas edam san-
ctitatis fruges in cœlesti horreo grana-
ribusque recondendas atque conservan-
das.

M. Perge mi fili, tenere istam viam,
quam instituisti, nihil hæsitans, quin si-
cuti hoc consilium atque propositum divino
instinctu motus capisti, ita ad exitum op-
tabilem rationis atque instituti istius tui,
iam sanctis à te initiis orsi, feliciter sis ipsi-
us ductu, perventurus, ad aeternam tuam
salutem, & Dei opt. max. gloriam, cui om-
nis laus, honor, gloria sempiternis est se-
culorum ac tribus tribuenda. Amen.

Psal. 1. 3.
1 Cor. 3. 9. 7.
2 Cor. 9. 10,
14. & 13. 16,
17 18.
Mat 3. 13. &
13. 23.
Joh. 4. 36.
Gal. 5. 22, 23.
2 Cor. 8. 10,
11, & c.
Phil. 1. 6, 9.
& 2. 13.
Rom. 6. 22, 23
Matth. 5. 16.
2 Cor. 9. 10,
11, 12.
Phil. 1. 11.
1 Pet. 2. 12.

FINIS.

ΠΑΡΑΙΝΕΣΙΣ ΕΙΣ ΤΟΝ
ΟΡΘΡΟΝ.

ΕΓείραι ὁ καρδίῳν, καὶ ἀνάστα ἐν τῷ νε-
κρῶν, καὶ ἐπιγαύσει σοι ὁ Χεῖς.

Ὡς ἡμᾶς ἦδη ὡς ὕπνῳ ἐκαρδίωται.

Ἡ νύξ παρεκόψεν, ἡ δὲ ἡμέρα ἤρπεν.
ἐποδώματα ἐν τὰ ἔργα τῷ Χότῳ, καὶ ἐνδύ-
σάματα τὰ ὅπλα τῷ φωτὶ.

Ὡς ἐν ἡμέρᾳ ἐνσημίωντος πατριάρχων,
καὶ ἐνδυσάμενα τῷ Κυρίῳ Ἰησοῦ Χριστῷ.

Οὕτω λαμβάνω τὸ φῶς ἡμῶν ἐμπρο-
σθεν τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως ἴδωσιν ἡμῶν τὰ
καλὰ ἔργα, καὶ δώξάτωσι τῷ πατέρᾳ ἡμῶν
τῷ ἐν τοῖς ἔργοις.

Λαμβανέτω καὶ ἀμαρτανίαν ὅσην ἡ σοφία,
καὶ εὐχερῶς θεωρεῖ τὸν ἀγαπώντων
αὐτῷ, καὶ δίδωκε τὸν ἀγαπώντων
αὐτῷ.

Φθάνει τὸν ἐπιθυμῆντας αὐτῷ, ἵνα
φανερῶσιν αὐτῷ αὐτοῖς.

Ὁ ὀρθρεῖσας ἐπ' αὐτῷ ἐκοπάσει παρ-
εδεόν γὰρ εὐρήσει τοῦ πυλῶν αὐτῷ.

Ἡ σοφία ὑπὲρ τῆς ἀφροσύνης, ὡς πεισ-
σεία τῷ φωτὶ ὑπὲρ τὸ Χότ.

ΨΑΛΜΟΣ ΟΡΘΡΙΝΟΣ.

Αἰνεῖτε παῖδες Κυρίου, αἰνεῖτε τὸ ὄνο-
μα Κυρίου.

Εἰπὲν τὸ ὄνομα Κυρίου ἐνδοξημῶν ἀπὸ
τῷ νῦν, καὶ ἕως τοῦ αἰῶνος.

Ἀπὸ

ADMONITIO MATUTINA.

Expergiscere qui dormis, & excitare a mortuis, & illucescet tibi Christus. Esa. 5. 14.

Tempestivum est nos jam e somno suscitari. Rom. 13.

Preterit nox, dies appropinquat: abjiciamus igitur opera tenebrarum, & arma lucis sumamus. 12.

Honestè nos, ita ut in clara luce versantes decet, geramus: & Domina Jesu Christo induamur. 13.

Ita luceat hominibus vite nostræ splendor, ut nostra opera bona conspicientes, gloriam patri nostro cœlesti tribuant. Mat. 5. 16.

Sapientia res est excellentissima, & quæ nunquam evanescit: ab illis verò qui eam admiran- & exquirunt, facile invenitur atque obtinetur. Sap. 6. 13.

Eos, qui ipsam expetunt, antevertit, ut sese illis ultro offerat. 14.

Qui primo diluculo illi invigilat, non multum laboris sustinebit: præsto enim illi ad portaverit, in foribus ejus assidens. 15.

Sapientia stultitiæ tam longè præstat, quam lumen tenebris antecellit. Ecclef. 2. 13.

PSALMUS MATUTINUS.

Deo tribuite laudem o pueri, servi ejus: laudibus efferte nomen Domini. Psal. 113. 1.

Nomen Domini gloriôsè prædicetur: ex hoc tempore in omnem æternitatem. 2.

Ψ Α Λ Μ Ο Ι.

Απὸ ἀνατολῶν μέχρι δυσμῶν, αἰνετὸν
τὸ ὄνομα Κυρίου.

Σὴ ὅτι ἡ ἡμέρα, καὶ σὴ ὅτι ἡ νύξ. σὺ
καταστήσῃ φάσγι καὶ ἥλιον.

Ἡμεῖς ἐποιμήθημεν καὶ ὑποτάξαμεν καὶ
ἐξηγάθημεν, ὅτι σὺ ὦ Κύριε ἀνταθήτω
ἡμῶν.

ὦ Θεὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, πρὸς σε ὀρθεύ-
σομεν καὶ τὸ πρὸς ἡ ἡμεῖς ἀνταθήτω ἡμῶν
πρὸς σε.

Δούλοί σου ἵσμεν ἡμεῖς ὦ Κύριε ὡς ἡμέ-
τεροι ἡμεῖς, καὶ ὑποτάξαμεν τὰ μὲν ἡμεῖς
καὶ.

Γινώσκον ἡμῖν τί πῶς ἐδὸν ἐν ἡ πόλει
σήμερον, ὅτι πρὸς σε ἀνταθήτω τὰς ψυχὰς
ἡμῶν.

Καὶ εἰς τὴν πόλιν τὴν πόλιν τὸ δέλημα σε,
ὅτι σὺ ὦ Κύριε ἡμῶν τὸ πνεῦμα σε
τὸ ἀγαθὸν ἐδὸν ἡμῶν ἐν ὁδῷ τῆς
ζωῆς.

Αἰνεσὼν ποίησον ἡμῶν τὸ πρὸς τὸ ἑλεῖς
σε, ὅτι ἐπὶ σοὶ ἠλπόμεθα.

Εμπληρώσωμεν τὸ πρὸς τὸ ἑλεῖς σε, καὶ
ἡμεῖς ἀγαλλισομεθα, καὶ ἐν πόντοις ἡμεῖς
ἡμῶν ἐν πόντοις ἡμῶν.

Ὅτι σὺ ὦ ἡ ὑπομονὴ καὶ ἡ ἐλπίς ἡμῶν
κύριε, ἐν νεότητι ἡμῶν.

Ἐπὶ σὲ ἐπεσπείχθημεν ἀπὸ γαστροῦ, ὅτι
κοιλίας μηδὲς ἡμῶν σὺ εἶ ὡς ἡμεῖς ἡ-
μῶν ἐν σοὶ ἡ ὑμνεῖς ἡμῶν διὰ παντός.

Αἰνέσωμεν τὴν δυνάμειν σε, καὶ αἰνέσωμεν τὸ
πρὸς

Psalmi.

Summa laude celebrandum est no- 3.
men Domini: ab ortu solis ad occasum.

Tuus O Deus, est dies, & tua est nox: Psal. 74. 16.
tu preparasti lumen, & solem.

In cubilibus nostris collocavimus, som- Psal. 3. 5.
nóque nos dedimus: & rursùm ex-
recti sumus, quoniam in tua O Deus, tu-
tela latuimus.

O Deus, tu es Dominus noster: summo Psal. 63. 1. &
mane te quærimus, & supplices ad tuum 88. 12.
auxilium confugimus.

Servi tui sumus O Domine: ingenii Psal. 119. 135.
lumen in nobis accende, ut tua præce-
pta intelligamus.

Monstrato viam, qua nobis sit ingredien- Psal. 143. 9.
dum: ad te namq; mentes nostras erigimus.

Institue nos, ut ea, quæ tibi grata 21.
sunt, faciamus: tu enim es dominus De-
us noster, nomen tuum sanctum dirigat
nos in viam, quæ deducit ad vitam.

Effice ut benignam tuam bonitatem ma- Psal. 143. 8.
tutinis temporibus sentiamus: in te enim
positas omnes nostras spes habemus

Diluculo nos exple misericordia tua: Psal. 90. 14.
& præ gaudio voces effundemus, & læ-
tabimur omnibus diebus vitæ nostræ.

Tu enim Domine, is es, cujus desiderio Psal. 71. 4.
tenemur: in tua fiducia ab ineunte ætate
conquiescimus.

Tuis subsidiis, ex quo primùm in lu- 5.
cem editi sumus, sustentamur: tu nos ex
alvo materno eduxisti, tuam laudem &
gloriam in perpetuum celebrabimus.

De tua potentia canemus, tuam benigni- Psal. 39. 16, 17

ΕΤΧΑΙ.

κὶ ἐπὶ τέλει εἰς τὸ μακαριώτατον αὐτοῦ
 ρας, ὡς ἀν' ἐνοικεῖς, τὰ αὐτὰ ἵκε' σε Ἰησοῦ
 Χριστὸς ὁδηγῶν· ὁ ἡμᾶς, ἐρχομένη· ὃ σὺ
 σοὶ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματι, ἐνι πικραιότατης
 μεγαλειότητι· Θεῷ, ὁ ἔπαινον καὶ ἡ πῆλη
 εἰς τοῦ αἰῶνος. Ἀμήν.

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΟΡΘΡΙΟΣ

τοῖς ἀπεστατοῖς ἐπιτηδεύειν.

Μεγαλὰ σοὶ εὐχαριστῶμεν ἐκ ψυχῶν ὡς
 Θεός, ὁ πατὴρ ᾧ φάτων, καὶ πάντων
 ἀγαθῶν χορηγός ὢν, ὅτι τοῖς ἡμετέροις
 γονεῦσι καὶ πατρὶσι τὸ νοῦν τοῦτον ἐμ-
 βεβληκώς, ὥστε παραδόναι ἡμᾶς τοῖς τὰ
 χαλὰ ᾧ μαθημάτων ἐπαγγελματοῖς δι-
 δασκαλοῖς ἐκ κείνῃ τῇ ἡλικίᾳ, ἡ μάλιστα
 εὐχαμπῶς ὄντι, καὶ ἐπιτηδεύοντι πᾶν ἀγα-
 θὸν μαρτυρεῖν ἰκελευσέν· σε μὴ ἔαν τὰς
 τε χαλὰς αὐτῶν ἐλπίδας, καὶ τὸ βέλτιστον τῆς
 ἡμετέρας ἡλικίας χαμερὲν διὰ τιμὴν ἡμῶν
 ἀφύτῃ, καὶ ἀμέλειαν, καὶ ἀργίαν ἀπολλυ-
 εῖται. Καὶ ἐπειδὴ ἡ ἡμετέρα ἀγρυπνία καὶ
 φιλοπονία καὶ σπουδὴ ἀνὰ τῆς δεικνῆς ἑ-
 ἐπιπνοίας ἔδεν ἀνύειν δυνάται, ἀξιώ-
 σις διὰ ᾧ ἐργάζων σε ἀκρίνων, τὸ ἡμῶν
 ψυχῆς καὶ διανοίας ἔπως ὀπιλαμπέν, καὶ
 τοῦτον ἡμῶν τῆς σπουδαίας παιδείας καὶ σο-
 φίας καὶ ἀρετῆς ἔρωτα ἐμποιεῖν, καὶ ἐμμε-
 δεῖν τε ἔπω δεκτικῶν, καὶ μνήμων ἔπω
 φυλακτικῶν ᾧ διδασκομένων παραχεῖν
 ὡς ἡμᾶς ἐνδὺς ἐκ νέων ὡς ἀγαθοῖς
 παιδίσμασι καὶ μαθηματῶν ἡγούμενοι, καὶ ἐν
 ἀρετῇ ἐλδοδείως πεπαιδευμένοις, ἀνδρα-
 ῖς ἐνται.

Preces.

tandemq; ad beatissimam illam lucem
in qua tu habitas, duce eodem filio tuo
Jesu Christo perveniamus. Cui tecum
& cum sancto spiritu, uni venerandæ ma-
jestatis Deo, laus, atque honor omnis
in perpetuum debetur. Amen.

PRECATIO MATUTINA
studiosis accommodata.

Maximas tibi ex animis gratias a- Jac. 1. 17.
gimus, Deus pater luminum, bo-
norum omnium largitor, quod parenti-
bus patronisq; nostris hanc mentem de-
disti, ut nos ea ætate quæ maximè flexi-
bilis est, & ad optima quæq; discendum Eccles. 12. 2.
opportunitissima, in bonarum literarum
disciplinam traderent: suppliciter à te
petentes, ne illorum bonam de nobis
spem, nostræq; ætatis optimam partem,
propter nostram ingenii tarditatem, neg- Prov. 6. 6, 9.
ligentiam, & inertiam perire sinas. Et
quia nostra vigilantia, industria, atque
studium nihil sine divino instinctu tuo Psal. 127. 2.
proficere valent, dignare celestibus tuis Job. 15. 4, 5.
radis mentibus ingenisq; nostris ita Psal. 4. 6. &
illucere, nosque eo desiderio & amore 36. 9.
bonarum literarum, sapientiæ, atque
virtutis afficere, eaq; docilitate ad per- 2 Cor. 4. 6.
cipiendum, memoriq; ad percepta re-
tinendum donare, ut in pueritia atque
adolescencia nostra, bonis literis arti-
busque, & virtutis præceptis liberaliter
instituti, viri docti & pii, resque pub-
licæ,

Deut. 4. 9, 10.
& 31. 12, 13.
Psal. 78. 3, 4.
Mar. 19. 13.
14.
2 Tim. 3. 15.

ΕΤΥΧΑΙ.

ἐν παιδείῃς καὶ ἐν σοφίῃς, καὶ τῇ πολιτείᾳ
ἀγαθὰ, καὶ τῇ ἀγίᾳ (καὶ ἐκκλησίᾳ ὠφελίμως
ἐποδιδρασκῶναι, εἰς τὴν ᾧ ἱερῷ ὀνόματι σε
δοξάν. Ταῦτα ᾤδρα σε, ὃ πάτερ ἐργάσθαι
ἐν τῷ ὀνόματι ᾧ μονογενῆς υἱὸς σε Ἰησοῦ
Χριστοῦ ᾧ σωτῆρι ἡμῶν αἰτωνῶν, δεόμενοι
σε αὐτὰ χαρίζεσθαι ἡμῖν διὰ τὴν ἐκείνου
ἐξέλιαν· σοὶ δὲ μὲν ᾧ αὐτῷ υἱὸς σε, καὶ ᾧ
ἀγίῳ πνεύματι ᾧ πᾶς ὁ ἔπαινος καὶ τιμὴ εἰς
τοὺς αἰῶνας. Αὐλῶ.

ΑΛΛΗ ΠΡΟΣΕΤΥΧΗ ΕΩΘΙΝΗ Διδασκαλείοις φερσημοσυμῶν.

Παράχως ὦ Κύριε Θεὸς πάτερ ἐργάσθαι,
τὸ ἡμᾶς ᾧ θείας ᾧ πνεύματος σε
χαίρει μετέχοντας, καὶ ᾧ ἀγαπῶν υἱὸς καὶ
μακαριώτατε παῖδες σε Ἰησοῦ Χριστοῦ τὸ
λαμπρότατον καὶ ὀφθαλμώτατον ὑποδείγμα
εἰς μίμησιν ἑαυτοῖς πρὸς ὁμιλιῶν πιδέντας
ἐν νεότητι ἑαυτοῦ ὅλως τῇ ἀγαθῇ παιδείᾳ
καὶ ἀρετῇ ὀπιδόντες, καὶ πρὸς τὸν δέλη-
μα ρυθμίζον· ἵνα τῇ ἡλικίᾳ φερσημοσυ-
μῶν, ὡς ὡς εἰς ζωῆσιν καὶ σοφίαν καὶ ἀ-
ρετῇ ζωῆσιν ὀπιδόντες. Ἰῆλοι ὡμῶν, ᾧ
τε ᾧ ἐν σοφίᾳ ἀνδράπων, καὶ μάλιστα
ᾧ ζωῇ ἐργάσιον ἐνοίαν καὶ ἀγάπην. (ἡ
τελείαν ἐνδομολογίαν φέρει) ἑαυτοῖς κατακ-
τῶντες, διὰ ᾧ αὐτῷ υἱὸς σε Ἰησοῦ Χρι-
στοῦ, ᾧ σωτῆρι ἡμῶν, ὦ μὲν σε καὶ τῷ ἀ-
γίῳ πνεύματι ᾧ ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα εἰς τοὺς
αἰῶνας. Αὐλῶ.

ΥΠΟΜ.

Preces.

licæ, atq; sanctæ Ecclesiæ tuæ utiles evadamus, ad sanctissimi nominis tui gloriæ amplificandam. Hæc à te pater cœlestis, nomine unici tui filii Jesu Christi servatoris nostri efflagitamus, obsecrantes ut ea nobis ipsius causa largiri velis: tibi verò, cum eodem filio tuo, sanctoq; spiritu laus omnis & gloria perpetuò tribuatur. Amen. Joh. 15. 16.
1 Tim. I. 17.

MATUTINA PRECATIO

alia scholæ apta.

L Argire Domine Deus Pater cœlestis, ut divino spiritu tuo afflatis, dilectissimi filii, beatissimique pueri tui Jesu Christi clarissimū illustrissimūq; exemplum nobis ad imitandum ante oculos proponentes, hoc pueritiæ atque adolescentiæ nostræ tempore, nos totos ad bonarum literarum studium, & virtutem applicemus, atq; ad tuam voluntatē conformemus, & sicuti ætate progredimur, ita indies magis magisq; scientia, sapientia, & virtute proficiamus: tum hominum piorum, tum verò tuam maximè cœlestem gratiam atque amorem (in quo summa sita est foelicitas) nobis conciliantes atque consequentes: idque per eundem filium tuum Jesum Christum, servatorem nostrum, cui unā tecum & cum sancto spiritu honor est atque gloria sempiterna tribuenda. Amen. Luc. 2. 46.
Eccles. 12. 3.
Luc. 2. 29. 53.

ADMO

ΨΑΛΜΟΙ.

ΥΠΟΜΝΗΣΙΣ ΕΙΣ
ΕΣΠΕΡΑΝ.

ΕΑν τις πειρασθῇ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ὃ πειρασ-
κόμενος ὅτι τὸ φῶς τῷ κόσμῳ τὴν βλάβην.

Εάν τις πειρασθῇ ἐν τῇ νυκτὶ, πειρα-
σόμενος ὅτι τὸ φῶς ἐκ ὅσων ἐν αὐτῷ.

Αὕτη ὅσων ἡ κρίσις, ὅτι τὸ φῶς ἐλήλυθεν
εἰς τὸν κόσμον, καὶ ἡγάπησεν οἱ ἄνθρωποι
μᾶλλον τὸ σκοτῆσαι ἢ τὸ φῶς· ὡς γὰρ πο-
νήσας αὐτοὺς ταῦτα ἔργα.

Ἰησοῦς Χριστὸς ἐκ τῆς ὕλης τῷ φῶσι ὅσων
τὸ φαῖνον ἐν τῇ σκοτίᾳ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν,
ὃ φωτίζει πάντα τὸν ἄνθρωπον ἐρχομένων εἰς τὸν
κόσμον.

Πειρασθῶμεν ἕως τοῦ φῶσι ἔχοντες,
ἵνα καὶ σκοτία ἡμᾶς καταλάβῃ· ὅτι ὁ
πειρασθῶν ἐν τῇ σκοτίᾳ ἐκ οὐδὲ πῶς ὑπά-
γει.

Μὴ ἡμεῖς ἐπὶ ἐκζητούντες τοῖς ἀπί-
στοις ἀλλ' ἕως τοῦ φῶσι ἔχοντες, πειρασθῶμεν
εἰς τὸ φῶς, ἵνα ὑμεῖς φωτὸς γινώμεθα.

Πειρασθῶμεν εἰς Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ ὑμεῖς
Θεοὶ ὅσων φῶς εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθεν, ἵνα
πᾶς ὁ πεισθεὶς εἰς αὐτόν, ἐν τῇ σκοτίᾳ
μὴ μείνῃ.

Ὅς εἰς ἀκολουθήσῃ Χριστῷ, τὸ φῶς τῷ
κόσμῳ, ὃ πειρασθῇ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἐξῆλ-
τὸ φῶς τῆς ζωῆς.

Εξαλείψει ἐν σκοτίᾳ φῶς τοῖς ἐκείνοις.

Ὁ λέγων ἐν τῷ φῶσι (εἶ), καὶ τὸ ἀδελφὸν
αὐτοῦ μισθόν, ἐν σκοτίᾳ ὅσων ἕως αἰῶνος.

Ὁ ἀγαπῶν τὸ ἀδελφὸν αὐτοῦ, ἐν τῷ
φῶσι μένει, καὶ σκάνδαλον ἐν αὐτῷ ἐκ ἔστι.

Εάν

Psalmi.

ADMONITIO VESPERTINA & nocturna.

De si quis incedat, nihil offendit: quoniam solis lumen aspicit. Joh. 11. 9.

At si de nocte ambulet, luce orbatus per errorem incurrit. 10.

Hæc est damnationis causa, quod lux mundo affulset, homines verò tenebris potius quam luce delectati sunt, eo quod eorum vita flagitiosa fuerat. Joh. 3. 19.

Jesus Christus Dei Filius lux est, quæ in tenebris fulget, verà illa lux, quæ omnes homines, qui in hanc vitam ingrediuntur illustrat. Joh. 1. 5. 9.

Progrediamur igitur dum suppetit lumen, ne nos nox opprimat, nam qui in tenebris versatur, nescit quod ruat. Joh. 12. 35.

Incredulorum peregrinum jugum ne feramus, verum dum lucem aspicimus, luci fidamus, ut lucis soboles efficiamur. 2 Cor. 6. 14. Joh. 12. 36.

Credamus in Jesum Christum Dei Filium, qui mundo illuxit, ut omnes qui credunt in eum in tenebris non jaceant. Joh. 12. 46.

Qui Christum mundi lucem sequitur, de tenebris in lumen vitæ vocabitur. Joh. 8. 12. & 9. 5.

Exoritur è tenebris lumen iis, qui castè atque integrè versantur. Psal. 112. 4.

Qui se in luce versari dicit, & odium tamen in fratrem habet, is tenebris usque ad hoc tempus offunditur. 1 Joh. 2. 9.

Qui fratrem diligit, luce circumfunditur: neque ulla unquam ab eo peccandi occasio offerretur. 10.

Si

Ψ Α Λ Μ Ο Ι.

Εάν δὼς πεινῶντι ἢ ἄρτον ἐκ ψυχῆς
σε, καὶ ψυχῇ τεταπεινωμένῳ ἐμπλήσῃς,
τότε ἀναταλεῖ ἐν τῷ σκότει τὸ φῶς σε,
καὶ τὸ σκότος σε ὡς μεσημβρία.

Ψ Α Λ Μ Ο Σ Ε Σ Π Ε Ρ Ι Ν Ο Σ.

Α Γαθόν τὸ ἑξομολογεῖσθαι τῷ Θεῷ, καὶ
ψάλλειν τῷ ὀνόματί σε ὕμνε.

Τὸ ἀναγγέλλειν τὸ πρὸς τὸ ἔλεός σε, καὶ
ἡ ἀληθείαν σε κατὰ νύκτα.

Εως τὸ σκότος καλύπτει ἢ γλῶσση καὶ τὰ
ἔθνη, λαμβάτω ἡμῖν ἡ δόξα σε Κύριε, ἑξ-
απόσειλον τὸ φῶς σε, καὶ τὴν ἀληθείαν
σε, ὅπως ὁδηγῶσιν ἡμᾶς.

Ὁ Θεὸς ὁ εἰπὼν ἐκ σκοτὸς φῶς λαμ-
βάνει, λαμβάνον ἐν τῇ καρδίᾳ ἡμῶν, καὶ δὸς
ἡμῖν ἡ φανερὰ τῆς γνώσεως τῆς δόξης σου,
ἐν προσώπῳ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αφῶν ἡ λύχνον ἡμῶν ὁ Θεὸς Κύριε ἡ-
μέτερε, καὶ πληροῦν τὸ σκότος ἡμῶν φῶς,
ἵνα φανερωθῶμεν ἐμπροσθέν σου ἐν φωτὶ
ζώντων.

Λύχνος τίς ποῖν ἡμῶν ὁ νόμος σε,
καὶ φῶς ἢ τοῖς ἡμῶν. ὁποῖαι τίς ἐν
σκοτει καὶ σκοτὶ θανάτου καθυμνοῖς, καὶ
καλέσθῃς τοὺ πόδας ἡμῶν εἰς ὁδὸν ἐι-
ρήνης.

Καλέσθῃς τὰ ἱχθία ἡμῶν ἐν τῷ λόγῳ
σου καὶ ὅπως ἐκ ὀλιγόπιστον αἱ πόδες ἡμῶν,
καὶ ἐκκρεῖσθαι ἡμῶν μηδεμίαν κακίαν.

Κύριε

Psalmi.

Si inopis atque egentis esuriei misertus fueris, luctuque & mœrore afflictum animum consolatione sustentaveris: tunc effulgebit è tenebris lumen tuum, eritque caligo tua instar meridiei. Esa. 58. 10.

Hymnus vespertinus & nocturnus.

Optimum est, nos tibi O Deus, confiteri, tuumq; numen precibus placare, & divinum nomen tuum hymnis & laudibus celebrare, O excelsissime. Psal. 92. 1.

De tua benignitate matutinis temporibus, & vespertinis de veritate tua honorificè prædicare. 2.

Dum terra atque homines obscurateguntur caligine, tua O Domine gloria nobis illucescat: lumen tuum, & tua nos veritas dirigant. Esa. 6. 1, 2. Psal. 43. 3.

O Deus qui jubes lumen è tenebris effulgere, illustra mentes nostras, & præfer nobis lumen cognitionis gloriæ tuæ in facie Jesu Christi. 2 Cor. 4. 6.

Accende lucernam nostram O Domine Deus noster, illumina tenebras nostras, ut in conspectu tuo ambulemus in lumine viventium. Psal. 118. 27. Psal. 56. 13.

Verbum tuum instar lucernæ est pedibus nostris, & instar lychni semitis nostris: præfert lumen iis qui in tenebris & in umbra mortis versantur: vestigia nostra dirigit in viam pacis. Psal. 119. 105. Luc. 1. 79.

Ingressus nostros ad verbi tui normam dirigito: nam sic pedes nostri à lapsu continebuntur, ne in flagitium aliquod dilabamur. Penes Psal. 119. 133 & 56. 13.

ΕΤΧΑΙ.

Κύριε πατέρα σοι πηγή ζωῆς. φάτισον τοὺς
ὀφθαλμοὺς τὰς ψαῖς ἵνα ἴδωσιν σε. μήποτε
ὑπάρδονται εἰς θάνατον, καὶ ὁ ἐχθρὸς ἡ-
μῶν ἰδοὺς σπῇ εἰς ἡμᾶς.

Ρύσαι ἡμᾶς ἐκ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐκ οὐρανῶν θά-
νατον, διαδύσον τοὺς δεσμοὺς ἡμῶν, καὶ ρύσαι
τὰς ψυχὰς ἡμῶν ἀπὸ θανάτου. σῶσον ἡ-
μᾶς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἐν ᾧ ἐστὶν ὁ κλαυθμὸς
καὶ ὁ θρῆνος τῶν ὀδυνῶν.

Ἀνοίξον ὀφθαλμοὺς ἡμῶν, ἵνα ὁπτιστα-
φῶμεν ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς φῶς, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰξυ-
σίας τῆς Σατανᾶς ἐπὶ τῆς Θεοῦ.

Τὸ λαβεῖν ἡμᾶς ἀρετὴν ἀμάρτων, καὶ
κλῆρον ἐν τοῖς ἡγιασμένοις, πῶς τῇ εἰς τὴν
ἡμῶν σε Ἰησοῦ Χριστῶν.

Οὕτως ἐν εἰρήνῃ κοιμηθῶμεθα καὶ ὑπ-
νώσομεθα ὅτι σὺ Κύριε μόνος ἐπὶ ἐλπίδι
κατακίσεις ἡμᾶς.

Δόξα τῷ πατρὶ (καὶ) τῷ ἁγίῳ.

Ὡς ὅτι ἐν ἀρχῇ (καὶ) τῷ ἁγίῳ.

ΠΡΟΣΕΥΧΗ ΤΩΝ ΚΑ- ΘΙΔΕΝ ΜΕΛΛΟΝΤΩΝ.

Κύριε ὁ Θεός, εἰς ὃν ἡ σωτηρία ἀνδρά-
πων τε καὶ πάντων τῶν ὄντων ἀνακείται,
ὅτε ἡ νύξ τῆς κόσμου ἐσκότωσε, καὶ τὰ ἡμῶν
σώματα μέλλει εἰς ὕπνον ἐμπέσειν, καὶ ἔτι
ἐπὶ θανάτῳ ὁμοιωτέραν, ἐαυτοῦ ὅλως σοὶ
ἐπιτρέπομεν, σὲ ἱκετεύοντες ἡμᾶς ἀπὸ τῆς
διωγμῶς

Precationes.

Pene te O Deus est fons vite, illustra oculos nostros tui vultus fulgore: ne somno consopiti sempiterno, hostis nostri dominatu premiamur. Psal. 36.9. & 13.3.4.

Extrahe nos e tenebris, & e mortis caligine: rumpe vincula nostra, & eripe nos ab interitu: O libera nos ab illa caligine, ubi fletus gemitusque fiunt, & dentium crepitus exaudiuntur. Psal. 117. 13. & 16.13. Mat 8.12. & 22. 13. & 25.30.

Oculos nostros aperi, ut e tenebris in lucem vocemur, & e potestate Satana vindicemur, tibi que O Deus noster asseramur. Act. 26.18.

Ut peccatorum veniam impetremus, hereditatemque adeamus cum illis, qui per fidem erga Filium tuum Jesum Christum sancti atq; integri efficiuntur. Act. 28.

Sic cubitum discedemus, nosque quieti trademus securi: tuo enim solius presidio in tuto collocabimur. Psal. 4.8.

Gloria tribuatur Deo Patri, & Filio, & Spiritui sancto.

Sicut a principio ad hunc usque diem factum est, fietque per infinitas seculorum etates. Amen.

P R E C A T I O N E S P E R - T I N A.

Domine Deus in cujus tutela est salus hominum, atque rerum omnium, quando nox Mundum oppressit, & corpora mox nostra somno, quo nihil est morti similis resoluta languidaque jacebunt, nos totos tibi in tutelam tradimus, Psal. 91. & 146. 147. Luc. 8. 52. Joh. 11. 11. 1 Thes. 4. 13. 14.

ΕΤΧΑΙ.

διωόμενος ἥν ποικίλιν πνέματων, ἥν ᾧ
 Ἰσότης ἀρχόντων, ἡ πρὸς τὸ ὅτι ἀπὸ τῆς
 μᾶς εἰς ἀγγέλους ὡς μετασχηματίζονται, καὶ
 ἀπὸ αὐτῶν ἥν ἔργων ᾧ Ἰσότης, καὶ ἀπὸ
 πάντων ἄλλων ἥν τε καὶ τὸ σῶμα καὶ ἥν καὶ
 ᾧ ψυχῇ κινδυνῶν ῥύσασθαι καὶ φυλάξαι
 καὶ μὴ εἶναι ἡμᾶς ὅλος ὑπὸν κατασφραγίσαι,
 καὶ οἰοῖται ἐν δάπνισματι, ἡ μεταξὺ καὶ ἀδού-
 των τὰς διανοίας ἡμῶν ὥς ἐπισκοπεῖται,
 ὡς ἡμᾶς σὺ ἐπιλανθάνεσθαι. ἀλλὰ τὸ σα-
 μάτων ὑπὸν τυχευόντων, τὰς ψυχὰς νοκ-
 τὸς καὶ ἡμέρας συνεχῶς γρηγορεῖν, καὶ εἰς σὺ
 ἀπενεὺς ὄρεσθαι. καὶ ἐπειδεῖν τὰ σώματα τε καὶ
 τὰς ψυχὰς ἡμῶν ὑποχρώντως, ὅσον τῇ φύ-
 σει ἀρκεῖ, ἀναπαύσασθαι, ἡ ἀδύνατον ἐπιπ-
 λειότερος καὶ πρὸς ὑμῶν ἡμᾶς ποιήσῃ σοι
 διαλέξαι, ὅποια δὴ ποῖ ἂν διαλεγῇ καὶ ᾧ
 Ἰσότης διώκεται ὁλοκλήρως ἀπὸ τῆς πρὸς
 ἡμῶν ψυχῶν ᾧ σωτηρίας, καὶ τοῖς πα-
 σίνοις πλὴν ἀφάριστοι, καὶ τῷ ᾧ ὁλοκλήρως
 ὀνόματι σου πνέω, διὰ Ἰσότης Χριστοῦ ᾧ
 σωτῆρος ἡμῶν, ὅς σοι καὶ τὰ ἀγία πνέ-
 ματι πᾶς ὁ ἔπαινος καὶ ἡ δόξα εἰς τὸ αἰ-
 ὶνος ἥν αἰώνων. Ἀμήν.

ΑΛΛΗ ΕΠΙΚΟΙΤΗΣ

ΕΤΧΗ.

ΠΑΥΛΟΣ ΑΠΟΛΟΓΕΙ ΤΟΝ ΘΕΟΝ ΧΑΡΙΣΜΑΤΟΣ ΑΥ-
 ΤΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΝ ὡς ἡμῶν ἡμῶν ἡμῶν
 αὐτῇ ᾧ ἰδίαις ὁλοκλήρως ἀρχαίς, τῷ δὲ
 νύκτα τῇ ᾧ σωμάτων καὶ ψυχῶν κακοπα-
 ρμένων καὶ ἀνάπαύσεως διωκόμενων ἀναφυῖται
 ἀποτάξας μὴ ἐκείνης σὺ ἀντιβολήσας,
 ὡς οἶς

Preces:

mus, suppliciter orantes, ut à potestate
 malitiosorum spirituum, caliginis prin-
 cipum, qui ad nos fallendos in angelos
 se lucis transformare valent, & à pecca-
 tis, tenebrarum operibus, atq; aliis om-
 nibus tum corporis, tum animæ pericu-
 lis nos tueri & conservare velis: utq; to-
 tos nos sopore opprimi & quasi sepul-
 tos jacere, aut mentibus interim nostris
 caliginem ita offundi non patiaris, ut
 tui nos oblivio capiat: verum ut cor-
 poribus sopitis, animi vigiles assidue no-
 stes diésq; tibi intenti excubent. Et quū
 requies corpora simul atq; animos no-
 stros satis quantum natura quærit, refe-
 cerit, crastina aurora aptiores nos atq;
 propensiores reddat ad tibi serviendum
 in eo vitæ statu, quē nos tenere voluisti,
 ad animarum nostrarū salutem, nostro-
 rum proximorum commodum, tuſque
 sanctissimi nominis gloriam, per Jesum
 Christum servatorem nostrum, qui, unā
 tecum, & cū sancto spiritu, omni laude,
 & gloria, omnibus sæculorum ætatibus
 est ab omnibus afficiendus. Amen.

Ephes. 6. 12.
 2 Cor. 11. 14.
 Ephes. 5. 11,
 12. &c.
 1 Theſ. 5. 5, 6,
 10.
 1 Cor. 7. 20.
 Ephes. 4. 1.
 1 Theſ. 1. 12,
 13.

Vespertina precatio alia.

Omnipotens Deus, cujus beneficio
 sicuti dies hominibus ad negotia
 obeunda illucescet, sic & nox ad corpo-
 ra atque animos labore & contentione
 defessos, quiete relaxandos, atque re-
 creandos conceditur: supplici à te pre-
 catione

Esa. 45. 7. &
 50. 3.
 Eccles. 5. 11.

ΕΤΧΑΙ.

ὅσους ἢ νύξ ἅπαντα χρόνῳ ἐνέπλησεν, ὅ-
 τω καὶ τὰς ἀμύρνας ἡμερῶν, αὐτὰς ἡμῶν δια-
 κρεῖσθαι συγκαταστήσας, καλύψαι καὶ ἐν μέσ-
 σοις, καὶ αἰώνῳ λήθῃ παραδιδῶναι ἵνα
 καθάπερ τὰ σώματα εἰς ὕπνον βεβήκηται
 ἀναπνέουσας τολίξῃ, ὡσαύτως αἱ ψυχὰς
 τὰς ὧν ἐλέω πεποιθῆναι, καὶ τὴν πλημμε-
 ληματων σωτηρίῳ ἀπηλασθῆναι, ἐν ἡ-
 συχίᾳ μῆναι, καὶ ὅταν τελείως ἀναβῇ
 τες, ἐν τῇ αἰεσίᾳ, καὶ ἐν πάσις ἀλλὰς τῇ
 ζωῇ ἡμέραις τῷ ὕπνῳ ἀπαίσια ἴσθαι ὡς τὸ
 δευτέρῳ οὐκ ἐγρηθῶμεν, καὶ ὅταν ὁ θάνα-
 τος αὐτοὺς προσελθῇ, ἀφ' οὗ ἔτι ἡπτόν, ἢ
 ἀπὸ τῶν σωματικῶν ὕπνου ἡμῶν διεξέρχων
 εἰς σοι, τῇ ἐλπίδι ἐπαύωμεν αὐτὰς τὴν πε-
 πόνησιν αὐτῶν ἀναστάσεως, δι' ἧς τὰ σώματα
 ἡμερῶν εἰς τὴν αἰώνιον ἐκείνην ἡμερῶν, ἢ
 αὐτοὺς ζῶντες ἐπιδοκῶμεν, ἀναστήσας ἐν ἡ-
 κοινανήσομεν τῇ ἡμῶν ἀρχῇ ἐκκλησιαστικῇ ἐν
 οὐρανῷ, ἐν τῇ θυσίᾳ τῆς ἡμετέρας, τῇ ἐνδο-
 μονοστασίᾳ πόλει, ἥτις ἐστὶν ἡμετέρα, ὅτε τῇ
 λύχνῳ, ὅτε τῇ ἡλίου, ὅτε τῇ σελήνῃ, ἵνα
 φαίνωσιν ἐν αὐτῇ, ἢ ὅτι ὁ δόξα ὁ Θεὸς
 αὐτῶν φαίνεται, καὶ ὁ σὸς υἱός, τὸ ἀγνόν,
 ἡμετέρας δόξα καὶ ὡς αἰώνιον ἔσται, ὡς ὁ
 ἐνδοξότατος φῶς, καὶ τῇ ἀγαπῇ ὡς σε
 βασιλείαν δοῦναι ὅτι ἡμετέρας ἀρχὴν δι' αὐτῆς
 τῇ σωτῆρι ἡμερῶν, ὡς καὶ σε, καὶ τῇ ἀρχῇ τῆς
 μακάριον, ἢ ἀθάνατον πνεῦμα, καὶ ὁ ἡμετέρας
 τῆς ἐκκλησίας ὁφείλει. Αὐλῶ.

ΤΟ ΕΤΧΑΙ Ο Σ.

catio
 tenel
 etian
 dona
 mov
 tern
 corp
 itide
 fidu
 tran
 cras
 nost
 end
 a qu
 no
 lati
 por
 nul
 per
 red
 red
 tiff
 nec
 stre
 ria
 no
 nu
 &
 pe
 re
 m
 ri
 bu
 re

Precationes.

catione petimus, ut quemadmodum nox
tenebris omnia obscurat, ita & peccata
etiam nostra, illa dilecto filio tuo con-
donans, occultare, & ab oculis tuis re-
move, atq; illorum memoriam sempi-
terna oblivione delere velis, ut veluti
corpora somno & requiete reficiuntur,
itidem & animi nostri misericordiae tuae
fiducia, à scelerum conscientia soluti
tranquillentur: atque ita toti recreati,
crastinò quum dilucescet, reliquisq; vitae
nostrae diebus experrecti, ad tibi servi-
endum excitemur. Et quando mors ipsa,
à qua tam est tibi facile nos atq; è som-
no corporis excitare, imminebit, in spe
latissimae illius resurrectionis (qua cor-
pora nostra ad sempiternum illum diem
nullis unquam tenebris interruptum ex-
pergefacies) requiescamus: quando hæ-
reditatis sanctorum in Lumine participes
reddemur, in coelesti Hierusalem, bea-
tissima illa civitate, quæ neq; Lucernæ,
neq; Solis, neq; Lunæ lumine, quo illu-
stretur, indigebit: tua enim O Deus glo-
ria illi illucescet, tuusq; filius agnus ille,
nostrum erit decus ac lumen sempiter-
num. Ad quam gloriosissimam lucem,
& regnum dilecti filij tui, ut nos velis
perducere, te per eundem illum servato-
rem nostrum obtestamur atq; obsecra-
mus: qui unà tecum, & cum sancto spi-
ritu, maximis & immortalibus honori-
bus, summisq; & perpetuis laudibus effe-
rendus est atque celebrandus. Amen.

F I N I S.

Psal. 25. 5.
& 32. 1. & 51.
2. 9.
Ez. 43. 25.
Ez. 18. 22.

Act. 3. 19.
Col. 2. 13, 14.
Psal. 127. 2.
Prov. 3. 24.
Luc. 8. 52, 54.
Joh. 11. 11, 25,
43, 44.
Col. 1. 12.
Gal. 4. 26.

Apoc. 21. 23.
& 22. 5.
Colos. 1. 13.

